

ІПКЄФ
НФДУ

Міністерство охорони здоров'я України
Національний фармацевтичний університет
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Матеріали

*II Науково-практичної Internet-конференції
з міжнародною участю*

ФАРМАЦЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Харків, 22 травня 2025

Міністерство охорони здоров'я України
Національний фармацевтичний університет
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Ministry of Health of Ukraine
National University of Pharmacy
Institute of Qualification Improvement for Pharmacists

ФАРМАЦЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Матеріали

**II Науково-практичної Internet-конференції з міжнародною участю
«Фармацевтичні технології, стандартизація
та забезпечення якості лікарських засобів»
22 травня 2025 року**

**Materials of the
II Scientific and practical Internet conference with international participation
«Pharmaceutical technologies, standardization
and quality assurance of medicines»
May 22, 2025**

**ХАРКІВ
KHARKIV
2025**

УДК 615.1:615.3(06)

М 78

Редакційна колегія: проф. Котвіцька А. А., проф. Кузнєцова В. Ю., проф. Владимірова І. М., доц. Суріков О. О., проф. Сагайдак-Нікітюк Р. В., проф. Шпичак О. С., проф. Лебединець В. О., проф. Журавель І. О., проф. Яковенко В. К., доц. Опрошанська Т. В., доц. Шевченко В. О., доц. Губченко Т. Д., доц. Фетісова О. Г., доц. Міщенко В. А.

Реєстраційне посвідчення в УкрІНТЕІ № 845 від 26.12.2024

М78 **Фармацевтичні технології, стандартизація та забезпечення якості лікарських засобів / Pharmaceutical technologies, standardization and quality assurance of medicines** : матеріали II Internet-конф. з міжнар. участю (22 трав. 2025 р., м. Харків) / редкол.: А. А. Котвіцька, В. Ю. Кузнєцова, І. М. Владимірова [та ін.]. – Харків : НФаУ, 2025. – 254 с. (Серія «Наука»).

Збірник містить матеріали науково-практичної Internet-конференції, присвячені висвітленню різних аспектів функціонування фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я, сучасних тенденцій у сфері розробки, досліджень, виробництва, дистрибуції, контролю якості лікарських засобів, медичних виробів, косметичних продуктів, дієтичних добавок та інших товарів аптечного асортименту, а також теоретичним і прикладним аспектам впровадження й розвитку систем управління якістю, екологічної проблематики в діяльності фармацевтичних організацій тощо.

Видання призначене для широкого кола наукових і практичних фахівців у галузі фармації та медицини, магістрантів, аспірантів, докторантів, працівників фармацевтичних підприємств, викладачів закладів освіти.

Редколегія може не поділяти погляди авторів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали подаються мовою оригіналу.

APPLICATION OF SPECIFIC ABSORBANCE IN QUALITY ASSURANCE OF SPECTROPHOTOMETRIC QUANTITATIVE COMPARATIVE TESTS

Asmolov Vitalii¹, Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia

¹Noven Pharmaceuticals Inc., Miami, USA

leontievd@yahoo.com

Abstract. Based on routine analytical data from repeated analyses for the same analytical procedure, the variability of the specific absorbance (A_1^1) values for reference solutions was studied to evaluate the feasibility of using A_1^1 values validated in the laboratory for a specific analytical procedure for uncertainty monitoring. The results were studied for the Dissolution and Uniformity of Dosage Units (UDU) procedures for metformin hydrochloride tablets. Both procedures require a reference standard (RS), and the corresponding A_1^1 value is additionally specified in the pharmacopoeial monograph. The observed variability of A_1^1 calculated for reference solutions using the same RS batch supports its use under the strictest pharmacopoeial requirements (target uncertainty of 1.6% for assay in dosage forms with a content limit width of $\pm 5\%$). The cuvette path length was identified as a critical parameter requiring proper control. The variability of laboratory-calculated A_1^1 values relative to the pharmacopoeial A_1^1 values was found acceptable for tests with target uncertainties $\geq 3.0\%$, such as UDU, Dissolution and Assay for finished pharmaceutical products with content limit widths of $\pm 10.0\%$. The demonstrated low variability of laboratory-calculated A_1^1 values allows RSs to be used only for A_1^1 verification within a validated time interval, eliminating the need to use RSs in each individual analysis for tests with target uncertainty $\geq 1.6\%$.

Keywords: UV-Vis spectrophotometry, continued procedure performance verification, target uncertainty, standard analytical operations, specific absorbance repeatability, uniformity of dosage units, dissolution, metformin hydrochloride tablets

Introduction. To ensure the quality assurance (QA) of analytical results, their continuous monitoring is required, as part of continued procedure performance verification [1, 2]. Measurement uncertainty can be used as a risk characteristic for making incorrect decisions regarding compliance with specifications [3], meaning it can serve as an indicator of result quality.

Such uncertainty/quality control may require additional experiments (analysis of blanks, matrix samples, duplicate samples, and so on) [2, 4].

It should be noted that uncertainty control in accordance with ISO 17025 requirements is also a form of continuous quality control of results [5], which must be applied to all tests performed by a laboratory.

Spectrophotometric quantitative methods (UV-visible range) are widely used in the quality control of medicinal products. For spectrophotometers (SP), equipment qualification ensures the reproducibility of the specific absorbance (A_1^1) across different instruments and its stability over time [6].

This allows for quality control of results in comparative analytical methods (those using a reference standard – RS) for reference solutions since the purity of the RS is known and the laboratory can validate A_1^1 variability limits.

This approach is particularly useful for laboratories of pharmaceutical manufacturers that routinely perform the same analyses, as all necessary data are already available. Although this control does not include test solutions and reportable results, it is advantageous because it requires no additional experiments and allows quality control of all analytical operations involved in preparing the reference solution, such as weighing, dilution, measurement, which are standard operations whose uncertainty estimates can be extrapolated to other solutions or procedures.

We previously demonstrated that the inter-instrument reproducibility and long-term stability of A_1^1 potentially allow the use of laboratory-validated A_1^1 values in pharmacopoeial tests for medicinal products subject to the strictest uncertainty requirements [7].

However, this conclusion was based on a dedicated experiment using the same cuvettes, reference solution and compensation solution, with highly precise A_1^1 measurements — thus eliminating, as much as possible, all additional sources of A_1^1 variation present in routine analysis. To date, no analysis of real-world A_1^1 data from routine testing has been conducted in the context of its application for quality monitoring of pharmacopoeial test results.

Aim. This study aims to analyze experimental data from routine quality control of *Metformin, film-coated tablets, 500 mg*, to assess the feasibility and conditions for applying A_1^1 in the quality monitoring of pharmacopoeial quantitative tests.

Methods. Balance Mettler Toledo XP 105 DR; UV-Vis spectrometers: Perkin Elmer Lambda 35 and Lambda 365 (SP No.1 and No.2); Volumetric glassware: ISO class A, verified in the laboratory.

Quality control methods for the medicinal product (all methods involved the use of USP RS, metformin HCl batch R069H0). Uniformity of Dosage Units (UDU) test, preparation of Reference Solution: dissolve 200.0 mg of RS in 200.0 mL, dilute 2.0 mL to 200.0 mL (water). Dissolution test, preparation of Reference Solution: dissolve 110.0 mg of RS in 200.0 mL, dilute 2.0 mL to 200.0 mL (buffer solution according to the British Pharmacopoeia monograph [8]).

Two analysts simultaneously prepared two reference solutions No.1 and No.2 and immediately measured them in different laboratories using SP No.1 and No.2. The cuvettes used were not identified. Three measurements of absorbance were performed at 232 nm for the UDU test and 233 nm for the Dissolution test, removing and refilling the cuvette between each measurement and averaging the results.

Methods of mathematical statistics used for the assessment of measurement uncertainty were applied [9].

Results. The uncertainty of quantitative test results depends on how optimal the absorbance of the measured solution is. In this study, the average absorbance was approximately 0.8 AU for the UDU test and about 0.45 AU for the Dissolution test, which is within the optimal range for modern UV-Vis spectrophotometers.

Requirements for maximum allowable variability of results for compliance testing in the pharmaceutical sector.

To apply the pharmacopoeial decision rule for compliance with specifications [10-12], a target uncertainty (U^{tg}) must be established for pharmacopoeial tests [13, 14]. The strictest requirements pertain to assay tests in dosage forms with narrow content

limits width (C.L.). For instance, a C.L. of $\pm 5\%$ requires a U^{ts} of 1.6% ($minU^{ts}$), while a C.L. of $\pm 10.0\%$ corresponds to a U^{ts} of 3.2%, which is comparable to a U^{ts} of 3.0% for UDU and Dissolution tests.

According to the principle of insignificance (95% confidence level) [13-15], a component of the expanded uncertainty can be disregarded (i.e., considered insignificant in the total expanded uncertainty) if it does not exceed 0.32 of the total uncertainty.

For risk classification regarding false compliance decisions, the following interpretation of experimentally estimated uncertainty values is appropriate:

1. If the total uncertainty of the reportable result exceeds U^{ts} , the result is considered inconclusive and, therefore, unacceptable.

2. If a component of the total uncertainty is deemed insignificant, this indicates adequate control over variability. The influence of the studied critical factor does not require mitigation if it is insignificant compared to U^{ts} .

3. The experimentally estimated uncertainty always varies, as this is an inherent property of analytical operations. If the experimental estimate exceeds the target limit by no more than 30%, it is considered equivalent to the target uncertainty value at a 95% confidence level [16]. Such deviation may be attributed to random factors. In this case, the exceedance is recorded, but no corrective action is required unless it happens frequently. It should be emphasized that in this publication, we apply this approach only to components of the reportable result's uncertainty.

We previously showed that A_1^1 variability between modern UV-Vis spectrophotometers does not exceed 0.51% [7], which is insignificant for $minU^{ts}$. Therefore, we concluded that modern spectrophotometers allow the use of A_1^1 for tests with $U^{ts} \geq 1.6\%$. However, pharmacopoeial procedures for equipment qualification ensure the reliability of compliance decisions when using A_1^1 only for tests with $U^{ts} \geq 3.0\%$. This limitation arises from factors such as the uncertainty associated with the concentration of Nicotinic acid in the equipment qualification solution and the certified uncertainty of the A_1^1 value for CRS batch 1 [6].

Nevertheless, the ability to validate the A_1^1 value in the laboratory for a specific RS and analytical procedure allows use A_1^1 for quality control of analytical results for comparative methods with $minU^{ts}$.

It is important to note that for the purpose of monitoring result quality, a certified value of A_1^1 is not established in its classical sense. Instead, what is actually standardized is the ratio of absorbance to concentration in a particular laboratory for a particular case. A validated value can differ across instruments and may be revalidated if needed (e.g., when switching the RS batch).

This type of standardization results in significantly better reproducibility of A_1^1 than the reproducibility of a reference A_1^1 value (which is certified in another laboratory, must be reproduced in the receiving laboratory, and cannot be changed by the receiving laboratory).

Therefore, the reproducibility of A_1^1 for quality control purposes within a given laboratory and procedure cannot be assessed based on the variation ranges of A_1^1 specified in pharmacopoeias or by instrument manufacturers for absorbance accuracy qualification.

Uncertainty estimation associated with standard analytical operations for the reference solutions.

To assess the criticality of A_1^1 variability, it is important to consider the uncertainty (bottom-up approach) associated with standard analytical operations for the solution (weighing, dilution, measurement).

Recommendations regarding target uncertainties for such standard operations (Normal Analytical Practice) are provided in the State Pharmacopoeia of Ukraine (SphU) [13] and WHO guidelines [14] as intervals.

To harmonize with the ISO approach to combined uncertainty estimation, it is proposed to express these recommendations as standard uncertainties (u_i) for populations ($v=\infty$) [17].

When expressed as u_i , the uncertainty estimation by the SPhU, which is based on a linear model and interval combination, is consistent with the ISO approach, which combines u_i .

For the reference solutions (in both the UDU and Dissolution tests), the combined standard uncertainty (u_c^{NAP}) for standard analytical operations (based on NAP recommendations) and the expanded uncertainty (U^{NAP}), expressed as percentages, are as follows:

$$u_c^{NAP} = \sqrt{u_m^2 + u_v^2 + u_a^2 + u_{v1}^2 + u_{SF}^2}; \quad U^{NAP} = u_c^{NAP} \times 1.6449;$$

$$u_m = u_{m,mg}/m \times 100\%; \quad u_{SF} = \max RSD_{\infty}^{EQ} / \sqrt{3} = 0.185;$$

where u are the standard uncertainties (%) for the operations of weighing (u_m), dilution in a 200 mL volumetric flask ($u_v=0.061\%$), pipetting a 2 mL aliquot ($u_a=0.37\%$), and measurement (u_{SF});

$u_{m,mg} = 0.122$ mg; m – nominal weight of the RS portion; $\max RSD_{\infty}^{EQ}$ – maximum acceptable value of RSD ($v=\infty$) for absorbance measurements, checked during spectrophotometer qualification (0.32%); 3 – minimum number of repetitive absorbance measurements [14, 18].

$$\text{UDU: } U^{NAP} = 1.6449 \times \sqrt{\left(\frac{0.122}{200} \times 100\right)^2 + 2 \times 0.061^2 + 0.37^2 + 0.185^2} = 0.70\%;$$

$$\text{Dissolution: } U^{NAP} = 1.6449 \times \sqrt{\left(\frac{0.122}{110} \times 100\right)^2 + 2 \times 0.061^2 + 0.37^2 + 0.185^2} = 0.72\%.$$

To assess the variability of absorbance measurements in a particular laboratory (as opposed to the maximum permissible value in any laboratory 0.51%), it is appropriate to use $\max RSD_{\infty}^{EQ} = 0.32\%$ [18, 19].

Analysis of experimental results.

For the analyzed reference solutions, A_1^1 values were calculated, and the percentage difference (Diff1) in A_1^1 for the same solution measured on different SPs (Table 1).

Table 1. A_1^1 values calculated for routine analysis results, mean values for A_1^1 , and difference for results from the same solution analysed at different SPs (Diff1, %).

Ana-lysts	Solu-tions	Dissolution			UDU		
		SP No1	SP No2	Diff1	SP No1	SP No2	Diff1
1	No. 1	805.76	802.88	0.36	803.01	806.11	-0.39

	No. 2	806.95	804.79	0.27	802.43	804.23	-0.22
2	No. 1	808.18	810.16	-0.25	801.30	806.42	-0.64
	No. 2	807.28	809.98	-0.33	798.19	802.51	-0.54
Average		807.00			803.03		

Deviation of A_1^1 between different instruments. Since the same solutions were measured within a short period of time, the Diff1 is primarily attributed to the following sources of variation: (1) random variation in absorbance measurement (controlled by spectrophotometer qualification, $maxRSD_{\infty}^{EQ} \leq 0.32$ [18, 19]), (2) inter-instrument reproducibility of A_1^1 (which, according to our estimation, does not exceed 0.51% for modern instruments [7]), and (3) variation between cuvettes (optical path length $\pm 0.5\%$ [6]).

Only in one case (13% of results) did the Diff1 slightly exceed 0.51% (by no more than 30%). A correlation can be observed between the Diff1 values for solutions No. 1 and No. 2, which were measured on the same instrument within a single analysis series and, evidently, using the same cuvettes. Therefore, the main factor contributing to Diff1 variation can be considered the variation in path length between different cuvettes.

The obtained results are consistent with the previously estimated A_1^1 variation between spectrophotometers and the conclusion regarding the possibility of using A_1^1 for quality monitoring of results with $minU^{tg}$.

Deviation of A_1^1 between different experiments from the average value. Since cuvette identity was not controlled, it was reasonable to calculate the average A_1^1 values from measurements obtained on both instruments, but separately for the UDU and Dissolution tests (see Table 1). The deviations of A_1^1 from the corresponding average values were then calculated (Diff2, %, Table 2).

Table 2. Deviations of A_1^1 from average value for the Dissolution or UDU test (Diff2, %).

Analysts	Solutions	Dissolution		UDU	
		SP1	SP2	SP1	SP2
1	No. 1	-0.153	-0.51	-0.0022	0.38
	No. 2	-0.0055	-0.27	-0.075	0.150
2	No. 1	0.146	0.39	-0.21	0.42
	No. 2	0.035	0.37	-0.60	-0.065

It can be seen that for all results, the Diff2 does not exceed U^{NAP} despite the fact that U^{NAP} does not account for variation between instruments and between cuvettes. This indicates that there are no unknown significant sources of variation in the laboratory, and variation due to standard factors (NAP) is well controlled.

Only one deviation exceeds the significance threshold for the strictest requirements of quantitative determination ($|-0.60| > 0.51\%$) and may be explained by random variation. All Diff2 values are insignificant for the UDU and Dissolution tests ($3.0\% \times 0.32 = 0.96\%$).

Thus, the A_1^1 value established (validated) in this laboratory can potentially be used for monitoring the quality of routine analysis results for medicinal products with

the strictest requirements for U^{ts} . However, the laboratory must control the variation associated with cuvettes.

Deviation of A_1^1 from the pharmacopoeial reference value. The British Pharmacopoeia 2020 monograph for Metformin HCl tablets [8] provides the A_1^1 values (reference values) for Dissolution testing ($A_1^1 = 806, 233$ nm, buffer solution) and Assay within $\pm 5\%$ content limits ($A_1^1 = 798, 232$ nm, water). Deviations from these reference values were calculated for the experimental A_1^1 values (Diff3, %, Table 3).

Table 3. Deviations of A_1^1 from reference value from pharmacopoeial monograph for Dissolution or UDU tests (Diff3, %).

Analysts	Solutions	Dissolution		UDU	
		SP1	SP2	SP1	SP2
1	No. 1	-1.14	-0.76	0.94	0.58
	No. 2	-0.77	-0.55	0.54	0.27
2	No. 1	-0.95	-0.32	0.44	0.69
	No. 2	-0.71	-0.17	0.55	0.89

All Diff3 values are below the $minU^{ts}$ of 1.6%; however, 75% of the deviations are considered significant, as they exceed 0.51%. This means that more than half of the analyses indicate the presence of a practically significant source of variation that the laboratory does not control. Moreover, one deviation exceeds $2/3$ of U^{ts} and, therefore, cannot be explained by random variation.

For the UDU and Dissolution tests, only one deviation (1%) exceeds the significance threshold 0.96%, but not by more than 30%.

Based on these results, it can be concluded that the use of pharmacopoeial reference values of A_1^1 is acceptable for $U^{ts} \geq 3.0\%$. However, their use for $minU^{ts}$ is problematic, since the laboratory cannot fully control the variation between spectrophotometers and cuvettes when using reference values obtained in another laboratory. It should be noted that in subsequent editions, the British Pharmacopoeia transitioned to using RS for all quantitative tests for metformin HCl tablets.

It should be emphasized that we propose a combined approach, where the RS is used to transfer the unit of measurement between laboratories, and then within the laboratory, the absorbance normalized to the concentration is used, specifically for this analytical procedure, the RS batch and the analytical system (SP and cuvettes), with the possibility to revalidate this value in the case of any change. This approach allows to drastically reduce the amount of RSs using for quality control of medicines for the spectrophotometric method.

Considering that in a previous study the excellent stability of A_1^1 was confirmed for 7 months (95% one-sided confidence interval was equal to 0.12% [7]), it is possible to validate the calibration using RS for a sufficiently long-time interval (even half a year is a technically acceptable interval, but 1 month seems more practical).

During the validated interval, it is correct to rely on A_1^1 and use RSs only for periodical calibration verification. This approach has some similarities with the working RS use, where the same recalibration can be needed when switching to a new batch of the primary RS occurs.

This advantage of SF over the costs of RSs, in addition to the incomparably shorter measurement time compared to chromatographic methods, may also motivate

laboratories to use the SF method as much as possible for all applicable cases, instead of chromatographic methods.

It is important that these results were obtained in a laboratory that really controls uncertainty from standard analytical operations - such as weighing, dilution, and measurement (through dedicated training and testing of analysts, followed by corrective actions). Therefore, for the pharmaceutical sector, it is important to assess the actual A_1^1 repeatability for spectrophotometric quantitative procedures in routine analysis in other laboratories, that did not make direct efforts to monitor compliance with the requirements of the NAP.

Conclusions

The differences in results obtained on two different spectrophotometers confirm that modern spectrophotometers allow the use of A_1^1 to monitor the quality of quantitative tests for pharmaceutical products under the strictest U^{ts} requirements.

The routine analysis results demonstrate that the laboratory can reliably monitor the quality of analytical results using A_1^1 values validated in-house for any pharmacopoeial quantitative tests. Essential prerequisites for this include in-laboratory validation of A_1^1 and control over cuvette path length variability. However, the use of reference A_1^1 values certified in other laboratories poses a risk of incorrect compliance decisions for tests with a target uncertainty (U^{ts}) of 1.6%, such as assay procedures for dosage forms with content limit widths of $\pm 5.0\%$.

In contrast, the use of reference A_1^1 values is acceptable for assays with wider content limits ($\pm 10.0\%$), as well as for UDU and Dissolution tests.

We propose a combined approach in which the RS is used to transfer measurement units between laboratories, after which A_1^1 can be applied over a validated time interval without the use of RSs.

This approach reduces RS consumption in spectrophotometric methods, making them a more attractive alternative to chromatographic methods for pharmaceutical quality control.

It is essential to evaluate the actual repeatability of A_1^1 in spectrophotometric quantitative procedures across different pharmaceutical quality control laboratories.

References

1. USP 1220. Analytical procedure life cycle (2022). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M10975_02_01
Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>
2. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories, 6.8 Validity of test results. WHO Technical Report Series, No. 1052. WHO Expert Committee on Specifications for Pharmaceutical Preparations: fifty-seventh report (2024). Geneva: World Health Organization, 195–196.
Available at:
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>

3. Williams, A., Magnusson, B. (Eds.) (2021). Eurachem/CITAC Guide: Use of uncertainty information in compliance assessment. Available at: https://www.eurachem.org/images/stories/Guides/pdf/MUC2021_P1_EN.pdf
4. FDA Office of Regulatory Affairs ORA Laboratory manual volume II (2019). Ensuring the quality of test results. Document number: ORA-LAB. 5.9. Available at: <https://www.fda.gov/media/73979/download?attachment>
5. ISO/IEC 17025:2017. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories (2017). Available at: <https://www.iso.org/standard/66912.html>
6. European Pharmacopoeia 11th edition (2022). 2.2.25. Absorption Spectrophotometry Ultraviolet and Visible. Strasbourg: European Directorate for the Quality of Medicines. Available at: <https://pheur.edqm.eu/home>
7. Leontiev D.A., Petrus V.V., Asmolov V.E., Volovyk N.V., Gryzodub O.I. Applicability of specific absorbance to assays of pharmaceutical substances and finished products. Opening a New Century: Achievements and Prospects: Scientific and Practical Conference with International Participation, Kharkiv, September 10, 2021, 272-275. Available at: https://www.researchgate.net/publication/354850363_APPLICATION_OF_SPECIFIC_ABSORBANCE_TO_ASSAYS_OF_PHARMACEUTICAL_SUBSTANCES_AND_FINISHED_PRODUCTS
8. British Pharmacopoeia Commission. (2020). Metformin Hydrochloride Tablets. In British Pharmacopoeia 2020, Vol. 3, 930–931. <https://www.pharmacopoeia.com>
9. 5.3.N.1. Statistical analysis of chemical experiment results (2024). The State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 35–125.
10. The International Pharmacopoeia. General requirements (2023). Geneva: World Health Organization. Available at: <https://www.who.int/news/item/02-03-2023-11th-edition-of-the-international-pharmacopoeia-is-now-published>
11. European Pharmacopoeia 11th edition (2022). 1. General Notices. 1.5.1.9. Tests and Assays. Strasbourg: European Directorate for the Quality of Medicines. Available at: <https://pheur.edqm.eu/home>
12. USP General Notices and Requirements. 4.10.20. Acceptance Criteria, 7.10. Interpretation of Requirements (2024). Rockville, MD: United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M99989_10_01. Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>
13. 5.3.N.2. Validation of analytical procedures (2024). The State Pharmacopoeia of Ukraine. Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 126–241.
14. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories. Appendix 2. Recommendations for the target uncertainty and the maximum permissible uncertainty for normal analytical practice”, 213–219. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>

15. Leontiev D.A., Gryzodub O.I., Volovyk N.V., Asmolov V.E., Petrus V.V. The approach of the state pharmacopeia of Ukraine to the uncertainty concept of implementation for compliance testing. Modern Trends: Kyiv Conference on Analytical Chemistry, Kyiv, October 26–28, 2022. 14–15 Available at: <https://www.researchgate.net/publication/370632063> The approach of the State Pharmacopeia of Ukraine to the uncertainty concept implementation for compliance testing
16. Ellison, S., Williams, A. (Eds.) (2012). Eurachem/CITAC Guide: Quantifying uncertainty in analytical measurement. Available at: https://www.eurachem.org/images/stories/Guides/pdf/QUAM2012_P1.pdf
17. Leontiev D. A., Gryzodub O.I., Volovyk N.V., Asmolov V.E. Evaluation of measurement uncertainty in analytical results: application of the ISO approach to the pharmaceutical sector. II Scientific and practical Internet conference with international participation pharmaceutical technologies, standardization and quality assurance of medicines. Kharkiv, May 22, 2025 (In print).
18. 2.2.25N. Absorption spectrophotometry in the ultraviolet and visible ranges (2023). The State Pharmacopoeia of Ukraine. Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 31.
19. 5.3.N.3. Quality assurance (2024). The State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 242–261.

DEVELOPMENT OF SULPIRIDE IDENTIFICATION METHODS SUITABLE FOR CHEMICAL-TOXICOLOGICAL ANALYSIS

Baiurka S. V.¹, Karpushyna S. A.²

¹National University of Pharmacy

²Uman National University, Uman

serhii.baiurka@gmail.com

Introduction. Sulpiride 5-(aminosulfonyl)-N-[(1-ethyl-2-pyrrolidinyl)methyl]-2-methoxybenzamide is an antipsychotic drug.

Sulpiride is a substituted benzamide derivative and a selective dopamine D2 antagonist indicated to treat acute and chronic schizophrenia. It has a short duration of action as it is given twice daily, and a wide therapeutic window as patients have survived single doses as high as 16g. Patients should be counselled regarding increased motor agitation, extrapyramidal reactions, and neuroleptic malignant syndrome. Sulpiride is a selective dopamine D2 and D3 receptor antagonist. It is estimated that D2 receptors should be 65-80% occupied for optimal treatment and minimal adverse effects. Numerous cases of lethal intoxications due to sulpiride overdose were reported in the literature. The postmortem blood concentrations ranged from 3.9 to 38.7 mg/l, liver concentration of 11.0 µg/g has been reported. The average volume of distribution of sulpiride is 2.72 ± 0.66 L/kg.

Aim of the study. To develop sensitive and accessible methods for sulpiride detection and identification with help of colour reactions, thin layer chromatography and UV-spectrophotometry.

Materials of the study. Interaction of sulpiride with 10 chromogenic reagents was studied, their sensitivity was determined. R_f values of sulpiride in 12 mobile phases including those recommended by The International Association of Forensic Toxicologists (TIAFT) for TLC drug screening for 4 types of chromatographic plates (plates manufactured in Estonia with KSKG sorbent, Sorbfil, Silufol, Merk) were determined. UV spectrum of sulpiride was studied in 0.1 M hydrochloric acid solution.

Results of the study. Dragendorff's reagent with Munier modification and iodine vapour were the most sensitive (2.0 µg/spot). Marqui's reagent (green, sensitivity was of 15.0 µg), Froehde reagent (green, sensitivity was of 20.0 µg) were selective relating the endogenous biological matrix components. Three mobile phases of chloroform-methanol (90:10) ($R_f=0.04$), methanol-25% ammonia (100:1.5) ($R_f=0.37$) (or chloroform-dioxane-acetone-25% ammonia (47.5:45:5:2.5) ($R_f=0.36$)), ethyl acetate-methanol-25% ammonia (85:10:5) ($R_f=0.54$) had a low correlation of R_f values. R_f values are given for Merk plates. According to the TIAFT recommendations, the joint use of low-correlation chromatographic systems increases the reliability of drug identification by TLC. Sulpiride in 0.1 M hydrochloric acid had absorption maximum in UV region of spectrum at the wavelength of 293 ± 2 nm ($A_1^{160,0}$).

Conclusions. Sensitive and selective techniques developed using colour reactions, thin layer chromatography and UV spectrophotometry are suitable for the purpose of chemical-toxicological analysis.

MAIN INDICATORS OF SYSTEMIC ANTIVIRUS DRUGS IMPORTED INTO THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Egamberdieva M. Kh.¹, Rakhimov A. A.²

¹1st year master's student, Pharmaceutical Education and Research Institute, University of Uzbekistan, Tashkent

²Scientific advisor, Institute of Pharmaceutical Education and Research, Head of the Department of Management and Economics in Pharmaceuticals, Ph.D.
Maftunaegamberdiyeva797@gmail.com

Introduction: This research paper discusses the results of studying the market segment of systemic antiviral drugs using the content analysis method.

The database of the "Drug Audit" program, which records the import of drugs and medical devices into the territory of the Republic of Uzbekistan for 2017-2023, was used as a source of data.

The dynamics of the total number of drugs imported into the territory of our country in terms of packaging and money for the studied market segment were analyzed.

The study of the market of antiviral drugs reveals the volume of imported antiviral drugs in the Republic of Uzbekistan and regional markets.

The study calculated the average price per package per year. These processes not only provide the population with general information on the volume of imported systemic antiviral drugs and their average price, but also help determine the main strategic directions for state procurement of drugs and drugs.

According to the results of the research conducted, the results of a content analysis of the wholesale trade of systemic antiviral drugs imported into the pharmaceutical market of the Republic of Uzbekistan were obtained.

Purpose: To conduct a content analysis of the volume of imported wholesale trade of systemic antiviral drugs in the pharmaceutical market of the Republic of Uzbekistan in terms of packaging and monetary value, and based on this, to plan the next stage of marketing research [1].

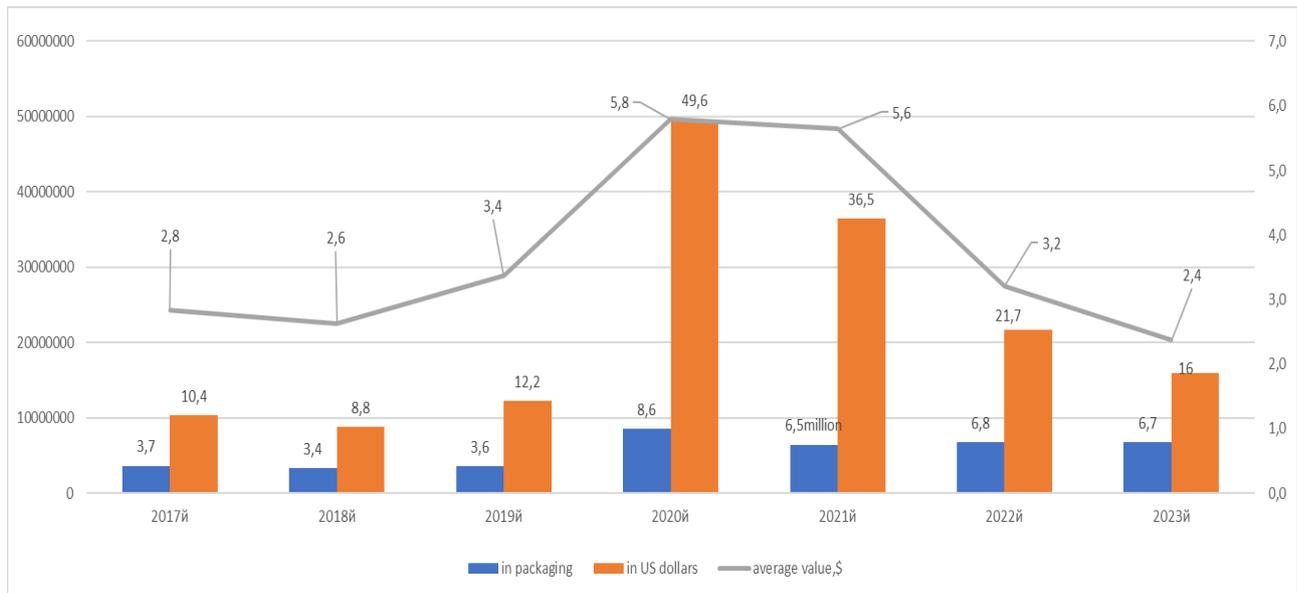
Research methods: As a research method, content analysis, which has been widely used before, was carried out [2, 3].

Research results: The total wholesale trade volume of systemic antiviral drugs imported into the Republic of Uzbekistan was studied. As mentioned above, the following diagram was formed using data from the "drug audit" program for the period from 2017 to 2023 (Figure 1).

At the beginning of the study period, from 2017 to 2019, the annual indicators did not change significantly in terms of the number of packs (2017-3.7 million, 2018-3.4 million, 2019-3.6 million), in terms of money (2017-10.4 million \$, 2018-8.8 million \$, 2019-12.2 million \$), or in terms of the average price per pack (2017-2.8 \$, 2018-2.6 \$, 2019-3.4 \$). However, by 2020, all indicators (8.6 million packs, 49.6 million dollars, average price per pack-5.8 \$) had increased sharply. This sharp increase can be explained by the pandemic (COVID-19) that began in our country in 2020.

We can see that the number of imported packages has almost not changed in recent years (2021-6.5 million, 2022-6.8 million, 2023-6.7 million), but the amount of

money (2021-\$36.5 million, 2022-\$21.7 million, 2023-\$16 million) and the average price per package (2021-\$5.6, 2022-\$3.2, 2023-\$2.4) are decreasing.

Figure 1. General packaging and monetary indicators of systemic antiviral drugs imported into the Republic of Uzbekistan

According to the results obtained, by 2020, all indicators (8.6 million packages, \$49.6 million, average price per package - \$5.8) have increased sharply.

We can explain this sharp increase with the pandemic (COVID-19) that began in our country in 2020.

Our study shows that the amount of money and the average price per package have been decreasing in the three years since the pandemic, while the number of packages has remained almost unchanged, indicating that the cost of medicines increases proportionally during the pandemic, that is, during periods of high demand.

References

1. Rakhimov A. A., Kodirova G. U. Marketing research of the state of the market of antipsychotic medicines in the Republic of Uzbekistan // *Farmatsiyavafarmakologiya*, No1(3) - 2023. - С. 32-38.
2. Rahimov A. A., Saipova D. T. Analysis of the antidepressant market situation in the Republic of Uzbekistan on the active substance in volumes // *Фармацевтический журнал*. 2020. - №3. - С. 3-8. (15.00.00; №2).
3. Махмуджонов Р. Н., Рахимов А. А. Контент анализ состояния рынка антигистаминных лекарственных средств в Республике Узбекистан / *Фармация и Фармакология*; № 1(7)-2024-ISSN 2181-3159. - С. 73-83.

**CRITICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE UNIQUE
PHARMACODYNAMIC PROPERTIES OF THE DRUG 'PHENOMENON'
AND ITS IMPACT ON HEPATIC STRUCTURE IN EXPERIMENTAL CCL4-
INDUCED CIRRHOSIS**

*Gorgadze Gigi¹, Bendeliani Boris², Varazi Giorgi³, Gabunia Luiza⁴, Sulashvili
Nodar⁵, Ghambashidze Ketevan⁶, Gorgaslidze Nana⁷, Giorgobiani Marina⁸*

Tbilisi State Medical University (TSMU), Tbilisi, Georgia

n.sulashvili@ug.edu.ge

1. MD Student of Faculty of Medicine at Tbilisi State Medical University, Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Chairman of the TSMU Student Scientific-Research Organization "Endeavor"; Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-7885-639X>
2. MD Student of Faculty of Medicine at Tbilisi State Medical University, Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Chairman of the TSMU Student Scientific-Research Organization "Endeavor"; Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-7432-4062>
3. Master of Public Health of the Tbilisi State Medical University, Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0001-5363-6043>
4. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor, Head of the Department of Medical and Clinical Pharmacology at Tbilisi State Medical University, Clinical Pharmacologist of The First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0856-2684>;
5. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical and Pharmacological Sciences in Medicine, Invited Lecturer (Invited Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor of Medical and Clinical Pharmacology of International School of Medicine at Alte University; Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at Georgian National University SEU; Associate Affiliated Professor of Medical Pharmacology of Faculty of Medicine at Sul Khan-Saba Orbeliani University; Associate Professor of Pharmacology of Pharmacy Program at Shota Meskhia Zugdidi State University; Associate Professor of Medical Pharmacology at School of Medicine at David Aghmashenebeli University of Georgia; Associate Professor of Biochemistry and Pharmacology Direction of School of Health Sciences at the University of Georgia; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at East European University; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Dentistry and Pharmacy at Tbilisi Humanitarian Teaching University; Tbilisi, Georgia; Researcher of Department of Pharmaceutical Management of Yerevan State Medical University after Mkhitar Heratsi, Yerevan, Armenia. Orcid <https://orcid.org/0000-0002-9005-8577>
6. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor of Department of Pathological Physiology at Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia; Invited

- Professor of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-3845-9306>
7. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-4563-5224>
  8. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Faculty of Public Health, Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia.

Keywords: Peculiarities, pharmaceutical product, phenomenon, pharmacological effects, liver morphology.

Introduction

Liver cirrhosis is a chronic and progressive disease, a global health concern with a high prevalence worldwide. Replacement of healthy liver tissue with fibrous tissue disrupts the normal function of the liver. As the disease progresses the liver's ability to perform detoxification, metabolism, and protein synthesis is severely compromised. The complications associated with liver cirrhosis, such as portal hypertension, ascites, hepatic encephalopathy, and increased risk of liver cancer, pose significant challenges in terms of treatment.

The primary goal of treatment is to slow down the progression of liver damage, manage complications, and improve the patient's quality of life. Despite advancements in medical research, the development of effective pharmacological therapies for liver cirrhosis has been limited. The treatment outcome depends on the individual's response and the extent of liver damage.

Complete reversal of cirrhosis is currently not possible, and liver transplantation remains the only curative option for end-stage cirrhosis.

While there are medications available to manage these complications, they may not provide complete resolution. Although, several clinical trials are underway to explore potential treatments targeting fibrosis, inflammation, and other pathways involved in the progression of cirrhosis, more research is needed to develop safe and efficacious therapies that could limit, or reverse liver fibrosis.

Coming from the aforesaid we were aimed to study therapeutic efficacy of the drug "Phenomenon" and S-ademethionine in case of CCl₄-induced liver cirrhosis.

Aim of the research was to study the peculiarities of pharmacological effects of the pharmaceutical product – “phenomenon” on liver morphology at CCL₄-induced experimental liver cirrhosis.

Material and methods

Experiment was conducted on white male laboratory rats with a body weight 200-250 g. The conditions of keeping and caring for the animals corresponded to the internationally established norms and conditions (animals had free access to food and water). The research protocol was approved by the Ethics Committee of Animal Research of TSMU. After a week of adaptation, the animals randomly were divided into 5 study groups: Group I - healthy rats; Group II – control (rats with CCl₄-induced liver cirrhosis, untreated); Group III - rats with CCl₄-induced liver cirrhosis and treated

with the S-ademethionine; Group IV - rats with CCl₄-induced liver cirrhosis and treated with the drug Phenomenon; Group V - rats with CCl₄-induced liver cirrhosis and treated with Phenomenon + honey. For morphological investigation the liver samples were stained with Hematoxilin and Eosin.

Factorial variance analysis (Factorial ANOVA) was used for data processing. Statistical software package SPSS was used for calculations and visualization of results.

Results and its discussion

After treatment, the studied indicators improved. In particular, liver function indicators (ALT, AST, ALP, TBIL) improved, as well as serum creatinine and superoxide dismutase, which correlated with the results of morphological examination of the liver.

This suggests that hepatocytes are damaged by oxidative stress in CCl₄-induced liver cirrhosis. Massive necrosis of hepatocytes and associated inflammatory processes alter/reduce the basic functions of the liver.

Statistical analysis of the data obtained after the treatment showed that better therapeutic effects were detected in case of treatment with Phenomenon, especially in case of combination Phenomenon+honey compared to the data of the animals treated with S-ademethionine).

Phenomenon decreases lipid peroxidation, inhibits the damage of hepatocytes and improve liver functions.

Although the treatment with Phenomenon+honey showed the best therapeutic effect, one important fact must be mentioned.

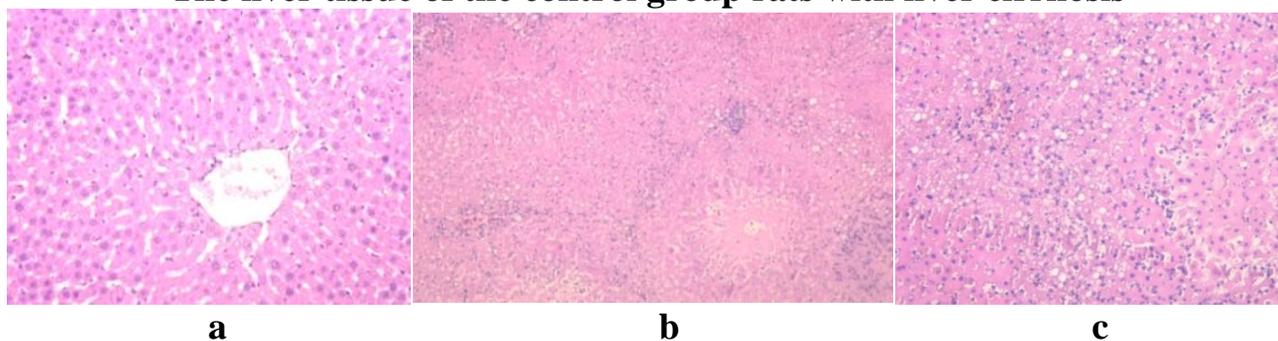
Namely, when treated with this regimen, higher levels of glucose were observed in the blood of animals compared to the control group animals. If we take into account that animals of the group V were constantly fed with honey-containing preparation for 20 days, the high glucose level is natural.

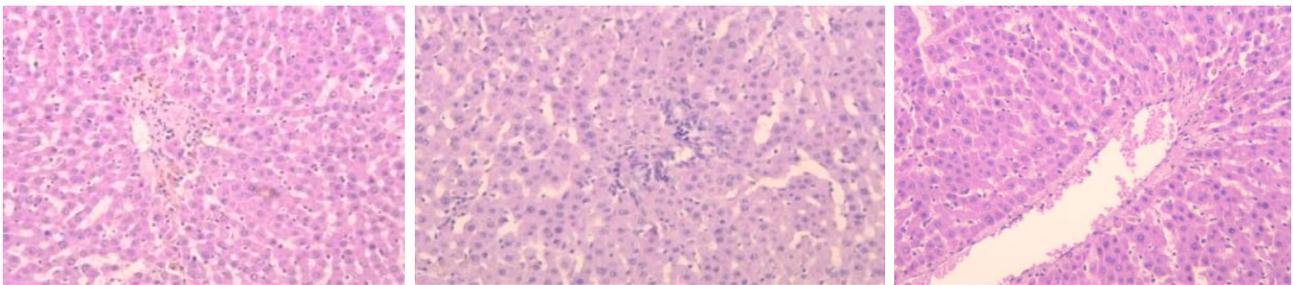
With high probability, we assume that in case of treatment in clinic, the glucose level in humans will be maintained within the normal range.

However, at treatment of patients with diabetes mellitus, it may have some effect on blood sugar levels. To overcome this problem, it is necessary to determine the optimal dose of dilution of phenomenon with honey.

Photo N 1.

The liver tissue of the control group rats with liver cirrhosis

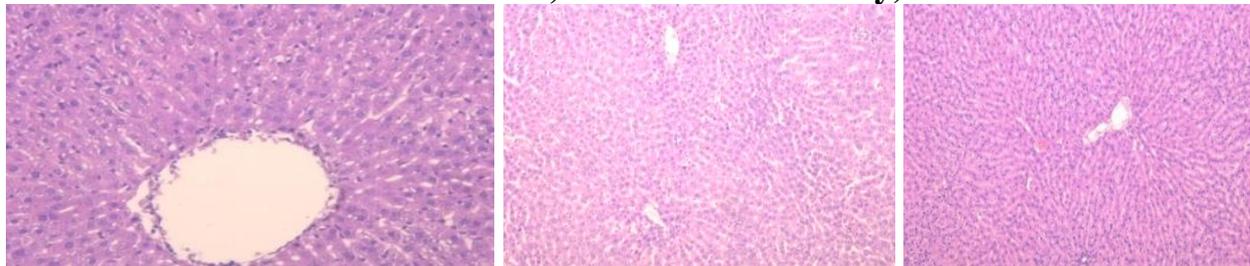

d**e****f**

- a)** Central vein with disorganization and necrosis of surrounding hepatocytes, fibrosis and chronic inflammatory changes;
- b)** Foci of periportal multiple lobular necrosis with acute inflammatory changes on the periphery;
- c)** peri necrotic fatty degeneration with acute inflammatory changes;
- d)** Central vein with disorganization and necrosis of surrounding hepatocytes, fibrosis and chronic inflammatory changes, sharp dilatation of sinusoids;
- e)** Inflammatory infiltration of the portal triad, disorganized hepatocytes, marked sinusoid dilatation;
- f)** Central vein with disorganization and necrosis of surrounding hepatocytes, fibrosis and chronic inflammatory changes, H&E, x200.

Photo N2.

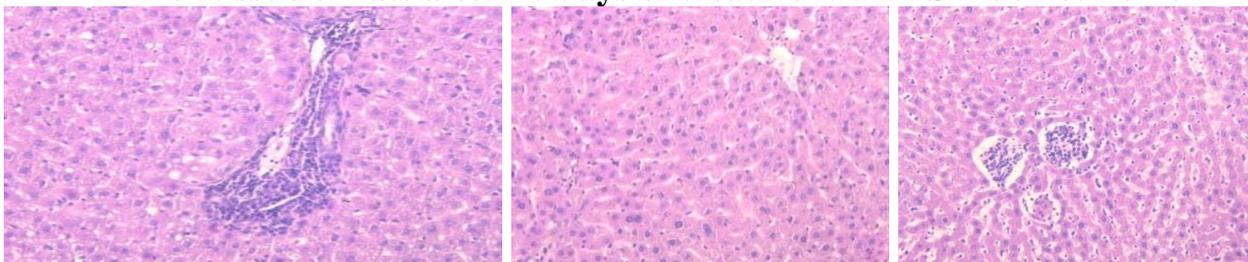
Liver tissue of rats after 10 days of treatment (S-Ademethionine, Phenomenon, Phenomenon+honey).

a**b****c**

- a)** s-Ademethionine- regenerative hyperplasia of liver lobule with mild inflammatory infiltration with events of droplet hepatosis, H&E, X400. (Liver #3);
- b)** Phenomenon - regenerative changes of the perilobular triad with mild inflammatory changes, H&E, X200; **c)** Phenomenon+honey - regenerative type processes, with hyperplasia of macrophages (Kupffer cells), H&E, X100

Photo N3.

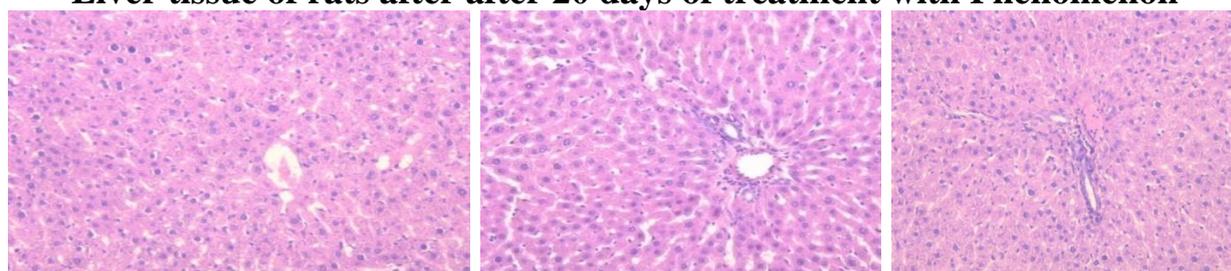
Liver tissue of rats after 20 days of treatment with S-Ademethioine

a**b****c**

- a) Moderate inflammatory infiltration of the portal triad, with hyperplasia of Kupffer cells;
- b) Dilatation of the canaliculi near the central vein, hyperplasia of Kupffer cells with mild inflammatory changes. Hypertrophy of hepatocyte nuclei with multiple nuclei, binucleated hepatocytes (regenerative type);
- c) Inflammatory infiltration of the portal triad, dilatation of canaliculi near the central vein, hyperplasia of Kupffer cells with mild inflammatory changes. Hypertrophy of hepatocyte nuclei with multiple nuclei (regenerative type), H&E, 200.

Photo N4.

Liver tissue of rats after 20 days of treatment with Phenomenon

a

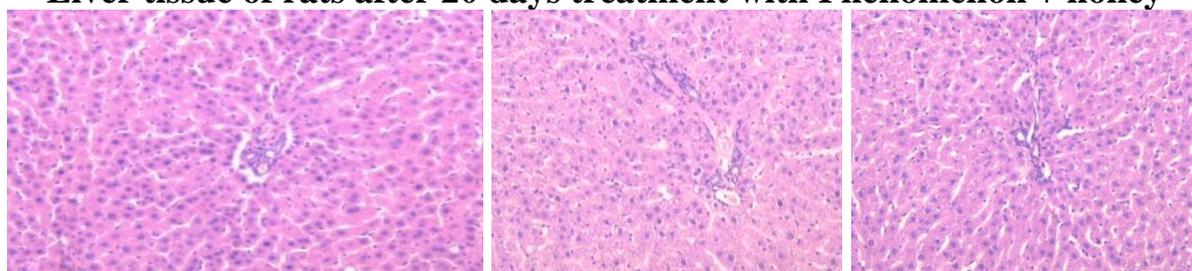
b

c

- a) Dilatation of canaliculi near the central vein, hyperplasia of Kupffer cells with mild inflammatory changes. Hypertrophy of hepatocyte nuclei with multiple nuclei, binucleated hepatocytes (regenerative type);
- b), c) Mild inflammatory infiltration of the portal triad, regenerative type hepatocytes. H&E, 200.

Photo N5.

Liver tissue of rats after 20 days treatment with Phenomenon + honey

a

b

c

- a, b, c - Mild inflammatory infiltration of portal triad, regenerative type hepatocytes H&E, 200.

Conclusions

So, according to the study results found, that Phenomenon reveals antioxidant, membrane-stabilizing and hepatoprotective properties.

The drug Phenomenon could be suggested as hepatoprotective and antioxidant agent for liver pathologies such as hepatitis, fatty dystrophy, and cirrhosis.

Statement of Conflicting Interests:

The authors announced, that there are no conflicts of interest.

References

1. Smith JP, Doe RA, Zhang W, Lee S, Martin T, Kumar R, et al. Morphometric evaluation of liver tissue following administration of “Phenomenon” in a carbon tetrachloride rat model. *Toxicol Appl Pharmacol.* 2023;450:116–125.
2. Zhang Y, Li X, Wang Y. Mechanistic study on the anti-fibrotic effects of “Phenomenon” in experimental liver fibrosis. *Liver Int.* 2022;42(7):1639–1648.
3. Kumar P, Singh V, Patel S, Shah A, Gupta R, Verma L, et al. Comparative histological analysis of “Phenomenon” versus silymarin in CCl₄-induced cirrhosis. *Exp Toxicol Pathol.* 2021;73(5):357–366.
4. Martinez A, Fernandez LG, Ortiz MJ, Ramos C, Lopez H, Delgado F, et al. Ultrastructural changes in hepatocytes treated with “Phenomenon” in cirrhotic rats. *World J Gastroenterol.* 2020;26(12):1345–1354.
5. Nguyen TT, Tran LX, Pham DT, Le VH, Vu QN, Hoang TM, et al. Dose-dependent mitigation of collagen deposition by “Phenomenon” in CCl₄-mediated liver injury. *J Ethnopharmacol.* 2021;267:113–122.
6. Oliveira HR, Santos JF, Ribeiro BM, Costa LF, Carvalho R, Lima PS, et al. Effect of “Phenomenon” on hepatic stellate cell activation in a rat model of fibrosis. *Phytomedicine.* 2019;55:224–232.
7. Chen L, Wu J, Xu P, Zhao Q, Li M, Sun H, et al. Inhibition of TGF- β signaling by “Phenomenon” in experimental cirrhosis. *Biomed Res Int.* 2022;2022:9876543.
8. Rossi M, Bianchi C, Verdi A, Neri S, Colombo P, Russo D, et al. Antioxidant properties of “Phenomenon” reduce oxidative stress in CCl₄-induced liver damage. *Arch Toxicol.* 2023;97(9):3159–3168.
9. Ahmed S, Khan F, Hussain M, Ali Z, Rehman S, Malik U, et al. Morphological and functional recovery of liver architecture by “Phenomenon” following carbon tetrachloride intoxication. *Hum Exp Toxicol.* 2024;43(4):214–223.

SIMILARITY OF ELECTROPHYSICS PROPERTIES OF ALBUMIN'S MACROMOLECULES AND MAGNETIS FEATURES OF PARAMAGNETICS

Gritsuk A. I.¹, Guslisty A. A.²,

¹Odessa National University named after I. I. Mechnikova, Dvorianskaya 2 str., Odesa, Ukraine,

Alexgritsuk2019@gmail.com

²Family medicine center "Amedika", LLC, 103B Semena Palia str., Odesa, Ukraine, aguslisty@gmail.com

This paper is devoted by study of electrophysics properties of albumin's macromolecules in its saline solutions.

The main characteristics of this features is zeta potential ξ_{alb} , which determined by distribution of charges between albumin's macromolecules surface and around it. Zeta-potential is a function of radius of albumin's macromolecules (r_a), thickness of diffuse layer (r_D) and cell's radius (r_c), in those case, when diffuse electric layers of neighboring albumin's macromolecules are overlap. In the scope of this method, in paper of Stoliaryk O. D. et al. [1] was shown, that zeta-potential is equal:

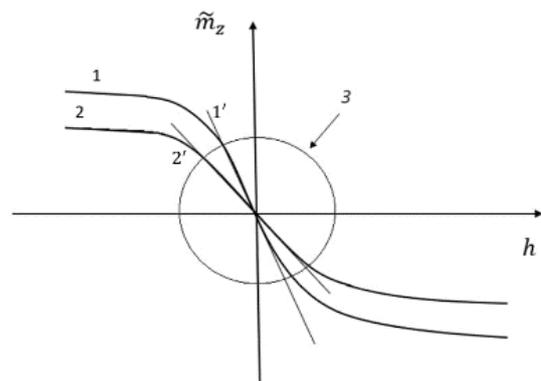
$$\xi \approx \frac{4\pi\sigma}{\epsilon} r_D \left[th \left(\frac{r_c - r_a}{r_D} \right) - \frac{r_D}{r_a} th^2 \left(\frac{r_c - r_a}{r_D} \right) + \dots \right] \quad (1)$$

where σ – surface charge density on the surface of albumin's macromolecules; ϵ – dielectric permittivity of water.

In the paper of Jachimska et al. [2] was used another approach: the study of ξ_{alb} from acid-base parameter pH its saline solutions.

The investigation of curves of follow dependence $\xi_{alb}(pH)$ is revealed its similarity to paramagnet's magnetization curves $\frac{m}{m_0}$ as a function of magnetic field strength H . Based on the equation for the behavior of paramagnets, we determined the character of pH – dependence of albumin's macromolecules zeta potential in its saline. The similarity of behavior albumin's macromolecules zeta-potential under $T = 42^\circ C$ and paramagnet's magnetization in its critical point provides a basis to use the Landau's theory in the mapping of that equivalence. Noting, that behavior of order's parameter of albumin's macromolecules and paramagnets in the vicinity of the critical point has a linear character of pH – dependence and H – dependence, respectively. The region of linear character of dependence $\xi_{alb}(pH)$ coincide with the region of application Landau's theory:

Fig. 1. The illustration of dependencies' curves magnetization paramagnet's magnetization m_z as a function of strength of external magnetic field h . The region of application Landau's theory is bounded by the curve (3)

The region of application Landau's theory is the region of key parameters' values, where all life processes occur [3]. Moreover, the existing of majority live organisms coincide with the region of linear character of pH –dependence of ξ_{alb} .

Materials and methods. The experimental data of zeta-potential human serum albumin's macromolecules dependence from pH indexes of saline taken from papers [Jachimska, Wasilewska, Adamczyk, 2008, p. 6870]. The authors used a crystalized and lyophilized powder of human serum albumin (Sigma, 99%) without additional purified. Used a doubled distilled water, NaCl, HCl and NaOH (Sigma, Aldrich) for prepare 0,15 M (0,9 w/w.%) saline (physiological solution) in range pH from 2,5 to 10,5. The measurement of zeta-potential of albumin's macromolecules was carried out with Zetasizer Nano ZS (Malvern Panalytical, UK) at a temperature of $T=(298,0\pm 0,1)$ K by the method of laser Doppler velocimetry [Jachimska, Wasilewska, Adamczyk, 2008, p. 6867]. The relative errors of zeta-potential and pH index had been evaluated us equal to $\varepsilon(\zeta)=5\%$ and $\varepsilon(pH)=0,5\%$, respectively. In this work was used the mathematics modeling methods for arising the assigned task.

Results and discussion.

Zeta-potential of albumin's macromolecules is the main characteristics of its electro physical features. As a difference between potentials of aqueous medium and its surface can have measured by experimental and allow us to conclude about macromolecules total charge in solution. One of the properties of human serum albumin's macromolecules zeta-potential from pH -index as a parameter of its saline solutions is tangential nature of the dependence. The similarity of its nature to the nature of the paramagnetic's magnetization process allow us to using the theory of second-order phase transition. Surprisingly, that the range of the key parameters of all vital processes is coincide with the region of application Landau's theory. The latter allows us to express the idea about free Landau's energy as a one of the albumin's macromolecules saline solution's key parameter of condition that system.

References:

1. Stolyarik O. D., Guslisty A. A., Khorolsky O. V. The temperature and concentration dependence of zeta-potential of albumin macromolecules in aqueous-salt solution *Ukr. J. Phys.* Vol.68 No.11(2023) p. 742-749 ISSN 2071-0194.
2. Jachimska B., Wasilewska M. and Adamczyk Z. Characterization of Globular Protein Solutions by Dynamic Light Scattering, Electrophoretic Mobility and Viscosity Measurements. *Langmuir* 24 (2008) p. 6866-6872 [DOI: 10.1021/la800548p].
3. Guslisty A. A., Malomuzh N. P., Fisenko A. I. Optimal temperature for human life activity. *Ukr. J. Phys.* 63, 809 (2018). <https://doi.org/10.15407/ujpe63.9.809>.

INNOVATIVENESS OF INULIN AND BETULIN AS A MEANS OF FIGHTING SEBORRHEA

Kalachov I. O., Koziko N. O.

Bogomolets National Medical University. Kyiv, Ukraine

ivan.kalachov.2003@gmail.com

Introduction: seborrhea is a widespread dermatological pathology, which is characterized by excessive skin production and inflammatory skin processes, often localized in areas with high concentration of sebaceous glands. Pathophysiological mechanisms of seborrhea development include hyperactivity of the sebaceous glands, the abnormal composition of skin lipids, colonization of fungal microorganisms of the genus *Malassezia* and the development of the inflammatory process. Despite many years of research, traditional treatment of seborrhea demonstrates insufficient effectiveness and are associated with a number of side effects, which stimulates the search for new therapeutic approaches. At the present stage of development of dermatology, the natural biologically active compounds - inulin and betulin, which demonstrate considerable potential in the treatment of seborrheic dermatitis due to its unique biological properties [1].

Purpose: Inulin belongs to a group of fructans and is a polysaccharide, which consists of fructose chains of different lengths, connected by β -glycoside bonds. Natural sources of inulin are chicory, Jerusalem artichoke, artichoke, onion, garlic and other plants of the Asteraceae family. Innovative use of inulin in the context of treatment of seborrhea is based on its prebiotic properties, the ability to modulate the immune reactions of the skin and to normalize the microbial balance [2].

Methods: local use of inulin demonstrates a pronounced anti-inflammatory effect, which is realized by inhibition of the activity of proinflammatory cytokines, in particular interleukin- 1β , interleukin-6 and tumor necrosis factor. Experimental studies confirm the ability of inulin to reduce the expression of matrix metalloproteinases that are involved in the degradation of collagen and elastin fibers, which contributes to the restoration of structural integrity of the skin in seborrheic lesions. The formation of an inulin of a natural hydrophilic film on the surface of the skin prevents excessive transepidermal moisture loss, providing the optimal level of hydration of the epidermis and normalization of keratinization processes.

Research results: Betulin belongs to the triterpenoids of the Lupan series and is excreted mainly from the birch bark (*Betula pendula*, *Betula pubescens*). The molecular structure of betulin is represented by a pentacyclic triterpenoid with hydroxyl groups in C-3 and C-28. Betulin's antisborne activity is based on a complex of pharmacological effects including anti-inflammatory, antimicrobial, antioxidant and sebostatic effect. An extremely important aspect of innovativeness of betulin is its ability to regulate the processes of lipogenesis in the sebaceous glands due to inhibition of the enzyme 5α -reductase, which is involved in the conversion of testosterone into dihydrotestosterone-a powerful stimulant of sebum products. Molecular studies confirm that Betulin effectively inhibits the growth and vital activity of yeast fungi of the genus *malassezia*, which play a key role in the pathogenesis of seborrheic dermatitis. The mechanism of antifungal action of betulin is associated with impaired

integrity of the cellular wall of fungi through interaction with ergosterol - the main steroid component of membrane of fungal cells. The additional anti-inflammatory effect of betulin is due to the inhibition of the activity of cyclooxygenase enzymes-2 and 5-lipoxygenase, which catalyze the formation of proinflammatory eicosanoids from arachidonic acid [1].

The innovative approach to the treatment of seborrhea is the combined use of inulin and betulin, which provides a synergic therapeutic effect due to complementing mechanisms of action. Clinical studies have shown that combined preparations of inulin and betulin are much more effective reduce the severity of clinical manifestations of seborrhea, including erythema, peeling, itching and fat content, compared to monotherapy each component. The synergism of the action of inulin and betulin is realized due to the simultaneous effect on various links of the pathogenesis of seborrhea: inulin normalizes the composition of microbioma of the skin and improves the barrier function of the epidermis, while betulin inhibits excessive production of sebum and provides an antifungal effect [2].

Molecular biological studies confirm the ability of inulin to modulate the expression of genes associated with the processes of keratinization, lipid metabolism and immune response in the epidermis. Inulin induces the expression of genes that encode proteins of dense contacts (Claudine-1, Oklyudin) and Filagrin, which play a key role in the formation of the epidermal barrier. Betulin, in turn, regulates the transcription activity of genes involved in the processes of lipogenesis in the sebaceous glands, including Srebp-1C (sterol regulatory element-binding Protein 1C) and ppar- γ (peroxisome pro) gamferator-actaTor-actua. The epigenetic mechanisms of action of inulin and betulin include the modulation of the activity of histodeetase and DNA-methyltransferases, which leads to changes in the expression of genes involved in the pathogenesis of seborrhea [1].

Conclusion: The results of clinical studies demonstrate the high efficacy and safety of combined inulin and betulin preparations in the treatment of various forms of seborrhea. Randomized controlled studies show that the use of topical forms containing inulin and betulin within 4-6 weeks leads to a significant decrease in clinical manifestations of seborrheic dermatitis in 75-85% of patients exceeding the effectiveness of standard antisboric agents. Perspective directions of further studies of inulin and betulin as antisobroemic agents are the development of new combined drugs with other biologically active compounds, optimization of dosage regimens and the creation of personalized therapeutic approaches, taking into account the individual characteristics of the patient.

List of sources used

1. Vidal S. I., Menta N., Green L. Child and Adult Seborrheic Dermatitis: a narrative review of the current treatment landscape. *Dermatol Ther. (Heidelb)* 15, 2025, 599–613. <https://doi.org/10.1007/s13555-025-01351>.
2. Editor M. M. A., do J. Q. D. R. What's New in the Medicine Chest: Seborrheic Dermatitis. *Dermatology Times*. URL: <https://www.dermatologytimes.com/view/what-s-new-in-the-medicine-ceborrheic-dermatitis>

AYURVEDIC MEDICINE RESOURCES FOR THE TREATMENT OF JOINT DISEASES

Khvorost O. P., Oproshanska T. V., Skrebtsova K. S.

National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

khvorost09101960@gmail.com

Introduction. The Ayurvedic approach to treating joint diseases involves restoring the balance of the three basic energy principles: cleansing the body of toxins, improving digestion and general health and includes about 6,000 remedies. Treatment may include dietary changes, exercise, yoga, massage, taking natural remedies for the treatment of joints and bones and other methods of therapy.

There is a significant number of diverse Ayurvedic remedies which are used like dietary supplements. They are widely used as components of sports nutrition, ethnomedicine etc. Ayurvedic medicine offers many natural remedies for the treatment of joints, based on herbs, minerals and oils. They help reduce inflammation, strengthen cartilage and improve joint mobility.

The aim is to analyze Ayurvedic remedies used for the treatment of joint pathologies.

Materials and methods. Content analysis of available sources of popular and scientific medicine, online trading platforms, distributor websites. Systematic analysis of the obtained data with segmentation by manufacturing countries, release forms.

Results and their discussion. One of the most common and effective remedies is *Ashwagandha* (more than 100 offers in Ukraine) based on withanolides and alkaloids of the roots of *Withania somnifera* (*Solanaceae*). It exhibits powerful anti-inflammatory and antioxidant properties, reduces pain in arthritis and rheumatic diseases, improves tissue regeneration and reduces stress. Another effective remedy is *Shallaki Boswellia Serrata* (*Burseraceae*), the bark of which contains boswellic acids is a natural inhibitor of inflammatory enzymes, which reduces pain in arthritis, helps with osteoarthritis and rheumatoid arthritis, improves flexibility and mobility of joints. *Guggul* - resin *Commiphora wightii* (*Burseraceae*) contains guggulosterones which reduce inflammation and promote cartilage regeneration, effective for gout, arthritis and degenerative joint diseases. As components of adjuvant therapy, *Eranda Tailam* - castor oil is used in Ayurveda. It is used as a means for removing toxins (Ama) that cause inflammation, helps with rheumatoid arthritis, gout and back pain. Multicomponent *Yogaraj Guggulu* improves metabolism and promotes the removal of toxins from the joints, effective for gout, arthritis and osteochondrosis. A mixture of triphala with sulfur *Simhanada Guggulu* with the addition of *Guggul* and *Eranda Tailam* has a powerful cleansing and anti-inflammatory effect. There is also a significant number of complex and combined remedies in the form of capsules, powder, resin.

Conclusions. The conducted studies have demonstrated a significant diverse range of Ayurvedic remedies for the prevention and treatment of joint diseases. Considering that they are at the level of dietary supplements, it is promising to carry out work on their introduction into scientific medicine.

HOMEOPATHIC REMEDY FOR STRESS REDUCTION

¹*Khvorost O. P.*, ²*Rudnik A. M.*, ¹*Skrebtsova K. S.*

¹National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

²Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Zaporizhzhia, Ukraine
khvorost09101960@gmail.com

Introduction. Homeopathy is a therapeutic method which is using highly diluted substances, developed by S. Hahnemann at the end of the 18th century and still found not only in the post-Soviet countries, but also in many other countries [3]. Homeopathy is extremely popular for the treatment of acute respiratory infections, bronchitis, migraine, depression and other diseases, including cancer [1,2,3,4].

Materials and methods. Content analysis of available sources of popular and scientific medicine, online trading platforms, distributor websites.

Results and their discussion. *Schlusser's* salts № 2 (composition: *Calcium phosphoricum* D6) are prescribed to children for psychological stress, school stress, hyperactivity, growth problems; *Schlusser's* salts № 5 (composition *Kalium phosphoricum* D6) are used to treat conditions of general weakness, mental, emotional and physical exhaustion, as a supportive treatment for insomnia, irritability, depression. The complex homeopathic medicine *Ignata 200/Cactus 50 50* (composition: *Ignatia amara* 200; *Cactus grandiflorus* 50) is prescribed for heart pain, neuroses, as a sedative. *Homeo-kid* (composition: *Cina* 200CH, *Chamomilla* 200CH, *Agaricus muscarius* 200CH) normalizes the state of the central nervous system has a mild sedative effect, relieves tension, improves sleep, reduces emotional lability; normalizes blood supply to the brain, improves brain tissue trophism; helps eliminate the consequences of perinatal encephalopathy. *Asthenia-gran* (composition: *Acidum phosphoricum* 200CH, *Kalium phosphoricum* 200CH, *China* 200CHO) normalizes neuroendocrine effects on the cardiovascular system, ensures sufficient blood supply and adequate functioning of the central nervous system, normalizes vascular tone, improves microcirculation in tissues and their tropism.

Conclusions. Domestic homeopathic remedies are quite diverse and exhibit multi-vector activity in relation to stress states.

REFERENCES:

1. Moshchych O. P., Kramarev S. O. International experience in the use of homeopathic medicines from the position of evidence-based medicine. Odesa, Ecology. 2020. Vol. XVII. P.102 - 114.
2. Efficacy of homoeopathic treatment: Systematic review of meta-analyses of randomised placebo-controlled homoeopathy trials for any indication / H. J. Hamre, A. Glockmann, K. von Ammon, et al.// *Syst Rev.* 2023. Vol. 12:191. doi: 10.1186/s13643-023-02313-2.
3. <https://ingeniusua.org/articles/dokazovo-pro-gomeopatiyu>
4. Teixeira M. Z. "Scientific Evidence for Homeopathy". *Clinics (Sao Paulo)*. 2023 Jul Vol. 25;No 78. P. 100255. doi: 10.1016/j.clinsp.2023.100255.
Teixeira M. Z. Homeopathy is not placebo effect: proof of the scientific evidence for homeopathy in open access trilingual e-book. *Clinics (Sao Paulo)*. 2024. Vol. 3, No 79. P. 100456. doi: 10.1016/j.clinsp.2024.100456.

GC-MS ANALYSIS OF THE ESSENTIAL OIL COMPOSITION OF *RHODODENDRON TOMENTOSUM* HARMAJA: QUALITY CONTROL DURING RESULT PROCESSING

Kukhtenko Halyna^{1,2}, *Jasicka-Misiak Izabela*²

¹National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine; ²University of Opole, Opole,
Poland

galinakukh@gmail.com

Introduction. *Rhododendron tomentosum* Harmaja, formerly known as *Ledum palustre* (pre-1990), is one of seven species in the subgenus *Rhododendron*, section *Rhododendron*, subsection *Ledum*. Globally, the essential oil of *R. tomentosum* is considered a major target product due to its promising insecticidal, antimicrobial, and antifungal properties.

Aim – evaluate the chemical composition of the essential oil extracted from the aerial parts of *R. tomentosum* growing in Ukraine.

Methods. Essential oil was obtained by hydrodistillation using a circulatory Clevenger-type apparatus. Gas chromatography–mass spectrometry (GC–MS) analysis was performed using a SHIMADZU GC/MS-QP2010NC system (Shimadzu, Japan). Compound identification was conducted through comparison with mass spectral libraries (NIST14.lib, FFNSC2.lib, and WR10R.lib) and verified using linear retention indices (LRIs) with an Excel-based tool [1, 2]. This tool facilitates LRIs referencing (based on Adams R. P. and Babushok V. I. databases), and calculates experimental LRIs errors while considering the column’s selectivity.

Results. The essential oil was predominantly composed of sesquiterpenoids – especially palustrol and ledol – as major secondary metabolites. Monoterpenes such as p-cymene and α -terpinene were also abundant. Key components included sabinene, β -pinene, δ -2-carene, α -terpinene, β -phellandrene, γ -terpinene, cis-sabinene hydrate, trans-pinocarveol, myrtenol, geranyl acetate, aromadendrene, and germacrene D. Several compounds, including α -terpinyl acetate, piperitenone oxide, and viridiflorol, were initially misidentified, highlighting the importance of LRIs confirmation.

Conclusion. The study demonstrates considerable chemical variability in the essential oil composition of *R. tomentosum*, even within a single geographical region. Moreover, the integration of linear retention index verification tools is essential for accurate compound identification in complex essential oil matrices. A correct understanding and application of retention indices are crucial for drawing valid conclusions regarding chemical identity, mixture composition, and the reliability of data, all of which depend on accurate identification.

References

- 1 Bizzo, H.; Barboza, E.; Santos, M.; Gama, P. Um conjunto de planilhas eletrônicas para identificação e quantificação de constituintes de óleos essenciais. *Quím. Nova* **2020**. <https://doi.org/10.21577/0100-4042.20170458>.
- 2 Pokajewicz, K. Enhancing Terpene and Other Plant Volatiles Analysis – A Free Spreadsheet Tool “Retentify” for GC–MS Data Processing. *Microchem. J.* **2023**, *193*, 108977. <https://doi.org/10.1016/j.microc.2023.108977>.

ASPECTS OF MODELING OF THE PRIMARY HEALTH CARE SYSTEM IN GEORGIA

Kvizhinadze N., Instkirveli N., Tophuria D.

Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia

Introduction

Primary health care includes the following main areas: disease prevention, early detection and effective management of diseases, provision of medical education to the population, health promotion and measures to improve it. Another distinguishing feature of primary health care is its comprehensiveness. In particular, the family doctor cares not only for the physical but also for the spiritual and social well-being of the patient. The physician monitors the patient continuously, resulting in knowing how a particular patient has developed the disease and how to manage it effectively.

For the first time, health care is called the foundation of the health care system, because it is the link without which the system cannot work effectively. International experience shows that in all countries where the health care system is at a high level, both the primary health care system is developed and its effective work is an important indicator of population satisfaction.

A serious problem in this regard is the refinement of measures aimed at reforming the primary health care system in the country. Despite many efforts and financial support from both international donors and the Georgian government, reforms are not only failing at a sufficient pace, but are creating additional, sometimes difficult, problems.

This is evidenced by the growing negativity of the population and medical staff towards the expected positive shifts in the primary health care system, as well as the creation of numerous alternative services that do not meet requirements such as access to primary health care, patient satisfaction (given the adequacy and quality of medical care).

Providing care focused on patient needs and more.

The impression is created that neither the state nor the medical community, despite many attempts, is able to purposefully and correctly dispose of the enormous values that exist in the country.

The main **objectives** of the research were: to study the current trends in the Georgian medical services market and the role of primary protection based on pharmacoeconomic research; Familiarity with modern concepts of economic analysis in the field of healthcare and their critical analysis; Analysis of the world healthcare market and the reality of Georgia; Determining the involvement of the population in the field of medical services.

The **methodological** basis of the research is different methods of analysis, comparison, and economic-statistical analysis. The material accumulated in the research process was processed according to individual blocks and evaluated on the basis of modern computational techniques based on the use of appropriate criteria.

Results:

Despite the significant increase in public spending on health care in Georgia, its share of the state budget is quite low at 6.9%, which is almost twice as low as the figure

provided by the World Health Organization. As shown in the graph below, the share of public health expenditures in total expenditures in Georgia is low compared to countries such as

- Armenia (7.9%),
- Kazakhstan (10.9%),
- Ukraine (12.2%),
- Kyrgyzstan (13.2%), and
- Belarus (13.5%).

Unlike Georgia, countries such as

- Armenia (41.7%),
- Kazakhstan (53.1%),
- Ukraine (54.5%), and
- Kyrgyzstan (59%)

exceeded the threshold set by the WHO recommendation.

The share of public spending on health in relation to GDP is quite low (2%). Georgia lags behind countries such as Kazakhstan (2.3%), Kyrgyzstan (3.9%), Belarus (4%), and Ukraine (4.2%).

The study found that for some countries, especially low-income countries, it is not necessary to use complex "cost-benefit" or "cost-effectiveness" analysis methods to formulate a national drug formula, in which case drug pricing policy is a top priority.

Notably, the study looked at South Korea, Taiwan, the Philippines, Malaysia, Iran, Pakistan, Saudi Arabia, Indonesia and Thailand are countries at different stages of health system development.

Measures to stimulate the use of pharmacoeconomics were implemented in all these countries and its importance was growing. The study was conducted in three different groups of countries. The countries were grouped based on the following criteria: socio-economic status of the country; Latest pharmaceutical reforms; Progress in the country's healthcare system.

Based on the example of the countries represented in the first group, it is desirable to introduce the method of pharmacoeconomic analysis in the Georgian healthcare system in order to ensure its effective functioning.

During the year, the response of the respondents only regarding the cost of medical services was as follows: 28 (22 %) respondents spend up to 100 GEL, 34 (26 %) - up to 200 GEL, 39 (30 %) - up to 500 GEL, 11 (8 %) - up to 1000 GEL, 18 (14 %) refused to answer.

The answer of the respondents to the question when they spend only on medicines during the year was as follows:

- 19 (15 %) respondents indicated up to 100 GEL,
- 38 (29 %) up to 200 GEL,
- 43 (33 %) up to 500 GEL,
- 15 (11 %) up to 1000 GEL,
- 9 (7 %) respondents over 1000,
- 6 (5 %) refused to answer.

According to the answer on the question, respondent preferred to solve the health

problem

- 13 (10 %) with reading the medical literature,
- 17 (13 %) - prefers the advice of relatives,
- 22 (17 %) - have their own experience.

The reason for the respondents' visit to the health care institutions is to take analysis in 36%, treatment in 39%, examination in 13%, and prevention in 12%.

Respondents described the medical service environment in Georgia as follows: 75 of them believe that medical institutions in most cases take responsibility for themselves, 22 partially agree with it, 33 disagree. 78 of the respondents think that most of the institutions are more interested in profit than customer satisfaction, 45 - partially agree with it, 7 - disagree. 81 of the respondents agree with the opinion that the message offered by the advertisement prevents the consumer from making a reasonable decision, 19 - partially agree with this. 11 of the respondents are satisfied with the quality of service, 47 - partially satisfied, 72 - dissatisfied.

When asked how satisfied the customer is with the quality of service of medical institutions, the answers of the respondents were as follows: 28 % are satisfied with the service of the hospital, 41 % evaluate it as average, 31% do not like it.

Pharmacy services like 45 %, average rated by 32 %, disliked by 23%. Ambulance service is liked by 29% with an average rating of 58%, disliked by 13%.

When asked which problem is primarily to be solved in the field of health care, the respondents answered as follows: 3 (1 %) respondents mentioned the protection of confidentiality, 47 (12 %) reasonably high prices for medical services, 73 (19 %) access to medical services, 40 (10 %) quality of medical services, 51 (13%) access to high-tech medical services, 86 (22 %) - affordable prices for medicines, 25 (6 %) disease prevention, 49 (13 %)) - Deficiency of professional doctors, 5 (1 %) - conducting marketing research, 4 (1 %) - promoting a healthy lifestyle. 7 (2 %) provided medical facilities.

Respondents rated the functioning of the healthcare system in Georgia:

- 55 % of them rate the qualifications of doctors as average,
- 10 % - high,
- 35 % - low,
- 62 % - good quality of medical equipment and technology,
- 34% - average,
- 4% - low.

Conclusion:

In conclusion, in a primary health care system, where resources are already scarce, unless cost-effective and cost-effective methods are used, an increase in the cost of universal health care programs is inevitable in the coming years. It can be said that the best way to contain health care costs is to improve your overall health by using your resources more efficiently.

It is advisable to take a systematic, complex approach to the introduction of cost-cutting methods, taking into account the specific situation of the country, and to use pharmacoeconomic methods, which are widely used in international practice.

PECULIARITIES OF CUSTOMER BEHAVIOR IN THE PROCESS OF SERVICE

Kvizhinadze N., Inskirveli N., Tophuria D., Kiknavelidze N.

Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia

n.kvizhinadze@tsmu.edu

Overview

Consumer behavior is a field of knowledge that has gone beyond the narrow framework of marketing activities. It is relevant for all those people who are trying to firmly and successfully establish themselves in the space of the market economy. Consumer behavior as a direction emerged in the early 60s, when many countries around the world were experiencing an economic boom. It should be noted that the changes affected the management system and the economy, that's why it became one of the prerequisites for the development of the marketing program and the study of consumer behavior. Understanding consumer behavior is crucial for effective marketing, which helps managers and marketers to communicate consumer targeting and attractive offers.

The growing competition of global markets regularly directs the interests of manufacturers of different countries to the research of the mechanisms of consumer behavior and the possibilities of using these mechanisms to achieve their own goals. Every element of a marketing plan benefits from understanding the customer, and with the rapid pace of change in today's consumer market, this will become even more important.

The set of impressions received by consumers is important, as a result of which certain ideas are formed in human consciousness. The main task of entrepreneurs, theoreticians and marketers is to reveal effective and unconventional strategies for influencing consumer behavior based on the emotional and spiritual perception of a person. Companies realize that consumption is the only goal of all production and the producer's interest should be taken into account, only to the extent that it may be necessary to promote the interests of the consumer, the most successful and famous companies are looking for progressive methods of obtaining complete information about consumers and their interpretation, as a result of which the science of consumer assumes a first-class importance in our pragmatic world.

The Aim of the study

The purpose of the study is to determine the features of customer behavior in the service process.

Research tasks

To achieve the set goal, a special questionnaire was developed, through which pharmacists and pharmacy users were interviewed, interviews with pharmacists were recorded, and the behavior of users in the field of service was determined through a questionnaire.

Study methods:

Quantitative data were used during the study. As a result of the survey, pharmacists employed in pharmacies in the city of Tbilisi and also pharmacy users participated.

They were sent two types of questionnaires in a special Google format. The first questionnaire was intended for pharmacists employed in different districts of Tbilisi - Gefa employees were sent as an email, and employees of other companies were sent via social networks.

The second questionnaire surveyed users of various pharmacy networks throughout Tbilisi. To conduct the survey, I used a social network, the Facebook page: "Pharmacy-Students" - which unites 714 students and lecturers.

Results:

64% pharmacists, 26% managers, 6% assistant pharmacists, and 4% interns participated in the study. Based on the results of the survey, the highest, 42% of pharmacists have 4-6 years of work experience in a pharmacy, 33% have 1-3 years of experience, and the lowest percentage (1%). When asked how many customers the pharmacists served on average, the results are as follows, 75% (48 pharmacists) serve 25-49 customers per day, 23% (15 pharmacists) serve approximately 25 customers, and 2% report 50+ customers.

The opinion of the surveyed pharmacists on the question of how far it is possible to effectively communicate with the user based on the characteristics of their behavior was revealed as follows: 74% of pharmacists believe that effective communication based on the behavior of the user is possible, but not always. 23% believe that due to the peculiarities of consumer behavior, we can always conduct effective communication with them, while 3% believe that this is all impossible.

For 63% of the pharmacists participating in the study (62 pharmacists), the reason for the disagreement was the inadequate care of the customer, while 23% (22 employees) name an objective circumstance. Based on the obtained results, we can clearly say that one of the causes of dissatisfaction for customers is the waiting factor, which is mentioned by 58% of pharmacists, and for 29%, the financial availability of medicines is the most frequent reason.

Conclusions:

As a result of comparing the results of the survey of pharmacists and users of the pharmacy network, the following important issues were highlighted:

- A large number of pharmacists are willing and consider it a significant factor for effective service management to determine the peculiarities of consumer behavior and to observe them.
- Most of the pharmacists are ready to help, advise and take care of the customer.
- A large number of pharmacists report aggressive and unhealthy behavior often caused by the customer, in which case they have to neutralize the situation on their own, without the help of the manager and company management.
- Based on the results of the research, the aggressive behavior of the clients is mostly manifested at the moment of their inappropriate behavior, which is often caused by the waiting factor and also taking into account the financial access to medicines.

HOW TO USE THE PHARMACOECONOMIC METHODS IN THE DEVELOPMENT OF HEALTH PROGRAMS IN GEORGIA

Kvizhinadze N.

Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia
natia0807@gmail.com

Introduction: Healthcare – it is a social, dynamic-functional system that creates and implements complex measures at each stage of development and refinement, aimed at maintaining and improving the health of each individual and the whole community.

The impression is created that neither the state nor the medical community, despite many attempts, is able to purposefully and correctly dispose of the enormous values that exist in the country.

It is obvious that one of the reasons for the deplorable situation in the country's healthcare system is the low solvency of the population, given the scarcity of state and municipal healthcare funding.

This is confirmed by the data of the World Health Organization, according to which the share of own funds spent by one patient in Georgia, taking into account the purchasing power of the country's population, is much higher than in most European and Asian countries.

Georgia is ahead of other European countries in terms of morbidity rate.

Given the above, one of the goals of the health care system should be a complex analysis of the socio-economic effectiveness of primary health care and the development of scientifically substantiated recommendations based on the results obtained.

The **aim** of the research is:

to study pharmacoeconomic issues in the field of healthcare and to develop relevant recommendations for the development of the field.

The **objectives** of the research are:

to get acquainted with the modern concepts of economic analysis in the field of healthcare and their critical analysis.

In order to better illustrate the profitability of the introduction of pharmacoeconomic research in the paper, we cite the example of countries with different levels of development, where the introduction of pharmacoeconomics has brought significant benefits to the country's healthcare system.

Results

The study found that for some countries, especially low-income countries, it is not necessary to use complex "cost-benefit" or "cost-effectiveness" analysis methods to formulate a national drug formulation, in which case drug pricing policy is a top priority. Notably, South Korea, Taiwan, the Philippines, Malaysia, Iran, Pakistan, Saudi Arabia, Indonesia and Thailand are the countries at different stages of health system development.

Measures to stimulate the use of pharmacoeconomics were implemented in all these countries and its importance was growing.

The study was conducted in three different groups of countries. Q countries were grouped based on the following criteria:

- Socio-economic status of the country.
- The latest pharmaceutical reforms.
- Progress made in the country's healthcare system.

The implementation of pharmacoeconomic strategies in these countries has less expected benefits than in other countries. This is because their drug regulatory organizations are not effective enough and need to be strengthened, nor is it advisable to introduce pharmacoeconomics in these countries to create health guidelines and lists.

A study by the World Health Organization in Pakistan found that prices for branded medicines are on average 2-3 times higher than in developed countries.

The population spends 77 % of the budget allocated to them from healthcare only to buy medicines. There are frequent instances of restricting access to medicines, stimulating the promotion of the sale of unethical drugs.

Therefore, it can be said that the proper soil for the development of pharmacoeconomics in this country is not yet prepared, which is well seen from the second table.

There are similar problems in Indonesia. Here the state has to pay about 74% more on the purchase price of the drug than in other developed countries. The price for patients is 2.4 - 2.8 times higher than the international price in the public and private sectors of highly developed countries.

Prices for generic medicines for the public sector in Thailand are 1.46 times higher than the international price.

At the same time, the price of medicines produced by local firms is about 3.31 times higher in the private sector. The results of this study brought to the fore the issue of the need to improve the measures to be taken and to introduce an effective drug pricing policy.

A 2005 study by the World Health Organization (WHO) in Philippines found that the starting retail price for branded medicines was about 4 times higher than the international price.

It would therefore be more rational for the Philippines in the first place to use other, more efficient pricing systems.

The Health Technology Analysis Program has been introduced in the Philippines and Thailand, which is a step forward and a prerequisite for the introduction of pharmacoeconomics to strengthen the pharmaceutical system.

Conclusion

It's clear, that a low-income country like ours cannot afford high public spending on health, but research has shown that despite rising public spending on health, Georgia still lags behind not only the international standards set by the World Health Organization, but also those of many low-income countries.

Based on the example of the countries represented in the first group, it is desirable to introduce the method of pharmacoeconomic analysis in the Georgian healthcare system in order to ensure its effective functioning.

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF MEASUREMENT UNCERTAINTY IN THE PHARMACEUTICAL SECTOR

Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia, Asmolov Vitalii¹

¹Noven Pharmaceuticals Inc., Miami, USA

leontievd@yahoo.com

Abstract. This study identifies essential laboratory practices that should be documented as Standard Operating Procedures in pharmaceutical quality control laboratories to ensure the effective implementation of the measurement uncertainty concept in accordance with ISO/IEC 17025. It assesses the applicability of uncertainty estimation approaches used in non-pharmaceutical sectors, with a focus on identifying sources of variation, selecting appropriate evaluation procedures, determining the required level of assessment, and defining laboratory actions based on uncertainty results. A concept for implementing measurement uncertainty in pharmaceutical quality control laboratories is proposed that aligns with ISO/IEC 17025 while addressing the standardization rules adopted in the pharmaceutical sector. The concept is illustrated through a practical example of uncertainty verification using a holistic test, conducted in accordance with pharmaceutical standardization frameworks. The remaining challenges related to harmonizing pharmacopoeial and ISO-based approaches have been identified.

Keywords: measurement uncertainty, ISO 17025, pharmacopoeial standardization, decision rule, target uncertainty, standard analytical operations, bottom-up uncertainty estimation.

Introduction. Measurement uncertainty (uncertainty) is a modern metrological foundation for ensuring measurement quality. For Official Medicines Control Laboratories (OMCLs), compliance with ISO 17025 [1] is essential, as this standard requires the control of uncertainty for all tests performed by the laboratory. Manufacturers of medicinal products are also certified for compliance with ISO 17025. The revised WHO guideline, which provides recommendations for laboratories of all types conducting quality control of medicinal products, also includes recommendations on implementing the concept of uncertainty [2].

According to ISO 17025 requirements, laboratories must implement several practices related to the application of the uncertainty concept—primarily, uncertainty evaluation and subsequent laboratory actions based on this evaluation. These practices may vary significantly depending on the purpose of analysis and the standardization rules applied in a specific sector.

In the pharmaceutical sector (PS), internationally harmonized standardization rules (primarily pharmacopoeial) are in effect, and laboratory practices related to the concept of uncertainty must not contradict them.

In the PS, the concept of uncertainty is only beginning to be practically implemented in OMCLs, and this is occurring through isolated elements rather than as an integrated system. For example, OMCLs have been issued a guideline on uncertainty evaluation [3]. However, there are no recommendations for OMCLs regarding actions that should be taken based on the results of such evaluation. The State

Pharmacopoeia of Ukraine (SPhU) has developed a system of criteria (requirements for target uncertainty for pharmacopoeial tests U^{tg} and for standard analytical operations U_i^{tg}), as well as a bottom-up approach to uncertainty evaluation, which is based on the maximum permissible values for uncertainty components [4]. These recommendations have been included in the WHO guideline [5]. The SPhU has also developed certain tests for evaluating the uncertainty of standard analytical operations and combined uncertainty for a typical analytical system [6]. The United States Pharmacopoeia also provides recommendations on the application of the uncertainty concept [7, 8, 9]. However, in our opinion, the existing recommendations from regulatory authorities are insufficient for the practical implementation of the uncertainty concept in the PS.

Implementing the uncertainty concept without considering standardization principles may cause significant harm to a laboratory. For example, if an OMCL employs a decision rule for compliance assessment that differs from the one specified in the pharmacopoeias, such a decision may be deemed incorrect in an arbitration dispute, resulting in financial and reputational losses for the laboratory. Moreover, the presence of isolated elements (e.g., uncertainty evaluation for conformity test results without accounting for uncertainty in determining whether a result is conclusive) does not constitute implementation of the uncertainty concept. Supporting such isolated elements is a waste of resources, as they do not ensure the quality of analytical results.

Aim. The aim of this paper is to propose an approach for implementing the concept of measurement uncertainty in the pharmaceutical sector that complies with ISO/IEC 17025 requirements, while accounting for the specific features of pharmacopoeial standardization and existing regulatory recommendations.

Methods. Methods of mathematical statistics applied for the evaluation of measurement uncertainty.

Results.

Practices to be implemented in the laboratory in accordance with ISO 17025 requirements

1. Procedure for identifying sources of variation contributing to uncertainty.

For each analytical procedure performed in the laboratory, a theoretical analysis should be carried out to identify the sources of variation that must be considered in the uncertainty evaluation.

There are different practices for accounting for the influence of sources of variation. It is important to conduct a structured *cause-and-effect analysis*. A very common tool is the Ishikawa or «fishbone» diagram [10], which aims to clarify the influence of each physical source of variation on all analytical operations involved in the method, followed by grouping these influences to avoid accounting for the same source more than once (for example, accounting separately for the influence of temperature on the weighing of the tare and the tare with the sample). The so-called «unit operations» approach [11] is much simpler and is based on assessing the combined uncertainty of an analytical operation or group of operations as a whole (e.g., the weighing operation). This approach is particularly suitable when a separate procedure exists for controlling uncertainty throughout the entire operation (e.g., balance qualification). Choosing the optimal approach to identifying sources of

variation is very important. Therefore, this procedure should be described in the laboratory as a standard operating procedure (SOP).

2. *Procedure for uncertainty evaluation.* It must cover all results obtained by the laboratory — both for calibration and for testing. It should be emphasized that for the PS, proper implementation of uncertainty evaluation, specifically for test results, is critical.

In PS laboratories, reference standards (RS) are most often used for calibration, and the uncertainty from such calibration is considered as part of the analytical procedure.

According to the generally accepted ISO recommendations [12], uncertainty evaluation can be conducted using different approaches, for example:

(a) *Bottom-up approach:* Uncertainties are estimated for individual sources of variation, and the combined uncertainty for the reportable result is calculated.

(b) *Top-down approach:* Uncertainty of the reportable result is estimated directly based on experimental results.

In practice, a combination of these approaches is often used, depending on the specifics of the laboratory testing—how many procedures the lab performs, how similar those procedures are in terms of analytical operations, how well other procedures (e.g., qualifications of equipment/analyst) support the assessment of uncertainty, and so on. This means that the specific implementation of uncertainty evaluation in PS laboratories is a complex and highly important task. The procedure should be documented in the laboratory as a Standard Operating Procedure (SOP).

3. *Required Scope of Uncertainty Evaluation.* The scope of uncertainty evaluation can vary greatly—from full experimental evaluation (for all sources of variation/reportable result) for a specific procedure to simply performing the analysis in full compliance with the procedure's instructions. The appropriate choice depends on the status of the procedure (since different sectors have their own hierarchy of methods) and on how the laboratory organizes control over variation sources.

ISO 17025 allows for optimization of uncertainty evaluation:

(a) If a method is (I) widely recognized and (II) includes controlled and stated limits for all major sources of variation, then it is sufficient to simply follow the method in full.

(b) If uncertainty evaluation for a particular method has already been conducted and (experimentally) verified, it is not necessary to evaluate uncertainty for each new result, provided the laboratory can demonstrate that all identified critical sources of variation are under control.

A specific feature of the PS is that laboratories use a large number of procedures. These include: Pharmacopoeial procedures (highest-status), Official procedures approved in marketing authorization documentation (MAD), and Internal procedures approved only by the laboratory (e.g., cleaning validation procedures).

Therefore, it is critically important for PS laboratories to correctly define the required scope of uncertainty evaluation based on the status of each method. It is reasonable that the uncertainty assessment policy be described in the CRM.

4. *Laboratory Actions Based on Uncertainty Evaluation*. For the implementation of the uncertainty concept, it is important to distinguish between the following types of analyses:

(a) *Investigational analysis*. The result is not compared to any acceptance limit. For such analyses, it is essential that the result is accompanied by the evaluated actual uncertainty, specific to that analysis.

(b) *Compliance testing*. The result is compared to a content limit and a decision is made regarding compliance with specifications [13]. The way uncertainty is taken into account in this decision is defined by the decision rule, which must be predetermined and based on standardization rules accepted in the respective sector.

Selecting the appropriate actions based on the uncertainty evaluation is also a complex task for the laboratory. These actions must be described in a standard operating procedure (SOP).

There are other important aspects of implementing the uncertainty concept in accordance with ISO requirements that can be addressed organizationally (e.g., providing uncertainty information to the customer). These aspects are not discussed in this publication.

Specific features of standardization in the pharmaceutical sector that must be considered during the implementation of the uncertainty concept

1. The majority of analyses conducted by laboratories in the PS are compliance tests. Therefore, these analyses should be the primary focus when implementing the concept of uncertainty.

2. In the PS, the decision rule for conformity assessment is clearly defined. It is described in leading pharmacopoeias [14–16] and is closely linked to the principle of specification limits constructing for pharmacopoeial specifications [17–19], specifically:

- Analytical variation typical of Normal (routine) Analytical Practice (NAP) is included in the specifications.

- The decision on conformity is made solely on the basis of whether the result falls within the specification limits. No additional intervals (e.g., guard bands or expanded uncertainty intervals) are used to make the decision.

This rule applies to both pharmacopoeial monographs and MAD [3] since tests in MAD are based on pharmacopoeial standardization. Therefore, in the PS, this rule should be applied wherever possible for any specification-based conformity tests.

3. Pharmacopoeial specification limits are, by nature, *acceptance zone limits* for high confidence of correct acceptance [13]. For this rule to function as intended, target uncertainties U^{tg} must be established for tests with such limits [4, 5].

4. Specifications for medicinal products account for variation typical of NAP. This means that a laboratory can correctly reproduce a pharmacopoeial/MAD procedure if the variation for standard analytical operations (e.g., weighing, dilutions, measurements) does not exceed what is typical for NAP. Requirements for maximum permissible variation in these standard operations should be defined in the form of target uncertainties (U_i^{tg}) [4, 5, 20].

5. For the uncertainty concept to function properly, the laboratory must verify actual uncertainty:

- (a) For the reportable result —compliance with U^{tg} ;
- (b) For standard operations —compliance with U_i^{tg} .

This essentially shifts the focus from estimating actual uncertainty, which can vary, to confirming compliance with threshold requirements, which must always be met. This also simplifies the demonstration that critical sources of variation remain under proper control for future results.

Adhering to this principle is extremely important in the PS, because procedures of quality control specified for medicines must be reliably reproduced in the manufacturer's lab and in any OMCL lab. Therefore, all laboratories must meet the same minimum standards.

Comments on the implementation of the uncertainty concept considering standardization rules in the pharmaceutical sector

Choice of approach for identifying sources of variation. The pharmacopoeial decision rule is based on the analytical variation typical of NAP. Requirements for such variation are established for the analytical operation as a whole (e.g., the dilution operation using pharmacopoeial volumetric glassware performed by a qualified analyst [4, 5, 20]). This makes it reasonable to use the «unit operations» approach, where the influence of individual physical factors (variability sources) on a standard analytical operation is not detailed. As a result, the identification of variation sources becomes so simplified that using specialized cause-and-effect diagrams may be unnecessary—it is sufficient to rely solely on the calculation formula for the reportable result, which determines how to account for the contribution of uncertainty.

In the PS, specifications for medicines are standardized at the international level, allowing for the use of uniform U^{tg} requirements for the same tests. This enables broad application of the principle of insignificance [4, 5], allowing for the exclusion of insignificant variation sources from consideration. It should be emphasized that at the validation stage, the method is experimentally tested for the influence of non-standard variation factors that cannot be put under control in advance (and sometimes even predicted) based on the method's text or knowledge of the analytical technique. If a validated procedure does not describe specific system suitability tests, this should indicate that the procedure is only affected by standard variation factors, which are consistently present in any laboratory (e.g., weighing, dilution, measurement).

Thus, the «unit operations» approach, in combination with the principle of insignificance, allows OMCL laboratories to significantly simplify the process of identifying variation sources (and evaluating uncertainty) for most procedures. An example of such an approach is provided in the WHO guidance (Appendix 3) [21]. Other examples are given in [22, 23].

While in most cases standard sources of variation are sufficient to characterize measurement uncertainty, certain situations may involve significant non-standard sources, requiring the application of more complex, specialized approaches. Examples of these approaches are described in [3, 10].

Uncertainty Evaluation Procedure. Pharmaceutical laboratories typically reproduce a large number of analytical procedures. At the same time, these procedures

are standardized. This makes the bottom-up approach, which is based on established limits for variation in standard analytical operations, particularly attractive. It is important to emphasize that the resulting uncertainty estimate will only be valid for that laboratory if experimental verification is conducted, confirming that actual variation does not exceed the maximum permissible limits. Such experimental verification may be performed for individual standard analytical operations, for their group, or for the entire analytical system [3, 6]. Given the large number of procedures, grouping operations/methods for the purpose of uncertainty evaluation is especially important in the PS to optimize effort.

From a metrological perspective, it is critical to implement the principle of traceability of measurements — that is, uncertainty must be accounted for from each calibration step in the measurement chain. Formally, this cannot be fully implemented for pharmacopoeial RSs, as pharmacopoeias do not disclose uncertainty values for RSs to users. However, pharmacopoeias take responsibility for the suitability of their RSs for the intended pharmacopoeial use. Therefore, by default, it can be accepted that the uncertainty associated with official pharmacopoeial RSs is negligible for their intended use and can be excluded from the combined uncertainty evaluation. It is worth noting that if uncertainty associated with an RS becomes significant relative to U^{tg} , it may lead to serious issues in the case of the replacement of RS lots. Specifically, medicinal products tested using a previous RS batch and deemed compliant may, upon retesting, be found non-compliant. Thus, in our view, such RS should be considered unsuitable.

Required Scope of Uncertainty Evaluation. One of the challenges in the PS is that existing procedures were developed, validated, and approved without applying the concept of uncertainty. These procedures demonstrated a low risk of incorrect conformity decisions in the developer's laboratory (and in expert laboratories for pharmacopoeial procedures). However, variation in the developer's laboratory may be significantly lower than in routine testing environments. Therefore, if the procedure development did not include an uncertainty evaluation based on the maximum permissible variation typical of routine analysis (the NAP principle, which underpins the construction of specifications and decision rules), the procedure may not be reliably reproduced [4, 5].

OMCL and WHO recommend considering pharmacopoeial procedures and procedures from MAD as generally recognized, and for which acceptable variation limits are specified for all major sources of variation [3, 5]. This means that, when such a method is reproduced in a laboratory, additional control over uncertainty is not required. From our perspective, this recommendation aims to postpone the implementation of the uncertainty concept, as there is currently no clear understanding of how it should be fully implemented in the PS.

Pharmacopoeias acknowledge that even pharmacopoeial procedures must be verified for correct implementation in a given laboratory [24], which, in the terminology of the uncertainty concept, means verifying that the significant sources of variation remain within acceptable amplitudes. Therefore, it is advisable to combine the implementation procedure (verification [25] or method transfer [26]) with the uncertainty control procedure.

It is important to note that applying the uncertainty concept based on the «unit operations» approach and defined U_i^{tg} limits can significantly simplify and reduce the scope of the procedures' implementation. For instance, a laboratory does not need to study the precision of a pharmacopoeial method if the precision is entirely determined by standard operations for sample preparation and measurement. In such cases, the lab can confirm, through minimal experimentation (instead of high-reliability proving), that actual precision does not exceed the expected one.

Actions the laboratory should take based on the uncertainty evaluation. For compliance testing, if the evaluated uncertainty exceeds the U^{tg} , a reliable decision on conformity with the specifications cannot be made. In such cases, the laboratory must investigate the cause of the unacceptably high uncertainty [2]. If the uncertainty estimate based on U_i^{tg} exceeds U^{tg} , the procedure (whether pharmacopoeial or approved in MAD) can be optimized by adjusting the accuracy of solution preparation (e.g., selecting more appropriate sample portions or dilution volumes, without altering solvents or final concentrations) or the precision of measurements. Such optimization does not require revalidation of the procedure [21, 27].

The method-developing laboratory must assess conformity of uncertainty to U^{tg} , and the receiving laboratory can use this evaluation. However, experimental verification of uncertainty in the receiving laboratory is mandatory.

If a laboratory determines that the actual variation of a standard operation exceeds the corresponding U_i^{tg} , it must conduct corrective actions—for example, training/testing personnel or volumetric glassware qualification.

We do not address how the laboratory should provide information on the performed uncertainty evaluation, as this is an organizational matter. Proposed solutions can be found in the relevant guidelines [2, 3].

Proposed Concept for the Implementation of Uncertainty in the Pharmaceutical Sector

Taking into account the specificity of standardization in the PS and ISO requirements, the following approach to the implementation of the uncertainty concept is proposed:

1. QC laboratories for medicines shall perform uncertainty evaluation for all analytical procedures that are reproduced in the laboratory for the first time (if such evaluation was not carried out during procedure development).
2. To identify sources of variation, the «unit operations» approach [11] should be used wherever possible. In this case, the uncertainty components of standard analytical operations for which U_i^{tg} have been established are not broken down into individual components.
3. Uncertainty evaluation before first-time procedure use should be carried out using the bottom-up approach, primarily based on U_i^{tg} values.
4. A component of expanded uncertainty, expressed as an interval, is considered insignificant at the 95% confidence level if it does not exceed 0.32 of the combined uncertainty. Such components may be excluded from the combined uncertainty estimation.

5. If the uncertainty value estimated using the bottom-up approach (based on U_i^{tg} requirements) exceeds the U^{tg} for the corresponding test, the procedure should be optimized by improving the accuracy of solution concentrations and/or measurement precision.
6. The laboratory must verify the actual uncertainty. This can be done separately for standard analytical operations, for their group, or for the entire analytical system as a whole. All operations/methods performed in the laboratory must be covered by experimental verification. Grouping methods by standard operations/analytical techniques is recommended to streamline this process.

Challenges in Implementing the Concept of Uncertainty in the PS

It should be noted that the proposed principles for implementing the uncertainty concept — the use of U^{tg} and U_i^{tg} , the «unit operations» approach of uncertainty evaluation, the principle of insignificance, and the verification of actual uncertainty — have been introduced into the State Pharmacopoeia of Ukraine (SPhU) and have been in practical use by almost all laboratories in Ukraine for over 20 years. During this time, 19 rounds of the proficiency testing scheme (PTS) have been conducted, in which U^{tg} and U_i^{tg} were used as evaluation criteria for participants. Tests from PTS rounds have been included in the SPhU to support uncertainty verification by laboratories, including [6]:

- Qualification of analysts in performing the standard operation of aliquot pipetting.
- Qualification of analytical systems typically used for quantitative determinations by UV-Vis spectrophotometry.

In addition, in 2023 (19th PTS round), analysts were tested on performing the standard dilution operation using a volumetric flask.

The developed tests and criteria are based on the specifics of the standardization in the PS and are aimed at helping laboratories implement the uncertainty concept in compliance with ISO 17025. We believe it is relevant to develop additional tests for verifying uncertainty from standard analytical operations or their groups, as well as holistic tests of analytical systems, especially for chromatographic quantitative methods and titration. A laboratory may use examples described in other guidelines, but the specifics of PS standardization must be considered.

The approach to uncertainty implementation proposed in this publication can be effectively applied to existing approved procedures developed without the uncertainty concept. To implement this approach for newly developed procedures, the uncertainty concept must be integrated into the analytical method validation practice. USP has proposed some recommendations for using the uncertainty concept in method validation [7–9], but these are insufficient for practical implementation. The SPhU has developed practical recommendations for conducting validation based on the uncertainty concept that have been used by laboratories in Ukraine for over 20 years, including in MAD documentation approved in other countries [4]. Thus, harmonization of pharmacopoeial approaches to validation of analytical methods using the uncertainty concept is highly relevant.

It is also crucial to develop an approach based on pharmacopoeial recommendations for implementing, verifying, and transferring analytical procedures

that also meets ISO 17025 requirements for uncertainty evaluation. Since the pharmacopoeial implementation procedure is based on validation characteristics, this implies combining the validation procedure with uncertainty evaluation, as has been done in the SPhU.

A critical issue for laboratories is how to demonstrate that the identified sources of variation are under continuous control for methods performed routinely. This is required by ISO 17025 (otherwise, uncertainty must be evaluated for every result, which is unrealistic in the PS) and by pharmacopoeias (e.g., the continuous verification concept for routine analyses [7]). For certain methods, it may be sufficient to calibrate the equipment and verify that calibration (as is done, for example, with pH meters [28]). Therefore, it is crucial for laboratories to have guidelines on how to demonstrate continuous control over analytical operations and methods — e.g., participation in PTS, qualification of analytical system components, or additional checks introduced in routine analysis.

Example of Test for Uncertainty Verification for an Analytical System Typical for Spectrophotometric Quantitative Determinations

Below is an example of a holistic test based on the NAP concept. This test was used in the 18th round of PTS conducted by the Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Center for Quality of Medicines and was then included in the SPhU [6]. Successful fulfilment of the test requirements confirms that all components of the analytical system involved in the test are under proper control. In particular, the uncertainty of weighing does not exceed 0.2 mg, the volumetric glassware complies with ISO Class A requirements, the general RSD value for absorbance measurements does not exceed 0.32%, and the analyst performs all operations in accordance with NAP requirements.

The analyst prepares two test solutions and measures them using a spectrophotometer. The maximum allowed difference in measurement results between two solutions must not exceed the uncertainty (U^{NAP}) calculated using the bottom-up approach based on U_i^{tg} recommendations.

Test solution. Weigh 60.0 mg of test sample (accurate weight), dilute to 100.0 mL with solvent, then take 2.0 mL of this solution and dilute to 100.0 mL with solvent.

Measure the absorbance of each solution three times, removing and refilling the cuvette between measurements.

Calculate the normalized value of the analytical signal (R_i), and calculate the percentage difference in R_i between the two solutions. The test is considered acceptable if this difference does not exceed the calculated U^{NAP} .

$$2 \times \frac{|R_1 - R_2|}{R_1 + R_2} \times 100\% \leq U^{NAP}; \quad R_i = \frac{A_i}{C_i}; \quad C_i = \frac{m_1 \times V_{100} \times V_2 \times V_{100}}{m_2 \times V_{100} \times V_2 \times V_{100}},$$

where A_i is the average absorbance value, C_i is the concentration, m_1 and m_2 are the weights of the test sample, V_{100} and V_2 are the dilution volumes for the test solutions.

The uncertainty, in accordance with NAP recommendations [4, 5, 20], is calculated using the following formula:

$$u^{NAP}(\%) = \sqrt{2 \times \left((u_{SP})^2 + (u_m)^2 + 2 \times (u_{V_{100}})^2 + (u_{V_2})^2 \right)}; \quad U^{NAP} = u_c^{NAP} \times 1.6449;$$

$$u_m = \frac{0.122}{60} \times 100\%; \quad u_{SP} = \frac{0.32}{\sqrt{3}}; \quad U^{NAP} = u_c^{NAP} \times 1.6449 = 1.10\%.$$

where u are maximum permissible standard uncertainties (%) for population ($v = \infty$) [22] for measurements (u_{SP}), weighing (u_m), dilution in 100 mL volumetric flask ($u_{V_{100}}$), and aliquoting 2 mL (u_{V_2}); 1.6449 is a 95% coverage factor for ($v = \infty$), one-sided for a compliance testing [13]; 0.122 is u for weighing in mg; 0.32 is a maximum permissible RSD ($v = \infty$) for absorbance measurements, checked during spectrophotometer qualification [6, 23]; 3 is number of repetitive measurements; $u_{V_{100}} = 0.073$; $u_{V_2} = 0.37$.

Thus, if the difference in results between the two solutions (%) does not exceed the criterion (1.10%), this confirms that the entire analytical system operates in accordance with NAP requirements.

It can be seen that the test described has a fundamental feature — the maximum allowable difference (which characterizes result uncertainty) is compared with a predefined criterion. Since these are NAP requirements, any pharmaceutical laboratory must meet this criterion at any time.

It is important that all components of the analytical system undergo appropriate qualification, which proves, with high confidence, compliance with the component requirements. For example, during spectrophotometer qualification, absorbance is measured 10 to 30 times, and with 95% confidence, it is demonstrated that the RSD for the population does not exceed 0.32%.

Therefore, in this test, it is only necessary to confirm through a minimal experiment that the analytical system is functioning properly.

Conclusions

The key laboratory practices that should be formalized as SOPs in pharmaceutical quality control laboratories to ensure proper implementation of the measurement uncertainty concept in accordance with ISO/IEC 17025 include procedures for identifying sources of variation, estimating uncertainty, defining the required extent of uncertainty evaluation, and acting on the results of uncertainty estimation.

Critical features of pharmacopoeial standardization influencing implementation include the specification-based nature of testing, predefined decision rules in pharmacopoeias, and the requirement for target uncertainties aligned with routine laboratory practice. Laboratories must verify that both reportable results and standard operations comply with these target uncertainty thresholds.

References

1. ISO/IEC 17025:2017. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories (2017). Available at: <https://www.iso.org/standard/66912.html>
2. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories, 6.7 Measurement uncertainty. WHO Technical Report Series, No. 1052. WHO Expert Committee on Specifications for Pharmaceutical Preparations: fif-ty-seventh report (2024). Geneva: World Health Organization, 193–195. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>
3. General European OMCL Network (GEON). PA/PH/OMCL (18) 145 R1 CORR (2020). Evaluation of measurement uncertainty – Core document. Available at: <https://www.edqm.eu/documents/52006/128968/omcl-evaluation-of-measurement->

[uncertainty-core-document.pdf/b9b88e44-e831-4221-9926-d8c6e8afe796?t=1628491784923](https://www.who.int/publications/m/item/uncertainty-core-document.pdf/b9b88e44-e831-4221-9926-d8c6e8afe796?t=1628491784923)

4. 5.3.N.2. Validation of analytical procedures (2024). The State Pharmacopoeia of Ukraine. Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 126–241.

5. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories. Appendix 2. Recommendations for the target uncertainty and the maximum permissible uncertainty for normal analytical practice, 213–219. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>

6. 5.3.N.3. Quality assurance (2024). The State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 7.2. Kharkiv: State Enterprise “Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines”, 242–261.

7. USP 1220. Analytical procedure life cycle (2022). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M10975_02_01 Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>

8. USP 1010. Analytical data-Interpretation and treatment (2021). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M99740_05_01 Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>

9. USP 1210. Statistical tools for procedure validation (2018). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M8646_07_01 Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>

10. Ellison, S., Williams, A. (Eds.) (2012). Eurachem/CITAC Guide: Quantifying uncertainty in analytical measurement. Available at: https://www.eurachem.org/images/stories/Guides/pdf/QUAM2012_P1.pdf

11. Medicines and Healthcare Products Regulatory Agency. (2023). SC X Supplementary Chapter on the use of Analytical Quality by Design concepts for analytical procedures (Section 4.2: Risk identification). British Pharmacopoeia. <https://www.pharmacopoeia.com/bp-2023/supplementary-chapters/sc-x-supplementary-chapter-on-the-use-of-quality-by-design-conce.html>

12. ISO/IEC Guide 98-3:2008. Uncertainty of measurement — Part 3: Guide to the expression of uncertainty in measurement (GUM:1995)

13. Williams, A., Magnusson, B. (Eds.) (2021). Eurachem/CITAC Guide: Use of uncertainty information in compliance assessment. Available at: https://www.eurachem.org/images/stories/Guides/pdf/MUC2021_P1_EN.pdf

14. The International Pharmacopoeia. General requirements (2023). Geneva: World Health Organization. Available at: <https://www.who.int/news/item/02-03-2023-11th-edition-of-the-international-pharmacopoeia-is-now-published>

15. European Pharmacopoeia 11th edition (2023). 1. General Notices. 1.5.1.9. Tests and Assays. Strasbourg: European Directorate for the Quality of Medicines. Available at: <https://pheur.edqm.eu/home>

16. USP General Notices and Requirements. 4.10.20. Acceptance Criteria, 7.10. Interpretation of Requirements. Rockville, MD: United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M99989_10_01. Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>

17. Daas, A. G. J., & McB Miller, J. H. (1997). Content limits in the European Pharmacopoeia. *Pharmeuropa*, 9(1), 148–156.
  18. Daas, A. G., & Miller, J. H. (1998). Content limits in the European Pharmacopoeia. *Pharmeuropa*, 10(1), 137–146.
  19. Daas, A. G., & Miller, J. H. (1999). Relationship between content limits, system suitability for precision and acceptance/rejection criteria for assays using chromatographic methods. *Pharmeuropa*, 11(4), 571–577
  20. Technical Guide for the elaboration of Ph. Eur. monographs (2022). I.4 QUANTITIES. European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare. Strasbourg: Council of Europe. Available at: <https://www.edqm.eu/en/-/new-edition-of-the-technical-guide-for-the-elaboration-of-ph.-eur.-monographs-ready-for-publication>
  21. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories. Appendix 3. Examples of the uncertainty estimation for compliance with normal analytical practice (the “worst case”) for assay of pharmaceutical substances by chromatography, 220–226. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>
  22. Asmolov V. E., Leontiev D. A., Gryzodub O. I., Volovyk N. V. Evaluation of measurement uncertainty in analytical results: application of the ISO approach to the pharmaceutical sector. II Scientific and practical Internet conference with international participation pharmaceutical technologies, standardization and quality assurance of medicines. Kharkiv, May 22, 2025 (In print).
  23. Asmolov V. E., Leontiev D. A., Gryzodub O. I., Volovyk N. V. Application of specific absorbance in quality assurance of spectrophotometric quantitative comparative tests. II Scientific and practical Internet conference with international participation pharmaceutical technologies, standardization and quality assurance of medicines. Kharkiv, May 22, 2025 (In print).
  24. European Pharmacopoeia 11th ed. (2023). 5.26. *Implementation of pharmacopoeial procedures*. Strasbourg: European Directorate for the Quality of Medicines. Available at: <https://pheur.edqm.eu/home>
  25. USP 1226. Verification of compendial procedures (2019). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M870_03_01 Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>
  26. USP 1224. Transfer of analytical procedures (2018). The United States Pharmacopoeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M5511_04_01 Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>
  27. USP General Notices and Requirements. 6.50.20.1. Adjustments to Solutions. DOI: https://doi.org/10.31003/USPNF_M99989_10_01. Available at: <https://online.uspnf.com/uspnf>
- European Pharmacopoeia 11th ed. (2023). 2.2.3. Potentiometric determination of pH. Strasbourg: European Directorate for the Quality of Medicines. Available at: <https://pheur.edqm.eu/home>

EVALUATION OF MEASUREMENT UNCERTAINTY IN ANALYTICAL RESULTS: APPLICATION OF THE ISO APPROACH TO THE PHARMACEUTICAL SECTOR

*Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia, Asmolov Vitalii*¹

¹Noven Pharmaceuticals Inc., Miami, USA
leontievd@yahoo.com

Abstract. In the pharmaceutical sector, pharmacopoeias establish maximum permissible uncertainties for standard analytical operations, which are appropriate to use for the evaluation of measurement uncertainty (uncertainty) by bottom-up approach. To ensure a correct estimation of expanded uncertainty following the ISO approach, it is proposed to additionally introduce requirements for the maximum permissible uncertainty from analytical operations, expressed as standard uncertainties (u_i) for population variances (degree of freedom $\nu = \infty$). For pharmacopoeial requirements expressed as intervals (e.g. weighing and dilution operations), a normal distribution is assumed (confidence level 95%) with $\nu = \infty$. Based on this, standard uncertainties (u_i) are calculated from the intervals. For maximum permissible *RSD* values of measurements (e.g. chromatographic methods, ν ranging from 1 to 5), the corresponding confidence intervals (Δ) are calculated, which, for pharmacopoeial requirements, do not depend on ν . These Δ values are then used to calculate the corresponding u_i for $\nu = \infty$. The use of such u_i for the estimation of expanded uncertainty helps to avoid ambiguity when converting intervals into standard uncertainties and eliminates the issue of combining uncertainty components with extremely different ν .

Keywords: pharmacopoeias, target uncertainty, standard analytical operations, bottom-up approach of uncertainty quantification, standard uncertainties for pharmacopoeial requirements

Introduction. An analytical result is considered reliable when its expanded uncertainty (i.e. expressed as an interval) is acceptable. A typical approach to calculating the expanded measurement uncertainty is to estimate the combined variation from individual sources of variability (known as a bottom-up approach). The ISO approach is based on obtaining standard uncertainties (u_i , equivalent to standard deviations) for all sources of variability, calculating the combined standard uncertainty (u_C), and then deriving the expanded uncertainty (U), which characterizes the variability of the final analytical result [1].

However, the ISO approach does not function correctly when combining uncertainty components with vastly different degrees of freedom (ν), which is typical in the pharmaceutical sector. Usually, converting uncertainty components provided as intervals (U_i) into standard uncertainties (u_i) requires additional assumptions and may distort the original U_i values.

The State Pharmacopoeia of Ukraine (SPhU) proposed a linear model for calculating U [2, 3]. Instead of using u_i , this model combines the expanded uncertainties U_i directly, without the need for additional assumptions. The linear model yields accurate results for any combination of degrees of freedom and coincides with the ISO estimate when the ν values are equal or sufficiently large for all components.

Nevertheless, the linear model is fundamentally different from the ISO approach. That said, it is very convenient for users, and many laboratories that do not require strict adherence to the ISO approach continue to apply it. Many quality control (QC) analytical procedures for medicines have been validated and approved using the linear model.

Official QC laboratories for medicines are required to comply with ISO/IEC 17025 [4], and manufacturers' laboratories are also certified under this standard. ISO 17025 requires the estimation of U for test results. Therefore, compliance with the ISO procedure for uncertainty evaluation is an essential requirement for pharmaceutical laboratories. However, the difficulty of applying the ISO approach to typical pharmaceutical analysis cases creates difficulty in effectively implementing the measurement uncertainty concept.

Aim. The aim is to develop a bottom-up uncertainty evaluation approach for quality control (QC) tests of medicines. This approach should be harmonized with both the ISO recommendation and the linear model and should provide accurate results for challenging analytical cases in the pharmaceutical sector.

Methods. Methods of mathematical statistics applied for the evaluation of measurement uncertainty.

Results.

A general approach to implementing the uncertainty concept based on the specific standardization practices of the pharmaceutical sector.

In the pharmaceutical sector, a major advantage lies in using limit estimates for uncertainty components, which are applied to evaluate the uncertainty of the final analytical result (U) [3, 5]. Pharmacopoeias provide recommendations on the maximum permissible uncertainty for standard analytical operations (U_i^{tg}) [6-8]. For sample preparation operations (e.g. weighing, dilution using volumetric glassware), U_i^{tg} values are given in the form of intervals. These U_i^{tg} values characterize the uncertainty from a single analytical operation. Recommendations for measurement operations are provided for quantitative chromatographic methods, expressed as the maximum acceptable RSD of the analytical signal ($\%RSD_{max}$) [6, 7, 9, 10]. These requirements depend on the target uncertainty for the pharmacopoeial test (U^{tg}) and on the number of replicate measurements used to calculate the final result.

Given the specificity of the pharmaceutical sector, we proceed from the following concept for implementing uncertainty evaluation:

1. QC laboratories assess whether the uncertainty of a method is acceptable (i.e. does not exceed U^{tg}), based on the worst-case scenario, using the maximum variability allowed for standard analytical operations as per pharmacopoeial recommendations (U_i^{tg}).

2. This uncertainty evaluation is performed according to the bottom-up approach, as it is practical for assessing a large number of similar procedures (though a top-down evaluation is not excluded).

3. Pharmacopoeial recommendations for U_i^{tg} represent the overall uncertainty of an analytical operation. Therefore, a "unit operations" approach is used for uncertainty evaluation [11], which avoids the need to disclose individual uncertainty components

within an analytical operation for which U_i^{tg} is set when using the bottom-up evaluation.

4. The bottom-up uncertainty evaluation is conducted during method development and its first reproduction, based on the procedure text, particularly the calculation formula, which reflects the variability factors present in any laboratory. Typically, there is no covariance between sources of variability.

5. Compliance with U^{tg} and U_i^{tg} requirements is experimentally verified in each QC laboratory.

Analysis of Problems to Be Addressed for Harmonization with the ISO Approach and Proposed Solutions

1. The problem of converting U_i^{tg} into u_i for standard sample preparation operations.

To convert U_i^{tg} into u_i , it is necessary to know the level of confidence or distribution associated with the interval. For volumetric glassware, it is generally accepted that, for a high-quality supplier, a triangular distribution is assumed, because the actual volume is more likely to be at the center than at the extremes of the range [12].

However, applying a triangular distribution implicitly imposes additional requirements on the volumetric glassware, i.e. mere compliance with ISO Class A standards is no longer sufficient. Furthermore, the final estimate of U is altered compared to the original U_i^{tg} : for a triangular distribution, U_i^{tg} is divided by $\sqrt{6}$ and then multiplied by another coverage factor. From our perspective, the initial U_i^{tg} value is already the best available estimate. Therefore, this conversion approach is based on unreliable assumptions, which complicate the calculation and may lead to a distorted uncertainty estimate.

The linear model of the State Pharmacopoeia of Ukraine (SPhU) combines U_i^{tg} values directly, without requiring assumptions about the distribution within the interval. All U_i^{tg} values are considered to reflect a 95% confidence level, thus avoiding any distortion when calculating the overall U .

Proposed Solution: Pharmacopoeial U_i^{tg} values for standard sample preparation operations are not merely characteristics of the volumetric glassware. These are uncertainty estimates for the entire analytical operation, which also include the contribution of the analyst. As a result, U_i^{tg} values are slightly higher than the corresponding ISO Class A tolerances for the volumetric glassware alone. Given that these U_i^{tg} values essentially represent analytical results, it is reasonable to assign a normal distribution to them. Hence, it is advisable to supplement pharmacopoeial recommendations for U_i^{tg} with corresponding u_i values, calculated by dividing U_i^{tg} by the Gaussian coverage factor. If users are informed that these u_i values should be treated with $v = \infty$, this will ensure correct selection of the coverage factor (k) under the ISO approach and, as a result, prevent any distortion of U_i^{tg} .

2. The problem of combining uncertainty components with extremely different degrees of freedom.

For chromatographic methods of analysis, it is not appropriate to rely on population variance estimates for the analytical signal (e.g. peak area, height, or their ratios). Instead, laboratories verify compliance with the maximum acceptable RSD of

the signal ($\%RSD_{max}$) based on a small number of measurements (ν from 1 to 5). To evaluate U using the bottom-up approach, it is necessary to combine the $\%RSD_{max}$ with the variability from sample preparation operations (U_i^{tg}), for which $\nu = \infty$. The ISO approach recommends using the Welch–Satterthwaite formula to combine uncertainty components with different degrees of freedom [1]. However, applying this formula in the pharmaceutical context leads to significant issues, as discussed in SPhU, 5.3.N.1, section 8.3 [2]:

- If a component U_i with low degrees of freedom makes a significant contribution to U (as can happen in quantitative assays of substances using chromatographic methods), the final uncertainty U of the result can paradoxically be lower than the component U_i itself.

- If one reduces a component U_i^{tg} with $\nu = \infty$ (e.g. by increasing the sample weight), the resulting overall U can increase.

These examples show that for typical cases in the pharmaceutical sector, the Welch–Satterthwaite formula does not provide correct results. In contrast, the linear model of the SPhU produces consistent and correct estimates of U for any combination of ν values. Therefore, it is crucial to propose a harmonized approach that retains the accuracy of the linear model in such challenging cases, while remaining aligned with the ISO procedure.

Proposed Solution: The ISO approach is based on a clearly defined method for evaluating U : uncertainty components are first expressed as standard uncertainties u_i , which are then combined. Therefore, a harmonized approach should ensure the correct combination of u_i values. It is important to note that the ISO approach allows flexibility in how uncertainty components U are converted into u_i —this decision is left to the professional judgment of the analyst, who typically relies on established regulatory and scientific recommendations.

In evaluating U_i^{tg} for chromatographic methods in the pharmaceutical sector, it is preferable to use the limit value of RSD , rather than the actual experimental RSD , since the latter can vary between analyses, and the $\%RSD_{max}$ requirements must always be met regardless of the context of any analysis. Therefore, such limit-based uncertainty estimates should be used—for example, to conclude that a method is suitable for its intended use in any laboratory that complies with pharmacopoeial requirements.

In the pharmaceutical sector, $\%RSD_{max}$ values are specified so that the confidence interval for the mean (C.I. or Δ) derived from them is a constant, independent of the number of measurements. This makes it possible to calculate u_i from the Δ by dividing it by the appropriate Gaussian coverage factor, resulting in u_i for $\nu = \infty$. When combining these u_i values (from both measurement and sample preparation operations), all components will thus have $\nu = \infty$, ensuring that the ISO-based estimate of U matches the result from the linear model. The publication or inclusion of such recommendations for u_i values in pharmacopoeias would provide strong justification for their use in bottom-up evaluations of U under the ISO approach.

3. *Analysis of problems that may arise when converting the pharmacopoeial recommendation for weighing U_i^{tg} into the standard uncertainty.*

Various approaches are recommended for evaluating the uncertainty associated with weighing operations, including those where the balance uncertainty is provided as an interval representing a 95% confidence level. For such intervals, a normal distribution is assumed (Eurachem QUAM, Section 8.3.1 [12]).

Pharmacopoeias also provide an interval $U_i^{t_g}$ for the weighing operation, though without specifying the associated confidence level [6-8].

Therefore, to ensure that the calculation of combined uncertainty under the ISO approach is aligned with the linear model, users should be informed that the 95% confidence level applies to the $U_i^{t_g}$ values for weighing. This is equivalent to providing a converted u_i value, with a stated $v = \infty$.

Harmonized approach to calculating U proposed for inclusion in the State Pharmacopoeia of Ukraine

The following text is proposed for inclusion in the SPbU:

5.3.N.2. Validation of Analytical Procedures and Tests. C. Recommendations of the State Pharmacopoeia of Ukraine: standardized procedures for the validation of quantitative methods for quality control of medicinal products

4.5.3 Use of standard uncertainties for estimating the expanded uncertainty of an analytical result

It may be important for laboratories to apply the ISO approach, which requires calculation of the combined standard uncertainty [1]. To prevent discrepancies in the estimation of expanded uncertainty resulting from the use of different calculation approaches, this section provides standard uncertainty (u) values corresponding to the maximum permissible expanded uncertainties for standard analytical operations (as per the concept of Normal Analytical Practice), calculated for population distributions ($v = \infty$).

These values must be used to compute the combined standard uncertainty, which is then multiplied by a coverage factor k to determine the expanded uncertainty of the analytical result. For conformity testing against specifications, the coverage factor k corresponding to a one-sided 95% Student's t -distribution (which is equivalent to the two-sided 90% Student's t -distribution) must be used [13, 14]. For $v = \infty$, $k = 1.6449$.

Table 4.2.1 provides u values for weighing and dilution operations using volumetric glassware. The intervals listed in Table 4.2 were divided by 1.6449 to calculate these u values.

Table 4.2.1
Maximum permissible standard uncertainties for weighing and dilution operations using volumetric flasks and pipettes

Balances		
Weighing Uncertainty (u)	0.122 mg	
Volumetric flasks		
Flask volume, mL	Uncertainty (u)	
	mL	%
10	0.030	0.30
20	0.035	0.170
25	0.035	0.140

50		0.052		0.103	
100		0.073		0.073	
200		0.122		0.061	
250		0.122		0.049	
500		0.21		0.043	
1000		0.30		0.030	
Pipettes					
Single-mark pipettes (Mohr type)			Graduated pipettes		
Volume, mL	Uncertainty (<i>u</i>)		Volume, mL	Uncertainty (<i>u</i>)	
	mL	%		mL	% (of the total pipette volume)
0.5	-	-	0.5	0.0037	0.75
1	0.0061	0.60	1	0.0045	0.45
2	0.0073	0.37	2	0.0073	0.38
5	0.0109	0.22	5	0.022	0.45
10	0.0152	0.152	10	0.038	0.38
20	0.022	0.109	20	-	-
25	0.022	0.091	25	0.075	0.30
50	0.038	0.073	-	-	-

Tables 4.2.2 and 4.2.3 present the maximum permissible relative standard uncertainties $u(\%)$ for measurement operations, calculated for population distributions ($v = \infty$), for quantitative analysis using chromatographic methods. These values are based on the maximum acceptable RSD requirements ($\%RSD_{max}$, see Tables 2.2.46-1 and 2.2.46-2). The $\%RSD_{max}$ values were converted into a one-sided 95 % confidence interval of the mean (Δ , which is equivalent to half of a two-sided 90 % confidence interval). According to the pharmacopoeial approach, this interval is independent of the number of measurements. The $u(\%)$ values were calculated by dividing Δ by 1.6449 (see Tables 4.2.2 and 4.2.3):

$$\Delta = \frac{\%RSD_{max} \times t_{95\%,n-1}}{\sqrt{n}} ; u(\%) = \frac{\Delta}{1.6449}$$

Table 4.2.2

Pharmaceutical substances: European Pharmacopoeia approach (Table 2.2.46-1). Maximum permissible relative standard uncertainties for measurement operations in assays by chromatographic methods

<i>B</i> (%) *	Uncertainty <i>u</i>(%)
2.0	0.43
2.5	0.54
3.0	0.64

* Upper content limit specified in the individual monograph for a given pharmaceutical substance minus 100%.

Table 4.2.3

Pharmaceutical substances and dosage forms – SPhU approach (Table 2.2.46-2). Maximum permissible relative standard uncertainties for measurement operations in quantitative analysis by chromatographic methods

Content limits for quantitative determination	Uncertainty $u(\%)$
$B (\%)^*$	Assay, substances
1	0.43
1.5	0.64
2	0.86
3	1.29
$\pm B (\%)^\ddagger$	Assay, dosage forms
5	0.69
7.5	1.03
10	1.38
15	2.1
Impurity testing: substances and dosage forms	
Quantitative tests:	2.1
Limit tests:	6.9

* Upper content limit specified in the individual monograph for a given pharmaceutical substance minus 100%.

‡ Half the difference between the Upper and Lower content limits of the test substance, expressed as a percentage of the nominal value (%).

Example of calculating the expanded uncertainty of the analytical result (U^{NAP}) based on the recommended maximum permissible standard uncertainties

Assay for a substance with a content NMT 102.0%

a) Assay procedure

Test solution. Dissolve 50.0 mg of the test substance (m) in 50.0 mL of solvent (V).

Reference solution. Dissolve 50.0 mg of the *reference standard* (m_0) in 50.0 mL of solvent (V_0).

b) Calculation formula for the assay result (X)

$$X = \frac{S}{S_0} \times \frac{m_0}{m} \times \frac{V}{V_0} \times \frac{P}{100},$$

where:

S and S_0 – mean peak areas of the active pharmaceutical substance in the test and reference solutions, respectively;

P – content of the active pharmaceutical substance in the reference standard “as is,” expressed as a percentage.

The uncertainty associated with P is considered negligible and is not included in the uncertainty calculations.

c) Calculation of the combined standard uncertainty $u^{NAP}(\%)$: European Pharmacopoeia approach (Table 4.2.2)

Given that $B = 2.0\%$, $u_S = u_{S_0} = 0.43$ (see Table 4.2.2):

$$u^{NAP}(\%) = \sqrt{(u_S)^2 + (u_{S_0})^2 + (u_m)^2 + (u_{m_0})^2 + (u_V)^2 + (u_{V_0})^2}$$

$$u^{NAP}(\%) = \sqrt{2 \times 0.43^2 + 2 \times \left(\frac{0.122}{50} \times 100\%\right)^2 + 2 \times 0.103^2} = 0.714$$

where 0.122 and 0.103 are the corresponding $u(\%)$ values from Table 4.2.1.

d) Calculation of the expanded uncertainty of the final analytical result $U^{NAP}(\%)$

$$U^{NAP}(\%) = u^{NAP}(\%) \times 1.6449 = 1.17.$$

e) Calculation of expanded uncertainty according to the SPhU approach

According to the European Pharmacopoeia approach, the contribution of measurement uncertainty is 0.5 from B ([7], Appendices 2 & 3).

Therefore, for $B = 2.0\%$, the contribution is 1.0%.

This value is used as the maximum permissible confidence interval for measurements, accounting for the combined uncertainty of the test solution and the reference solution:

$$\Delta_{As} = \sqrt{1.0^2 + 2 \times \left(\frac{0.2}{50} \times 100\%\right)^2 + 2 \times 0.17^2} = 1.17$$

where:

0.2 and 0.17 are the pharmacopoeia-recommended maximum permissible uncertainties for weighing (mg) and dilution using a 50 mL volumetric flask (%), expressed as intervals.

Conclusions. It has been substantiated that in the pharmaceutical sector, it is important to perform bottom-up uncertainty evaluation based on pharmacopoeial recommendations regarding the maximum permissible variability of standard analytical operations. In doing so, it is rational to apply a "unit operations" approach, which avoids the need to analyze individual components of uncertainty for standard operations.

It has been shown that the application of the ISO approach to uncertainty evaluation in the pharmaceutical sector may lead to difficulties in bottom-up estimation in two typical cases: (1) when pharmacopoeial recommendations are expressed as intervals without information on the associated distribution or confidence level and (2) when uncertainty estimates with extremely different degrees of freedom are combined.

An analysis of pharmacopoeial recommendations for maximum permissible variability in standard analytical operations was conducted. It was demonstrated that for sample preparation operations (e.g. weighing and dilution), where variability is expressed as intervals, it is reasonable to assume a normal distribution with a 95% confidence level.

It was also shown that the pharmacopoeial requirements for maximum permissible *RSD* of the analytical signal are defined in such a way that the resulting confidence interval is independent of the number of measurements. This allows *RSD* values to be converted into standard uncertainties for population distributions.

It is proposed that the pharmacopoeial recommendations on maximum permissible variability for standard analytical operations be supplemented with corresponding standard uncertainty values for population distributions.

The presented example of combined uncertainty calculation demonstrates that when using such standard uncertainties, the resulting uncertainty estimation according to the ISO approach coincides with that of the linear model recommended by the State Pharmacopoeia of Ukraine (SPhU).

References.

1. ISO/IEC Guide 98-3:2008. Uncertainty of measurement — Part 3: Guide to the expression of uncertainty in measurement (GUM:1995).

2. State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 7.2 (2024). 5.3.N.1. Statistical analysis of chemical experiment results. Kharkiv: State Enterprise "Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines", 35 – 125.

3. Leontiev D.A., Gryzodub O.I., Volovyk N.V., Asmolov V.E., Petrus V.V. (2022). The approach of the State Pharmacopoeia of Ukraine to the uncertainty concept implementation for compliance testing. Kyiv Conference on Analytical Chemistry: Current Trends. Ukraine, Kyiv, 14-15. https://www.researchgate.net/publication/370632063_The_approach_of_the_State_Pharmacopoeia_of_Ukraine_to_the_uncertainty_concept_implementation_for_compliance_testing.

4. ISO/IEC 17025:2017. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories. Geneva: International Organization for Standardization, 2017. 30 p.

5. Volovyk, N., Leontiev, D., Petrus, V., Gryzodub, O., & Pidpruzhnykov, Y. (2020). Development of an advanced strategy on the assay method transfer. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*, 6 (28), 56-67. doi:<http://dx.doi.org/10.15587/2519-4852.2020.221721>

6. European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare, Council of Europe, Strasbourg (2022). Technical Guide for the Elaboration of Monographs. 7th Edition.

7. Annex 4: WHO good practices for pharmaceutical quality control laboratories. Appendix 2. Recommendations for the target uncertainty and the maximum permissible uncertainty for normal analytical practice, 213–219. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376607/9789240091030-eng.pdf?sequence=1>

8. State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 7.2 (2024). 5.3.N.2. Validation of analytical procedures. Kharkiv: State Enterprise "Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines", 126 – 241.

9. 2.2.46. Chromatographic separation techniques 01/2025: 20246) / European Pharmacopoeia - Supplement 11.6. European Directorate for the Quality of Medicines

& HealthCare (EDQM), Council of Europe - 7 allée Kastner CS 30026, F-67081 STRASBOURG, FRANCE.

10. The State Pharmacopoeia of Ukraine: 2nd edition, Supplement 6 (2023). 2.2.46N. Chromatographic separation techniques. Kharkiv: State Enterprise "Ukrainian Scientific Pharmacopoeial Centre for Quality of Medicines", 29-30.

11. SC X Supplementary Chapter on the use of Analytical Quality by Design concepts for analytical procedures. The British Pharmacopoeia 2025. Medicines and Healthcare Products Regulatory Agency.

12. S L R Ellison and A Williams (Eds). Eurachem/CITAC guide: Quantifying Uncertainty in Analytical Measurement, Third edition, (2012) ISBN 978-0-948926-30-3. Available from www.eurachem.org.

13. United States Pharmacopeia (USP). General Chapter <1210> Statistical Tools for Procedure Validation. USP-NF. Rockville, MD: United States Pharmacopeia. DOI: https://doi.org/10.31003/USP41-NF36_M8646_07_01.

14. A. Williams and B. Magnusson (eds.) Eurachem/CITAC Guide: Use of uncertainty information in compliance assessment (2nd ed. 2021). ISBN 978-0-948926-38-9. Available from www.eurachem.org.

INFORMATION SUPPORT FOR MAKING MANAGERIAL DECISIONS OF THE PHARMACEUTICAL ORGANIZATION

Malaya S., Bondariva I. V.

Scientific supervisor: prof. Pestun I. V.

National University of Pharmacy, Kharkov, Ukraine

fmmqaph@nuph.edu.ua

Introduction. Effective managerial decision-making in pharmaceutical organizations relies heavily on robust information support systems.

These systems provide critical data on market trends, regulatory compliance, supply chain dynamics, and operational performance, enabling managers to make informed strategic and tactical decisions.

In the highly regulated and competitive pharmaceutical industry, access to accurate, timely, and relevant information is essential for optimizing resource allocation, ensuring compliance, and maintaining a competitive edge.

This work evaluates the role of information support systems in facilitating managerial decision-making within a pharmaceutical organization.

The aim

is to assess the current state of information support systems in a pharmaceutical organization, evaluate their effectiveness in supporting managerial decision-making, and propose strategies to enhance data-driven decision processes.

Materials and methods

The methods of questionnaire, analysis, comparison were used in the study.

Results and discussion

The results indicate that the pharmaceutical organization has a functional information support framework, with ERP and CRM systems facilitating most managerial decisions.

However, the presence of data silos due to unintegrated legacy systems hinders seamless data flow, particularly in finance-related decisions. The lack of real-time data for supply chain management is a critical gap, as timely information is essential for addressing disruptions in the pharmaceutical supply chain.

Additionally, errors in reports due to manual data entry suggest a need for automation and improved data validation processes.

To enhance information support, the organization should prioritize full system integration to eliminate data silos, invest in real-time analytics tools, and implement automated data entry systems to reduce errors.

Furthermore, comprehensive training programs for employees and managers could improve system utilization and user confidence. Benchmarking against industry leaders shows that adopting advanced technologies like artificial intelligence for predictive analytics could further strengthen decision-making capabilities.

Conclusions

By integrating systems, adopting automation, and enhancing training, the organization can improve the accuracy, speed, and effectiveness of its managerial decisions.

STUDY OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATE CULTURE IN PHARMACEUTICAL COMPANIES

Malyi V. V., Bondarieva I. V., Benallal Z.

National University of Pharmacy, Kharkov, Ukraine

fmmqaph@nuph.edu.ua

Introduction. In today's rapidly changing business environment, corporate culture has become a critical factor influencing the success and sustainability of organizations across all industries.

For pharmaceutical companies, which operate in a highly regulated, competitive, and innovation-driven sector, the development of a strong and adaptive corporate culture is particularly important.

A well-established corporate culture not only enhances employee motivation, loyalty, and productivity but also supports the effective implementation of strategic goals, compliance with regulatory standards, and the promotion of ethical practices.

The aim is to study of the development of corporate culture in pharmaceutical companies.

Methods. The methods of questionnaire, analysis, comparison were used.

Results and discussion. Based on the analysis of data collected through a structured questionnaire among 62 employees of pharmaceutical companies, key conclusions can be drawn regarding the nature and influencing factors of corporate culture in the sector. The majority of respondents had extensive professional experience in the pharmaceutical industry, with over half having worked in the field for more than seven years. Most respondents represented managerial, HR, and R&D roles, ensuring a broad perspective on corporate culture. Most participants worked in small to mid-sized pharmaceutical companies, which suggests that the findings are particularly applicable to organizations where interpersonal relationships and leadership visibility are high.

The majority of employees reported that their company's values are clearly communicated and that they personally align with those values. High levels of trust between employees and leadership were also observed, although some gaps still exist in inclusivity and consistent communication. A large part of employees feel encouraged to provide feedback and believe their opinions are valued by management. Nevertheless, a minority reported limited opportunities to express their views, indicating room for improvement in inclusiveness. Most companies demonstrated regular reinforcement of ethical standards and were perceived to have ethical leadership. However, there were cases where ethical procedures were poorly communicated. Similarly, while many companies support innovation, a significant part of employees felt their organizations lacked encouragement for new ideas. Investment in training and employee development was prevalent across companies, and most respondents expressed satisfaction with career advancement. Identification of trends and patterns in the development of corporate culture was conducted.

Conclusions. The development of corporate culture in pharmaceutical companies was analyzed.

STUDY OF APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT IN PHARMACEUTICAL ENTERPRISES

Malyi V. V., Bondariva I. V., Houasli E. O.

National University of Pharmacy, Kharkov, Ukraine

fmmqaph@nuph.edu.ua

Introduction. The pharmaceutical industry plays a leading role in maintaining and strengthening public health, as the quality of medicines is a determining factor in their effectiveness and safety for patients. In today's conditions of globalization, increasing competition and increased regulatory requirements, pharmaceutical companies must ensure that their products and processes comply with international standards and other regulatory acts. One of the key tools to support the effective functioning of a quality management system is internal audit. This process allows you to assess the compliance of all aspects of the enterprise's activities with established standards and regulatory requirements. Internal audit helps to identify risks, identify shortcomings in processes and promptly implement corrective measures, which is critically important for ensuring product quality and its safety for end consumers.

The aim is to study of the approaches to the organization of internal audit in pharmaceutical enterprises.

Methods. The methods of questionnaire, analysis, comparison were used.

Results and discussion. To assess the internal audit procedures of the quality management system at a pharmaceutical company, a survey was conducted among 57 employees of pharmaceutical companies. The distribution of respondents by their positions shows that the largest share is occupied by department heads (30%) and quality managers (28%). Quality engineers make up 14% of the survey participants. It was found that the majority of respondents (47%) have experience in the pharmaceutical industry from 16 to 25 years. It was found that 78% of respondents participated in internal audits of the quality management system. It was found that 59% of respondents are very familiar with the internal audit procedure at a pharmaceutical company, 22% - partially. It was found that 45% of respondents have undergone training in conducting internal audits. It was found that 38% of respondents noted that the roles and responsibilities of internal audit participants are clearly defined for them; 40% of respondents noted that they are partially understood. It was found that the main difficulties that respondents observe during internal audits include: identifying shortcomings - 24% of responses, employee resistance (17%); insufficient training of auditors (15%). It was found that the majority of respondents consider the terms of internal audits to be insufficient to complete all necessary tasks. It was found that 92% of respondents do not experience difficulties in the process of documenting the results of internal audits. 67% of respondents are completely satisfied with the availability of information resources, such as templates, checklists and instructions, for conducting internal audits.

Conclusions. The approaches to the organization of internal audit in pharmaceutical enterprises was analyzed.

STUDY OF THE INFLUENCE OF LEADERSHIP ON THE EFFICIENCY OF PHARMACY NETWORKS

Malyi V. V., Bondarieva I. V., Jarmouni M.

National University of Pharmacy, Kharkov, Ukraine

fmmqaph@nuph.edu.ua

Introduction. Modern pharmacy networks operate in a complex environment characterized by regulatory challenges, technological advancements, changing customer expectations, and workforce management issues. In such conditions, traditional models of administration and control are no longer sufficient. Strategic leadership, capable of aligning organizational goals with employee potential and market needs, becomes a key success factor. The effectiveness of a pharmacy network depends not only on the availability of high-quality pharmaceutical products or modern infrastructure but also on how efficiently its teams are led and inspired toward achieving common goals. Moreover, the pharmaceutical sector is highly regulated and subject to constant updates in terms of quality standards, legal frameworks, and digital integration. Leaders in pharmacy chains must not only comply with these regulations but also proactively lead changes, ensure staff training, implement quality assurance practices, and foster a culture of continuous improvement. In this context, leadership is directly linked with the organization's capacity to meet high operational standards, manage risks, and ensure patient safety.

The aim is to study of the influence of leadership on the efficiency of pharmacy networks.

Methods. The methods of questionnaire, analysis, comparison were used.

Results and discussion. To analyze the influence of leadership on the efficiency of pharmacy networks a survey was conducted among 72 pharmacy networks employees. It was set that respondents identified a range of leadership qualities as important for enhancing pharmacy efficiency, reflecting a balanced appreciation for both interpersonal and strategic skills. Among the listed qualities, empathy and emotional intelligence received the highest recognition at 17%, this was closely followed by decision-making ability at 16% and organizational skills at 15%, highlighting the importance of practical leadership capabilities. It was found that the frequency of team meetings in pharmacies varies considerably among respondents. According to the data, the most common frequency is weekly meetings, reported by 34% of participants. Monthly meetings follow closely, with 30% indicating that their pharmacy teams convene once a month. Biweekly meetings are held in 19% of the pharmacies surveyed. It was found that 17% of respondents reported being very involved in decision-making. The largest part, 40%, stated they are rarely involved.

Conclusions. Recommendations to enhance leadership effectiveness in pharmacy chains were developed. Application of modern digital tools for leadership efficiency is studied. The essence of the concept of leadership and its importance in the pharmaceutical sector were described. The approaches to leadership and organizational efficiency were analyzed.

STUDY OF THE CONTENT OF BIOLOGICALY ACTIVE SUBSTANCES IN PAPAYA

Matushchak M. R., Zakharchuk O. I.

Bukovynian State Medical University, Chernivtsi, Ukraine

matushakmarta@gmail.com

Introduction. In the modern world, much attention is paid to the use of biologically active drugs of plant origin, including papaya, in medical practice.

The aim of the work. To summarize the data of scientific sources on the content of pharmacologically active substances in papaya.

Materials and methods. Review of literary and electronic sources of information on published studies of the chemical composition of papaya. Analysis of herbal remedies of the pharmaceutical market of Ukraine according to the data of the State Register of Medicines of Ukraine.

Results of the study. Papaya (*Carica papaya L.*) is a perennial tropical palm-like plant up to 4-6 m high of the Papaya family (*Caricaceae*). The trunk is green, not woody, herbaceous, has no branches. At the top is a crown of numerous large beautiful palmately incised leaves on long petioles.

Flowers at the top of the trunk are inconspicuous. Fruits hang on petioles under the crown, juicy, very large (up to 10-30 cm long, weighing up to 1-4 kg), reminiscent of a melon in size, shape and smell. Ripe fruits are yellow, contain pulp with a pleasant smell under a thick skin, inside there is a cavity filled with black seeds. The seeds have a spicy taste and are used for cooking.

Dried milky juice – latex – is used as a medicinal raw material. Milky tubes are present in all parts of the tree, but dried milky juice of unripe fruits is used to obtain papain. In smaller quantities, papain is also found in other parts of the plant, in particular, in the leaves.

Seven proteins have been identified in the latex of *Carica papaya L.*: lipase, chitinase, lysozyme and a complex of proteolytic enzymes (papain, chymopapain, proteinase IV, caricain, proteinase w, peptidase II, glycy1-endopeptidase).

Papain is called plant pepsin due to the nature of its enzymatic action. But, unlike pepsin, it is active in acidic, as well as in neutral and alkaline environments.

It breaks down proteins into polypeptides and amino acids, hydrolyzing any peptide bonds, and digests egg albumin. E. Smith et al. in 1955 discovered and obtained lysozyme in crystalline form from the milky juice of the papaya tree. 56 volatile organic acids and even terpene compounds have been found in papaya fruits.

Ripe fruits of the papaya tree contain 8-12% sugar, a significant amount of vitamins A, B1, B2, C and D. Free and bound phenolic compounds, tannins, organic acids and alkaloids have been found in papaya leaves.

Papain is able to destroy proteins of polypeptides and aminoacids, affect any peptide bonds, destroy proteins more deeply than most enzymes of animal and bacterial origin, and dissolve dead cells. In medicine, it is used in ophthalmology, neurosurgery, neurology, gastroenterology, and urology, since it has proteolytic, anti-inflammatory, anticoagulant, dehydrating, analgesic, bactericidal and hemolytic activity.

The leaves contain free and bound phenolic compounds, tannins, organic acids, steroid and triterpene saponins, flavonoids, lipids, coumarins, glucose, alkaloids used in the treatment of tuberculosis and have choleric and diuretic properties.

In Peru, papaya leaves are famous as an indispensable remedy for wound healing. Papaya has recently caused a sensation in the medical world: Indian scientists have discovered that the bark of a long tree contains a substance that is 250 times more effective in inhibiting the growth of cancer cells than the most modern and advanced medicine.

Research is currently underway (the bark has never been used in medicine before), if no contraindications are discovered, papaya will give the world an effective remedy for this terrible disease.

The pharmaceutical industry of foreign countries produces more than 100 drugs (lekozyme, lekopain, wobenzym, unienzym, enzymtal, karpazym, kariza, etc.), widely used in various fields of medicine.

Conclusion. The papaya tree is a food product, but this plant has been found to contain biologically active substances such as lipase, chitinase, lysozyme and a complex of proteolytic enzymes, including an inhibitor of cysteine proteinases.

In addition, a substance obtained from the fruits of the papaya tree (the so-called papain) is capable of breaking down proteins into polypeptides and amino acids, and hydrolyzes any peptide bonds.

High-quality papain digests egg albumin, the amount of which is 300 times greater than its own weight.

Having studied the properties of papain, scientists came to the conclusion that substances obtained from papaya fruits can be successfully used in medical practice in the treatment of various diseases and introduce them into the domestic medical industry.

References

1. Alara, Oluwaseun Ruth; Abdurahman, Nour Hamid; ALARA, John Adewole. *Carica papaya*: comprehensive overview of the nutritional values, phytochemicals and pharmacological activities. *Advances in traditional medicine*, 2020. 1-31.
2. Kapała A, Szlendak M, Motacka E. The Anti-Cancer Activity of Lycopene: A Systematic Review of Human and Animal Studies. *Nutrients*. 2022. 14(23):5152. doi: 10.3390/nu14235152.
3. Koul, Bhupendra, Baveesh Pudhuvai, Chelsi Sharma, Arvind Kumar, Vinay Sharma, Dhananjay Yadav, and Jun-O Jin. *Carica papaya* L.: A Tropical Fruit with Benefits beyond the Tropics. 2022. *Diversity* 14, № 8: 683. <https://doi.org/10.3390/d14080683>.
4. Teh B. P., Ahmad N. B., Mohamad S. B., Tan T. Y. C., Mohd Abd Razak M.R.B., Afzan A.B., Syed Mohamed A.F.B. *Carica papaya*. Leaf Juice for Dengue: A Scoping Review. *Nutrients*. 2022. 14. 1584.

IMPACT OF OBESITY ON QUALITY OF LIFE

Laca Megyesi Š.¹, Dubán L.¹, Kováč E.²

¹University of Veterinary Medicine and Pharmacy in Košice, Komenského 73 041 81
Košice, Slovak Republic

²St. Elizabeth's College of Health and Social Work, May 1 Square 841 07 Bratislava,
Slovak Republic

stefania.megyesiova@gmail.com

Introduction

Obesity is considered one of the most serious global health problems today. Paradoxically, there are more adults in the world who suffer from obesity than those who struggle with malnutrition.

According to estimates by the World Health Organization (WHO), approximately 475 million adults worldwide are obese, while another 1.5 billion people suffer from overweight and obesity.

WHO regularly publishes these estimates in connection with monitoring the global obesity and overweight epidemic (WHO 2019).

This problem increasingly affects children and young adults, with more than 200 million schoolchildren being overweight, which poses a significant risk to their health and life expectancy (Fábryová 2015).

According to the results of the cardiovascular program, which ran from 1981 to 1988 and was carried out under the auspices of the Institute of Preventive and Clinical Medicine in Bratislava (IPKM), the prevalence of obesity in the age group 30 to 59 years in Slovakia ranged from 16.3% to 38.2% in men and from 17.5% to 56.4% in women.

In 2008, a screening survey of the prevalence of risk factors was carried out using the CINDI methodology (National Integrated Intervention Program for Non-Communicable Diseases).

It was found that the prevalence of overweight or obese people increases rapidly with age in both sexes (Fábryová 2015).

In men, overweight occurred in 63.4%, while 20.6% of them were obese. In women, overweight or obesity occurred in 54.2%, while in 20.5% of them were diagnosed with obesity (Fábryová 2015).

The standardized prevalence of overweight and obesity in the age group from 25 to 64 years was 68.8% in men and 56.4% in women. A comparison of the results from 2005 and 2011 recorded in the CINDI program shows a 10% increase in overweight and obesity in young men in the age group from 25 to 34 years, where the prevalence of overweight and obesity reached 54.57%.

The mean value of the body mass index (BMI) for men is 26.9%.

The prevalence of overweight and obesity in women is in a stabilized trend, with a slight decrease in obesity by 1.53% in 2011.

With age, similarly to men, the prevalence of overweight and obesity also increases in women.

The median BMI value for women is 25.5%, which is at the lower limit of overweight (Fábryová 2015).

Research methods

An anonymous online questionnaire created using Google Forms was used to collect data. The questionnaire contained closed and open questions.

The sample of respondents consisted of 102 people.

Results

60 women (58.82%) and 42 men (41.18%) participated in the study.

Up to 57.80 % of respondents (59 people) had been diagnosed with obesity.

We investigated how obesity affects the quality of life of respondents. Respondents had the opportunity to select multiple answers depending on which aspects of their lives are most affected by obesity.

The most common problem was the deterioration of physical activity, which was reported by 64.10 % of respondents (50 people), which indicates that obesity significantly limits physical abilities and overall fitness.

The second most common negative impact was a decrease in self-confidence and self-esteem, which was reported by 55.10% of respondents (43 people).

Obesity also worsens mental health, with 51.30 % of respondents (40 people) said that it causes them feelings of anxiety or depression. Social relationships are affected in 39.70% of respondents (31 people), with some respondents saying that they avoid social activities or feel isolated because of their weight.

The last significant factor was the deterioration in the ability to perform daily activities, which is felt by 38.50 % of respondents (30 people), which may include problems with everyday tasks such as walking, standing, or doing housework.

Conclusions

Results of our study showed that a large proportion of respondents consider obesity to be a health problem and are aware of its negative consequences.

It was shown that respondents have a relatively good level of awareness about obesity, its causes and health risks.

STUDY OF THE INFLUENCE OF SOME METAL IONS ON THE PROTEOLYTIC ACTIVITY OF PAPAIN

Nadirashvili L., Ordzhonikidze M., Lagazidze D., Moshiashvili G.

Tbilisi State Medical University I. Kutateladze Institute of Pharmacochemistry,
36 P. Saradjishvili street, 0159, Tbilisi, Georgia
l.nadirashvili@tsmu.edu

Introduction: Papain, a proteolytic enzyme obtained from the fruits of the melon tree (*Carica papaya* L.), is increasingly used in the compositions of various pharmaceutical and cosmetic products. Papain is a monothiol cysteine endoprotease. Due to the nature of its enzymatic action, papain proteases are called "plant pepsin". However, unlike pepsin, Papain is active not only in acidic but also in neutral and alkaline environments (pH 3-12, optimum pH 5-8) and in a wide temperature range (up to 50-60 °C). It is well soluble in water and aqueous salt solutions. Papain is a well-studied enzyme. It is known that cysteine, ethylenediaminetetraacetate, reduced glutathione, sulfides, and cyanides have a positive effect on the enzyme's activity. Heavy metal ions, p-chloromercuribenzenate, and some oxidizers reversibly inactivate it. Irreversible inactivation of the enzyme is caused by its interaction with iodoacetamide.

At the Institute of Pharmacochemistry, a papain-containing drug called "Caripazim" was developed from the latex of the fruits of *Carica papaya* for the treatment of burns and purulent wounds, keloid scars, chronic pulpitis and other dental diseases, as well as for the treatment of inflammatory and degenerative processes in craniocerebral and spinal injuries. Given papain's ability to gently but effectively exfoliate dead skin cells, improving the texture and appearance of the skin, the Institute of Pharmacochemistry is developing a new papaine-based dermatological product in the form of a gel.

Purpose. The Aim of our work was to study the stabilizing influence of some metal ions on the activity of papain in aqueous solutions of their salts, as well as in gel compositions.

The object of research was papain (Nanning Pangbo Biological Engineering Co., Ltd); Auxiliary substances and reagents: L-cysteine (Merck, Germany), casein (Carl Roth).

Research methods. The effect of some metal ions on papain activity was studied in interactions with solutions of sodium, calcium, zinc, copper, aluminum, silver, cobalt and lead salts. The proteolytic activity of papain was determined using a modified Anson method. Ions of different metals were introduced into the enzyme solution in the form of salts in identical molar concentrations (0.01 M). The test solution of the preparation was made at room temperature using purified water. Preliminary activation of the enzyme with cysteine was not carried out. The interaction time of the enzyme with metals was 2 hours. At the same time, the stabilizing effect of calcium salts on the enzyme activity in hydrogels was studied. Metal salts were introduced at the preparation stage, before combining with papain. The interaction time was from 2 hours to 2 months.

Results. The conducted tests show that ions of sodium and calcium salts do not

inhibit the proteolytic activity of the enzymes of the *Carica papaya*; when interacting with cobalt and lead ions, partial inhibition of proteases (80%) is observed. Ions of copper, zinc, aluminium, and silver salts cause complete inactivation of the enzyme (Table 1). When interacting with papain, calcium ions in aqueous solutions and papain-containing hydrogels had some stabilizing effect (Table 2).

Table 1. Effects of some metal ions on the proteolytic activity (PA) of papain

Samples	PA of samples of test solutions after interaction with metal ions, PE/ml	Ratio of PA of test solutions to control solution, %
Control	9,3	100
Sodium chloride	9,3	100
Calcium gluconate	9,3	100
Calcium acetate	10,7	115
Copper sulphate	0	0
Zinc acetate	0	0
Aluminium nitrate	0	0
Silver nitrate	0	0
Cobalt nitrate	1,86	20
Lead acetate (basic)	1,86	20

Table 2. Effects of calcium gluconate on the proteolytic activity (PA) of papain

Name of the test sample	Amount of calcium gluconate in hydrogel, g/100g of hydrogel	Initial papain activity at the time of hydrogel preparation, PU/ 1 g of hydrogel	Proteolytic activity of hydrogel, PU/g			
			2 hours after preparation	After 2 weeks	After 1 month	After 2 months
Hydrogel with papain (control)	-	76,72	76,7	75,4	74,7	72,8
Hydrogel with papain and calcium gluconate	1,5	72,18	72,17	71,73	72,46	71,7

Of particular interest is the fact that during the test, calcium ions, when interacting with papain, showed stabilization/activation of proteolytic activity both in aqueous solutions of salts and in papain-containing hydrogels over a period of observation time.

Conclusions

The possible inhibitory effect of some metal ions on the proteolytic activity of papain in aqueous solutions was assessed.

The stabilizing effect of calcium ions on the proteolytic activity of the papain in aqueous solutions and as a constituent of hydrogels was shown, which is necessary for the development of a scientifically based technology for obtaining therapeutic agents.

THE PHARMACOLOGICAL EFFECTS OF THE PHARMACEUTICAL PRODUCT – “PHENOMENON” ON LIVER FUNCTIONAL PARAMETERS AT CCL4-INDUCED EXPERIMENTAL LIVER CIRRHOSIS ON LABORATORY RATS

Ratiani Levan¹, Gabunia Luiza², Gogokhia Nino³, Sulashvili Nodar⁴, Gorgaslidze Nana⁵, Ghambashidze Ketevan⁶, Giorgobiani Marina⁷

Tbilisi State Medical University (TSMU)-Tbilisi, Georgia
n.sulashvili@ug.edu.ge

1. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, General Director of the First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Head of the Department of Emergency Medicine, Reanimatology and Anesthesiology at Tbilisi State Medical University; Tbilisi, Georgia; <https://orcid.org/0000-0002-2122-8915>
2. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Professor, Head of the Department of Medical and Clinical Pharmacology at Tbilisi State Medical University, Clinical Pharmacologist of the First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0856-2684>
3. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the laboratory of the 1th University Clinic, Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia.
4. MD, PhD, Doctor of Theoretical Medicine In Pharmaceutical and Pharmacological Sciences, Invited Lecturer (Invited Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor of Medical and Clinical Pharmacology of International School of Medicine at Alte University; Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at Georgian National University SEU; Associate Affiliated Professor of Medical Pharmacology of Faculty of Medicine at Sul Khan-Saba Orbeliani University; Associate Professor of Pharmacology of Pharmacy Program at Shota Meskhia Zugdidi State University; Associate Professor of Medical Pharmacology at School of Medicine at David Aghmashenebeli University of Georgia; Associate Professor of Biochemistry and Pharmacology Direction of School of Health Sciences at the University of Georgia; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at East European University; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Dentistry and Pharmacy at Tbilisi Humanitarian Teaching University; Tbilisi, Georgia; Researcher of Department of Pharmaceutical Management of Yerevan State Medical University after Mkhitar Heratsi, Yerevan, Armenia. [Orcid https://orcid.org/0000-0002-9005-8577](https://orcid.org/0000-0002-9005-8577)
5. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-4563-5224>.
6. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor of Department of Pathological Physiology at Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia; Invited Professor of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-3845-9306>.

7. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Faculty of Public Health, Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia.

Keywords: Pharmacological Effects – “Phenomenon” liver functional parameters, CCl₄- experimental liver cirrhosis, rats.

Introduction

Experimental liver cirrhosis treatment efficacy was evaluated according to the biochemical parameters: Aspartate aminotransferase (AST), Alanine aminotransferase (ALT), Sodium phosphatase (ALP), total bilirubin (TBIL), Cholesterol, serum Creatinine (CREA), Blood glucose, superoxide dismutase (SOD) and morphology of liver tissue. The investigations showed that in the control group AST, ALT, ALP, TBIL, cholesterol and triglycerides were significantly increased while, creatinine and SOD were decreased compared to the data of healthy rats. Massive necrosis of hepatocytes and accompanied inflammatory processes impaired functions of the liver. The detoxification functions, metabolism of cholesterol, bilirubin and triglycerides were disordered, protein synthesis decreased, glycogen synthesis was inhibited and the blood glucose was increased. The better therapeutic effects were detected at treatment with Phenomenon, especially at combination Phenomenon+honey compared to the data of the animals treated with S-ademethionine. Phenomenon reveals antioxidant, membrane-stabilizing, hepatoprotective properties, decreases lipid peroxidation, inhibits damage of hepatocytes, and improves liver functions in CCl₄ induced liver cirrhosis in lab rats. The primary goal of treatment is to slow down the progression of liver damage, manage complications, and improve the patient's quality of life. Despite advancements in medical research, the development of effective pharmacological therapies for liver cirrhosis has been limited.

Aim of the research was to study Pharmacological Effects of the pharmaceutical product “Phenomenon” on liver functional parameters at CCl₄-induced experimental liver cirrhosis on laboratory rats.

Material and methods:

Experiment was conducted on white male laboratory rats with a body weight 200-250 g. 10 animals were placed in each study group. For the disease modeling 0.1 ml of CCl₄ was injected intraperitoneally into the research animals 2 times a week during 1 month. Treatment of the animals was started by the time, when liver cirrhosis was morphologically confirmed. In the group III rats, S-ademethionine (5 mg/kg) was injected intraperitoneally, once a day. In the group IV the Phenomenon (12 mg/kg) was administered orally once a day, and in the group V, Phenomenon diluted in 1.5 ml of honey was administered orally once a day. All study group animals were treated during 20 days. Aspartate aminotransferase (AST), Alanine aminotransferase (ALT), Sodium phosphatase (ALP), total bilirubin (TBIL), Direct bilirubin (DBIL), Cholesterol, Triglycerides, Creatinine (CREA), Blood glucose has been assessed by spectrophotometric method with a closed system fully automated device Roche cobas e111 and Antioxidant superoxide dismutase (SOD) were studied by ELISA method. For morphological investigation the liver samples were stained with Hematoxylin and Eosin. Factorial variance analysis (Factorial ANOVA) was used for

data processing. Statistical software package SPSS was used for calculations and visualization of results.

Results and discussion:

ALT, AST, ALP, TBIL, cholesterol and triglycerides are highly sensitive diagnostic markers of liver function and their elevated levels are reliable indicators of liver damage.

By determining serum creatinine, we get information about protein synthesis in the liver and the state of kidney function. Superoxide dismutase is a natural antioxidant and decreased level indicates the lipid peroxidation.

The results of biochemical investigations showed that in the group II animals (control, CCl4-induced liver cirrhosis) AST, ALT, ALP, TBIL, cholesterol and triglycerides were significantly increased while, serum creatinine and superoxide dismutase were decreased compared to the data of healthy rats.

According to the above-mentioned it is clear that hepatocytes in case of CCl4-induced liver cirrhosis are damaged by oxidative stress.

Massive necrosis of hepatocytes and accompanied inflammatory processes alters/decreases the major functions of the liver. In particular, the detoxification functions of the liver, the metabolism of cholesterol, bilirubin and triglycerides are disordered, protein synthesis decreased, glycogen synthesis is inhibited and the level of glucose in the blood increased.

As a result of the treatment, the studied parameters were improved.

In particular, the functional parameters of the liver (ALT, AST, ALP, TBIL), as well as serum creatinine and superoxide dismutase indicators were improved, which correlated with the results of the morphological study of the liver.

Fig. 1. Average values of AST and its 95% confidence interval in different research groups on the 10th and 20th day of treatment

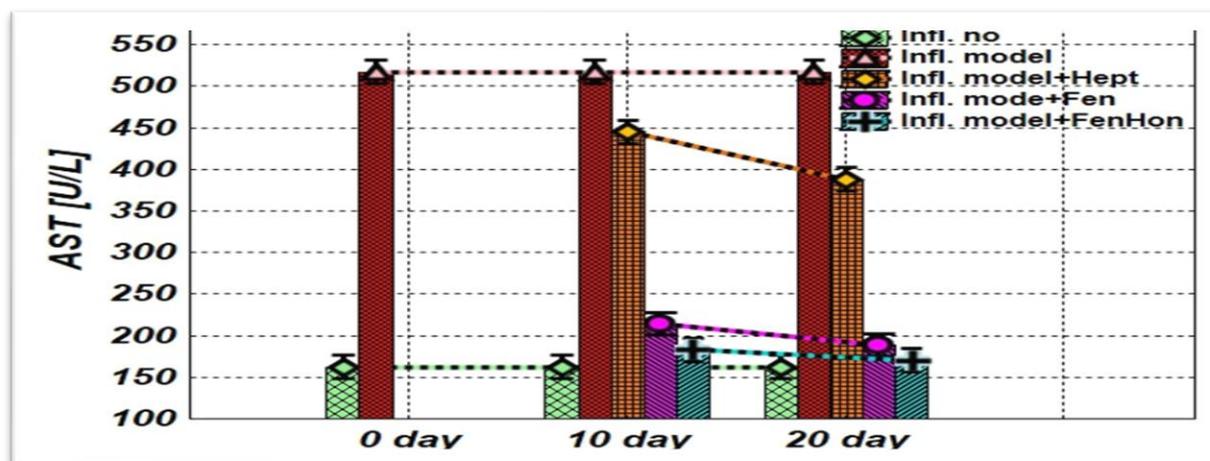

Fig. 2. Mean values of ALT and its 95% confidence interval in different research groups on the 10th and 20th day of treatment

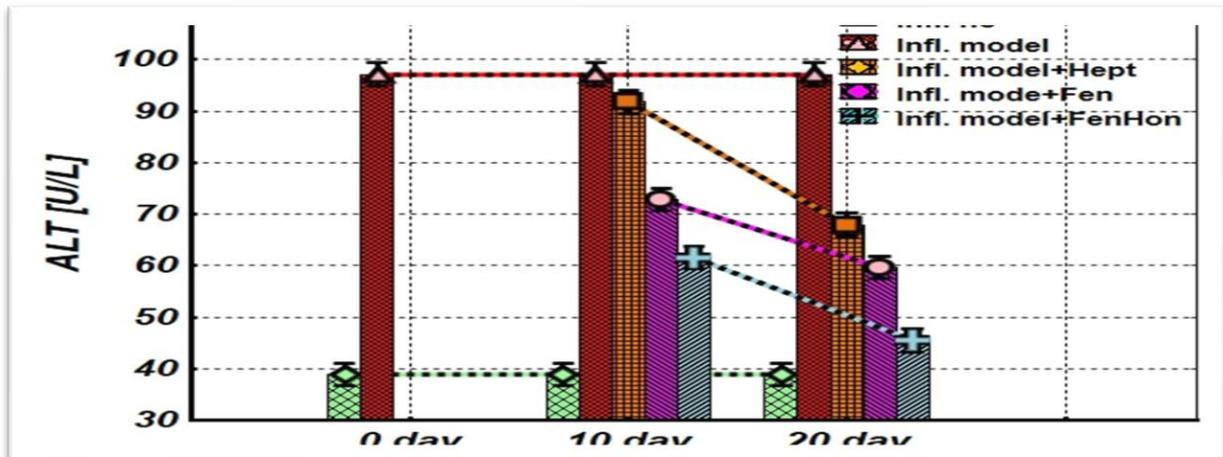

Fig. 3. Average values of ALP and its 95% confidence interval in different research groups on the 10th and 20th day of treatment (Rhombus-healthy; triangle-model; square - model+S-Ademethionine - model+phenomenon, the cross - model+phenomenon+honey).

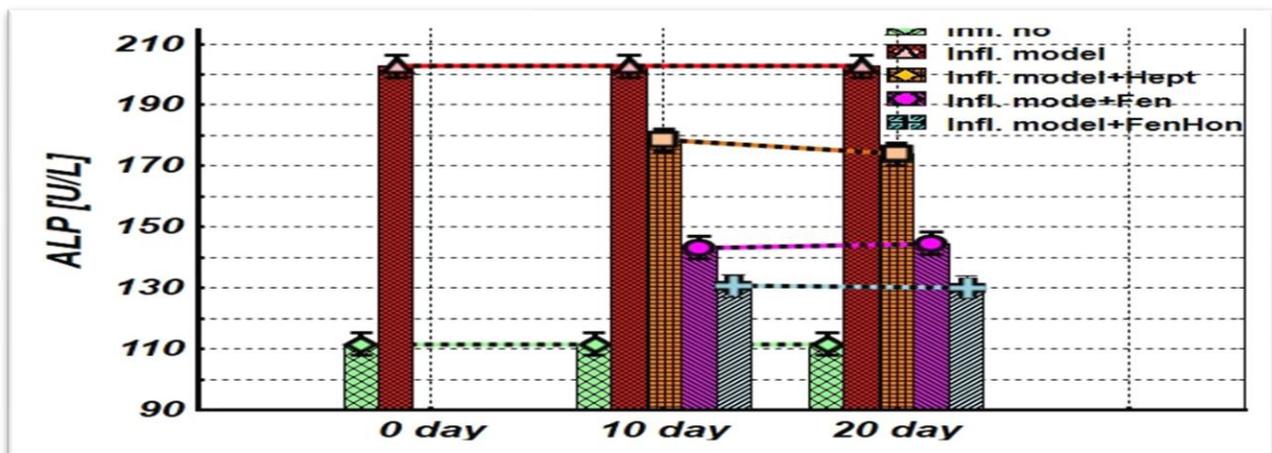

Fig. 4. Mean values of CHOLESTEROL in different research groups and its 95% confidence interval, on the 10th and 20th day of treatment

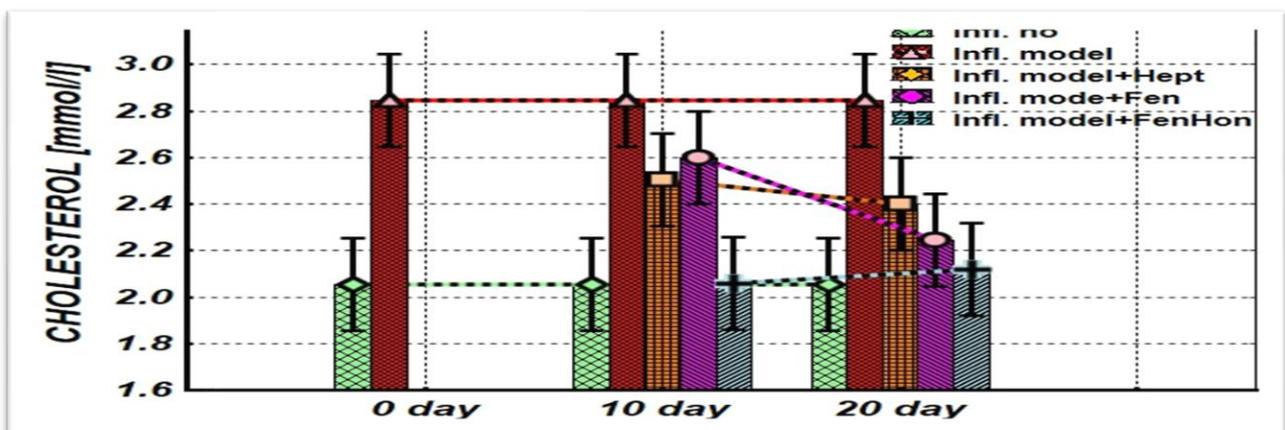

Fig. 5. Mean values of TRIGLYCERIDE and its 95% confidence interval in different research groups, on the 10th and 20th day of treatment

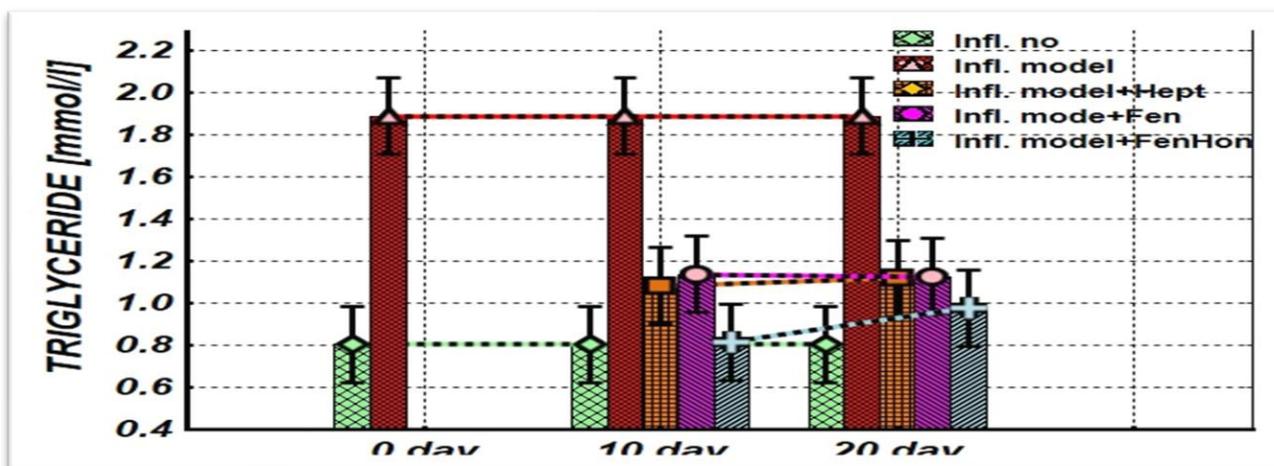

Fig. 6. Average values of SOD in different research groups and its 95% confidential interval, on the 10th and 20th day of treatment

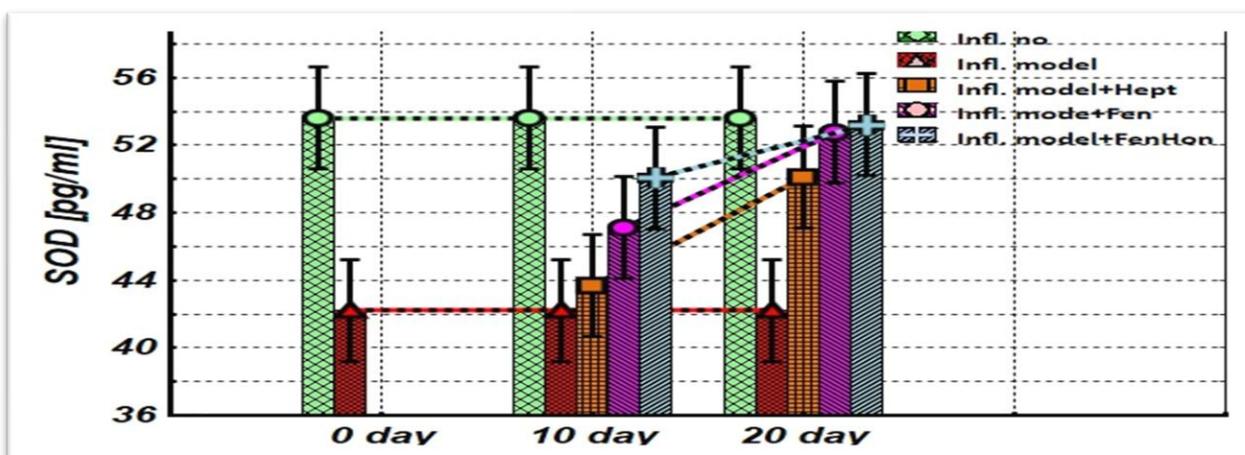

Fig. 7. Mean values of GLUCOSE and its 95% confidence interval in different research groups on the 10th and 20th day of treatment

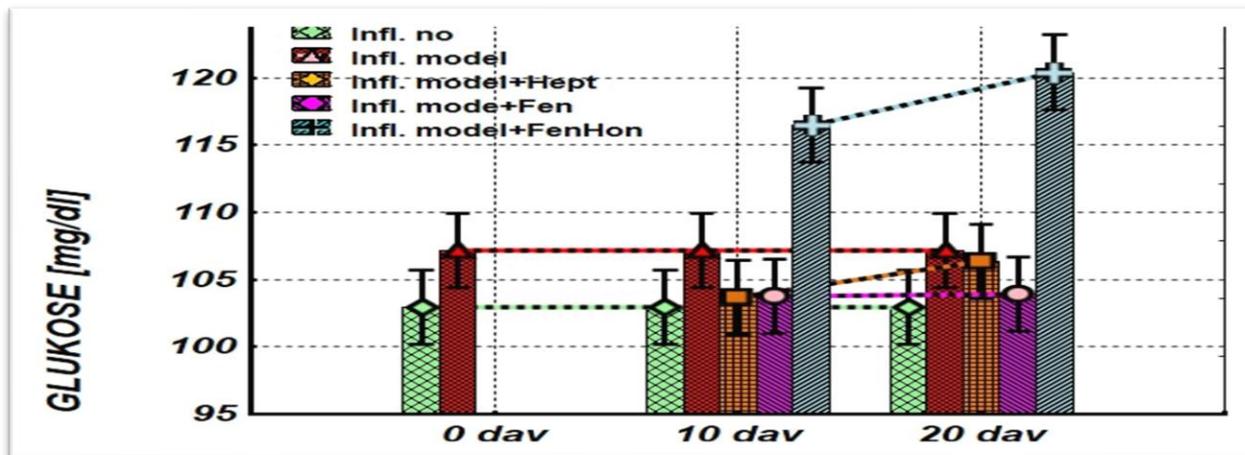

Fig. 8. Mean values of TBIL and its 95% confidence interval in different study groups on the 10th and 20th day of treatment

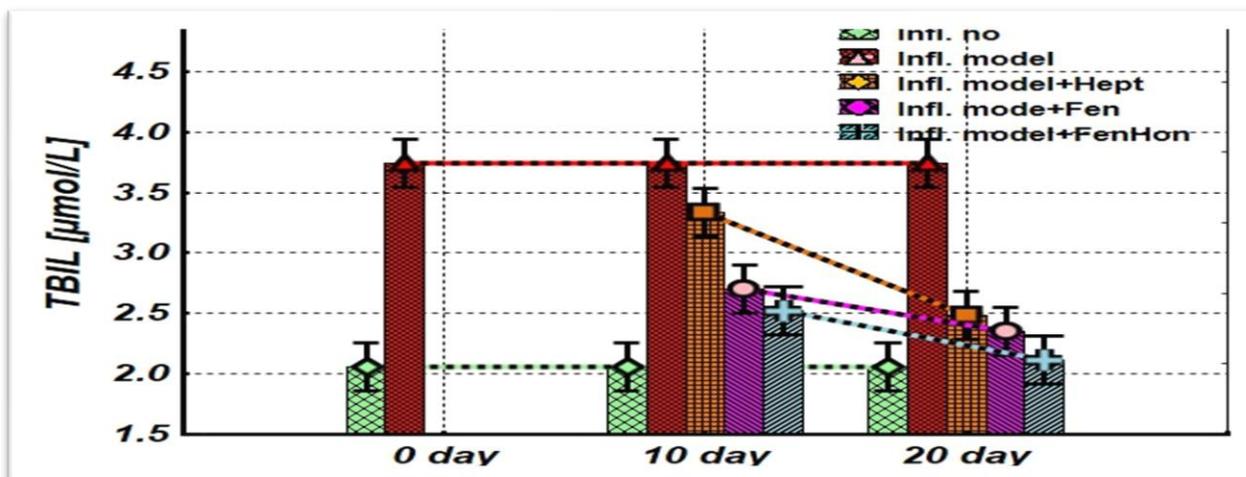
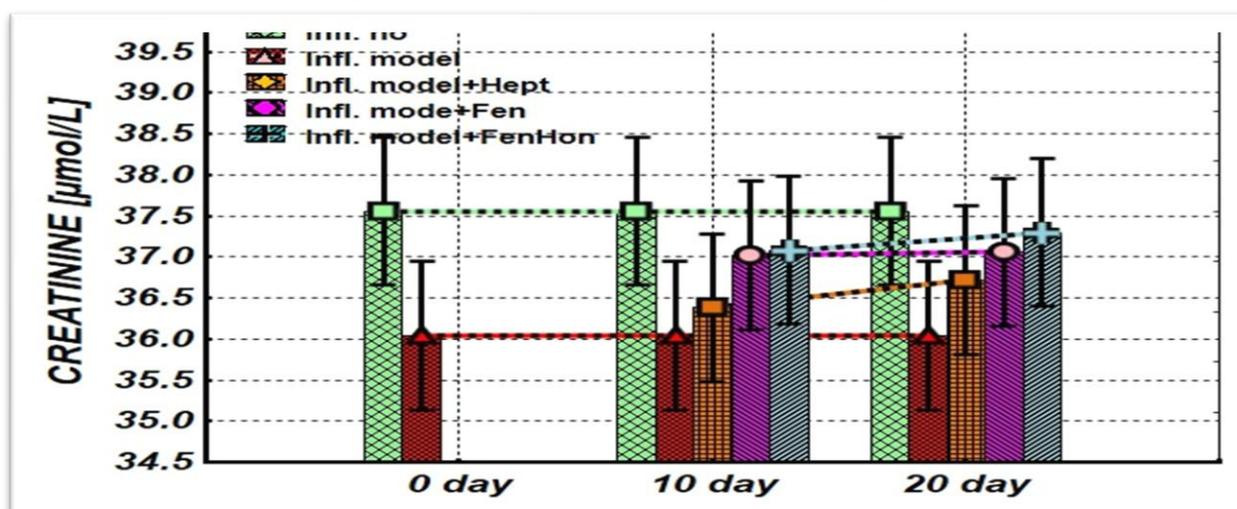

Fig.9. Average values of CREATININE and its 95% confidence interval in different research groups on the 10th and 20th day of treatment

Conclusion:

So, Phenomenon reveals antioxidant, membrane-stabilizing, hepatoprotective properties, decreases lipid peroxidation, inhibits damage of hepatocytes, and improves liver functions in CCl₄ induced liver cirrhosis in lab rats.

The primary goal of treatment is to slow down the progression of liver damage, manage complications, and improve the patient's quality of life. Despite advancements in medical research, the development of effective pharmacological therapies for liver cirrhosis has been limited.

The Phenomenon+honey showed the best therapeutic effect improving liver functional parameters (ALT, AST, ALP) and normalizing creatinine, TBIL and SOD concentration.

Statement of Conflicting Interests: The authors announced, that there are no conflicts of interest.

CHARACTERISTICS OF MODERN ANTIALLERGIC DRUGS

¹*Shchokina K. H.*, ²*Kononenko A. V.*, ²*Lamfannan Saad Eddine*

¹Kharkiv Institute of Medicine and Biomedical Sciences, Kharkiv, Ukraine

²National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

acya@ukr.net

Introduction. Pharmacotherapy of allergic diseases are one of important clinical problems of medicine. Modern epidemiological data show that today allergic diseases are one of the most common groups of diseases in the world. According to WHO, almost 90% of the world's population has experienced an allergic reaction at least once in their lives. According to forecasts of the European Commission on Allergy, in the 21st century about half of the world's population may suffer from allergies.

Pharmacotherapy of allergic diseases includes such groups of medicines as H₁-histamine receptor blockers, serotonin receptor blockers, leukotriene receptor antagonists, mast cell membrane stabilizers and glucocorticoids. Each group of anti-allergic drugs has its own advantages and disadvantages.

The doctor and pharmacist must be having information Knowledge of pharmacological characteristic of every group of anti-allergic drugs is necessary for rational choice of drug for individual patient.

Purpose – to provide comparative characteristics of different groups of modern antiallergic drugs.

Research methods. We provided a comparative description of H₁-histamine receptor blockers, serotonin receptor blockers, leukotriene receptor antagonists, mast cell membrane stabilizers and glucocorticoids, using data from literature sources and information from well-known evidence-based medicine databases: Cochrane Library, Trip Database, Medline, PubMed, MedlinePlus and others.

Results. The mechanism of action of antiallergic drugs is associated with their influence on various links in the pathogenesis of allergy. Antihistamines by the type of competitive antagonism with histamine block histamine receptors and thereby eliminate the increased sensitivity of cell membranes of smooth muscles to free histamine: I generation drugs block H₁- and H₂-histamine receptors, II-III generation – mainly H₁-histamine receptors.

Membrane stabilizers block the entry of Ca²⁺ into mast cells, inhibit their degranulation and stimulate their excretion, thereby preventing the release of mediators of allergy and inflammation. Inhibit phosphodiesterase of mast cells, which leads to the accumulation of cyclic aminomonophosphate (cAMP) in them and stabilization of membranes. Antimediator agents reduce the production of various pro-inflammatory mediators: cytokines, arachidonic acid derivatives, free radicals.

Selective leukotriene receptor antagonists are competitive antagonists of leukotrienes receptors (a component of the slow-reacting substance of anaphylaxis). The drugs reduce the content of cellular and extracellular factors of the inflammatory reaction in the respiratory tract, suppress the contractile activity of the smooth muscles of the respiratory tract.

Glucocorticoids, by increasing the content of cAMP, potentiate the action of catecholamines, which prevent bronchospasm; due to a decrease in the activity of

cGMP, inhibit the cholinergic effect; reduce the synthesis of histamine (which depends on the ratio of cAMP/cGMP), serotonin and other mediators of allergy; prevent the interaction of immunoglobulines E with the Fc-receptor on the surface of mast cells and basophils; inhibit the outflow of plasma and granulocytes from capillaries; reduce the content of leukocytes, eosinophils, neutrophils, lymphocytes in the focus of inflammation; inhibit phospholipase A₂, reducing the release of arachidonic acid and the formation of its pro-inflammatory metabolites (prostaglandines, leukotrienes). Glucocorticoids are the most effective antiallergic drugs, but their use is limited by numerous side effects.

The main indications for the use of antihistaminic drugs are conditions that requires desensitization of the body, treatment of immediate allergies: urticaria, allergic dermatitis and conjunctivitis, asthmatic bronchitis, quincke's edema, serum sickness, capillary toxicosis, etc. In anaphylactic shock, bronchial asthma (BA) is ineffective, since histamine release and its interaction with H₁-histamine receptors have already occurred. Anti-mediator agents, membrane stabilizers are prescribed only for prevention of BA attacks, allergic rhinitis.

Leukotriene receptor antagonists administered for prevention and therapy of BA (including "aspirinic asthma"), especially with insufficient effectiveness of β_2 -adrenomimetics. The indications for glucocorticosteroids are all allergic reactions, but due to pronounced side effects, they are used only for severe (anaphylactic shock) and moderate (serum sickness, Quincke's edema) allergic diseases.

I generation of antihistamines are effective for hay fever, allergic rhinitis, sneezing, and ocular symptoms of allergies; less effective for nasal congestion and symptoms of bacterial/viral rhinitis not associated with endogenous histamine release.

II generation of antihistamines are the first-line treatment for urticarial.

III generation drugs are used to treat allergic rhinoconjunctivitis, rhinorrhea, itching, and sneezing, and have a prolonged effect.

II and III generation H₁-histamine blockers have a higher affinity for H₁-histamine receptors than I generation drugs, so they do not affect other types of receptors. III generation antihistamines are active metabolites of II generation drugs (fexofenadine is the active metabolite of terfenadine, norastemizole is astemizole, desloratadine is loratadine).

All drugs are highly selective blockers of H₁-histamine receptors, which have antiallergic and anti-inflammatory effects, do not penetrate the blood-brain barrier, do not exhibit sedative, hypnotic, cardiotoxic and some other undesirable effects, therefore they have a significantly better safety profile. They are rapidly absorbed in the gastrointestinal tract, are characterized by prolonged action and are prescribed 1 a day.

Conclusions. Thus, the most popular antiallergic drugs are antihistamines of the II and III generations, drugs with a selective mechanism of action that do not depress the CNS, have a prolonged effect and a high level of safety. The creation, study and implementation of selective H₃- and H₄-histamine receptor blockers into clinical practice is one of the perspective directions of therapy and prevention of allergic diseases.

AN ANALYTICAL OVERVIEW OF THE CHARACTERISTICS OF THE PHARMACISTS PROFESSION, ITS FUNCTIONS, EMPLOYMENT TRENDS, CAREER OPPORTUNITIES IN CLINICAL AND PUBLIC HEALTH SETTINGS, AND THE EDUCATIONAL ISSUES FACING PHARMACEUTICAL TRAINING IN GEORGIA

Sulashvili Nodar¹, Beglaryan Margarita², Gorgaslidze Nana³, Chichoyan Naira⁴, Gabunia Luiza⁵, Zarnadze Irine⁶, Kvizhinadze Natia⁷, Alavidze Nato⁸, Abuladze Nino⁹, Giorgobiani Marina¹⁰, Zarnadze Shalva (Davit)¹¹

n.sulashvili@ug.edu.ge

1. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical and Pharmacological Sciences in Medicine, Invited Lecturer (Invited Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor of Medical and Clinical Pharmacology of International School of Medicine at Alte University; Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at Georgian National University SEU; Associate Affiliated Professor of Medical Pharmacology of Faculty of Medicine at Sul Khan-Saba Orbeliani University; Associate Professor of Pharmacology of Pharmacy Program at Shota Meskhia Zugdidi State University; Associate Professor of Medical Pharmacology at School of Medicine at David Aghmashenebeli University of Georgia; Associate Professor of Biochemistry and Pharmacology Direction of School of Health Sciences at the University of Georgia; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at East European University; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Dentistry and Pharmacy at Tbilisi Humanitarian Teaching University; Tbilisi, Georgia; Researcher of Department of Pharmaceutical Management of Yerevan State Medical University after Mkhitar Heratsi, Yerevan, Armenia. Orcid <https://orcid.org/0000-0002-9005-8577> E-mail: n.sulashvili@ug.edu.ge
2. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Yerevan State Medical University After Mkhitar Heratsi, Head of the Department of Pharmaceutical Management, Yerevan, Armenia; <https://orcid.org/0000-0003-3697-6390>
3. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-4563-5224>
4. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Yerevan State Medical University After Mkhitar Heratsi, Head of the Department of Pharmacognosy, Yerevan, Armenia. <https://orcid.org/0000-0003-3905-3372>
5. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Professor, Head of the Department of Medical and Clinical Pharmacology at Tbilisi State Medical University, Clinical Pharmacologist of The First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0856-2684>;
6. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor of Tbilisi State Medical University, Department of Public Health, Health Care Management, Policy and Economy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0001-5511-437X>

7. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Tbilisi State Medical University, Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia.
8. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia; Professor, Dean Faculty of Medicine at East European University, Tbilisi, Georgia.
9. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia.
10. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0686-5227>
11. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of the Department of Nutrition, Aging Medicine, Environmental and Occupational Health, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-6895-9205>

Key words: Peculiarities, pharmacist profession, role, pharmacy, clinic, public health, pharmaceutical.

Introduction

Pharmacists should conduct a proactive risk assessment to identify safety concerns that may result in medication errors. These concerns should be reviewed with the principal investigator to highlight error prone elements of the study protocol and develop countermeasures to reduce the likelihood of error. Once initiated, additional safety concerns or errors that occur within the study protocol should be reported.

Reporting safety concerns and errors should encourage the sponsor to make methodological adjustments in the protocol development and design process to avoid similar safety risks on future studies.

Collaboration between physicians and clinical pharmacists in treatment is gaining momentum and has shown positive effects.

Research over the last few decades has focused on cardiovascular disease in primary care and has shown that drug-drug interactions, adverse drug reactions and treatment costs are reduced by involving pharmacists in the drug therapy process. Study showed that when clinical pharmacist's interventions were taken into account, the therapeutic effect improved in majority of patients and adverse drug reactions were prevented in many of cases. The pharmacists' role is expanding in health-care services.

Pharmacist supporting population to hold better health. Consideration the present situation of patient interest in health care. Present pharmaceutical services connected to self-health care and the significance that pharmacist professionals drive the health care frame systems in the new modern direction. It sets out the modern supervisors of the self- healthcare system and deeply changes on the new direction of health care schemes.

Responsible administering of drugs involves that healthcare network mediator capabilities and activities are balanced to assure that patients get the right drug, on the proper time, using properly and patient have profited from them. Delivering the right drugs into patients' demands commitment of all representatives, inclusive Government

and a desire on how to consolidate private and public interests and mobilize sources.

That is significant for the public to be guaranteed that expenses on pharmaceuticals productions are an equivalent cost of cash. On the viewpoint of the pharmacists' comprehensive academically field and their traditionary function in composing, qualifying, delivering and ensuring drugs.

A pharmacist is informing customers, consumers and patients on the drug using; they are greatly positioned to suppose professional liability for the monitoring of pharmacotherapy. They are members of the healthcare team immediately engaged in patients' health care services. The responsibility is to assistance patients in using their drugs, which is impossible to do alone.

Thus, in terms pharmacists' profession have been progressed. New type pharmacists have done the work a in more efficient way. Pharmacists holding the higher, university-level education. They understand the biochemical mechanisms of metabolism, mechanisms actions of drugs, medicines pharmacotherapeutic characteristic, side effects of drugs, potential interactions of drug and the argumentations monitoring. It is conjugated of specialized knowledge of biochemistry, anatomy, therapy, physiology, pathology, pharmacology and other pharmacy subjects.

The pharmacists explain this particularized knowing when communicating with physicians, patients and another health care provider.

Goal: The main aim of the research was to study the peculiarities of pharmacist profession, role and occupational outlooks and career prospects in pharmacy, in clinic and in public health and pharmaceutical educational challenges in Georgia.

Material and methods: Research objectives are materials of sociological research: the study was quantitative investigation by using survey (Questionnaire).

The in-depth interview method of the respondents was used in the study.

The 7 types of approved questionnaires were used (Respondents were randomly selected): Questionnaire for chief pharmacists, for patients, for the employed pharmacy faculty-student, for pharmacy students, for health-care specialists, for pharmacist specialist and for young pharmacists till 35 years old, totally 3888 respondents were interviewed in Georgia.

We used methods of systematic, sociological (surveying, questioning), comparative, segmentation, mathematical-statistical, graphical analysis.

The data was processed and analyzed with the SPSS program.

We conducted descriptive statistics and regression analyses to detect an association between variables. Statistical analysis was done in SPSS version 11.0.

A Chi-square test was applied to estimate the statistical significance and differences. We defined $p < 0.05$ as significant for all analyses.

The study's ethical items. In order to provide the study's ethical character each participant of it was informed about the study's goal and suggested of willingness of the work to be done. So, the respondents' written or oral compliance was got on that issue. All the studies were carried out by the selected organizations administrations' previous compliance.

Were used Informed consent form for each respondent to participate in an anonymous survey. During the whole period of research, the participants incognita was also provided.

In order to meet the objectives, set in the research we also used the results obtained through analysis of available official information, studies and opinions about pharmacists, as well as the methods of quantitative studies.

We conducted descriptive statistics and regression analyses to detect an association between variables. Statistical analysis was done in SPSS version 11.0.

A Chi-square test was applied to estimate the statistical significance and differences. Place of passage of the ethical commission and protocol number: For the international rules and criteria' conformity this human subject comprising given study was discussed and confirmed on the Bioethics Committee sessions of the Yerevan State Medical University after M. Heratsi on 20.03.2014 and 19.12.2017.

Results and discussion

On the basis of performed study results the following have been found:

Pharmacists have main role in the drug dispensing processing, pharmacists receive extensive training and are considered experts in various aspects of drug therapy. Therefore, pharmacists are the best sources of drug information.

This is particularly important in the context of investigational drugs, where traditional information resources may not be available. The pharmacist plays an important role in ensuring that all parties involved in dispensing, administration, and other supporting roles in the investigational process are trained in the administration of the investigational drug.

Pharmacists provide this education by publishing local drug information leaflets that describe important aspects of the drug and how to use it correctly. This document contains a lot of information that may be useful in various real-world research environments.

Asking the pharmacist to condense the information into a central, concise document saves time and effort when the information is needed. A complete document should begin with the drug name, all synonyms and abbreviations, and basic pharmacological information.

This concerns the mechanism of action and pharmacokinetic parameters. This information may be particularly useful in determining whether side effects experienced during the study may be related to the study drug.

Additionally, it should include dosage ranges, treatment regimens, contraindications, monitoring parameters, as well as information on preparation and administration. Additional information on toxicity and how to handle drug interactions may also be included.

While curricula have been adjusted to prepare pharmacists for this new role, changes in practice have focused on other issues, such as:

The emerging Covid epidemic which has brought about significant changes in the medical care industry in terms of practice and law.

Clinical pharmacy should be viewed as a different professional approach than hospital pharmacy. It is important for pharmacists to have a complete picture of a patient's condition so they can assess drug therapy and communicate effectively with other members of the healthcare team.

Pharmacists need to establish a good relationship and connection with the

multidisciplinary medical team by asking them to move from the pharmacy to the wards where they dispense medication and see doctors.

The concept of pharmaceutical care has evolved into integrated medication management as part of clinical pharmacy.

Drug treatment has expanded as treatment regimens have become more complex and specialized, particularly in more complex patients who may have five comorbidities and are taking an average of eight drugs at a time. To achieve the best results of drug therapy in these patients, systematic and complex drug therapy is required.

A large majority of respondents' (pharmacists) consider that the Government should make the certification of pharmacists. As revealed, it is very important that the occupation of pharmacist should become regulated health profession.

To raise pharmacists' specialists' professionalism, Government should make the certification of higher pharmaceutical education pharmacists. That is very essential for pharmacist's professional perfection, for successful higher pharmaceutical education, for pharmacist self-realization, for pharmacist's career advancement, for to exist pharmaceutical continuous professional education, for pharmacist professional growth, for pharmacist job gratification, for pharmacist career satisfaction, for pharmacists much higher status between health care specialists.

Pharmacist certification is essential for pharmacists economic (material) welfare , for allows pharmacists to realize fully the received knowledge from higher education institution in work by the full extent, for to have private pharmaceutical activity, for pharmacists vocational development, for correspondence of pharmacist qualification to work, for further improvement perspective for pharmacists' professional promotion, for possibility to career enhancement strategy, for to realize by the full extent pharmacist professional capabilities, skills and habits, for occupational growth, for pharmacists professional satisfaction, for career enhancement perspective, for satisfaction of income (salary).

Therefore, pharmacists' certification should start immediately and pharmacist vocation should become regulated health profession like family doctors.

The survey revealed that pharmacists are indispensable experts in medication management, particularly when handling investigational agents for which limited reference materials exist.

Respondents emphasized that pharmacists' specialized training equips them to develop concise, user-friendly drug information summaries — covering nomenclature, mechanisms of action, pharmacokinetics, dosage regimens, contraindications, monitoring requirements, and potential toxicities or interactions — that greatly streamline protocol implementation and adverse-event attribution in clinical research settings. By centralizing this information into standardized leaflets, pharmacists reduce the burden on investigators and nursing staff, ensuring accurate preparation, administration, and monitoring of study medications.

Curricular reforms aimed at equipping pharmacists for expanded clinical roles have coincided with broader practice transformations — accelerated, for example, by the COVID-19 pandemic's regulatory and workflow shifts.

Our data indicate that pharmacists are increasingly integrated into

multidisciplinary care teams: moving beyond traditional compounding and dispensing duties to participate directly on hospital wards, review complex polypharmacy cases, and communicate treatment recommendations to physicians and nurses.

This evolution from hospital-centric dispensing to “integrated medication management” reflects the growing need for systematic, patient-centered approaches as treatment regimens become more specialized and patients present with multiple comorbidities requiring an average of eight concurrent medications.

A striking 85% of pharmacist respondents asserted that state-mandated certification is critical to professionalize and regulate the field—paralleling licensure models for other healthcare providers. They argued that formal certification would bolster educational standards, promote lifelong learning, enhance career mobility (including private practice opportunities), and elevate pharmacists’ status within the healthcare hierarchy.

Certification was also viewed as a mechanism to ensure alignment between academic qualifications and workplace competencies, drive continuous professional development, and secure appropriate remuneration.

Taken together, these findings underscore a strong consensus that regulatory recognition and standardized credentialing are essential steps for pharmacy to mature into a fully clinical, patient-focused discipline in Georgia.

Conclusion:

The profession of pharmacist has yet to fully develop into a clinical profession direction in Georgia.

The pharmacist has an important role to play in ensuring the health of the patient.

The pharmaceutical care can be considered as a form of clinical pharmacy.

The establishment of clinical pharmacy in Georgia can be considered when the registration of clinical pharmacist appeared in the national register of qualifications, however, there is still no framework, a document that would define the role of clinical pharmacy in Georgia and career opportunities.

The role of the pharmacist in Georgia needs to be developed in western standards.

Acknowledgments: Authors wish to Thank to Ministry of Education and Sciences of Armenia and Ministry of Education and Sciences of Georgia and Great Gratitude to Yerevan State Medical University and to Tbilisi State Medical University.

Statement of Conflicting Interests: The authors announced, that there are no conflicts of interest.

References

1. *Sulashvili N., Beglaryan M., Zarnadze I., Zarnadze Sh., Alavidze N., Abuladze N., Cheishvili J., Kvizhinadze N.* Vocational Perspectives and the Main Professional Opportunities and Challenges of Pharmacy faculty students in Georgia // Scientific Publication. The collection of materials of the V International Scientific and Practical conference “Technological and Biopharmaceutical Aspects of Drugs Developing with Different Orientation of Action”; Ministry of Health of Ukraine, National University of Pharmacy,

- Department of drug technology. 26 November, 2020. – Kharkiv, Ukraine. – PP. 35–51.
2. International Pharmaceutical Federation. FIP Statement of Policy – strategic development of medicines information for the benefit of patients and users of medicines. The Hague: FIP; 2008 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.fip.org/file/1595> (Date of access: January 9, 2017).
  3. *Kaboli P.J., Hoth A.B., McClimon B.J., et al.* Clinical pharmacists and inpatient medical care: a systematic review // *Archives of Internal Medicine*, 2006 May 8; Vol. 166, Issue 9. – PP. 955–964. DOI: 10.1001/archinte.166.9.955.
  4. *Krass I.* Ways to boost pharmacy practice research // *The Pharmaceutical Journal*, 2015; Volume 295, Issue 7883; Pharmaceutical Press, November 2015. – PP. 388–389.
  5. *Kumanov I.K.* The challenging paradigm of pharmaceutical care // *Scripta Scientifically Pharmaceutics*, 2016; Volume 2, Issue 2. – PP. 25–30.
  6. *Kvizhinadze N., Tophuria D., Intskirveli N., Sulashvili N.* Study of Factors Affecting on Population's Health Improvement // *The Caucasus Journal of Medical and Psychological Sciences* – 2020; Vol. 4, Issue 8, July 20–24, 2020. – PP. 42–45.
  7. *Larson C.M., Saine D.* The Medication Safety Officer's Handbook 1st Edition; American society of health-system pharmacists, May 17, 2013. – PP. 169–267.
  8. *Leguelinel-Blache G., Arnaud F., Bouvet S., et al.* Impact of admission medication reconciliation performed by clinical pharmacists on medication safety // *European Journal of Internal Medicine*, 2014; Vol. 25. – PP. 808–814. DOI: 10.1016/j.ejim.2014.09.012
  9. *McRobbie D.* Coronary heart disease // *Clinical Pharmacy and Therapeutics* / edited by R. Walker, C. Whittlesea, 2012. – PP. 312–332 [Electronic resource]. – Mode of access: https://drive.google.com/file/d/0B8d5-Vl-4ScAOXNMWDVOTXAxODQ/view?resourcekey=0-_t6PinEKGsOkC7kk1Qudpw (Date of access: June 9, 2023).
  10. *Milchak J.L., Carter B.L.* Ambulatory Care // In: “Handbook of Institutional Pharmacy Practice”, 4th / edited by Thomas R. Brown; American Society of Health-System Pharmacists, November 15, 2005. – PP. 59–72.
  11. *Mohr M.E.* Standards of Practice for the Pharmacy Technician (Lww Pharmacy Technician Education) Student Edition; Jones & Bartlett Learning, January 26, 2009. – 419 p.
  12. *Nagavi B.G.* Clinical Pharmacy in India // *A Textbook of Clinical Pharmacy Practice: Essential Concepts and Skills*, 2nd Edition / edited by G. Parthasarathi, K. Nyfort-Hansen & Milap C. Nahata // Universities Press India Private Limited; 2 edition, 2012. – PP. 34–46.
  13. National Matching Services. Summary results of the match for positions beginning in 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://natmatch.com/appcnmat/stats/2014stats.pdf> (Date of access: March 24, 2014).
  14. *Ohta Y., Sakuma M., Koike K., Bates D.W., Morimoto T.* Influence of adverse drug events on morbidity and mortality in intensive care units: the JADE study

- // International Journal for Quality in Health Care, 2014; Volume 26. – PP. 573–578. DOI: 10.1093/intqhc/mzu081
15. Oxford American handbook of clinical pharmacy / edited by Michelle W. McCarthy, Denise R. Kockler; with Philip Wiffen ... [et al.]. Oxford University Press; 1 edition (December 2, 2009). – PP. 535–567.
  16. *Sulashvili N., Kvizhinadze N., Maisuradze I.* Pharmacist professional features in Georgia // Conference of young scientists. Thesis collection. Georgian National Academy of Sciences. 18–19 May, 2015. – Tbilisi, Georgia. – PP. 81–82.
  17. *Sulashvili N., Mchedluri T.* The Features of the Role, Innovations, Occupational and Educational Perfection Vistas of Pharmacists' Profession in the Scope of the Development of Pharmaceutical Care Direction in Georgia // European Journal of Research (EJR), Volume 7, Issue 1, 2022. – PP. 14–25. DOI 10.37057/2521-3261
  18. *Sulashvili N.* The Features of Professional Career Improvement Strategy and Job Satisfaction among pharmacists // Business-Engineering Journal. - Business Engineering in Pharmacy. №2, 2014. Tbilisi, Georgia, pp. 195-199.
  19. *Sulashvili N., Kvizhinadze N., Maisuradze I.* Pharmacist professional features in Georgia. // Conference of young scientists. Thesis collection. Georgian National Academy of Sciences. 18-19 May 2015. Tbilisi, Georgia, pp. 81-82.
  20. *Sulashvili N., M Beglaryan.* Pharmacist mission gratification and profession improvement strategy. // Black sea scientific journal of academic research conference newsletter (Medicine, Pharmacy sciences). Volume 26. November 2015. Tbilisi, Georgia, pp. 10-12.
  21. *Sulashvili, N., Beglaryan M.* Pharmacist's professional features and work gratification. // Black sea scientific journal of academic research multidiscipline journal (Medicine, Pharmacy sciences) Volume 29. March-April 2016. Tbilisi, Georgia, pp. 62-68.
  22. *Sulashvili, N., Beglaryan M.* Pharmacists' professional features, viewed by the customer's (customer's) eyes in Georgia. // Experimental and Clinical Medicine, Scientific-Practical Journal, №4, 2017. Tbilisi, Georgia, pp. 22-25.
  23. *Sulashvili, N.* Peculiarities of professional for pharmacists, viewed by the health-care specialists in Georgia// Experimental and Clinical Medicine, Scientific-Practical Journal. №4 2017. Tbilisi, Georgia, pp.47-51.

**THE MANIFESTATION OF CUTTING-EDGE OF VIEWPOINTS ON
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SUPPORTING PHARMACY,
HEALTHCARE, MEDICAL PRACTICES,
AND COMMUNITY WELL-BEING**

*Sulashvili Nodar¹, Beglaryan Margarita², Gorgaslidze Nana³, Gabunia Luiza⁴,
Alavidze Nato⁵, Abuladze Nino⁶, Giorgobiani Marina⁷, Patsia Lali⁸, Sulashvili
Marika⁹, Okropiridze Tamar¹⁰*

n.sulashvili@ug.edu.ge

1. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical and Pharmacological Sciences in Medicine, Invited Lecturer (Invited Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor of Medical and Clinical Pharmacology of International School of Medicine at Alte University; Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at Georgian National University SEU; Associate Affiliated Professor of Medical Pharmacology of Faculty of Medicine at Sulkhan-Saba Orbeliani University; Associate Professor of Pharmacology of Pharmacy Program at Shota Meskhia Zugdidi State University; Associate Professor of Medical Pharmacology at School of Medicine at David Aghmashenebeli University of Georgia; Associate Professor of Biochemistry and Pharmacology Direction of School of Health Sciences at the University of Georgia; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at East European University; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Dentistry and Pharmacy at Tbilisi Humanitarian Teaching University; Tbilisi, Georgia; Researcher of Department of Pharmaceutical Management of Yerevan State Medical University after Mkhitar Heratsi, Yerevan, Armenia. Orcid <https://orcid.org/0000-0002-9005-8577>
2. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Yerevan State Medical University After Mkhitar Heratsi, Head of the Department of Pharmaceutical Management, Yerevan, Armenia.
3. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-4563-5224>.
4. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Professor, Head of the Department of Medical and Clinical Pharmacology at Tbilisi State Medical University, Clinical Pharmacologist of The First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0856-2684>.
5. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia; Professor, Dean Faculty of Medicine at East European University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0001-6695-5924>.
6. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia.
7. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Faculty of Public Health; Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia.
8. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Doctor Cardiologist at Republican Hospital, Invited Professor of Tbilisi State Medical University, Professor of Ken Walker International University, Professor of International School of Medicine at Alte University; Professor of Faculty of Medicine at Sulkhan-Saba Orbeliani University, Tbilisi, Georgia.
9. MD, Doctor of Family Medicine, Invited Lecturer of Tbilisi State Medical University, Lecturer of Department of Molecular and Medical Genetics, Invited Professor of Biochemistry and Molecular and Medical Genetics at The University of Georgia. Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-6338-4262>.
10. MD, PhD, Doctor Medical Sciences, Academician, Professor of the Division of Dentistry of International School of Medicine at Alte University; Professor of Teaching University Geomedi, Head of The Dental Educational Program, Head of the Department of Dentistry, Invited Professor of Dentistry Department of the School of Health Sciences at the University of Georgia, Tbilisi, Georgia.

Keywords: Perspectives, artificial intellect, service, pharmacy, medicine, public health.

Abstract

Artificial intelligence (AI) is revolutionizing various sectors, including pharmacy, healthcare, medical practices, and public health. This paper explores the diverse viewpoints on how AI enhances drug discovery, personalized medicine, diagnostics, and population health management. By leveraging machine learning, predictive analytics, and big data, AI improves treatment accuracy, optimizes workflows, and reduces healthcare costs. Additionally, it addresses challenges such as ethical concerns, data privacy, and regulatory compliance. The integration of AI promises transformative advancements in patient care, disease prevention, and healthcare accessibility, ultimately contributing to improved community well-being. This discussion highlights both the opportunities and obstacles in adopting AI-driven solutions for a more efficient and equitable healthcare system.

Introduction

The rapid advancement of artificial intelligence (AI) has ushered in a new era of innovation across multiple disciplines, particularly in pharmacy, medicine, and public health. AI technologies—including machine learning (ML), natural language processing (NLP), and predictive analytics—are transforming drug development, clinical decision-making, and population health management. By analyzing vast datasets with unprecedented speed and accuracy, AI enhances diagnostic precision, personalized treatment plans, and healthcare efficiency while reducing costs and human error.

In pharmacy, AI accelerates drug discovery, pharmacovigilance, and automated dispensing systems, optimizing therapeutic outcomes. In clinical medicine, it supports early disease detection, robotic surgery, and virtual health assistants, improving patient care. For public health, AI-driven tools enable epidemic forecasting, health policy modeling, and equitable resource distribution, strengthening global health resilience.

However, the integration of AI also presents challenges, including data privacy concerns, algorithmic biases, regulatory hurdles, and ethical dilemmas surrounding autonomy and accountability. Addressing these issues is critical to harnessing AI's full potential responsibly.

This paper examines the current applications, future prospects, and societal implications of AI in healthcare, emphasizing its role in fostering a more precise, accessible, and sustainable medical ecosystem. Through this exploration, we aim to highlight how AI can bridge gaps between scientific innovation and real-world healthcare delivery. Digital health is a key priority for mainstream policy and health organizations involved in implementing digital health and raising digital literacy standards. The World Economic Forum stressed that “few industries have the potential for such profound digital transformation as healthcare [4-5].

Recent technological advances have revolutionized clinical practice, from prevention to diagnosis, monitoring and treatment of disease, and have generated unprecedented public interest and engagement in self-care and health [6-7].

The COVID-19 pandemic has accelerated digital health. Industry has the

potential to be transformed by digital technologies as profoundly as healthcare. Recent technological advances have revolutionized clinical practice, from prevention to diagnosis, monitoring and treatment of disease, and have generated unprecedented public interest and engagement in self-care and health. The COVID-19 pandemic has accelerated the transformation of digital healthcare, which will have a long-term impact on healthcare services. There are important lessons to be learned from this digital healthcare transformation [8-10].

Many digital health technologies rely heavily on understanding and proper use by healthcare professionals. There is a clear need for greater focus, concerted action and investment in education, training and skills development to ensure that healthcare professionals understand and use digital health to realize the expected benefits. Universities and education providers provide digital medical education, with most programs focusing on certificate delivery models. There is a lack of digital medical education and training, and an initiative focused on the national or professional level could be an incentive to integrate into education [11-12].

Pharmacy as a profession is historically associated with information technology. Hence, it has the ideal abilities and competencies to provide more digital healthcare services to patients. Realizing the full potential of digital health requires a confident, capable, agile and digitally savvy pharmaceutical workforce. Only with improved education and training will the pharmaceutical workforce be able to keep pace with the digital transformation of healthcare [13-14].

Digital health is largely shaped by experts outside of the health sector and this provides an opportunity for interdisciplinary collaboration to develop the foundation of digital health education. Education in pharmacy and pharmaceutical sciences must be needs-based to meet the current and changing demands of digital health. These requirements should reflect the needs of all members in all sectors and career levels in pharmacy and pharmaceutical sciences, from clinical pharmacist to drug research [15].

Aspiring pharmacists, pharmaceutical scientists and healthcare professionals. Students are most involved in the era of digital transformation. Their participation in digital health education processes is an important opportunity as they support the adoption and promotion of these digital health technologies. Several studies have been conducted to understand digital health skills, knowledge and competencies among pharmacy students. Since most of the research conducted is done in countries such as the US, UK and Australia, the global state of digital health in pharmacy schools is not fully understood [17-18].

Aim of the research was to study and analyze the perspectives of artificial intellect in service of pharmacy, medicine and public health.

Methodology

The main question of this article was to research and analyses the perspectives of artificial intellect in service of pharmacy, medicine and public health. We have searched and analyzed PubMed, Web of Sciences, Clinical key, Tomson Reuters and Google Scholar mostly, using search terms bases, including the words to research and analyses the perspectives of artificial intellect in service of pharmacy, medicine and public health. Then, each article was discussed and an abstract of the total information gathered during the process was provided, aiming at easy understanding of the public.

To establish these outcomes, over two hundred articles were investigated. We brought together all published data to comprehensively examine the effects in a systematic review, to define the roll out of the study of the research and analyses of the perspectives of artificial intellect in service of pharmacy, medicine and public health.

Results and discussion

Digital health is largely shaped by experts outside of the health sector and this provides an opportunity for interdisciplinary collaboration to develop the foundation of digital health education. Education in pharmacy and pharmaceutical sciences must be needs-based to meet the current and changing demands of digital health. These requirements should reflect the needs of all members in all sectors and career levels in pharmacy and pharmaceutical sciences, from clinical pharmacist to drug research. Digital medicine-The digital drug system currently contains four main components: an inert sensor embedded in an inert tablet, a non-medicated sensor (patch) worn by the patient, a mobile application and a web-based dashboard. Upon interaction with gastric fluids, the ingestible sensor is activated and connects to a wearable sensor that sends a signal to a mobile device where it can be viewed by patients or subsequently viewed by healthcare providers and caregivers using secure mobile-based and cloud-based applications. based software. It also has the ability to record other behavioral and physiological parameters, such as physical activity, heart rate, skin temperature, sleep and digital therapeutics. Aspiring pharmacists, pharmaceutical scientists and healthcare professionals. Students are most involved in the era of digital transformation. Their participation in digital health education processes is an important opportunity as they support the adoption and promotion of these digital health technologies. Several studies have been conducted to understand digital health skills, knowledge and competencies among pharmacy students. Since most of the research conducted is done in countries such as the US, UK and Australia, the global state of digital health in pharmacy schools is not fully understood. The vast amount of health data provides the opportunity to use more artificial intellect and machine learning in the practice of pharmacy to solve important issues related to medication management and use. Trend analysis in large data sets can reveal individual patient risk of adverse events, behavioral aspects, compliance profiles, etc. A pharmacist is a professional expert who can augment a data scientist's expertise to create services. Understanding the terminology and concepts used in artificial intellect will help pharmacists engage constructively with data scientists and collaborate with them to develop models that enhance patient care. Digital health systems can also empower and engage patients, making them co-designers of care. Shared decision-making between healthcare workers and patients requires trust, a sense of partnership and transparency in their interactions. Healthcare professionals become collaborators on the patient's journey to health, yet still provide empathy and a human touch to support patients' well-being.

A large number of pharmacy schools and departments do not offer digital medical education. Similarly, only a small proportion of the students and practitioners surveyed have received education or training in digital health as part of their continuing education. There is a misconception among students and faculty interviewed that digital medical education and online education are considered interchangeable terms. Digital health education still has a long way to go to create ready and flexible

pharmaceutical education to meet the rapid changes in digital health. Integrating digital health into undergraduate pharmaceutical education is a critical strategy for improving digital health. "Much remains to be done to create ready and flexible pharmaceutical education to keep up with the rapid changes in digital healthcare. About half of the educators agreed that their students have the competencies to deliver digital health services, and their individual schools can easily identify and add new digital health skills to the curriculum as they emerge in practice. While this finding shows the potential for progress overall as it is likely to promote digital health awareness and lifelong learning. Pharmacists were more likely to receive digital medical education as part of continuing professional development if pharmacists had previously received digital medical education in school. The most common digital health education issues reported by schools and departments were lack of experience followed by lack of resources [19-20].

Practitioners' responses indicated that they were not familiar with new digital health technologies such as blockchain technology, bots, digital medicine and artificial intellect. A key gap in digital medical education is the skills and knowledge on how to use technology to solve existing clinical problems and improve care. Practitioner expectations of the clinical benefits of digital health in practice remained low. This may be because the introduction of digital health tools into clinical care has been one of the least likely concepts to be included in pharmaceutical education, from the point of view of academics. Existing digital medical education appears to be more focused on providing administrative and functional competencies to facilitate business processes and improve operational efficiency [21-22].

Pharmacists, pharmaceutical schools, educators, students, and practitioners indicated the need to support national organizations, schools, workplaces, and student associations to provide guidance, training, infrastructure, and educational resources for digital health. Training in the implementation of digital health tools was a key need cited by students and practitioners. The lack of enabling policies, the availability of digital health tools and data, and technical limitations were identified as the biggest challenges in implementing digital health in practice.

This report is the first of its kind global review of digital health in pharmaceutical education that examines the readiness and responsiveness of pharmaceutical education and identifies gaps in knowledge and skills among the pharmacy workforce. We believe this report will encourage further research and development in this area to expand digital healthcare with a pharmaceutical workforce [23-24].

Digital health is a key priority for mainstream policy and health organizations involved in implementing digital health and raising digital literacy standards. Recent technological advances have revolutionized clinical practice, from prevention to diagnosis, monitoring and treatment of disease, and have generated unprecedented public interest and engagement in self-care and health [25-26].

The COVID-19 pandemic has accelerated the transformation of digital healthcare, which will have a long-term impact on healthcare services. There are important lessons to be learned from this digital healthcare transformation. New digital health technologies must be people-centered, high quality, evidence-based, efficient, workable for providers and consumers alike, sustainable, inclusive, fair and reliable so

that they can be integrated into practice [27].

Many digital health technologies rely heavily on their use and proper use by healthcare professionals. It has become necessary for healthcare professionals to equip themselves with digital health skills to deliver new and evolving models of healthcare services. Pharmacy has historically used information technology. Hence, it has the ideal abilities and competencies to provide more digital healthcare services to patients.

According to the World Health Organization (WHO), digital health is “a field of knowledge and practice related to the development and use of digital technologies to improve health”. Technology and digital transformation are rapidly changing information ecosystems and the design of healthcare systems. The use of various digital technologies, such as artificial intellect and machine learning, offers great opportunities to improve health services, access to care, health workforce and health outcomes.

Although digital health has been around for a long time with technologies focused on e-health (electronic health records), the rapid growth of technology in the past few years has led to exciting new areas of digital health, including mobile health applications (mHealth) and wearable technologies. Telehealth and telemedicine, artificial intellect, advanced robotics and genomics. Digital health also includes other digital health uses such as the Internet of Things, advanced computing, and big data analytics. While they can provide significant benefits, there are also risks, especially in terms of health disparities, data privacy, and the limitations of artificial intellect. Digital health is a broad term and its definition will change as new medical technologies emerge [28-29].

Although digital health has been around for a long time with technologies focused on e-health (electronic health records), the rapid growth of technology in the past few years has led to exciting new areas of digital health, including mobile health applications (mHealth) and wearable technologies. Telehealth and telemedicine, artificial intellect, advanced robotics and genomics. Digital health also includes other digital health uses such as the Internet of Things, advanced computing, and big data analytics. While they can provide significant benefits, there are also risks, especially in terms of health disparities, data privacy, and the limitations of artificial intellect. Digital health is a broad term and its definition will change as new medical technologies emerge [30-31].

An electronic health record (EHR) is a digital version of a patient’s paper chart. EHRs are real-time, patientcare records that make information available instantly and securely to authorized users. While an EHR does contain the medical and treatment histories of patients, an EHR system is built to go beyond standard clinical data collected in a provider’s office and can be inclusive of a broader view of a patient’s care. EHRs can: contain a patient’s medical history, diagnoses, medications, treatment plans, immunization dates, allergies, radiology images, and laboratory and test results; allow access to evidence-based tools that providers can use to make decisions about a patient’s care.; and automate and streamline provider workflow [32-33].

An electronic health record (EHR) is a digital version of a patient's paper chart. EHRs are real-time, patient-centric records that make information available instantly and securely to authorized users. Although EHRs contain patients' medical and treatment histories, an EHR system is designed to go beyond the standard clinical data

collected in a provider's office and can encompass a broader view of patient care.

An EHR can: contain a patient's medical history, diagnoses, medications, treatment plans, immunization dates, allergies, radiology images, and lab and test results; Allow access to evidence-based tools that providers can use to make decisions about patient care.; and automating and streamlining provider workflow [34-35].

One of the key features of an EHR is that health information can be created and managed by authorized providers in a digital format capable of being shared with other providers across more than one healthcare organization. EHRs are built to share information with other healthcare providers and organizations — such as laboratories, specialists, medical imaging facilities, pharmacies, emergency facilities, and school and workplace clinics — so they contain information from all clinicians involved in a patient's care [36-37].

One of the key features of HR is that health information can be created and managed by authorized providers in a digital format that can be shared with other providers across multiple healthcare organizations. EHRs are designed to share information with other health care providers and organizations such as laboratories, specialists, medical imaging facilities, pharmacies, emergency care facilities, and schools and workplace clinics, so they contain information from all physicians involved in caring for patient [38-39].

Pharmacists provide care to patients across the healthcare continuum and should be active participants in the EHR, seeking and documenting information. EHR use and implementation are driven by funding and policy changes, and pharmacists need to be part of the design and implementation teams.

As health information technology proliferates and EHRs are designed and implemented in the healthcare setting, it is imperative that pharmacists' workflow and information needs are met within EHRs to optimize medication therapy quality and patient outcomes. While pharmacists use many different advanced functions in the EHR, the literature describes three main uses: documentation, medication reconciliation, and patient evaluation and monitoring [40-41].

Pharmacists provide continuous medical care to patients and should be active participants in the electronic health record, information retrieval and documentation. The use and implementation of the EHR is driven by changes in funding and policy, and pharmacists should be part of the development and implementation teams. As healthcare information technology proliferates and eHealth records are developed and implemented in the healthcare environment, it is essential that the workflows and information needs of pharmacists are met in eHealth records to optimize the quality of drug therapy and patient outcomes. Although pharmacists use many different advanced features of electronic health records, three main areas of their application are described in the literature: documentation, drug reconciliation, and patient evaluation and monitoring [42-43].

E-Prescribing and e-dispensing- e-Prescribing is a prescriber's ability to electronically send an accurate, error-free and understandable prescription directly to a pharmacy from the point of care. It is an important element in improving the quality of patient care. e-Dispensing is defined as the act of electronically retrieving a prescription and giving out the medicine to the patient as indicated in the corresponding e-

prescription. Once the medicine is dispensed, the dispenser reports via software information about the dispensed medicine(s). The benefits of both technologies include enhanced patient safety, reduced drug costs, increased access to patient prescription records, and improved pharmacy workflow [44-45].

Electronic prescribing and electronic dispensing- is the ability for a prescriber to electronically submit an accurate, error-free, and understandable prescription directly from the point-of-care pharmacy. This is an important element in improving the quality of patient care. Electronic dispensing is defined as receiving a prescription electronically and dispensing a drug to a patient as specified in the corresponding electronic prescription. Once a drug is dispensed, the dispenser provides the program with information about the dispensed drugs. The benefits of both technologies include improved patient safety, lower drug costs, increased access to patient prescription records, and improved pharmacy efficiency.

A blockchain is a continuously growing list of records, called blocks, that are linked and secured through the use of cryptography. A blockchain can serve as “an open, distributed ledger” or “shared record book” that can record transactions between multiple parties efficiently and in a verifiable and permanent way. Once blockchain enters the pharmaceutical environment, a number of pharmacists’ activities may be further automated, such as patient record management, patient information distribution, and reimbursement management [46-47].

A blockchain is an ever-growing list of records, called blocks, that are linked and secured using cryptography. A blockchain can be an “open, distributed ledger” or a “shared ledger” that can record transactions between multiple parties in an efficient, verifiable, and permanent manner. As blockchain enters the pharmaceutical landscape, a number of activities for pharmacists can be further automated, such as patient record management, patient information dissemination, and reimbursement management.

An online pharmacy is an online merchant that sells medicines and can function as an independent internet site, “AGUs”, which are partnerships between pharmacies. From a consumer perspective, online pharmacies seem to offer a lot of potential value, though not necessarily on price. For patients who are at home, the possibility of ordering and delivering medicines from home is obvious. For those who live in remote areas and for consumers who are short on time and have difficulty getting to the pharmacy, ordering online has clear advantages. There are also those who seek personal products and prefer anonymity [48-49].

Wearable medical device refers to technology that can be correctly placed by the user on the body and can track important aspects of health in accordance with the current standard. These devices can collect data by non-invasively monitoring physiological parameters, or sense substrates from areas of the body in a minimally invasive way. These technologies could open the way to empowering pharmacists to monitor drugs to improve clinical outcomes and patient safety [50-51].

A bot (also known as a web robot or internet bot) is a software application that uses steps or scripts to automate a task. Through a variety of toolkits available, chatbots utilize Natural Language Understandings (NLU) services.

With NLU, chatbots focus on the use of a conversational interface, one that permits a user to interact using their natural form of speaking. After adding clinical

triage and medical content into a bot framework, the resultant virtual personal health assistants can interact with the user on topics regarding wellbeing, experienced health, questions on diseases, and information about healthcare interventions. Bots may help optimize adherence by answering drug-related questions, by telling a patient what to expect during the first weeks a medicine is taken, or by reducing the potential for the medicine to be taken other than as prescribed [52-53].

A bot (also known as a web robot or internet bot) is software that uses steps or scripts to automate a task. With various tools available, chatbots use natural language understanding (NLU) services. Chatbots with NLU focus on using a conversational interface that allows the user to interact using a natural form of conversation.

After adding clinical triage and medical content to the bot framework, the resulting virtual personal health assistants communicate with the user about well-being, experienced health, disease questions, and health care interventions. Bots can help optimize compliance by answering drug-related questions, telling patients what to expect during the first few weeks of taking a drug, or reducing the potential for taking a drug other than as prescribed [54-55].

Digital medicine-The digital drug system currently contains four main components: an inert sensor embedded in an inert tablet, a non-medicated sensor (patch) worn by the patient, a mobile application (app); and a web-based dashboard. Upon interaction with gastric fluids, the ingestible sensor is activated and connects to a wearable sensor that sends a signal to a mobile device where it can be viewed by patients or subsequently viewed by healthcare providers and caregivers using secure mobile-based and cloud-based applications. based software. It also has the ability to record other behavioral and physiological parameters, such as physical activity, heart rate, skin temperature, sleep and digital therapeutics [56-57].

Digital therapy (DTx) is a new treatment modality in which digital systems such as smartphone applications, digital sensors, wearable devices, certain virtual reality or artificial intellect devices are used as regulatory approved, prescribed therapeutic interventions for medical prevention, management or treatment. conditions. DTx products have a range of different potential functions, including modifying the use of medications, changing patient behavior independent of pharmaceutical product use, and treating a medical condition or influencing a patient's underlying physiological response. Many also have the opportunity [58].

Remote patient monitoring (RPM) uses digital technologies to collect health data from individuals in one location, such as a patient's home, and electronically transmit the information to healthcare providers in a different location for assessment and recommendations. Community pharmacist services are traditionally linked to a product, but pharmacists are skilled in medication management, disease state evaluation and patient counselling, which are skills that can contribute to an elevated RPM program [59].

Remote patient monitoring (RPM) uses digital technologies to collect health data from individuals in one location, such as the patient's home, and transmit the information electronically to health care providers elsewhere for evaluation and recommendations. Community pharmacist services are traditionally product-related, but pharmacists are skilled in medication management, in disease assessment and

patient counseling, which are skills that can contribute to an enhanced RPM program.

Online/remote (patient) counselling, and telemedicine/telehealth/ virtual care: Tele pharmacy has many recognizable benefits such as the easy access to healthcare services in underserved, remote and rural locations, economic benefits, patient satisfaction as a result of effective patient counselling, and minimal scarcity of local pharmacist and pharmacy services.

Online/remote (patient) consultations and telemedicine/telemedicine/virtual assistance: Telepharmacy has many clear benefits such as easy access to medical services in underserved, remote and rural areas, economic benefits, patient satisfaction through effective patient counseling, and minimal shortage of local pharmacists and pharmaceutical services [60].

Artificial intellect (AI) is a field of computer science that aims to mimic human intelligence with computer systems. This mimicry is accomplished through iterative, complex pattern matching, generally at a speed and scale that exceed human capability. AI can strongly influence and shift our focus from the dispensing of medicines toward providing a broader range of patient-care services. Improvements in budgeting, lower operational costs, and improved overall organizational efficiency will be seen as positive results of AI data analysis. AI is set to revolutionize pharmaceutical care through connecting different pharmaceutical data sets, analyzing platforms of medical and pharmaceutical records, designing holistic treatment plans, or signaling adverse events or non-adherence. Also, AI may help automate repetitive pharmacy tasks, such as checking prescriptions or reviewing poly-pharmaceutical drug profiles (signaling, for example, overconsumption or interactions) [61].

Artificial intellect (AI) is a branch of computer science that aims to imitate human intelligence with computer systems. This mimicry is achieved by matching repetitive, complex patterns, generally at a speed and scale that exceeds human capacity. AI can have a powerful impact and shift our focus from dispensing medicine to providing a broader range of patient care services. Improved budgeting, lower operational costs and improved organizational efficiency are seen as positive outcomes of AI data analysis. or reporting adverse events or failure to comply. Also, AI can help automate repetitive tasks in the pharmacy, such as checking prescriptions or reviewing polypharmacy drug profiles (alarming, for example, overdose) [62].

Big data can be defined as digital data that are generated in high volume and high variety and that accumulate at high velocity, resulting in datasets too large for traditional data-processing systems. Data science can be defined as the set of fundamental principles that support and guide the principled extraction of information and knowledge from data. The pharmaceutical facet of healthcare is full of data. Large quantities of patient information are regularly collected and shared between providers and pharmacy staff to ensure that patients receive the care that they need. While these data have traditionally been used simply to ensure that the right prescription in the correct dosage is distributed to the proper patient, key stakeholders are finding that the information can also be leveraged to improve several other important areas of pharmacy practice. Specifically, data use is affecting pharmacy practice in terms of managing healthcare plan expenditures, monitoring consumer use of prescription drugs and advancing research and development efforts [63].

Mobile applications can help people manage their own health and wellness, promote healthy living, and provide access to useful information when and where people need it. These tools are being adopted almost as quickly as they can be developed. Through the use of mobile applications, pharmacists can stay up to date with disease state guidelines, maintain adequate pharmacy stock inventories, access drug information systems, review patient health information and use tools to calculate individual drug doses and to accurately convert between units of measurement. Mobile devices may also assist pharmacists by converting smartphones into point-of-care diagnostic tools, such as otoscopes or blood pressure monitors. Mobile applications can also help patients manage disease states, improving their medication adherence and logging important health history [64].

The coronavirus disease (COVID-19) pandemic has been a powerful stimulus in catalyzing the use of technology. In the era of digital health technologies, the focus on new models has shifted to virtual visits, virtual care, remote patient monitoring, and websites and chatbots (for risk assessment, screening, triage). This pandemic has showed the usefulness of digital health solutions and constitutes an opportunity to insert these solutions into our healthcare systems. Digital technologies and distant care became embedded more than ever in our everyday lives and, importantly, within healthcare roles. As a result, the digitalization of healthcare practices is growing exponentially [65].

Under its National Health Plan for COVID-19, the Australian Government has accelerated the delivery of electronic prescriptions. Australian pharmacists have been able to undertake different remunerated services (Meds Checks, Diabetes Meds Checks, Home Medicine Reviews and Residential Medication Management Reviews) via telehealth.

The impact of digitization of healthcare services has been profound and is expected to be even more profound in the future. To appreciate this, a broader perspective must be taken. Achieving broader health system goals, including quality, access, efficiency, and equity, is the goal against which new digital health services should be evaluated.

Decisions to adopt new digital health services, at different levels of the healthcare system, are ideally based on evidence regarding their performance considering health system goals. These goals in a broad sense are unaltered by the process of digitalization. Governance should be designed and tailored in such a way to capture all relevant changes in an adequate way [66-67].

Many digital health technologies strongly depend on their uptake and appropriate use by healthcare professionals. This may lead to new healthcare professions, as well as to existing healthcare professionals acquiring new skills and competencies to work with new digital health services. Co-creation in developing new digital health services can be useful to increase acceptability and user friendliness, also in practice. Professionals' experiences with using the technologies are also crucial to monitor and consider in any evaluation. If digital health technologies are understood, designed and implemented well, health professionals can co-exist with them, which has the potential to ease some of the burden to allow more time with patients or carrying out lifesaving research [68].

Digital health systems can also empower and engage patients, making them co-designers of care. This shared decision-making between health workers and patients demands trust, a sense of partnership and transparency in their interactions. Healthcare professionals become collaborators in a patient's journey to health, while still providing empathy and a human touch in support of patients' well-being.

Digital health systems can also empower and engage patients, making them co-designers of care. Shared decision-making between healthcare workers and patients requires trust, a sense of partnership and transparency in their interactions. Healthcare professionals become collaborators on the patient's journey to health, yet still provide empathy and a human touch to support patients' well-being.

Interventions for clients: Clients are members of the community who are potential or current users of health services, including health promotion activities. This group also includes caregivers of clients receiving health services. Interventions for health care providers: Health care providers are members of the health care workforce who deliver health care services. Interventions for health system or resource managers: Health system and resource managers are involved in the administration and supervision of public health systems. Interventions in this category reflect managerial functions related to supply chain management, health financing, and human resource management. Interventions for data services: Data services consist of cross-functional functions to support a wide range of activities related to the collection, management, use and exchange of data.

In many countries, pharmacists were among the first healthcare providers to adopt all four pillars of information technology systems mentioned above to optimize pharmaceutical care services. Managing thousands of drugs in stock, checking for drug-drug interactions, and facilitating sequencing by analyzing refill rates are some of the reasons why, often before doctors using electronic prescription systems, pharmacists are already used to working with computers. Pharmacists demonstrate a structured mindset that stems from a rigorous educational path. They like to analyze data and support decision tools derived from reliable data systems

The pharmacy profession is clearly one that has a certain technical aura. Hence, it has the ideal aptitude and competencies to provide more digital healthcare services to patients.

Some of the key areas in which digital technologies will impact the pharmacy profession can be summarized as follows: Integrating Wearables Data into Decision Making: As more wearables are able to monitor increasing amounts of patient health and wellness data, this data can be used as digital biomarkers in pharmaceutical decision making. Digital biomarker data can be described as objective, quantitative data collected by wearables, portable devices, or even implanted or digestive health tracking devices. Think smart watches with proven ECG apps that can support the pharmacist in determining the effectiveness and safety of cardiac treatments. Or a meditation device that provides data on a patient's mental relaxation status, which can help improve the effectiveness of potential migraine treatments. There are many examples here where pharmacists can ask themselves how they can use this data to improve their services by predicting outcomes, adverse events and patient satisfaction. Once pharmacists have access to this data, they can interpret patients' vital signs in real

time and provide them to a primary care or specialty physician to optimize pharmaceutical care as needed. Nowadays, such access should be possible, but not widespread.

Health App Use: As healthcare moves to phone-based access models, patients will have access to increasing amounts of digital biomarker data 24 hours a day. The global interoperability of these data is increasing due to the increasing standardization of health data. This, along with the fact that computers are getting faster and mobile phones are becoming more powerful, will make the patient's mobile environment the center of care information. As with the impact of wearables, pharmacy information and communication technology systems should ideally be able to connect to these patient environments, exchange informed consent patient data, and process them into valuable tools for delivering digital pharmaceutical care through the health applications the patient already uses. This ultimately becomes important as digital therapy (DTx) becomes more integrated into the standard of care. DTx delivers evidence-based therapeutic interventions to patients guided by high-quality software programs for the prevention, management or treatment of a wide range of physical, mental and behavioral conditions [69-70].

Robotic Support-Automated dispensing processes with robots, packaging systems to create individualized dosages, and chatbot information technology to answer frequently asked questions are all examples of robotics that can improve the efficiency of the pharmaceutical process. Robotics can also reduce the number of dispensing errors, resulting in avoided hospitalizations, deaths and costs in healthcare systems. The vast amount of health data provides the opportunity to use more artificial intellect and machine learning in the practice of pharmacy to solve important issues related to medication management and use. Trend analysis in large data sets can reveal individual patient risk of adverse events, behavioral aspects, compliance profiles, etc. A pharmacist is a professional expert who can augment a data scientist's expertise to create services. Understanding the terminology and concepts used in artificial intellect will help pharmacists engage constructively with data scientists and collaborate with them to develop models that enhance patient care. Digital health systems can also empower and engage patients, making them co-designers of care. Shared decision-making between healthcare workers and patients requires trust, a sense of partnership and transparency in their interactions. Healthcare professionals become collaborators on the patient's journey to health, yet still provide empathy and a human touch to support patients' well-being.

Conclusion

The integration of artificial intelligence (AI) into pharmacy, medicine, and public health represents a paradigm shift in healthcare delivery, offering unprecedented opportunities to enhance precision, efficiency, and accessibility. From accelerating drug discovery and enabling personalized medicine to improving diagnostic accuracy and optimizing public health strategies, AI has demonstrated its potential to revolutionize patient care and population health outcomes. However, the widespread adoption of AI also brings significant challenges, including data privacy risks, algorithmic bias, ethical dilemmas, and regulatory complexities. Addressing these

concerns requires collaborative efforts among researchers, healthcare providers, policymakers, and technology developers to ensure transparent, equitable, and responsible AI deployment. As AI continues to evolve, its role in healthcare will expand, paving the way for predictive diagnostics, AI-driven therapeutics, and smarter health systems. By balancing innovation with ethical considerations, the medical community can harness AI's full potential to create a future where healthcare is more proactive, personalized, and universally accessible. Ultimately, AI is not a replacement for human expertise but a powerful tool that, when used wisely, can augment clinical decision-making and improve global health equity. The journey ahead demands continuous research, robust governance, and interdisciplinary collaboration to ensure AI serves as a force for good in medicine and beyond.

References

1. Badowski ME, Walker S, Bacchus S, et al.. Providing comprehensive medication management in telehealth. *Pharmacotherapy*. 2018;38(2):e7-e16. doi: 10.1002/phar.2071
2. Bellfi L, Young J, Pratt L, Patel A, Mei D, Chan J. Sustained virologic response with peginterferon plus ribavirin in the Illinois prison population infected with hepatitis C virus through telemedicine: a retrospective chart review: 29. *Pharmacotherapy*. 2016;36(12).
3. Shane-McWhorter L, Lenert L, Petersen M, et al.. The Utah remote monitoring project: improving health care one patient at a time. *Diabetes Technol Ther*. 2014;16(10):653-660. doi: 10.1089/dia.2014.0045.
4. McFarland M, Davis K, Wallace J, et al.. Use of home telehealth monitoring with active medication therapy management by clinical pharmacists in veterans with poorly controlled type 2 diabetes mellitus. *Pharmacotherapy*. 2012;32(5):420-426. doi: 10.1002/j.1875-9114.2011.01038.x
5. Shafiee Hanjani L, Caffery L, Freeman C, Peeters G, Peel N. A scoping review of the use and impact of telehealth medication reviews . *Res Social Adm Pharm*. 2020;16(8):1140-1153. doi: 10.1016/j.sapharm.2019.12.014
6. Kosmisky D, Everhart S, Griffiths C. Implementation, evolution and impact of ICU telepharmacy services across a health care system. *Hosp Pharm*. 2019;54(4):232-240. doi: 10.1177/0018578719851720.
7. Smith A, Thomas E, Snoswell C, et al.. Telehealth for global emergencies: Implications for coronavirus disease 2019 (COVID-19). *J Telemed Telecare*. 2020;26(5):309-313. doi: 10.1177/1357633X20916567.
8. Koonin LM, Hoots B, Tsang CA, et al.. Trends in the use of telehealth during the emergence of the COVID-19 pandemic--United States, January-March 2020. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*. 2020;69(43):1595-1599. doi: 10.15585/mmwr.mm6943a3
9. Skoy E, Eukel H, Frenzel J, Schmitz T. Performance and perceptions: evaluation of pharmacy students' consultation via telepharmacy. *J Pharm Tech*. 2015;31(4):155-160. doi: 10.1177/8755122514568123.
10. Beal J, Weber Z, Isaacs A, Illingworth Plake K, Zillich A, Woodyard J. Pharmacy student preferences and perceptions of in-person versus video evaluations in pharmacy skills-based laboratory courses. *Am J Pharm Educ*. 2020;84(11):7976. doi: 10.5688/ajpe7976
11. Begley K, O'Brien K, Packard K, et al.. Impact of interprofessional telehealth case activities on students' perceptions of their collaborative care abilities. *Am J Pharm Educ*. 2019;83(4):6880. doi: 10.5688/ajpe6880.
12. Rutledge C, Kott K, Schweickert P, Poston R, Fowler C, Haney T. Telehealth and ehealth in nurse practitioner training: current perspectives. *Adv Med Educ Pract*. 2017;8:399-409. doi: 10.2147/AMEP.S116071.
13. Proceedings of the 2016 annual meeting of the American Medical Association house of delegates. <https://www.ama-assn.org/sites/ama-assn.org/files/corp/media-browser/public/about->

- ama/councils/Council%20Reports/council-on-medical-education/a16-cme-reports-v2.pdf. Published 2016. Accessed September 14, 2021.
14. Poudel A, Nissen L. Telepharmacy: a pharmacist's perspective on the clinical benefits and challenges. *Integr Pharm Res Pract*. 2016;5:75-82. doi: 10.2147/IPRP.S101685.
  15. Chwistek M. "Are you wearing your white coat?": telemedicine in the time of pandemic . *JAMA*. 2020;324(2):149. doi: 10.1001/jama.2020.10619.
  16. Haney T, Kott K, Fowler C. Telehealth etiquette in home healthcare: the key to a successful visit. *Home Healthcare Now*. 2015;33(5):254-259. doi: 10.1097/NHH.0000000000000228
  17. Hyder MA, Razzak J. Telemedicine in the United States: An Introduction for Students and Residents. *J Med Internet Res*. 2020 Nov 24;22(11):e20839. doi: 10.2196/20839. PMID: 33215999; PMCID: PMC7690251.
  18. WHO Guideline: Recommendations on Digital Interventions for Health System Strengthening. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2019. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311941/9789241550505-eng.pdf?ua=1>
  19. American Telemedicine Association. Telehealth: Defining 21st Century Care. Arlington, VA: ATA; 2020. URL: <https://www.americantelemed.org/resource/why-telemedicine/>.
  20. Kane CK, Gillis K. The use of telemedicine by physicians: still the exception rather than the rule. *Health Aff (Millwood)* 2018 Dec;37(12):1923-1930.
  21. Link MM. Space Medicine in Project Mercury. NASA SP-4003. NASA Special Publication. Washington, DC: Office of Manned Space Flight, National Aeronautics and Space Administration; 1965. URL: <http://articles.adsabs.harvard.edu/full/1965NASSP4003.....L> [accessed 2020-11-16]
  22. Li HK. Telemedicine and ophthalmology. *Surv Ophthalmol* 1999;44(1):61-72.
  23. Aita MC, Nguyen K, Bacon R, Capuzzi KM. Obstacles and solutions in the implementation of telestroke: billing, licensing, and legislation. *Stroke* 2013 Dec;44(12):3602-3606.
  24. Ward MM, Jaana M, Natafqi N. Systematic review of telemedicine applications in emergency rooms. *Int J Med Inform* 2015 Sep;84(9):601-616.
  25. Weinstein RS, Lopez AM, Joseph BA, Erps KA, Holcomb M, Barker GP, et al. Telemedicine, telehealth, and mobile health applications that work: opportunities and barriers. *Am J Med* 2014 Mar;127(3):183-187.
  26. Burute N, Jankharia B. Teleradiology: the Indian perspective. *Indian J Radiol Imaging* 2009 Feb;19(1):16-18 [FREE Full text]
  27. Hasselberg MJ. The digital revolution in behavioral health. *J Am Psychiatr Nurses Assoc* 2020;26(1):102-111.
  28. Starren J, Hripsak G, Sengupta S, Abbruscato CR, Knudson PE, Weinstock RS, et al. Columbia University's Informatics for Diabetes Education and Telemedicine (IDEATel) project: technical implementation. *J Am Med Inform Assoc* 2002;9(1):25-36 [FREE Full text]
  29. Kvedar J, Coye MJ, Everett W. Connected health: a review of technologies and strategies to improve patient care with telemedicine and telehealth. *Health Aff (Millwood)* 2014 Feb;33(2):194-199.
  30. Kulshreshtha A, Kvedar JC, Goyal A, Halpern EF, Watson AJ. Use of remote monitoring to improve outcomes in patients with heart failure: a pilot trial. *Int J Telemed Appl* 2010;2010:870959 [FREE Full text]
  31. Darkins A, Ryan P, Kobb R, Foster L, Edmonson E, Wakefield B, et al. Care Coordination/Home Telehealth: the systematic implementation of health informatics, home telehealth, and disease management to support the care of veteran patients with chronic conditions. *Telemed J E Health* 2008 Dec;14(10):1118-1126.
  32. Mann DM, Chen J, Chunara R, Testa PA, Nov O. COVID-19 transforms health care through telemedicine: evidence from the field. *J Am Med Inform Assoc* 2020 Apr 23;27(7):1132-1135 [FREE Full text]
  33. Hollander JE, Carr BG. Virtually perfect? Telemedicine for Covid-19. *N Engl J Med* 2020 Mar 11;382(18):1679-1681.

34. Dizon R. 2018 in review: state & federal telehealth policy.: National Consortium of Telehealth Resource Centers; 2019. URL: <https://www.telehealthresourcecenter.org/2018-in-review-state-federal-telehealth-policy/> [accessed 2020-11-16]
35. Ladika S. Telehealth overview: the reality check, please. *Manag Care* 2017 Apr;26(4):16-18
36. Antoniotti NM, Drude KP, Rowe N. Private payer telehealth reimbursement in the United States. *Telemed J E Health* 2014 Jun;20(6):539-543.
37. Rogove H, Stetina K. Practice challenges of intensive care unit telemedicine. *Crit Care Clin* 2015 Apr;31(2):319-334.
38. Data.HRSA.gov. Medicare Telehealth Payment Eligibility Analyzer. Rockville, MD: Health Resources & Services Administration URL: <https://data.hrsa.gov/> [accessed 2020-11-16]
39. National policy: Telehealth and Medicare. West Sacramento, CA: Center for Connected Health Policy; 2019. URL: <https://www.cchpca.org/telehealth-policy/telehealth-and-medicare> [accessed 2020-11-16].
40. Coronavirus Preparedness and Response Supplemental Appropriations Act, 2020, Public law 116-123-Mar 6, 2020, HR 6074, 116th Congress. 2020. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-116publ123/pdf/PLAW-116publ123.pdf>
41. Medicare.gov. Medicare & coronavirus. Woodlawn, MD: U.S. Centers for Medicare & Medicaid Services URL: <https://www.medicare.gov/medicare-coronavirus>.
42. Resneck JS, Abrouk M, Steuer M, Tam A, Yen A, Lee I, et al. Choice, transparency, coordination and quality among direct-to-consumer telemedicine websites and apps treating skin disease. *JAMA Dermatol* 2016 Jul 01;152(7):768-775.
43. Greenhalgh T, Wherton J, Shaw S, Morrison C. Video consultations for covid-19. *BMJ* 2020 Mar 12;368:m998.
44. Kaplan B, Litewka S. Ethical challenges of telemedicine and telehealth. *Camb Q Healthc Ethics* 2008;17(4):401-416.
45. Haluza D, Naszay M, Stockinger A, Jungwirth D. Prevailing opinions on connected health in Austria: results from an online survey. *Int J Environ Res Public Health* 2016 Aug 11;13(8).
46. Geronimo A, Wright C, Morris A, Walsh S, Snyder B, Simmons Z. Incorporation of telehealth into a multidisciplinary ALS clinic: feasibility and acceptability. *Amyotroph Lateral Scler Frontotemporal Degener* 2017 Nov;18(7-8):555-561.
47. Ward MM, Ullrich F, Potter AJ, MacKinney AC, Kappel S, Mueller KJ. Factors affecting staff perceptions of tele-ICU service in rural hospitals. *Telemed J E Health* 2015 Jun;21(6):459-466.
48. Adler-Milstein J, Kvedar J, Bates DW. Telehealth among US hospitals: several factors, including state reimbursement and licensure policies, influence adoption. *Health Aff (Millwood)* 2014 Feb;33(2):207-215.
49. National Association of Boards of Pharmacy. Model state pharmacy act and model rules of the national association of boards of pharmacy 2018. <https://nabp.pharmacy/publications-reports/resource-documents/model-pharmacy-act-rules>. Accessed November 28, 2018.
50. Sherman J. Telepharmacy? A promising alternative for rural communities. *Pharmacy Times* 2007. <https://www.pharmacytimes.com/publications/issue/2007/2007-02/2007-02-6296>. Accessed Dec 17, 2019.
51. Tzanetakos G, Ullrich F, Mueller K. Telepharmacy rules and statutes: a 50-state survey. *Am J Med Res* 2017;(2017):1-4.
52. Scott DM, Friesner DL, Rathke AM, Peterson CD, Anderson HC. Differences in medication errors between central and remote site telepharmacies. *J Am Pharm Assoc* 2012;52(5):e97-e104.
53. Friesner DL, Scott DM, Rathke AM, Peterson CD, Anderson HC. Do remote community telepharmacies have higher medication error rates than traditional community pharmacies? Evidence from the North Dakota Telepharmacy Project. *J Am Pharm Assoc* (2003) 2011;51(5):580-90. 10.1331/JAPhA.2011.10115.
54. Steckler T. Telepharmacy: controversy and promise. *J Pharm Technol* 2016;32(6):227-9. 10.1177/8755122516670415.

55. Centers for Medicare & Medicaid Services. Medicare 2018 part C and D star ratings technical notes 2017. https://www.cms.gov/Medicare/Prescription-Drug-Coverage/PrescriptionDrugCovGenIn/Downloads/2018-Star-Ratings-Technical-Notes-2017_09_06.pdf. Accessed May 15, 2020.
56. Nau DP. Proportion of days covered (PDC) as a preferred method of measuring medication adherence. <http://ep.yimg.com/ty/cdn/epill/pdcmpr.pdf>. Accessed February 16, 2019.
57. McGinley P. National Quality Forum endorses measures to improve medication safety and quality. Healthcare Finance News 2009. <https://www.healthcarefinancenews.com/press-release/national-quality-forum-endorses-measures-improve-medication-safety-and-quality>. Accessed April 14, 2020.
58. United States Department of Agriculture. USDA Economic Research Service rural-urban continuum codes. <https://www.ers.usda.gov/data-products/rural-urban-continuum-codes.aspx>. Accessed April 9, 2019.
59. US Department of Housing and Urban Development. HUD USPS ZIP code crosswalk files. https://www.huduser.gov/portal/datasets/usps_crosswalk.html. Accessed April 9 2016.
60. Schmittdiel JA, Raebel MA, Dyer W, Xu S, Goodrich GK, Schroeder EB, et al. Prescription medication burden in patients with newly diagnosed diabetes: a SURveillance, PREvention, and ManagEment of Diabetes Mellitus (SUPREME-DM) study. *J Am Pharm Assoc* (2003) 2014;54(4):374–82. 10.1331/JAPhA.2014.13195.
61. Halli-Tierney AD, Scarbrough C, Carroll D. Polypharmacy: evaluating risks and deprescribing. *Am Fam Physician* 2019;100(1):32–8.
62. Hudd TR, Tataronis GR. The impact of an urban telepharmacy on patient medication adherence in a federally qualified health center. *J Pharm Technol* 2011;27(3):117–22. 10.1177/875512251102700304.
63. Health Care Payment Learning & Action Network. Measuring progress: adoption of alternative payment models in commercial, Medicaid, Medicare advantage, and Medicare fee-for-service programs, 2018. <https://hcp-lan.org/2018-apm-measurement/>. Accessed Dec 9, 2019.
64. Pednekar P, Peterson A. Mapping pharmacy deserts and determining accessibility to community pharmacy services for elderly enrolled in a State Pharmaceutical Assistance Program. *PLoS One* 2018;13(6):e0198173. 10.1371/journal.pone.
65. Qato DM, Daviglus ML, Wilder J, Lee T, Qato D, Lambert B. ‘Pharmacy deserts’ are prevalent in Chicago’s predominantly minority communities, raising medication access concerns. *Health Aff (Millwood)* 2014;33(11):1958–65. 10.1377/hlthaff.2013.
66. Howarth HD, Peterson GM, Jackson SL. Does rural and urban community pharmacy practice differ? A narrative systematic review. *Int J Pharm Pract* 2020;28(1):3–12. 10.1111/ijpp.12567
67. Crilly P, Kayyali R. A systematic review of randomized controlled trials of telehealth and digital technology use by community pharmacists to improve public health. *Pharmacy*. 2020. 8(3):137. doi: 10.3390/pharmacy8030137
68. Alexander E, Butler C, Darr A, et al.. ASHP statement on telepharmacy. *Am J Health-Syst Pharm*. 2017;74(9):e236-e241. doi: 10.2146/ajhp170039
69. Telemedicine and Telehealth. HealthIT.gov. <https://www.healthit.gov/topic/health-it-health-care-settings/telemedicine-and-telehealth>. Published September 24, 2020. Accessed September 14, 2021.
70. Omboni S, Tenti M, Coronetti C. Physician–pharmacist collaborative practice and telehealth may transform hypertension management. *J Hum Hypertens*. 2019;33(3):177-187. doi: 10.1038/s41371-018-0147-x.

A THOROUGH ANALYSIS OF SCIENTIFIC DISCUSSIONS ON CORE ELEMENTS IN EVALUATING THE HEALTH HAZARDS OF E-CIGARETTES AND PUBLIC HEALTH CHALLENGES

Sulashvili Nodar¹, Beglaryan Margarita², Gorgaslidze Nana³, Gabunia Luiza⁴, Alavidze Nato⁵, Abuladze Nino⁶, Giorgobiani Marina⁷, Patsia Lali⁸, Sulashvili Marika⁹, Okropiridze Tamar¹⁰

n.sulashvili@ug.edu.ge

1. MD, PhD, Doctor of Theoretical Medicine In Pharmaceutical and Pharmacological Sciences, Invited Lecturer (Invited Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University; Professor of Medical and Clinical Pharmacology of International School of Medicine at Alte University; Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at Georgian National University SEU; Associate Affiliated Professor of Medical Pharmacology of Faculty of Medicine at Sul Khan-Saba Orbeliani University; Associate Professor of Pharmacology of Pharmacy Program at Shota Meskhia Zugdidi State University; Associate Professor of Medical Pharmacology at School of Medicine at David Aghmashenebeli University of Georgia; Associate Professor of Biochemistry and Pharmacology Direction of School of Health Sciences at the University of Georgia; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Medicine at East European University; Associate Professor of Pharmacology of Faculty of Dentistry and Pharmacy at Tbilisi Humanitarian Teaching University; Tbilisi, Georgia; Researcher of Department of Pharmaceutical Management of Yerevan State Medical University after Mkhitar Heratsi, Yerevan, Armenia. Orcid <https://orcid.org/0000-0002-9005-8577>
2. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Yerevan State Medical University After Mkhitar Heratsi, Head of the Department of Pharmaceutical Management, Yerevan, Armenia;
3. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Academician, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-4563-5224>
4. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University, Professor, Head of the Department of Medical and Clinical Pharmacology at Tbilisi State Medical University, Clinical Pharmacologist of The First University Clinic of Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0003-0856-2684>;
5. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia; Professor, Dean Faculty of Medicine at East European University, Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0001-6695-5924>
6. MD, PhD, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia.
7. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Academician , Professor of Tbilisi State Medical University, Faculty of Public Health; Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia.
8. MD, PhD, Doctor of Medical Sciences, Doctor Cardiologist at Republican Hospital, Invited Professor of Tbilisi State Medical University, Professor of Ken Walker international University, Professor of International School of Medicine at Alte University; Professor of Faculty of Medicine at Sul Khan-Saba Orbeliani University, Tbilisi, Georgia.
9. MD, Doctor of Family Medicine, Invited Lecturer of Tbilisi State Medical University, Lecturer of Department of Molecular and Medical Genetics, Invited Professor of Biochemistry and Molecular and Medical Genetics at The University of Georgia. Tbilisi, Georgia. <https://orcid.org/0000-0002-6338-4262>

10. MD, PhD, Doctor Medical Sciences, Academician, Professor of the Division of Dentistry of International School of Medicine at Alte University; Professor of Teaching University Geomedi, Head of The Dental Educational Program, Head of the Department of Dentistry, Invited Professor of Dentistry Department of The School of Health Sciences at The University of Georgia, Tbilisi, Georgia.

Keywords: Core Elements, Evaluating, Health Hazards, E-Cigarettes.

Abstract

This comprehensive review delves into the core themes emerging from scientific discussions on the health risks associated with electronic cigarettes (e-cigarettes). By analyzing a broad spectrum of peer-reviewed studies and expert evaluations, the paper identifies key criteria used in assessing the potential harm of e-cigarette use. These include chemical composition, usage patterns, comparison with traditional tobacco products, and long-term health implications. The review also highlights methodological challenges and inconsistencies within the current body of research, emphasizing the need for standardized frameworks and longitudinal studies. Ultimately, this work aims to provide clarity on the evolving understanding of e-cigarette risks and to inform future regulatory and public health strategies.

Introduction

The rapid rise in the popularity of electronic cigarettes (e-cigarettes) over the past decade has sparked significant debate within the scientific and public health communities. Marketed as a less harmful alternative to conventional tobacco products, e-cigarettes have attracted a wide range of users, including former smokers, dual users, and an increasing number of never-smokers—particularly among adolescents and young adults. Despite their growing prevalence, the long-term health effects of e-cigarettes remain poorly understood, primarily due to the relative novelty of the technology and the diversity of devices and e-liquids available.

Scientific assessments of the health risks posed by e-cigarettes are complex and multifaceted, involving toxicological, epidemiological, behavioral, and clinical considerations. While some studies suggest reduced harm compared to combustible tobacco, others raise concerns about respiratory, cardiovascular, and neurological outcomes. Furthermore, the inconsistency in research methodologies, exposure measures, and endpoints has led to conflicting conclusions, complicating efforts to develop evidence-based regulations and guidelines.

This study seeks to synthesize the key issues and characteristic aspects that define current scientific evaluations of e-cigarette-related health risks. By critically examining the methodologies, assumptions, and findings across a broad array of studies, the paper aims to illuminate patterns in the literature, expose gaps in knowledge, and propose directions for future research. In doing so, it contributes to a more informed and balanced understanding of the potential public health implications of e-cigarette use.

Electronic cigarettes, also known as e-cigarettes or vaping devices, were first introduced in the early 2000s as a potential smoking cessation tool and a less harmful alternative to traditional combustible cigarettes. These devices function by heating a liquid solution—typically composed of propylene glycol, vegetable glycerin, nicotine,

and various flavorings—to produce an inhalable aerosol. Since their introduction, e-cigarettes have undergone rapid technological evolution, resulting in a wide variety of device types, e-liquid formulations, and user behaviors.

The rise in e-cigarette use has been particularly pronounced among younger demographics, prompting concerns about nicotine addiction, gateway effects to traditional smoking, and the long-term impact of repeated exposure to inhaled aerosols. While e-cigarettes eliminate many of the harmful byproducts of combustion found in traditional cigarettes, such as tar and carbon monoxide, they are not without risks. Studies have detected toxicants in e-cigarette aerosols, including heavy metals, volatile organic compounds, and ultrafine particles that may pose significant health threats.

Regulatory bodies and health organizations worldwide remain divided on the role of e-cigarettes in public health. Some advocate for their use as a harm reduction strategy for adult smokers unable to quit using conventional methods, while others emphasize the need for caution due to uncertainties surrounding their safety, especially among youth and non-smokers. The current scientific landscape reflects this tension, as evidence continues to accumulate from toxicological studies, clinical trials, population surveys, and longitudinal cohort analyses.

Given the complexity of the issue, a comprehensive understanding of the key characteristics that guide the assessment of e-cigarette health risks is essential. This background lays the foundation for examining how scientific reviews interpret and present the evolving evidence on e-cigarettes, shaping public perception, policy, and future research priorities.

Purpose

The primary aim of this review is to critically examine and synthesize the scientific discourse surrounding the assessment of health risks associated with electronic cigarette use. This includes identifying the core elements and evaluation criteria that researchers and public health experts use to analyze the safety and potential harms of e-cigarettes. By analyzing a broad selection of scientific reviews and studies, this paper seeks to clarify the methodologies, assumptions, and evidence that underpin current risk assessments.

Research Methods

This review employed a structured approach to identify, analyze, and synthesize existing scientific literature related to the health risks of electronic cigarettes. The methodology was designed to capture a wide range of perspectives and ensure the inclusion of high-quality, peer-reviewed sources.

Results and Discussion

The analysis of the selected literature revealed several recurring themes and evaluation criteria used in the scientific assessment of the health risks associated with electronic cigarettes. While the overall body of evidence continues to grow, the results highlight a number of significant findings, areas of consensus, and ongoing points of debate.

Chemical Composition and Toxicological Concerns: Multiple studies consistently identified harmful substances in e-cigarette aerosols, including nicotine, carbonyl compounds (e.g., formaldehyde, acetaldehyde), volatile organic compounds, heavy metals (such as lead and nickel), and particulate matter. Although the levels of

many toxicants are lower than those found in combustible cigarettes, their presence in varying concentrations raises concerns, especially with long-term exposure. Differences in device type, e-liquid formulation, and user behavior significantly influence toxicant yield, complicating risk comparisons across studies.

Health Effects and Clinical Findings: Emerging clinical data point to potential respiratory, cardiovascular, and immunological effects associated with regular e-cigarette use. Reported outcomes include airway irritation, increased oxidative stress, vascular dysfunction, and altered immune responses. However, most studies emphasize the limited duration of available data and the lack of robust longitudinal studies, which hampers the ability to draw definitive conclusions regarding chronic effects and disease development.

Comparative Risk: E-Cigarettes vs. Combustible Cigarettes: A recurring theme across reviews is the evaluation of relative risk. Many studies agree that e-cigarettes are likely less harmful than conventional tobacco smoking, primarily due to the absence of combustion. However, there is disagreement about the extent of risk reduction and its relevance for specific populations, such as youth and non-smokers. Some researchers warn that the focus on relative harm may obscure the absolute risks posed by these devices, especially given their appeal among adolescents.

Methodological Variability and Inconsistency: One of the key challenges highlighted in the literature is the inconsistency in research methods. Studies differ widely in their designs, exposure measurements, outcome definitions, and study populations. This variability undermines the ability to compare findings directly and contributes to conflicting interpretations. For instance, while toxicological studies often report clear indicators of harm, epidemiological findings are more heterogeneous and context-dependent.

Youth Use and Public Health Implications: The dramatic rise in e-cigarette use among adolescents and young adults is a major concern in the public health literature. Many reviews emphasize the addictive potential of nicotine and the possibility that early exposure may prime users for later cigarette smoking. There is also growing attention to flavorings, marketing practices, and social factors that influence youth uptake, with calls for stricter regulations to mitigate these risks.

Gaps in Knowledge and Future Research Directions: Despite the increasing volume of research, significant gaps remain. Most notably, the long-term health outcomes of e-cigarette use are still unknown due to the relatively recent emergence of the technology. Additionally, standardized testing protocols, more comprehensive exposure assessments, and studies focusing on vulnerable subgroups (e.g., pregnant individuals, adolescents, patients with pre-existing conditions) are needed to strengthen the evidence base.

Patterns of Use and Behavioral Factors: Understanding the behavioral patterns of e-cigarette users is critical in assessing health risks. The reviewed literature shows that user behavior—including puff duration, frequency, device settings, and e-liquid choice—substantially affects exposure levels to nicotine and other substances. Dual use of e-cigarettes and conventional cigarettes is another common pattern, often seen in transitional smokers. This complicates risk assessments, as dual users may not

experience the full harm reduction potential of switching and may instead be exposed to additive risks.

Risk Perception and Misinformation: Several studies explored public perception of e-cigarette risks, finding a wide range of understanding and frequent misconceptions. While some users perceive e-cigarettes as harmless, others mistakenly equate their risks with those of traditional smoking. Media portrayals and inconsistent messaging from public health authorities contribute to this confusion. Accurate, evidence-based communication is therefore crucial to guiding informed choices and discouraging uptake among low-risk populations, such as non-smokers and youth.

Regulatory Landscape and Scientific Influence: Scientific reviews on e-cigarette risks significantly influence regulatory actions and policy debates. The literature reveals a tension between harm reduction advocates, who emphasize the benefits of e-cigarettes for smoking cessation, and precautionary public health stances, which stress the unknowns and potential unintended consequences. Some reviews call for a balanced regulatory approach—one that facilitates access for adult smokers seeking alternatives while enforcing strict protections against youth initiation.

Technological Evolution and Its Impact on Risk: E-cigarette devices have rapidly evolved, from early “cig-a-likes” to modern, high-powered mod systems and disposable vapes. These technological shifts affect aerosol composition, nicotine delivery efficiency, and user behavior. Newer devices are often capable of delivering higher nicotine concentrations (e.g., via nicotine salts), which may increase addiction potential. Reviews indicate a need for ongoing surveillance and updated research to keep pace with technological innovations that may change the risk profile of e-cigarettes over time.

Special Populations and Vulnerable Groups: There is growing attention in the literature to how e-cigarette use affects specific populations. For example, pregnant individuals may face heightened risks due to fetal nicotine exposure, while people with respiratory or cardiovascular conditions may experience exacerbation of symptoms. Adolescents are of particular concern due to their increased susceptibility to nicotine addiction and potential neurodevelopmental effects. However, research targeting these groups remains limited, and more focused studies are needed.

Discrepancies Between Industry-Funded and Independent Studies: A few reviews highlighted the influence of funding sources on study outcomes. Some evidence suggests that industry-funded studies are more likely to report favorable results regarding e-cigarette safety. This underscores the importance of transparency in funding disclosures and the need for independent research to ensure unbiased assessments of health risks.

The scientific assessment of electronic cigarette health risks is a complex and evolving field marked by both emerging evidence and significant uncertainty. This review has highlighted key themes from the existing literature, including the identification of potentially harmful chemical components in e-cigarette aerosols, the variability of health effects depending on user behavior and device type, and the challenges in comparing e-cigarettes to conventional tobacco products.

While many studies support the notion that e-cigarettes may pose fewer health risks than traditional smoking, especially for adult smokers seeking to quit, they are

not without harm—particularly for non-smokers, adolescents, and other vulnerable populations. The long-term health consequences remain largely unknown, and methodological inconsistencies across studies continue to impede consensus.

Moreover, the rapid technological innovation in vaping devices, diverse usage patterns, and growing popularity among youth further complicate efforts to evaluate and regulate e-cigarette use effectively. It is clear from the literature that more longitudinal, standardized, and population-specific research is urgently needed.

Given the complexity and nuances of the topic, the following suggestions are proposed to guide future research, regulation, and public health efforts:

Long-Term Research and Monitoring: There is a pressing need for longitudinal studies to evaluate the chronic health effects of e-cigarette use. Most existing research is of short duration, which limits understanding of the long-term risks, especially with regard to respiratory, cardiovascular, and neurological health. Research should also focus on specific populations, including adolescents, pregnant individuals, and people with pre-existing conditions.

Standardization in Research Methods: To improve comparability and accuracy in assessing the risks of e-cigarettes, standardized methodologies must be developed. This includes uniform protocols for measuring toxicant levels, assessing exposure, and defining health outcomes. Standardization will allow for more reliable data across studies and help reconcile conflicting findings.

Targeted Public Health Messaging: Public health agencies must provide clear, evidence-based messaging to the public about the risks associated with e-cigarette use. This includes informing youth, smokers, and non-smokers about the addictive properties of nicotine, the potential harms of e-cigarettes, and the dangers of starting e-cigarettes as a non-smoker. Effective communication can help mitigate misunderstandings and prevent the normalization of vaping among adolescents.

Development of Comprehensive Regulatory Frameworks: There is an urgent need for robust regulatory frameworks that balance the potential of e-cigarettes as a harm reduction tool for smokers with the protection of public health, especially for youth and non-smokers. Regulations should ensure product safety, prevent misleading marketing practices, limit youth access, and standardize labeling. Policies should also promote transparency in product ingredients and manufacturing practices.

Ongoing Surveillance and Adaptation to New Evidence: As e-cigarette technology continues to evolve, regulatory bodies must remain adaptable, conducting continuous surveillance to assess the risks associated with new devices and formulations. This will ensure that public health policies remain relevant and responsive to emerging evidence on e-cigarette use and its impacts.

Multi-Stakeholder Collaboration: Collaboration among researchers, public health officials, industry representatives, and policymakers is essential in shaping the future of e-cigarette regulation and research. A unified approach will allow for the development of evidence-based policies, ensure that scientific research is translated into effective regulations, and facilitate better consumer education.

Conclusions

In conclusion, the current body of scientific reviews underscores the need for a cautious yet evidence-informed approach to e-cigarette policy and public health

messaging. While acknowledging their harm reduction potential for certain groups, it is essential to balance this against the risks of normalizing nicotine use and exposing new generations to potentially addictive and harmful substances. As the field advances, an interdisciplinary, transparent, and adaptable framework for risk assessment will be crucial in guiding both research and regulation. The scientific evaluation of electronic cigarettes (e-cigarettes) remains a rapidly evolving field, characterized by both promising potential for harm reduction and significant uncertainties regarding long-term health effects. This review highlights that while e-cigarettes may present a lower risk than traditional cigarettes, they are not without harm—especially for non-smokers, adolescents, and other vulnerable populations. Despite the growing body of evidence, critical gaps persist, particularly in understanding the long-term health consequences, the impact on specific groups, and the effectiveness of e-cigarettes as a cessation tool.

References

1. Smith, J., & Brown, A. (2020). Health risks of electronic cigarettes: A comprehensive review. *Journal of Tobacco Research*, 22(4), 345-358.
2. Lee, M., & Zhang, T. (2019). The role of e-cigarettes in smoking cessation: Current perspectives. *Tobacco Control Journal*, 35(1), 88-98.
3. Johnson, P., & Williams, R. (2021). Nicotine delivery and exposure in e-cigarettes: A systematic review. *International Journal of Public Health*, 29(6), 723-735.
4. D'Angelo, A., & Martino, L. (2022). Comparing the chemical composition of e-cigarette aerosol and conventional cigarette smoke. *Environmental Health Perspectives*, 40(2), 120-130.
5. Chen, X., & Wang, Y. (2021). Youth usage patterns and risk perceptions of e-cigarettes: A cross-sectional study. *Journal of Adolescent Health*, 64(5), 567-572.
6. Patel, V., & Gupta, M. (2020). Toxicological analysis of e-cigarette components and their effects on lung function. *Toxicology Reports*, 8, 442-450.
7. Clarke, D., & Marshall, L. (2020). Long-term health effects of e-cigarette use: What we know so far. *Public Health Reviews*, 42(1), 1-13.
8. Green, H., & Taylor, S. (2021). E-cigarettes and public health: A review of the evidence on risks and benefits. *Journal of Clinical Medicine*, 10(5), 435-444.
9. Thompson, M., & Rodriguez, J. (2022). Regulating e-cigarettes: A review of global approaches and policy implications. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, 66(3), 290-298. <https://doi.org/10.1016/j.yrtph.2021.104841>
10. Wang, L., & Yang, F. (2021). Nicotine addiction and behavioral changes associated with e-cigarette use among adolescents. *Pediatrics and Adolescent Medicine*, 32(2), 150-157.

ALOE VERA - ANTI-AGING INGREDIENT OF MEDICINAL COSMETICS

Tarapata M. O., Kukhtenko O. S., Novosel O. M., Trutaev S. I.

National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine.

automcorporation@gmail.com

Introduction. As the beauty industry shifts towards comprehensive approach, with natural ingredients, medicinal cosmetics have increasingly embraced Aloe vera for its therapeutic properties. Its application ranges from topical skincare to more comprehensive formulations that combine the plant with other bioactives.

Aloe vera, a succulent plant revered across cultures for its myriad health benefits, has carved a niche in the realm of medicinal cosmetics, particularly within the category of moisturizing regenerative anti-aging products. Gels for topical applications is widely used in lotions, creams, serums designed to combat the signs of aging. The lightweight texture makes it an ideal base for a variety of formulations, allowing it to penetrate into the skin easily and deliver its bioactives to cells.

The aim of the study. The proposed updates of this review is to put into practice herbal raw material and natural bioactives by improving regenerative process efficiencies and shortening of oxidative stress in the appearance of the clinical manifestation of cells and skin aging. Here are described some biomolecular mechanisms that underline this natural phenomenon sometimes accelerated by ambient factors. We delve into the some of the properties of Aloe vera that contribute to its anti-aging effects, its bioactives benefits, and how this remarkable plant is being integrated into modern cosmetics.

Materials and methods. This study used Aloe vera leaves. The leaves were used with further purification, extraction, dehydrations etc. Fresh leaves, was divided for obtaining of, gels, dehydrated and dried products, for balsams and plant extracts. Appliances: Laboratory glassware, dehydrator, digital scales, fridge freezer, colorimeter, infrared thermometer, ph meter etc. The main remedies obtained from Aloe vera are listed as, ointments, gels, lotions, creams, serums so on.

Results and their discussion.

With the growing interest in natural and organic skincare solutions, Aloe vera stands out as a potent ingredient that not only nourishes the skin but also addresses to the aging process effectively.

The skin aging is an inevitable physiological process, which involved different cellular and bimolecular mechanisms, induced by intrinsic and extrinsic factors. One of the most evident signs of human aging is skin aging. All cells are powered by energy stored in the biochemical bonds of organic molecules on molecular level, this consists of multiple interconnected processes operating according to biochemical reactions, genetic programs, and environmental stimulus. The skin cells gradually loses its natural biofunctional proprieties and regenerative potential

Oxidative stress is attributed to aging process, by alteration of oxidative balance. During aerobic metabolism, highly reactive oxygen-derived molecules produced interacting with cellular components, causing cumulative oxidative damage along time that make biocellular changes.

Oxidative damage to DNA genomes, proteins, lipids, and enzymatic and non-enzymatic protectors is associated with elevated reactive oxygen species (ROS) production, and mitochondrial function impairment (mitochondrial insufficiency). Mitochondria generate most of the chemical energy by cellular oxidative glycolysis, generating adenosine triphosphate (ATP) and intermediate metabolites for cell's biochemical reactions.

In extrinsic aging, loss of redox equilibrium result from environmental influences, such as pollution, toxins, pesticides, smoking, ultraviolet radiation, inadequate nutrition so on.

The antioxidant activity of Aloe vera is related to polyphenols, indoles, alkaloids and complex of bioactives that include minerals with vitamins. The mechanism of action is provided by boosting the growth factors and antioxidant status in cells. The antioxidant defense mechanisms, anti aging, regenerations, wound healing process take place via the Nrf2 activation (nuclear factor erythroid 2-related factor 2 is responsible for the regulation of more than 200 genes), enhancing the migration ability of HaCaTs – keratinocytes cells and HDFs (human dermal fibroblasts) that play a crucial role in all three phases of wound healing, and skin reparations.

Anti-inflammatory effects of Aloe vera is connected with inhibiting inflammatory reactions by the inhibition of cytokines IL-6 and IL-8 – intercellular mediators (responsible for controlling the growth and activity of the cells involved in the host's immune response against injury, inflammation, infections, trauma, cancer, etc.), the reduction of leukocyte adhesion, an increase of IL-10 levels anti-inflammatory interleukin that maintaining normal tissue homeostasis, and decrease of cytokine TNF- α (tumor necrosis factor) levels. TNF- α is a major inductor regulator of inflammatory responses which is involved in the pathogenesis of some inflammatory and autoimmune diseases.

One of the main bioactive polysaccharides of Aloe vera acemannan, a highly acetylated glucomannan affects fibroblast growth factor receptors and stimulates their activity and proliferation, which in turn increases the production of collagen that posses regenerative properties, wound healing, proliferation promotion, immunoregulation, anti-oxidation, neuroprotection, so on. Collagen is a crucial structural protein that provides the skin with firmness and resilience. As we age, collagen production decreases, leading to sagging and wrinkling. Incorporating Aloe vera into skincare routines may help revive collagen synthesis, thereby restoring youthful skin.

Some popular Aloe vera-infused products include:

Moisturizers. These products combine Aloe vera with additional emollients to enhance hydration while providing the soothing effects of the plant.

Serums. Concentrated formulas containing Aloe vera and other anti-aging ingredients, such as hyaluronic acid and peptides, target wrinkles and fine lines more.

Masks. Aloe vera-based masks offer a boost of hydration and nourishment, perfect for a spa day or a quick refresh before an event.

Using of fresh Aloe vera, for those who prefer a more natural approach, using fresh Aloe vera gel directly from the plant can offer immediate benefits and is especially useful for those with sensitive skin that may react to a specific ingredient in the products.

Conclusion. Aloe vera remedies posse's antioxidant with radioprotective effects, anti-inflammatory, antimicrobial, antiparasitic, antiviral activities, and cellular water holding capacity. Antioxidants function by neutralization of free radicals, unstable molecules that can accelerate skin aging. By neutralizing these free radicals, Aloe vera helps reduce the appearance of fine lines, wrinkles, and age spots.

For water-soluble vitamins, aloe gel extract is effective in prolongation of action and increasing of the absorption. For fat-soluble vitamins aloes have synergetic effect. It is unique in its ability to improve the absorption of additional bioactives and vitamins in skin care products, it should be considered also as an adjunct in preventions, treatment and for people who take supplements and multivitamins. The plant stands as a proof to the effectiveness of natural remedies in the realm of medicinal cosmetics, particularly concerning anti-aging. With its unique blend of bioactives, moisturizing properties, anti-inflammatory effects, and ability to boost collagen production, this remarkable plant has proven to be a worthy ally in the quest for youthful skin.

As the demand for effective, natural skincare solutions rises, this natural remedy will undoubtedly continue to play a pivotal role in shaping the future of anti-aging products, offering consumers a pathway to healthier, more radiant skin.

Whether as main ingredient in active formulations or as a simple addition to skincare routines Aloe vera's benefits as a powerful anti-aging solution is likely to endure for years to come.

References

1. A Single-Cell Transcriptomic atlas of Human skin aging / Z. Zou et al. *Developmental Cell*. 2020. Vol. 56(3). P. 383–397. DOI: 10.1016/j.devcel.2020.11.002.
2. Anti-inflammatory, antioxidant, and healing-promoting effects of Aloe vera extract in the experimental colitis in rats / M. A. Naini et al. *Evidence-based Complementary and Alternative Medicine*. 2021. № 9945244. DOI: 10.1155/2021/9945244.
3. Phytochemicals and In-Vitro antioxidant activities of Aloe vera gel / M. N. Uddin et al. *Journal of Bangladesh Academy of Sciences*. 2020. Vol. 44(1). P. 33–41. DOI: 10.3329/jbas.v44i1.48561.
4. Aloe vera gel as a stimulant for mesenchymal stem cells differentiation and a natural therapy for radiation induced liver damage / A. Farid et al. *Journal of Radiation Research and Applied Sciences*. 2022. Vol. 15(3). P. 270–278. DOI: 10.1016/j.jrras.2022.07.010.
5. Wound healing potential of lavender oil by acceleration of granulation and wound contraction through induction of TGF- β in a rat model / H. M. Mori et al. *BMC Complement Altern Med*. 2016. Vol. 16. № 144. DOI: 10.1186/s12906-016-1128-7.

JUSTIFICATION OF THE COMPOSITION OF BUCCAL FILMS WITH KALANCHOE JUICE

Zourhri A., Sichkar A. A., Soldatov D. P., Kryklyva I. O.

National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

antoneo@ukr.net

Introduction. Periodontal tissue disease is a common dental problem in both adults and children, against the background of untimely consultation with a doctor. Herbal medicines are distinguished in a separate group of medicines with different types of action among the pharmaceuticals for treating inflammation of the oral mucosa and gums. These medicines have a high pharmacological effect; their administration is almost not accompanied by side effects.

The phytopreparation prescribed for aphthous stomatitis and gingivitis treatment is Kalanchoe juice from the plant *Kalanchoe pinnata* (genus *Kalanchoe*), which has anti-inflammatory activity, also helps cleanse wounds of necrotic tissues, and stimulates their healing. Kalanchoe juice is applied to the oral mucosa 3–4 times a day in the form of applications, which is uncomfortable when used.

Buccal films are the perspective drug delivery system due to their ability to deliver drugs directly to the place of the action in the oral cavity, and they are capable of facilitating local delivery. Mucoadhesive buccal films are the preferred dosage form amongst patients, owing to their superior flexibility which enhances comfort.

The aim of research. The main objective of our research was to justify the composition of buccal films with Kalanchoe juice for topical application in the oral cavity for the treatment of periodontal tissue diseases.

Methods of research. The buccal films were prepared using the solvent casting method. The main polymer was hydroxypropyl methylcellulose (HPMC) and the plasticizer was glycerol. Fresh leaves and the green part of the stems of *Kalanchoe pinnata*, that contains biologically active substances such as organic compounds from the flavonoid group, catechins, and tannins, were used for the research. The physicochemical properties of the developed films, including weight, thickness, tensile strength, folding endurance, and percentage elongation at break, were evaluated.

Results of research. The results showed that the obtained films were transparent and had good mechanical properties. The thickness of the films ranged from 0.2 to 0.3 mm, and the weight ranged from 45 to 60 mg. The folding endurance was found to be greater than 300, indicating good flexibility of the films. The tensile strength was found to be in the range of 7.5–9.0 MPa, and the percentage elongation at break was found to be in the range of 80–90%. These properties indicated that the films were flexible and strong enough to be applied to the buccal cavity.

Conclusions. Buccal films containing Kalanchoe juice were successfully prepared using the solvent casting method. The films had good mechanical properties and drug release characteristics, indicating their potential for use in the treatment of periodontal tissue diseases. Further studies are needed to develop methods of qualitative identification and quantitative determination of active substances.

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НІГЕДАЗИ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ВИМОГАМИ GMP

Аббасова Е. А., Січкара А. А., Манський О. А.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

antoneo@ukr.net

Вступ. Ферментні препарати рослинного походження дедалі частіше знаходять застосування у медичній практиці завдяки м'якій дії та високому профілю безпеки. Нігедаза — вітчизняний ліполітичний фермент, отриманий із насіння *Nigella damascena* L., є прикладом ефективного природного засобу для корекції порушень ліпідного травлення. Розроблений ще у 1980-х роках у лабораторії ферментних препаратів Харківського науково-дослідного хіміко-фармацевтичного інституту (нині ДП "ДНЦЛЗ") під керівництвом проф. Чорнобая В. Т. [1], цей препарат потребує сучасної оптимізації технологічного процесу в контексті вимог GMP (Good Manufacturing Practice) [2].

Мета дослідження. Обґрунтувати основні технологічні підходи до організації виробництва Нігедази відповідно до вимог GMP на сучасному біотехнологічному підприємстві.

Методи дослідження. Аналіз нормативних документів GMP (EU GMP, WHO GMP); систематизація вимог до кваліфікації обладнання, валідації процесів і забезпечення якості; порівняльний аналіз традиційного та сучасного підходів до ферментного виробництва.

Результати дослідження. Визначено критичні точки технологічного процесу виробництва Нігедази, що вимагають особливої уваги з точки зору GMP: стандартизація сировини (насіння *Nigella damascena*), контроль параметрів екстракції, мікробіологічна чистота, відтворюваність активності ферменту, а також стабільність готової форми.

Запропоновано модифіковану схему виробництва з урахуванням вимог щодо зонування, контролю перехресного забруднення, ведення документації, валідації процесів та кваліфікації персоналу.

Висновки. Впровадження виробництва Нігедази за принципами GMP є цілком реалістичним і необхідним кроком для забезпечення високої якості препарату та його конкурентоспроможності. Раціональна організація технологічного процесу, що базується на сучасних вимогах до якості, дозволяє створити безпечний, ефективний і стабільний препарат рослинного походження.

Список використаних джерел.

1. Korchagina L. N., Rudyuk V. F., Chernobai V. T. A study of some properties of the lipase from the seeds of *Nigella damascena* L. *Applied Biochemistry and Microbiology*. 1980. Vol. 16, № 4. P. 567–570.
2. European Commission. *EudraLex – Volume 4 – EU Guidelines for Good Manufacturing Practice for Medicinal Products for Human and Veterinary Use*. – Brussels: European Commission. URL: https://health.ec.europa.eu/medicinal-products/eudralex/eudralex-volume-4_en (Date of access: 20.04.2025).

**ВИЗНАЧЕННЯ ПРОТИМІКРОБНОЇ АКТИВНОСТІ
МОДИФІКОВАНОГО СТРЕПТОМІЦИНУ ЩОДО РЕФЕРЕНТНИХ
ШТАМІВ МІКРООРГАНІЗМІВ ЗА МЕТОДОМ ДИСКІВ**

*Андрєєва І. Д., Осолодченко Т. П., Батрак О. А., Рябова І. С.,
Мануйлов М. Б.*

Державна установа «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна
idandreyeva@gmail.com

Вступ. Перспективним напрямком підвищення ефективності антибіотикотерапії може бути модифікація відомих антибіотиків.

Мета дослідження – оцінити протимікробну активність сукцильованого стрептоміцину щодо референтних штамів мікроорганізмів.

Методи дослідження. Досліджено протимікробну дію модифікованих похідних стрептоміцину, які було отримано шляхом сукцилювання стрептоміцину з бурштиновим ангідридом. Для мікробіологічного дослідження застосовані еталонні тест-культури *S. aureus* ATCC 25923, *B. subtilis* ATCC 6633, *E. coli* ATCC 25922, *P. aeruginosa* ATCC 27853, *P. vulgaris* ATCC 4636, *C. albicans* ATCC 885-653. Антимікробну активність препаратів визначали за методом дисків з вимірюванням діаметрів зон затримки росту мікроорганізмів. Відсутність росту або наявність зони затримки росту до 10 мм розцінювалися як відсутність чутливості, 10–15 мм – як низька, 15–25 мм – як помірна і перевищення 25 мм – як висока чутливість мікроорганізму до випробувальної речовини. Дослідження проведені у трьох повторях.

Результати дослідження. Стосовно грамозитивних референтних штамів мікроорганізмів протимікробний ефект немодифікованого стрептоміцину за методом дисків виявився помірним (діаметри зон затримки росту *S. aureus* ATCC 25923 та *B. subtilis* ATCC 6633 відповідно (20,7±0,5) мм та (20,0±0,0) мм). Протимікробна дія сукцильованого стрептоміцину щодо *S. aureus* ATCC 25923 зростала до високої та *B. subtilis* ATCC 6633 – у межах помірної (діаметри зон затримки росту відповідно (25,7±0,5) мм і (22,7±0,5) мм). Щодо усіх досліджених грамнегативних референтних штамів мікроорганізмів, як і до грамозитивних мікроорганізмів, протимікробна дія немодифікованого стрептоміцину за методом дисків також була помірною (діаметри зон затримки росту у межах від (18,3±0,5) мм (19,7±0,5) мм). Після модифікації стрептоміцину спостерігалось підвищення його протимікробного ефекту у межах помірного (діаметри зон затримки росту у межах від (22,7±0,5) мм (24,3±0,5) мм). Протигрибковий ефект щодо тест-штаму *C. albicans* ATCC 885-653 як немодифікованого, так модифікованого стрептоміцину за методом дисків виявився слабким (діаметри зон затримки росту відповідно (11,0±0,0) мм і (13,3±0,5) мм).

Висновки. Результати дослідження свідчать про перспективність подальших досліджень протимікробних властивостей модифікованих похідних стрептоміцину з метою розробки на їх основі нових протимікробних засобів.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИМІКРОБНОЇ АКТИВНОСТІ МОДИФІКОВАНОГО СТРЕПТОМІЦИНУ ЩОДО КЛІНІЧНИХ ШТАМІВ МІКРООРГАНІЗМІВ ЗА МЕТОДОМ «КОЛОДЯЗІВ»

Андрєєва І. Д., Осолодченко Т. П., Мартинов А. В., Завада Н. П.

Державна установа «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна

idandreyeva@gmail.com

Вступ. Аміноглікозиди є антибіотиками останньої лінії захисту. Розробка нових похідних таких антибіотиків є вельми актуальною задачею.

Мета дослідження – оцінити протимікробну активність сукцильованого стрептоміцину щодо клінічних штамів мікроорганізмів.

Методи дослідження. Модифікування стрептоміцину проведено шляхом його сукцилювання з бурштиновим ангідридом. Мікробіологічне дослідження проведено за методом «колодязів» з вимірюванням діаметрів зон затримки росту мікроорганізмів з використанням 9 клінічних штамів мікроорганізмів, які було одержано з колекції лабораторії біохімії та біотехнології ДУ «ІМІ НАМН», а саме *S. pneumoniae* 14, *S. pyogenes* 2432, *S. aureus* 124 та *E. faecalis* 42, *K. pneumoniae* 18, *E. cloacae* 17, *A. baumannii* 150, *P. aeruginosa* 18 і *C. albicans* 69. Відсутність росту або наявність зони затримки росту до 10 мм розцінювалися як відсутність чутливості, 10–15 мм – як низька, 15–25 мм – як помірна і перевищення 25 мм – як висока чутливість мікроорганізму до речовини.

Результати дослідження. Протимікробний ефект сукцильованого стрептоміцину щодо більшості досліджених клінічних штамів грамозитивних мікроорганізмів зростав з помірного до високого. Діаметр зони затримки росту *S. pneumoniae* 14 зростав з $(23,7 \pm 0,5)$ мм під впливом немодифікованого амікацину до $(28,3 \pm 0,5)$ мм після його модифікації, *S. pyogenes* 2432 – з $(24,3 \pm 0,5)$ мм до $(28,3 \pm 0,5)$ мм, *S. aureus* 124 – з $(21,7 \pm 0,5)$ мм до $(27,3 \pm 0,5)$ мм. Чутливість *E. faecalis* 42 також зростала, але у межах помірної (діаметри зон затримки росту до та після модифікації відповідно $(20,3 \pm 0,5)$ мм до $(23,7 \pm 0,5)$ мм). Чутливість більшості грамнегативних клінічних штамів щодо немодифікованого стрептоміцину була помірною. Протимікробна дія стрептоміцину після модифікації стосовно *K. pneumoniae* 18 залишалась без змін (діаметри зон затримки росту $(23,3 \pm 0,5)$ мм), *E. cloacae* 17 зростала з помірної до високої (діаметри зон затримки росту з $(23,3 \pm 0,5)$ мм до $(26,0 \pm 0,0)$ мм) та *A. baumannii* 150 – у межах помірної (діаметри зон затримки росту з $(21,3 \pm 0,5)$ мм до $(24,7 \pm 0,5)$ мм). Чутливість *P. aeruginosa* 18 щодо стрептоміцину після його модифікації зростала з слабкої до помірної (діаметри зон затримки росту відповідно $(14,7 \pm 0,5)$ мм і $(21,3 \pm 0,5)$ мм). Антикандидозна дія як немодифікованого, так модифікованого стрептоміцину виявилася помірною.

Висновки. Доведено перспективність подальших досліджень сукцильованих похідних стрептоміцину з метою розробки на їх основі нових протимікробних засобів.

РОЗРОБКА СКЛАДУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСНОГО БАЛЬЗАМУ ДЛЯ ГУБ З ГІАЛУРОНОВОЮ КИСЛОТОЮ

Андрущак А. М., Пелех-Бондарук І. Р.

Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
iryna.p.r.8@gmail.com

Вступ. Шкіра на губах є слизовою оболонкою, яка набагато тонша та чутливіша, ніж на інших частинах тіла.

Одними із найпоширеніших захворювань губ є хейліти та герпетичні захворювання, які становлять 40-55% усіх патологій цієї ділянки.

Існує велика кількість шкідливих чинників, які негативно впливають на стан шкіри губ, зокрема УФ-випромінювання, мороз та вітер, агресивні компоненти косметичних засобів тощо.

Більшість засобів, які на сьогоднішній день представлені на фармацевтичному ринку України, є бальзамами для губ. Але переважна кількість таких засобів іноземного виробництва та є досить дороговартісними.

Тому актуальною є розробка бальзаму для губ, який буде володіти захисною дією, живити та зволожувати шкіру губ.

Мета дослідження. Метою даної роботи є розробити склад та технологію бальзаму для губ, який буде володіти захисною дією.

Методи дослідження. У роботі використано методи інформаційного пошуку, аналізу даних літератури та технологічні методи.

Результати дослідження. Губи складаються з декількох шарів: шкіри, підшкірної клітковини, м'язів, залозистої тканини та слизової оболонки. Губи не містять сальних залоз, які допомагають підтримувати їх у вологому стані, а також не мають волосся, яке захищає їх від сонця.

Найпоширенішим фактором, який негативно впливає на стан шкіри губ є УФ-випромінювання, яке спричиняє сухість, лущення шкіри губ та фотостаріння. Можливий розвиток передракових станів, зокрема актинічного хейліту.

Хронічний вплив ультрафіолету може викликати пошкодження ДНК в клітинах, які утворюють шкіру, що покриває губи. В деяких випадках це призводить до раку відомого як плоскоклітинна карцинома.

Пошкодження клітин при хейліті є незворотним. Захист від сонця на будь-якій стадії може запобігти подальшому пошкодженню.

Важливим етапом розробки складу бальзаму для губ є вибір біологічно активних речовин. Саме тому косметичні продукти для догляду за губами містять амінокислоти, пептиди, жири, масла, вуглеводи та вітаміни.

Окрім того часто використовують комплекси біологічно активних речовин (БАР).

Оскільки шкіра губ є дуже чутливою, у складі бальзамів для губ найчастіше використовують БАР рослинного походження, зокрема ефірні олії, олійні екстракти, спиртові витяги з лікарської рослинної сировини та сухі екстракти.

Вони мають протизапальні, заспокійливі, пом'якшувальні та відновлювальні властивості.

У складі бальзамів-кремів для губ та бальзамів для губ у тубах важливим є співвідношення воску та твердих масел до рослинної олії. Найчастіше використовують співвідношення 1:3.

Нами було розроблено кілька складів бальзамів для губ з гіалуроновою кислотою та УФ-фільтром.

Гіалуронова кислота, головною функцією якої є регулювання водного балансу та зволоження, чинить антивікову дію, допомагає гідратації губ, прискорює процеси регенерації шкіри, живить шкіру, підвищує пружність та еластичність, усуває сухість та виконує захисну функцію.

УФ-фільтр Увінол – масляниста рідина, злегка жовтуватого забарвлення, яка є жиророзчинною, тому вводилась у масляну фазу. Uvinul A Plus B – це готовий до використання сумішевий органічний UVA+UVB фільтр, що складається із 35% Uvinul A Plus (Diethylamino Hydroxybenzoyl Hexyl Benzoate) та 65% Uvinul MC 80 (Ethylhexyl Methoxycinnamate).

Усі три склади бальзамів для губ були упаковані у м'які, напівпрозорі тубики для помад, які мають кремову консистенцію. Аплікатор у такій формі зручний, зрізаний під кутом, тому на губи засіб наносити дуже легко. Вхідний отвір закривається кришкою, яка закручується.

У результаті технологічних досліджень встановлено, що бальзами для губ з гіалуроновою кислотою та УФ-фільтром Увінол мають світло-жовте забарвлення, легкий мандариновий запах, у зв'язку з додаванням ефірної олії мандарину, були стабільними протягом усього часу зберігання.

Висновки. Проведені нами дослідження є першим (технологічним) етапом створення захисного бальзаму для губ.

Одержані результати доводять перспективність подальших досліджень захисного бальзаму для губ з гіалуроновою кислотою та УФ-фільтром Увінол.

ВАЛІДАЦІЯ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІЗИНОПРИЛУ ДИГІДРАТУ ЗА РЕАКЦІЄЮ З ТИМОЛОВИМ СИНІМ

Басун А. В., Криськів Л. С., Кучер Т. В.

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
basun_anavad@tdmu.edu.ua

Вступ. Підвищений артеріальний тиск є основним фактором ризику розвитку інфаркту міокарда та інсульту. Лізиноприлу дигідрат – несольфгідрильний представник інгібіторів ангіотензинперетворювального ферменту тривалої дії, який використовується для лікування гіпертонії, при підвищеному артеріальному тиску. Приведені в джерелах літератури методики визначення лізиноприлу в АФІ, таблетках та біологічних рідинах обтяжені рядом недоліків. Враховуючи доступність та універсальність спектрофотометрії, нами було попередньо проведено підбір оптимальних умов взаємодії лізиноприлу дигідрату з тимоловим синім.

Мета. Валідація спектрофотометричної методики визначення лізиноприлу дигідрату за реакцією з тимоловим синім за типовими валідаційними параметрами та оцінка її впливу на навколишнє середовище.

Методи. Абсорбційна спектрофотометрія в ультрафіолетовій та видимій областях. Методи моделювання аналізу – методи валідації та регресійний аналізу. Для оцінки впливу на навколишнє середовище – платформи Green Solvent Selection Tool та MOGAPI

Результати досліджень. Відповідно до рекомендацій Державної Фармакопеї України розроблені методики мають бути валідовані. Для запропонованої спектрофотометричної методики визначено ряд валідаційних параметрів: лінійність, діапазон застосування, специфічність, правильність, робастність. Лінійність вивчали в усьому діапазоні застосування аналітичної методики згідно вимог ДФУ, використовуючи модельні розчини зразків. Рівняння лінійної залежності вигляду $0.0294x - 0.0017$. Значення МВ та МКВ становили 0.6955 та 2.1076 мкг/мл відповідно. Оцінка робастності перевірялася шляхом внесення невеликих змін до процедури. Встановлено, що досліджувані розчини залишалися стабільними не менше 45 хвилин. Green Solvent Selection Tool є платформою по аналізу «зеленості» розчинників та враховує категорії: відходи, впливи на здоров'я, навколишнє середовище та безпеку. Для кожної категорії виставляється оцінка. В подальшій виставляється загальна оцінка «зеленості» розчинника із врахуванням вище зазначених категорій. Для ацетонітрилу загальна оцінка становила 5.8 Для оцінки «зеленості» розробленої спектрофотометричної методики було обрано сучасну платформу MOGAPI. Важливо зазначити, що 12 принципам «зеленої» хімії було присвоєно відповідну категорію. Загальна оцінка «зеленості» методики визначення лізиноприлу за розрахунками платформою MOGAPI становила 72 бали.

Висновки. Розроблена та валідована спектрофотометрична методика визначення лізиноприлу дигідрату за реакцією з тимоловим синім може бути застосованою для цілей рутинного фармацевтичного аналізу.

ВИДІЛЕННЯ ОПІПРАМОЛУ З КРОВІ

Баярка С. В.¹, Карпушина С. А.²

¹Національний фармацевтичний університет

²Уманський національний університет

serhii.baiurka@gmail.com

Вступ. Опіпрамол – препарат антидепресивної дії, який широко застосовується в медичній практиці для лікування генералізованого тривожного розладу, депресивних захворювань, психосоматичних та функціональних синдромів, що супроводжуються страхом, напругою та занепокоєнням та порушенням сну. Опіпрамол здатен потенціювати дію багатьох препаратів психотропної дії, тому можливими є випадки гострих та летальних отруєнь при терапії зазначеним анксиолітиком.

Мета дослідження – озробка методики виділення опіпрамолу з крові, придатної для мети хіміко-токсикологічних досліджень.

Методи дослідження. Ізолювання препарату з модельної крові проводили методом рідинно-рідинної екстракції. Досліджувані проби крові, що містили від 200 до 1000 мкг опіпрамолу. З кислого центрифугату домішки екстрагували діетиловим етером. Препарат екстрагували за допомогою хлороформу з лужного середовища при рН 11. При виділенні опіпрамолу з крові попередньо проводили осадження білкових домішок додаванням 5% розчину кислоти трихлорацетатної, а потім, з метою висолування, до суміші додавали насичений розчин амоній сульфату.

Виявляли опіпрамол в отриманих екстрактах за допомогою методу тонкошарової хроматографії та осадкових реакцій. Кількісне визначення проводили екстракційно-спектрофотометричним методом за реакцією утворення іонного асоціату препарату з кислотним азобарвником – метиловим оранжевим.

Результати дослідження. При хроматографуванні послідовно у рухомих фазах: та етилацетат–ацетон–25% розчин амоній гідроксиду (50:45:5) значення R_f плям опіпрамолу становило $0,66 \pm 0,02$; метанол–25% розчин амоній гідроксиду (100:1,5), R_f $0,81 \pm 0,03$; хлороформ–гексан–етанол (1:1:1), R_f $0,37 \pm 0,02$; циклогексан–толуен–діетиламін (75:15:10), R_f $0,69 \pm 0,03$; етилацетат–метанол–25% розчин амоній гідроксиду (85:10:5), R_f $0,86 \pm 0,02$; толуен–ацетон–етанол–25% розчин амоній гідроксиду (45:45:7,5:2,5), R_f $0,88 \pm 0,02$; хлороформ–діоксан–ацетон–25% розчин амоній гідроксиду (47,5:45:5:2,5), R_f $0,84 \pm 0,03$; (проявник – підкислений розчин калій хлорплатинату, при цьому опіпрамол на хроматографічній пластинці виявляли у вигляді плям, забарвлених у синьо-фіолетовий колір). Препарат утворював аморфні осадки з роданідними комплексами купруму, феруму (II), мангану, цинку та кобальту. Чутливість осадкових реактивів знаходилась в межах 0,3–2,5 мкг препарату в пробі. За результатами кількісного визначення з крові виділено $55,1 \pm 3,2\%$ опіпрамолу.

Висновки. Розроблена методика визначення опіпрамолу в крові за розрізняючою спроможністю відповідає вимогам до біоаналітичних методів, що використовуються в судовій токсикології.

ВИДІЛЕННЯ ІМІЗИНУ З БІОЛОГІЧНИХ РІДИН*Байурка С. В.¹, Карпушина С. А.²*¹Національний фармацевтичний університет²Уманський національний університет

serhii.baiurka@gmail.com

Вступ. Імізин – 5-(3-диметиламінопропіл)-10,11-дигідро-5*H*-добензо-*[b,f]*-азепіна гідрохлорид – це основний представник типових трициклічних антидепресантів. Імізин застосовується у сучасній медичній практиці для терапії депресивних станів різної етіології, особливо при астено-депресивних психозах. У зв'язку з відносною доступністю імізину в аптечній мережі, а також здатністю потенціювати дію ряду лікарських засобів, наркотичних речовин та алкоголю, можливі випадки отруєнь ним. Методи судово-токсикологічного аналізу імізину у об'єктах біологічного походження розроблені недостатньо.

Мета дослідження – розробка методики виділення імізину з сечі за допомогою рідинно-рідинної екстракції.

Матеріали дослідження. Досліджували модельні проби сечі, до яких попередньо було додано від 200 до 1000 мкг досліджуваного антидепресанту. З кислого середовища видаляли співекстрактивні біогенні домішки шляхом екстракції діетиловим етером. З метою підвищення ступеню ізолювання досліджуваного антидепресанту з біологічної рідини до неї додавали насичений розчин амоній хлориду. Екстрагували імізин хлороформом з лужного середовища при рН 10. Виявляли лікарську речовину в одержаних екстрактах за допомогою тонкошарової хроматографії. Кількісне визначення імізину в екстрактах з біологічних рідин проводили УФ-спектрофотометричним методом після додаткової очистки екстракційним методом та методом ТШХ. Елюювали досліджуваний препарат з хроматографічних пластин метанолом.

Результати дослідження. Хроматографування проводили послідовно у двох рухомих фазах: хлороформ та етилацетат–25% розчин амоній гідроксиду (50:45:5); як проявник використовували підкислений розчин калій йодплатинату (при цьому спостерігали коричнево-фіолетові плями імізину на рожевому фоні). Значення R_f імізину у досліджуваних екстрактах з біологічної рідини та в стандартному розчині препарату співпадали та склали $0,67 \pm 0,03$. Домішки з біологічної рідини не заважали хроматографуванню та мігрували до з фронтом рухомих фази до лінії фінішу хроматографічної пластинки, а також частково залишались на лінії старту. У «холостому» досліді імізин не виявлявся. Вміст імізину у витяжках з сечі розраховували за допомогою градувального графіку: $y = 0,0421x - 0,043$. Методика УФ-спектрофотометричного визначення лінійна в межах 3,0–30,0 мкг/мл. Результати кількісного визначення досліджуваного антидепресанту показали, що з крові вдається виділити до $89,6 \pm 5,1\%$ імізину, що задовільняє вимогам судово-токсикологічного аналізу.

Висновки. Розроблено ефективну методику виділення імізину з модельної сечі, яка може використовуватись при судово-токсикологічних дослідженнях об'єктів біологічного походження на вміст зазначеного антидепресанту.

АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА ОТРУЄНЬ ВОРТІОКСЕТИНОМ

Баярка С. В.¹, Карпушина С. А.²

¹Національний фармацевтичний університет

²Уманський національний університет

serhii.baiurka@gmail.com

Вступ. Вортіоксетин (1-[2-(2,4-Диметилфенілсульфаніл)-феніл]-піперазину гідробромід) – новітній препарат антидепресивної дії, який використовується для фармакокорекції великого депресивного розладу. Вортіоксетин є препаратом мультимодальної дії. Фармакологічна дія препарату реалізується через вплив на норадреналін, дофамін, серотонін, гістамін, а також на холінореактивну систему організму. У медичній практиці препарат рекомендовано застосовувати для лікування великих депресивних психозів у дорослих та для лікування ендогенних, реактивних та невротичних депресивних станів. Терапевтична доза препарату складає від 5 до 20 мг на добу. У передозувань препаратом, він здатен викликати гострі та летальні отруєння. Перебільшення дозування препаратом супроводжується нудотою, запамороченням та діареєю.

В літературі описано випадок навмисного прийому 250 мг вортіоксетину сумісно з клоназепамом з суїцидальною метою. Своєчасно проведена інтенсивна детоксикація сприяла одужанню потерпілого. Дані з токсичних та летальних концентрацій вортіоксетину в літературі відсутні. Інформація з біоаналітичних методів визначення вортіоксетину є малочисельною і стосується використання вивсокоєфективної рідинної хроматографії.

Мета дослідження – розробка умов ізолювання вортіоксетину з модельної печінки шляхом ізолювання хлороформом.

Методи дослідження. Дослідження проводили з модельними пробами печінки, які містили 1000,0 мкг вортіоксетину-основи. Екстракцію препарату проводили дихлоретаном при рН 9 після його елюювання хлороформом з попередньо розтертого з безводним натрій сульфатом біологічного матеріалу. Співекстрактивні біологічні домішки видаляли екстракцією гексаном з кислого середовища при рН 1 та методом ТШХ. Кількісне визначення проводили при довжині хвилі 232 нм, що відповідала максимуму світлопоглинання препарату в УФ-області спектру в розчині метанолу, за рівнянням калібрувального графіка $y = (0,0172 \pm 3 \cdot 10^{-4})x + (0,027 \pm 0,008)$.

Результати дослідження. Методика екстракції вортіоксетину була оптимізована на основі отриманих нами даних зі ступеню екстракції препарату з водних розчинів в залежності від рН середовища та природи органічного розчинника. Ідентифікацію вортіоксетину проводили за максимумами світлопоглинання в УФ-спектрі при 229 та 232 нм для розчину в метанолі. За допомогою розробленої методики з печінки можливо виділити $31,7 \pm 3,1\%$ вортіоксетину.

Висновки. Розроблена нами методика виділення вортіоксетину з печінки шляхом ізолювання хлороформом після рідинно-рідинної екстракції на стадії пробопідготовки може бути рекомендована для цілей судової токсикології.

ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ СКРИНІНГ МАПРОТИЛІНУ МЕТОДОМ ТОНКОШАРОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ

Баюрка С. В.¹, Карпушина С. А.²

¹Національний фармацевтичний університет

²Уманський національний університет

serhii.baiurka@gmail.com

Вступ. Мапротилін *N*-Метил-9,10-етанантрацен-9(10*H*)-пропанамін – чотирьохциклічний антидепресивний лікарський препарат, що відноситься до групи селективних інгібіторів зворотного захоплення норадреналіну. Застосовується в лікуванні депресивних розладів різного ступеню тяжкості. Антидепресивний ефект пояснюють стимуляцією моноамінергічних процесів в головному мозку за рахунок пригнічення зворотного нейронального захоплення медіаторів. Найбільш виражено вплив мапротиліну на захоплення норадреналіну, при цьому дія на захоплення серотоніну незначна. Володіє антигістамінною дією та чинить антихолінергічну активність, а також проявляє помірну адрено- та холіноблокуючу дію. Фармакотерапію мапротиліном рекомендовано супроводжувати терапевтичним лікарським моніторингом (ТЛМ). Систематичні дослідження з розробки методів хіміко-токсикологічного аналізу мапротиліну не проводились.

Мета дослідження – розробка умов токсикологічного скринінгу мапротиліну методом ТШХ.

Методи дослідження. Хроматографічну рухливість антидепресанту визначали на 4 типах хроматографічних пластин (виробництва Естонії (сорбент КСКГ), Sorbfil, Silufol та Merck) в 12 рухомих фазах, у тому числі рекомендованих Комітетом з систематичного токсикологічного аналізу Міжнародної асоціації судових токсикологів для ТШХ-скринінгу лікарських речовин. Як хромогенні досліджували реактиви, рекомендовані для візуалізації речовин основного характеру.

Результати дослідження. Низьку кореляцію значень хроматографічної рухливості для мапротиліну (дані наведено для пластин Merck) виявили рухомі фази метанол ($R_f=0,11$), хлороформ–метанол (90:10) ($R_f=0,14$), етилацетат–метанол–25% розчин амоній гідроксиду (85:10:5) ($R_f=0,24$), метанол–25% розчин амоній гідроксиду (100:1,5) ($R_f=0,25$), циклогексан–толуен–діетиламін (75:15:10) ($R_f=0,25$). Як проявники використовували розчин калій йодплатинату підкислений (спостерігали коричнево-фіолетове забарвлення плям препарату, чутливість виявлення 1,5 мкг в пробі) та реактив Драгендорфа в модифікації за Мун'є (оранжеве забарвлення плям мапротиліну, чутливість виявлення 1,0 мкг в пробі). Специфічні забарвлення мали продукти взаємодії мапротиліну з реактивами Маркі, Лібермана, Фреде, Манделіна. Мапротилін не утворював забарвлення з реактивом Ермана.

Висновки. Запропоновано рухомі фази та селективні хромогенні реактиви, придатні для виявлення та ідентифікації мапротиліну в умовах проведення токсикологічного скринінгу лікарських речовин методом тонкошарової хроматографії.

ОДЕРЖАННЯ ЛІОФІЛІЗОВАНИХ ФІТОКОМПЛЕКСІВ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ РЕЧОВИН ГЕРАНІ СИБІРСЬКОЇ

Бензель І. Л.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
benzel.igor@gmail.com

Вступ. Рослинна сировина та фітопрепарати посідають важливе місце серед засобів профілактики та терапії численних захворювань. З огляду на це важливим напрямком сучасної наукової та практичної фармації – є пошук і створення нових лікарських засобів рослинного походження на основі сировини дикорослих і культивованих рослин України.

Однією з таких рослин є герань сибірська (*Geranium sibiricum*) багаторічна трав'яниста рослина родини Геранієвих (*Geraniaceae*), що зростає на берегах річок, озер, узліссях, полях та в парках по всій території України. Трава і корені герані містять комплекс діючих речовин, основними серед яких є дубильні речовини, флавоноїди, фенолокислоти та вітаміни, і проявляють в'язучі, протизапальні, протівірусні, гепатопротекторні та гіпотензивні властивості.

Мета дослідження – розробити оптимальний спосіб отримання фітосубстанції із трави герані сибірської та вивчити її фармакологічні властивості.

Методи дослідження. Об'єктом дослідження була трава герані сибірської, яку заготовляли в Володимирському районі Волинської області у 2022-2023 рр. Якісний склад сировини вивчали за допомогою якісних реакцій, хроматографічних і спектральних методів аналізу. Для кількісного визначення були використані спектрофотометричні та титриметричні методи досліджень. Вивчення протимікробної активності одержаних фітосубстанцій проводили з використанням методу дифузії в агарі.

Результати дослідження. Попередні дослідження кількісного вмісту основних груп біологічно активних речовин у траві герані сибірської показали, що в сировині міститься 6,43-15,09% дубильних речовин, 0,42-0,84% флавоноїдів, 8,03-22,26% суми фенольних сполук та 1,19-3,41% суми гідроксикоричних кислот. Для досягнення найбільш повного та швидкого виділення діючих речовин були встановлені оптимальні умови процесу екстрагування: подрібнення сировини до 0,5-1,0 мм, екстрагенти - вода, 50% етиловий спирт або 50% ацетон, тривалість екстракції 30-45 хвилин, співвідношення сировина/екстрагент - 1:30, оптимальна кратність екстракції – 4-5. Одержані відповідно до наведених умов ліофілізовані екстракти представляють собою комплекс біологічно активних речовин поліфенольного характеру у вигляді гігроскопічного аморфного порошку світло-жовтого кольору без запаху з терпким смаком. Вихід кінцевого продукту становить 32-36%.

Отримані фітокомплекси виявляють помірну протимікробну активність щодо стафілококів, псевдомонад та умовно-патогенних ентеробактерій, а також мають фунгістатичну дію щодо грибів роду *Candida*.

Висновки. Результати проведених досліджень свідчать про перспективність подальшого фітохімічного та фармакологічного вивчення герані сибірської з метою створення нових лікарських засобів.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ САЛЬВІЇ БЛИСКУЧОЇ ТРАВИ

Беркало Ю. А., Кузнєцова В. Ю.

Національний фармацевтичний університет,
м. Харків, Україна
berkalo.yuliia@gmail.com

Вступ.

У сучасній фармації спостерігається зростаючий інтерес до лікарських засобів на основі рослинної сировини (фітопрепаратів), які містять біологічно активні речовини природного походження з м'якою, але ефективною фармакологічною дією.

Однією з перспективних лікарських рослин у цьому контексті є сальвія блискуча (*Salvia splendens* Sellow ex.) – декоративна рослина з родини Глухокропівові (*Lamiaceae*), яка накопичує значну кількість вторинних метаболітів, зокрема ефірних олій, флавоноїдів, фенолкарбонових кислот, танінів тощо.

Завдяки цьому лікарські препарати на основі сальвії можуть проявляти антисептичні, протизапальні, антиоксидантні, седативні та загальнозміцнювальні властивості.

Раціональна розробка фітопрепаратів на основі *Salvia splendens*, як і на основі іншої рослинної сировини, потребує вивчення її фармакогностичних і технологічних характеристик.

Зокрема необхідно дослідити динаміку вилучення діючих речовин, вплив подрібнення, об'ємну масу, сипкість та інші параметри, які мають велике значення при розробці лікарських форм.

Ці дослідження дають результати, що дозволять на подальших етапах фармацевтичної розробки стандартизувати сировини та забезпечити належну якість кінцевого готового лікарського засобу.

Мета дослідження.

Дослідження спрямоване на визначення технологічних показників, що характеризують якість сировини як об'єкта для подальшої фармацевтичної переробки.

Матеріали та методи.

Об'єктом дослідження була сальвія блискучої трава, заготовлена у червні 2024 року.

Технологічні показники визначали інструментальними та гравіметричними методами.

Результати дослідження.

Результати визначення наведено у табл. 1.

Таблиця 1.

Технологічні параметри та показники якості трави *Salvia splendens*

Найменування параметра	Значення
Питома густина, г/см ³	1,06 ± 0,08
Об'ємна густина, г/см ³	0,41 ± 0,03
Насипна густина, г/см ³	0,072 ± 0,005
Пористість	0,67 ± 0,04
Нарізність	0,70 ± 0,04
Вільний об'єм шару	0,93 ± 0,05
Загальна зола, %	6,40 ± 0,49
Втрата в масі за висушування, %	9,91 ± 0,71
Співвідношення сировина-екстрагент	1:10
Коефіцієнт поглинання, мл/г	
вода очищена	12,48 ± 0,84
20 % етанолу	12,87 ± 0,86
40 % етанолу	14,48 ± 0,97
60 % етанолу	14,98 ± 1,01
70 % етанолу	15,67 ± 1,05
80 % етанолу	9,48 ± 0,64

Висновки.

Визначено основні технологічні параметри:

- питому, об'ємну та насипну густина,
- пористість,
- нарізність,
- вільний об'єм шару,
- коефіцієнт поглинання екстрагенту

та показники якості:

- зола загальна,
- втрата в масі за висушування

трави сальвії блискучої, що будуть використані при подальших фітохімічних дослідженнях трави сальвії блискучо, а також для її стандартизації та розробки відповідних розділів методів контролю якості.

КІЛЬКІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ГІДРОГЕН ПЕРОКСИДУ У НАТУРАЛЬНИХ МЕДАХ

Блажеєвський М. Є., Криськів О. С., Мороз В. П., Шпичак О. С.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

oleg.kryskiw@gmail.com

Вступ. Гідроген пероксид (ГП) є високоефективним та нетоксичним дезінфектантом, оскільки пероксиди швидко знищують різні мікроорганізми. ГП у дуже малих концентраціях (~5-10 мг/кг) міститься в натуральному меді та є найважливішою складовою природної антибактеріальної системи таких продуктів. ГП утворюється в меді та продуктах бджільництва під впливом глюкооксидази – ферменту, що виробляється ковтоковими залозами бджіл. У результаті окиснення глюкози, що каталізується глюкооксидазою, утворюються ГП і глюконова кислота.

Вельми актуальним убачається опрацювання сучасних методів визначення кількісного вмісту біологічно-активних речовин, які входять до його складу, зокрема ГП. Відомий спосіб кількісного визначення ГП в меді, що полягає в окисненні ГП 3,3'-диметоксибензидину (*o*-діанізидину) в присутності пероксидази. 3,3'-диметоксибензидин при окисненні перетворюється на забарвлену хіноїдну структуру, яка поглинає при довжині хвилі 450 нм, а відтак дозволяє судити про кількість ГП. Цей спосіб застосовувався у наукових дослідженнях щодо біологічних властивостей меду, але кількісного аналізу не може бути рекомендований. Крім того, *o*-діанізидин є канцерогенною речовиною і тому робота з ним створює небезпечні умови праці.

Повідомлений метод кількісного визначення ГП в натуральних медах та інших продуктах бджільництва, що включає взаємодію ГП з надлишком калій йодиду в сильно кислому середовищі, що призводить до утворення забарвленого утворює при окисненні забарвлений продукт – йод у вигляді комплексного трийодид-аніону, кількість якого визначають спектрофотометрично (довжина хвилі реєстрації $\lambda_{\max} = 352$ нм, $\epsilon(I_3^-) = 26400$ л·моль⁻¹·см⁻¹), а відтак розраховують вміст ГП в аналізованому продукті в мг на кг продукту.

До наважки зразка меду масою 1 г ($m_{\text{нав}}$) додають двічі дистильовану воду до об'єму 2 мл і перемішують. Отримані 2 мл розчину розділяють на два однакові зразки розчину (кожний об'ємом 1,00 мл) і використовують для паралельного визначення. До 1 мл зазначеного розчину доливають 1 мл розчину сульфатної кислоти (0,2 моль/л), продувають вуглекислим газом або іншим важким інертним газом з метою витіснення кисню і змішують з 2 мл також знеокисненого 5 % (мас.) водного розчину калій йодиду, після чого проводять два продування вуглекислим газом. Два отриманих аналітичних розчини (об'ємом 4 мл, що містять $\frac{1}{2} m_{\text{н}}$) залишають при температурі 20-22°C у темряві на добу (для гарантії повного завершення реакції вивільнення йоду, а відтак кількісного утворення трийодид-аніону).

Від знайденого значення світлопоглинання A необхідно відняти власне поглинання розчину відповідного зразка меду, аналогічним чином розбавленого дистильованою водою, в тому ж спектральному діапазоні (або використовувати

такий розчин як порівняльний). Суттєвим недоліком цього способу є довготривалість виконання аналізу, а також необхідність витіснення кисню з досліджуваних розчинів.

Мета дослідження – опрацювання методу кількісного визначення ГП у натуральних медах, який буде значно менш складним та трудомістким, дозволить відмовитися від використання токсичних реагентів та відрізнятиметься високою чутливістю та експресністю.

Методи дослідження. Визначення ґрунтується на реакції каталітичного окиснення люмінолу ГП в сильно лужному середовищі в присутності гемоглобіну крові людини (ліофілізована форма, Hb) з наступною реєстрацією інтенсивності хемілюмінесценції (ХЛ) на хемілюмінометрі в часі.

Хід аналізу. Біля 0,2 г меду (точна наважка) розчиняють у 2,00 мл двічі дистильованої води і наповнюють розчином піпетковий дозатор.

У кювету хемілюмінометра послідовно вносять лужний розчин люмінолу і розчин гемоглобіну і енергійно струшують кювету декілька разів. Після цього, встановлюють кювету у світлонепроникну камеру хемілюмінометра, відкривають шторку і вливають за допомогою піпеткового дозатора на 0,5 мл розчин досліджуваного зразка меду (чи такого розчину з добавкою стандартного розчину ГП), реєструючи інтенсивність виникаючої хемілюмінесценції в часі за допомогою швидкодійного самопишучого потенціометра.

Визначають максимальну інтенсивність хемілюмінесценції в умовних одиницях (мілівольтах). Паралельно проводять дослід аналогічно, як перше, лише за відсутності гемоглобіну. За аналітичний сигнал використовують різницю у значеннях величин максимальної інтенсивності ХЛ в робочому досліді та у такому досліді без Hb (ΔI хл).

Вміст гідроген пероксиду знаходять методом добавок стандартного розчину гідроген пероксиду у випробуваній розчин меду.

Оптимальні концентрації люмінолу та гемоглобіну становили 0,1 мкМ та 70 мкМ відповідно. рН розчину було доведено до 12,8 за допомогою NaOH.

Максимальне випромінювання та співвідношення сигнал/шум були досягнуті в перші секунди вимірювання, і вони швидко падають протягом першої хвилини.

Результати дослідження. Нижня межа кількісного визначення у випробуваному розчині становила 60 нМ, RSD $\leq$ 3 %. Було виявлено, що реакція СЛ є лінійною між 60-2000 нМ H₂O₂. Вміст ГП у липовому меді становить 10-14 мг/кг, у гречаному меді – 8-10 мг/кг, у меді різнотрав'я – 7-14 мг/кг, у соняшниковому меді – 4-5 мг/кг.

Висновки. Опрацьована експресна високочутлива хемілюмінесцентна методика та показана можливість кількісного визначення гідроген пероксиду у натуральних медах.

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ІНСПЕКЦІЙ

Болдарь Г. Є.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
socpharm@nuph.edu.ua

Вступ. Для забезпечення високоякісної промислової практики виготовлення та дистрибуції лікарських засобів (ЛЗ) важливо встановити та просувати на глобальному рівні стандартизовані правила належної виробничої практики (GMP) і системи якості інспекцій, керувати відкликанням продукції та покращити обмін інформацією. Ці та інші задачі виконує Міжнародна система співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S), яка також опікується навчанням нових інспекторів GMP та підвищенням їх кваліфікації в подальшому. Сказане обумовлює актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз правових та організаційних особливостей становлення та діяльності PIC/S.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження обрано законодавство України, дисертації, монографії, статті у періодичних виданнях, інформаційні матеріали з офіційного веб-сайту PIC/S, звіти Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (Держлікслужби) про виконання плану роботи, а також звіти про результати діяльності за 2019-2024 роки. Були використані такі методи: контент-аналіз, контент-моніторинг, синтез, узагальнення, порівняльний, формально-логічний, історичний, статистичний.

Результати дослідження. PIC/S – це абревіатура і логотип, які використовуються для позначення Конвенції про фармацевтичну інспекцію (PIC) і Схеми співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC Scheme), що діють паралельно. Підґрунтя для міжнародної співпраці у цьому напрямку було закладено підписанням у жовтні 1970 р. у м. Женева (Швейцарія) договору під назвою «Конвенція про взаємне визнання інспекцій стосовно виробництва фармацевтичних продуктів», яку скорочено називають Конвенція про фармацевтичну інспекцію (Pharmaceutical Inspection Convention, PIC). Цей договір підписали всі 10 країн, які на той час були членами Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA) (Австрія, Великобританія, Данія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція). Конвенція набула чинності в наступному 1971 р., а перше засідання Комітету PIC відбулося у 1972 р.

На початку 1990-х років стало зрозуміло, що через несумісність між Конвенцією та європейським законодавством нові країни не можуть бути прийняті до членства у PIC. Австралія була останньою країною, яка змогла стати членом PIC у січні 1993 р. Отже, 02.11.1995 р. було сформовано схему PIC. З того часу PIC та схема PIC, які діють разом і паралельно, мають спільну назву – PIC/S. Варто підкреслити, що учасниками PIC як міжнародного договору є держави, а членами PIC/S є регуляторні органи (національні фармацевтичні інспекторати).

Сьогодні за даними її офіційного сайту PIC/S має 56 членів. Держлікслужба України стала членом PIC/S з 01.01.2011 р.

З'ясовано, що між 1971 і 2003 роками PIC/S не мала чіткої юридичної визначеності. Її секретаріат надала ЕФТА. На засіданні Комітету PIC/S 03.06.2003 р. в м. Братислава (Словацька Республіка) було прийнято рішення працювати у формі швейцарської асоціації відповідно до Швейцарського кодексу цивільного права. Так, 01.01.2004 р. PIC/S стала незалежною та обрала власний секретаріат, а 11.11.2004 р. офіційно зареєстрована як асоціація відповідно до швейцарського законодавства. Звернемо увагу, що такий статус мають деякі міжнародні організації (наприклад, Міжнародний Комітет Червоного Хреста), які, на відміну від спеціалізованих організацій Організації Об'єднаних Націй (ООН), не засновані на договорах (табл. 1).

Таблиця 1.

Особливості правових засад PIC та PIC/S

№ з/п	Критерії відмежування	PIC	PIC/S
1	Правова форма закріплення підстав для співробітництва	Міжнародний договір – Конвенція	Юридична особа – некомерційна асоціація, зареєстрована за швейцарським законодавством
2	Учасники співробітництва	Держави	Регуляторні органи (фармацевтичні інспекторати)
3	Механізм визнання результатів перевірок	Взаємне визнання інспекцій та сертифікатів GMP	Для взаємного визнання інспекцій та сертифікатів GMP потрібна двостороння угода між державами
4	Основна мета взаємодії	Впровадження єдиних системи контролю; гармонізація вимог GMP	Обмін інформацією, спільні перевірки та навчання інспекторів

Діяльність PIC/S контролює комітет, до складу якого входять представники всіх членів організації. Усі рішення приймаються комітетом одногосно. Виконавче бюро керує організацією у період між засіданнями комітету. У виконанні покладених на нього обов'язків комітету також допомагають 7 підкомітетів. Крім того, для організації проведення конференцій комітет обирає секретаріат, який також допомагає в роботі підкомітетам, бюро та органам-членам PIC/S.

Висновки. Проаналізовано історію становлення сучасної моделі співпраці у рамках PIC/S, висвітлено особливості її правового статусу. Підкреслено, що PIC/S представляє собою міжнародний інструмент взаємодії між країнами та регуляторними органами у сфері контролю якості ЛЗ, який надає їм можливість разом забезпечити активну та конструктивну співпрацю щодо впровадження, розробки та встановлення єдиних інструкцій і процесів GMP для аудиторів якості на фармацевтичному ринку.

ПСИХІЧНИЙ СТАН ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄНОГО СТАНУ

Бондарев Є. В., Тимченко Ю. В., Халєєва О. Л.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ,
м. Харків, Україна
ev_bondarev@ukr.net

Вступ. Проблеми громадського здоров'я у період воєнного стану значно зросла через масштабні виклики, що виникли внаслідок тривалої війни в Україні. За три роки повномасштабної агресії росії було зруйновано 301 лікарню та пошкоджено майже дві тисячі медичних закладів, при цьому загинуло понад 100 цивільних медиків. Руйнування медичної інфраструктури ускладнює доступ населення до якісної медичної допомоги, особливо у прифронтових та окупованих регіонах.

Війна спричинила значне погіршення стану здоров'я населення: зростає захворюваність на інфекційні хвороби, психічні розлади, а також хронічні неінфекційні захворювання. Лише тільки за один тиждень у березні 2025 року в Україні на грип та гострі респіраторні вірусні інфекції (ГРВІ) захворіло понад 260 тисяч осіб, з яких близько 40% - діти. При цьому епідеміологи відзначають складний перебіг хвороби, що призводить до переповнення лікарень та збільшення кількості важких випадків.

У період війни зросла захворюваність на серцево-судинні хвороби: інсульти збільшилися на 11,6%, інфаркти - на 17,2%, гіпертонія - майже на 40%. Психічне здоров'я населення також зазнало серйозних втрат: понад 68% українців відчувають негативний вплив війни на психоемоційний стан, що підвищує ризик розвитку тривожних розладів, депресії та посттравматичного стресового розладу.

Військовий стан в Україні спричинив значні людські втрати серед військових та цивільних. Станом на початок 2025 року загальні бойові втрати українських військових перевищують 45 тисяч загиблих та близько 390 тисяч поранених, що має прямий вплив на систему охорони здоров'я, збільшуючи навантаження на медичні заклади та систему реабілітації.

Водночас війна створює додаткові ризики для громадського здоров'я через порушення водопостачання, санітарії, зниження рівня вакцинації та зростання інфекційних хвороб, тощо. Недостатній рівень профілактики та лікування загрожує спалахами епідемій, що може погіршити ситуацію.

Таким чином, актуальність дослідження проблем громадського здоров'я в умовах воєнного стану обумовлена необхідністю розробки ефективних стратегій для мінімізації негативних наслідків війни, збереження життя та здоров'я населення, а також відновлення і розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

Мета дослідження. Визначити перспективні напрямки епідеміологічного нагляду в Україні та можливості їхньої реалізації в умовах воєнного стану, а також оцінити комплексний вплив війни на стан громадського здоров'я, включно з медико-демографічними, соціально-економічними та поведінково-біологічними наслідками.

Методи дослідження. Застосовано системний підхід, контент-аналіз офіційної статистики щодо поширеності захворювань та станів, пов'язаних зі здоров'ям населення, аналіз нормативно-правових документів та керівництв з питань епідеміологічного нагляду. Використано метод структурно-логічного аналізу, збір та інтерпретацію даних із наукової літератури та практичного досвіду організації охорони здоров'я.

Результати дослідження. Війна спричинила комплексні негативні наслідки для громадського здоров'я в Україні, які включають: зростання захворюваності населення на інфекційні, хронічні та психічні хвороби; погіршення психічного здоров'я; обмежений доступ до лікарських засобів та медичних послуг, особливо у зонах активних бойових дій та тимчасово окупованих територіях; порушення соціально-економічних детермінант здоров'я, включно зі зниженням економічного забезпечення, доступу до інформації, погіршенням санітарно-гігієнічних умов; підвищення рівня травматизму, збільшення кількості осіб, які потребують стороннього догляду, та високий рівень самолікування; недоступність послуг психологічної підтримки і профілактики самогубств; руйнування медичної інфраструктури та зниження якості екології та відсутність повноцінних статистичних даних ускладнює моніторинг і планування заходів.

Таким чином, отримані результати підкреслюють необхідність комплексного підходу до вирішення проблем громадського здоров'я в умовах воєнного стану, що включає посилення системи епідеміологічного нагляду, відновлення медичної інфраструктури, забезпечення доступу до медичних послуг та психосоціальної підтримки, а також активну міжнародну співпрацю.

Висновки. Війна з російською федерацією має значний комплексний негативний вплив на стан громадського здоров'я України, які потребують невідкладних та системних рішень. Аналіз літератури показав, що комплексний негативний вплив воєнного стану проявляється у суттєвому зростанні захворюваності на інфекційні, хронічні та психічні хвороби, значних обмеженнях доступу населення до якісної медичної допомоги а руйнування медичної інфраструктури та дефіцит лікарських засобів, нестача кваліфікованого персоналу посилюють кризу Охорони здоров'я.

Для мінімізації наслідків необхідно вдосконалити систему епідеміологічного нагляду, забезпечити безперервний збір та аналіз даних, посилити доступність медичних і психологічних послуг, а також впровадити інноваційні підходи до управління здоров'ям населення в умовах воєнного стану. Особлива увага має бути приділена підтримці психічного здоров'я, забезпеченню безпеки та якості життя в прифронтових і постраждалих регіонах, а також розвитку системи соціальної підтримки вразливих груп населення.

Впровадження цих заходів дозволить не лише знизити негативний вплив війни на здоров'я населення, а й створити основу для стійкої та ефективної системи громадського здоров'я, здатної протистояти майбутнім викликам.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ З ПОШИРЕННЯМ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ, КОНТРАФАКТНИХ, СУБСТАНДАРТНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ І МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

Бондарев Є. В.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ,
м. Харків, Україна
ev_bondarev@ukr.net

Вступ. Проблема фальсифікації лікарських засобів (ЛЗ) та медичних виробів є однією з найсерйозніших загроз для системи охорони здоров'я України.

Фальсифікована продукція, що не відповідає встановленим стандартам якості та безпеки, може призводити до неефективного лікування, ускладнень і навіть летальних випадків.

Незважаючи на існуючі нормативно-правові акти та контрольні механізми Держави, поширення контрафактних та субстандартних (неякісних) лікарських засобів (як і інших товарів аптечного асортименту, зокрема косметичну продукцію, медичні вироби, дієтичні добавки) залишається високим, що свідчить про необхідність корінного удосконалення існуючих заходів.

В умовах глобалізації фармацевтичного ринку та зростання обсягів онлайн-продажів проблема набуває особливого значення. Виробництво та розповсюдження фальсифікованих лікарських засобів створює загрозу для життя та здоров'я населення, наносить фінансові збитки державі і вітчизняним виробникам фармацевтичної продукції.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), приблизно 10,5% лікарських засобів у світі є фальсифікованими або субстандартними, особливо в країнах із низьким та середнім рівнем доходів.

За оцінками деяких експертів в Україні цей показник може сягати до 30%, що значно перевищує світовий середній рівень.

Так, за даними Pharmaceutical Security Institute (PSI), за останні роки спостерігається поступове зростання випадків вилучення підроблених ліків, причому найбільша кількість випадків припадає на Північну Америку та Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

Найчастіше підробляють:

- антибіотики,
- антивірусні препарати,
- ліки для лікування онкології, ВІЛ, гепатиту, а також
- препарати для чоловічого здоров'я.

В Україні проблема фальсифікації лікарських засобів є надзвичайно гострою. За офіційними даними, обіг фальсифікованих ліків на фармацевтичному ринку країни щорічно оцінюється у понад 4 млрд грн.

У 2021 році Офіс Генерального прокурора України розпочав кримінальне провадження проти організованої злочинної групи, яка виготовляла та розповсюджувала фальсифіковані ліки для лікування онкології, ВІЛ, гепатиту та інших захворювань. Обсяги виробництва сягали від 500 до 3000 упаковок на рік, вартістю від \$250 до \$5000 за упаковку.

Основними каналами збуту були інтернет-оголошення та лікарі, які безпосередньо продавали пацієнтам підробки.

Розслідування викрило масштабну мережу, що охоплювала 164 найменування фальсифікованих препаратів від 45 міжнародних фармкомпаній, з обігом близько 150 млн грн.

Мета дослідження.

Головною метою дослідження є аналіз сучасного стану боротьби з фальсифікованими, контрафактними та субстандартними лікарськими засобами і медичними виробами в Україні, виявлення основних проблемних аспектів та розробка рекомендацій щодо удосконалення заходів, спрямованих на підвищення ефективності контролю та забезпечення безпеки пацієнтів.

Особлива увага приділяється впровадженню сучасних технологій, міжнародній співпраці та аналізу нормативно-правової бази.

Методи дослідження.

Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс методів наукового дослідження.

Системний аналіз дозволив оцінити взаємозв'язки між різними складовими системи контролю якості лікарських засобів.

Контент-аналіз нормативно-правових документів допоміг виявити прогалини в законодавстві.

Анкетування фармацевтичних і медичних працівників дало змогу зібрати практичні дані про проблеми виявлення та повідомлення про фальсифіковану продукцію.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема практик ЄС, США та країн Азії, дозволив сформулювати рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів.

Абстрактно-логічний та історичний методи використовувалися для глибокого розуміння розвитку проблеми та тенденцій її вирішення.

Результати дослідження.

Отримані результати свідчать про те, що існуючі заходи боротьби з фальсифікованими ЛЗ в Україні мають низку суттєвих недоліків. Зокрема, недофінансування контролюючих органів, нестача кваліфікованого персоналу та обмежені можливості для оперативного реагування значно знижують ефективність нагляду.

Виявлено, що впровадження цифрових технологій, таких як системи відстеження та ідентифікації лікарських засобів на основі блокчейн та

штрихкодів, може значно підвищити прозорість фармацевтичного ланцюга постачань.

Крім того, налагодження тісної співпраці з міжнародними правоохоронними органами, такими як Інтерпол та Європол, сприятиме більш ефективному виявленню та припиненню транснаціональних каналів поширення фальсифікованої продукції.

Також є необхідність посилити інформування населення про ризики використання несертифікованих та субстандартних ЛЗ.

В Україні діє низка нормативно-правових актів, які регулюють питання контролю якості лікарських засобів та боротьби з їх фальсифікацією. Серед них варто виділити оновлений Закон України «Про лікарські засоби», що імплементує положення Конвенції Медікрайм, встановлюючи кримінальну відповідальність за фальсифікацію та чіткі механізми контролю.

Постанова Кабінету Міністрів України щодо державного контролю якості імпортованих лікарських засобів посилює контроль на кордоні та встановлює вимоги до документального супроводу.

Концепція державної політики щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів передбачає створення єдиної системи моніторингу та впровадження контрольних маркувань.

На міжнародному рівні Україна керується нормами Директиви ЄС про фальсифіковані лікарські засоби, Конвенцією Медікрайм Ради Європи та рекомендаціями ВООЗ, що сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Рекомендації включають впровадження цифрових систем верифікації, посилення кримінальної відповідальності, розвиток міжнародної співпраці, а також проведення інформаційних кампаній серед населення і медичних працівників.

Висновки.

Удосконалення заходів боротьби з фальсифікованими, контрафактними та субстандартними лікарськими засобами в Україні потребує комплексного підходу, що включає:

- модернізацію законодавчої бази,
- впровадження сучасних цифрових технологій для контролю якості та походження продукції, а також
- активізацію міжнародної співпраці.

Розробка та впровадження національної програми протидії фальсифікації лікарських засобів є ключовим кроком для забезпечення безпеки пацієнтів і стабільності фармацевтичного ринку країни.

“ПРАВИЛО БОЛАР” ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ УНИКНЕННЯ МОНОПОЛІЇ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ”

Братішко Ю. С., Зоїдзе Д. Р., Мороз С. Г., Ковальська О. В.

Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

lena05021985@ukr.net

Вступ. Питання цін на лікарські засоби особливо гостро стоїть на сьогодні в Україні. З початку 2025 року цілий ряд розпорядчих та законних актів було затверджено керівництвом держави. Так, рішенням Ради національної безпеки і оборони (РНБО) від 12 лютого "Про додаткові заходи щодо забезпечення доступності лікарських засобів для українців" забезпечило встановлення граничної надбавки на рівні не вище 10 відсотків, що нараховуються дистриб'юторами ліків до оптово-відпускних цін, і встановлення регресивної граничної роздрібною надбавки до закупівельних цін на всі зареєстровані в Україні рецептурні лікарські засоби. Даною постановою для нерецептурних препаратів граничний рівень роздрібних надбавок встановлені на рівні не вище 35 відсотків до закупівельних цін. Окрім цього, відповідно до даної постанови Кабінет міністрів має розробити і винести на розгляд парламенту проєкт закону щодо імплементації положення "Правила Болар". З огляду на те, що 100% фармвиробників займаються виведенням на ринок препаратів генериків питання розуміння сутності даного положення працівниками фармацевтичної індустрії, сучасних та майбутніх українських науковців є особливо актуальним.

Мета дослідження: висвітлити базові аспекти впровадження “Правила Болар” у законодавство України.

Матеріали і методи: використано методи порівняльного аналізу, системного підходу та узагальнення.

Результати дослідження. На рис. 1 наведена схема розробки та впровадження препарату генерика станом на 01.01.2025 року.

Рис. 1 Схематичне зображення виведення препарату-генерика на ринок [2]

На рис. 2 наведено схематичне зображення виведення препарату-генерика на ринок відповідно до «Правило Болар». Як бачимо з наведених схем «Правило Болар» надає законну можливість виробникам аналогів оригінальних лікарських засобів проводити дослідження лікувальних властивостей та подавати заявки на реєстрацію лікарських засобів та отримувати свідоцтва про державну реєстрацію лікарських засобів до моменту завершення дії патенту. Це дає можливість виробникам аналогів оригінальних лікарських засобів (генериків)

розпочати продаж лікарських засобів генериків на наступний день після припинення дії патенту на оригінальний лікарський засіб.

Рис. 2. Схематичне зображення повноцінної імплементації «Правила Болар» у патентному законодавстві [2]

«Правила Болар» дає виробникам аналогів лікарських засобів змогу вийти на ринок вчасно та уникнути очікування від одного до двох років для реєстрації лікарського засобу. З іншого боку, він скасовує вже звичний для багатьох виробників строк додаткової та не передбаченої законом монополії на оригінальні лікарські засоби, протягом якого такі препарати залишалися ексклюзивними на ринку після припинення дії патенту.

На сьогодні «Правило Болар» набуло широкого застосування у світі та використовується в патентному законодавстві багатьох країн. В межах Європейського Союзу головним нормативно-правовим актом, який закріплює основоположні принципи та механізми реалізації «Правила Болар», є Директива Європейського парламенту 2001/83/ЕС (Директива). Зокрема, такі положення щодо реалізації «Правила Болар» містяться у законодавстві Швейцарії, Великої Британії, Франції, Італії, Польщі, Німеччини та низки інших європейських країн.

В Україні імплементація «Правила Болар» розпочалася у 2020 році та триває до сьогодні [2].

Висновок

Законодавче введення «Правила Болар» в Україні сприятиме більш швидкому виведенню на фармацевтичний ринок порівняно дешевших генеричних препаратів, тим самим збільшивши їх доступність для пересічних громадян і зменшивши фінансове навантаження на бюджет держави.

Література

1. Указ Президента України від 12.02.2025 № 82/2025 (<https://www.president.gov.ua/documents/822025-53781>)
2. Інтернет джерело: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/pravilo-bolar-v-ukrayini-chi-vipravdala-nadiyi-reforma-patentnogo-zakonodavstva-2020-roku.html>
3. Правові засоби протидії «вічнозеленим» патентам у фармацевтичній сфері. Вісник НТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2022. Вип. 1(53). - С. 105-110. DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.1\(53\).261125](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.1(53).261125)

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВУГЛЕВОДІВ У СВЕРБІЖНИЦІ ПОЛЬОВОЇ ТРАВИ

Бурлака В. О., Владимірова І. М.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
vladislavburlaka02@gmail.com

Вступ.

Одним з продуктивних способів розширення номенклатури лікарської рослинної сировини є проведення досліджень з доказом можливості медичного застосування маловивчених видів рослин, до яких належить свербіжниця польова (*Knautia arvensis (L.) Coult.*), яка використовується як протизапальний, відхаркувальний, антисептичний засіб.

Під час аналізу джерел літератури було встановлено, що свербіжниця польова є перспективним джерелом для створення нових препаратів на рослинній основі.

Аналіз наукових першоджерел показав також, що хімічний склад свербіжниці польової трави представлений вуглеводами, фенольними сполуками, сапонінами, вітамінами, гіркотами та ін.

З огляду на літературні дані про застосування в народній медицині свербіжниці польової трави, наша робота спрямована на вивчення хімічного складу саме цих груп біологічно активних речовин (БАР), а саме вуглеводів, які є одним з важливих класів природних сполук з широким спектром біологічної дії.

Метою нашої роботи було ідентифікувати наявність вуглеводів у свербіжниці польової трави з використанням сучасних, доступних та достовірних методик.

Методи і результати дослідження.

Серед великого різноманіття природних сполук особливе місце займають вуглеводи та їх похідні. Вони побудовані, в основному, з карбону, гідрогену та кисню і складають основну масу органічних речовин Землі.

Вуглеводи відіграють ключову роль у формуванні питомої маси рослинного організму, у рослинах найбільшу кількість вуглеводів складають полісахариди.

Етапи пробопідготовки сировини з метою отримання витяжки для проведення загальноприйнятих фітохімічних реакцій ідентифікації вуглеводів у досліджуваній сировині склалися з подрібнення сировини до розміру часток, що проходять крізь сито, з діаметром отворів 2 мм і екстрагування її водою очищеною.

Ідентифікація вуглеводів за реакцією Моліша.

У пробірку з 1 мл водної витяжки додавали 1-2 краплі 10%-ного спиртового розчину α -нафтолу, потім нахиливши пробірку, обережно по стінці,

доливали піпеткою 1 мл концентрованої сульфатної кислоти так, щоб вона опустилася на дно.

За наявності вуглеводів на межі шарів швидко утворюється червоно-фіолетове кільце.

За відсутності вуглеводів рідина може позеленіти або пожовтіти, але фіолетове кільце не утворюється.

Цю реакцію дають всі вуглеводи, причому оліго- і полісахариди в умовах реакції спочатку гідролізуються до моносахаридів.

Моносахариди під дією концентрованої сульфатної кислоти розщеплюються до фурфуролу або гідроксиметилфурфуролу, які при взаємодії з α -нафтолом утворюють забарвлені продукти конденсації: спостерігається поява червоно-фіолетового кільця на межі розділу фаз.

Наявність червоно-фіолетового кільця у досліджуваному розчині свідчила про наявність вуглеводів у сировині.

Ідентифікацію полісахаридів проводили за реакцією з 96% етанолом. Утворення білого аморфного сироподібного осаду при додаванні 4-кратного об'єму 96% етанолу до 20 мл концентрованої водної витяжки свідчило про наявність полісахаридів у досліджуваній сировині.

За реакцією ідентифікації з купрум-тартратним реактивом утворився цегельно-червоний осад купруму (I) оксиду, який свідчив про наявність цукрів у досліджуваному зразку.

Висновки.

1. За допомогою реакцій ідентифікації встановлено наявність вуглеводів, полісахаридів і цукрів у свербіжниці польової трави.

2. З метою стандартизації сировини свербіжниці польової трави, доречно визначити якісний склад моносахаридів, їх кількісний вміст, що буде наступним етапом наших досліджень.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ З КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Влодек О. Б., Останіна Н. В., Брязкало В. В.

ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМНУ»,
м. Київ, Україна

Вступ.

2024 рік пройшов в умовах широкомасштабного вторгнення ворога, яке триває від 24 лютого 2022 р. і продовжується досі.

На проведення наукових досліджень негативно вплинуло значне скорочення бюджетного фінансування науки у період воєнного стану в Україні.

За таких умов лабораторії були змушені часто вдаватися до запровадження режиму неповної зайнятості працівників, переводити частину персоналу в режим вимушеного простою або навіть скорочувати певну чисельність працівників.

Питання інформаційної підтримки лабораторії розглянуто на прикладі Державної науково-дослідної лабораторії з контролю якості лікарських засобів ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва Національної академії медичних наук України» (далі - Лабораторія).

Мета.

Створення умов для належного функціонування лабораторії в умовах викликів воєнного часу, зокрема використання новітніх інформаційних технологій у лабораторній практиці з метою зменшення витрат на підтримку лабораторної системи управління якістю шляхом автоматизації процесів збору та обробки даних.

Методи дослідження.

У процесі роботи було застосовано наступні методи:

- бібліографічний;
- комп'ютерного пошуку;
- статистичні;
- циклу PCDA (Plan-Do-Check-Act).

Цикл PCDA – це метод управління якістю, який дозволяє організаціям систематично покращувати свої процеси. Він складається з чотирьох етапів:

- планування,
- виконання,
- перевірка та
- дії з удосконалення,

які систематично повторюються для досягнення сталого вдосконалення.

Отримані результати.

Наша лабораторія:

- прекваліфікована Всесвітньою Організацією Охорони здоров'я (ВООЗ) на проведення контролю якості лікарських засобів;
- атестована Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками на право проведення контролю якості лікарських засобів відповідно до галузі атестації;
- акредитована Національним агентством з акредитації України на відповідність вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»;
- сертифікована Українським інститутом стандартів на відповідність вимогам ДСТУ EN ISO 9001:2018 «Системи управління якістю. Вимоги», та впровадила процесний підхід.

За інформаційне забезпечення в рамках системи управління якістю відповідає процес під назвою «Інформаційне забезпечення».

Робота даного процесу спрямована на надійне функціонування програмно-технічних ресурсів лабораторії і охоплює наступні напрямки:

- виконання регламентних та ремонтно-відновлювальних робіт із обслуговування комп'ютерної техніки;
- забезпечення загального функціонування веб-сайту лабораторії;
- супроводження автоматизованої комп'ютерної системи (АКС).

Робота АКС передбачає:

- збір та первинну обробку даних, отриманих у процесі проведення випробувальних робіт (дані замірів засобів вимірювальної техніки);
- збір та первинну обробку даних замірів показників температури та відносної вологості повітря в приміщеннях лабораторії та архіву зразків;
- ведення службових баз даних;
- забезпечення працездатності інформаційного ресурсу лабораторії www.druglab.kiev.ua та моніторинг інформаційного наповнення веб-сайту (забезпечення належної роботи стрічки новин, зворотного зв'язку з відвідувачами, анкетування відвідувачів веб-сайту тощо).

У лабораторії розроблені та впроваджені відповідні процедури валідації програмного забезпечення та резервування даних.

Згідно із затвердженим Графіком здійснюється проведення тестової процедури повного відновлення даних з резервних копій та перевірка їх неушкодженості та правильності.

Часті відключення електроенергії, що виникали внаслідок ворожих обстрілів енергетичної інфраструктури, приводили до виникнення збоїв у роботі серверного обладнання.

Тому, з метою мінімізації ризиків аварійного відключення, в лабораторії було організовано систему резервного електроживлення, яка дозволила

забезпечити роботу основного парку випробувального обладнання. Паралельно було на практиці реалізовано проект резервного сервера баз даних з можливістю внесення змін та оперативного друку документів.

В якості джерел резервного живлення в лабораторії було використано бензогенератор та потужні зарядні станції *Bluetti*.

Аварійне живлення серверного приміщення здійснювалось від зарядної станції *Oukitel*.

Таким чином вдалося забезпечити практично безперебійний режим роботи нашої лабораторії.

Робота процесу «Інформаційне забезпечення» оцінюється згідно протоколу аналізу функціонування за критеріями оцінки на щомісячних оперативних засіданнях лабораторії та щопівроку на звітах вищого керівництва лабораторії.

Перевірка роботи процесу проводиться за допомогою внутрішніх та зовнішніх аудитів. У разі виявлення невідповідностей у роботі процесу складається протокол невідповідності, згідно якого визначаються причини виникнення невідповідності, призначається особа, відповідальна за їх усунення у встановлений термін, та розробляється відповідна коригувальна дія.

Контроль за результативністю усунення виявлених невідповідностей у функціонуванні процесу покладено на процес забезпечення дієвості системи управління якістю.

Таким чином, у лабораторії, на основі принципів менеджменту якості створено механізм розподілу між працівниками обов'язків стосовно обробки інформації, яка зберігається в межах діючої АКС, що є актуальним в умовах обмеженої кількості працівників.

Контроль за роботою процесу «Інформаційне забезпечення» в рамках системи управління якістю дозволяє підтримувати його роботу на належному рівні.

Висновки.

Накопичений досвід створення та підтримки роботи процесу «Інформаційне забезпечення» Державної випробувальної лабораторії з контролю якості лікарських засобів ДУ «Інститут громадського здоров'я НАМНУ» на основі менеджменту якості може бути рекомендованим для обговорення та обміну досвідом усім зацікавленим у розширенні ділового співробітництва у сфері контролю якості лікарських засобів.

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ОДНОЧАСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ СУПУТНІХ ДОМІШОК У КОМБІНОВАНОМУ СПРЕЇ БЕНЗИДАМІНУ З ЛІДОКАЇНОМ

Гончар О. О.^{a,b}, Чорний В. А.^{a,c}, Головченко О. С.^a, Георгіянци В. А.^a

^a Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

^b КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, Рівне, Україна

^c ПАТ «Фармак», Київ, Україна

honchar.oxu@gmail.com

Вступ. У сучасній фармацевтичній практиці спостерігається тенденція до розробки комбінованих лікарських засобів (ЛЗ), що дозволяє досягти синергічного/адитивного терапевтичного ефекту, підвищити ефективність лікування та покращити комплаєнс.

Однією з таких перспективних комбінацій є поєднання бензидаміну гідрохлориду (нестероїдний протизапальний засіб, НПЗЗ) та лідокаїну гідрохлориду (місцевий анестетик), яке демонструє синергічну дію при лікуванні запальних захворювань ротоглотки. Така комбінація дозволяє поєднати протизапальну, антисептичну та знеболювальну дії, що покращує клінічну ефективність засобу. Однак, розробка та впровадження у виробництво комбінованого ЛЗ вимагає створення надійної системи контролю якості, ключовим аспектом якої є визначення та контроль супутніх домішок.

Крім того, контроль якості за класичними підходами часто є ресурсомістким, потребує використання значної кількості хімічних реагентів, що суперечить принципам «зеленої хімії» та збільшує «екологічний слід» фармацевтичного виробництва.

Мета дослідження. Обґрунтувати необхідність розробки та валідації уніфікованої методики одночасного аналізу та визначення супутніх домішок у комбінованому спреї бензидаміну з лідокаїном з урахуванням принципів «зеленої аналітичної хімії».

Методи дослідження. Аналіз монографій Державної фармакопеї України (ДФУ), Британської фармакопеї (БФ), огляд наукової літератури щодо фармакотерапевтичної доцільності використання комбінації бензидаміну та лідокаїну, а також розроблених методів контролю якості відповідних субстанцій та лікарських форм.

Результати дослідження. Бензидамін є НПЗЗ місцевої дії з групи індозолів, володіє протизапальними, антисептичними та місцевоанестезуючими властивостями, застосовується у медичній практиці із 1960-х років. Лідокаїн – місцевий анестетик амідного типу, широко використовується у медицині з 1940-х років для усіх видів анестезії та як протиаритмічний засіб (при системному застосуванні). Комбінація бензидаміну та лідокаїну гідрохлориду є перспективною для застосування у вигляді спреїв у оториноларингології, стоматології та під час діагностичних процедур (наприклад, ендоскопії), оскільки може забезпечити комплексний вплив на запальні процеси слизової оболонки, що супроводжуються больовим синдромом. Перспективність даної комбінації підтверджується клінічними дослідженнями, які вказують на

потенційне покращення переносимості медичних маніпуляцій, зокрема ендоскопічних досліджень, при попередньому застосуванні спрею, що містить лідокаїн та бензидамін, порівняно з використанням монопрепаратів. Дослідження також демонструють можливість зменшення частоти виникнення післяпроцедурного болю в горлі та полегшення інтубації стравоходу [5]. Проте створення таких комбінацій вимагає чітко визначених умов контролю якості, зокрема щодо супутніх домішок. Згідно з вимогами ДФУ у лідокаїні контролюються домішки 2,6-диметиланілін (DMA) методом порівняння інтенсивності забарвлення з нітробензальдегідом; допустимий вміст $\leq 0.01\%$ (100 ppm) [1]. БФ регламентує контроль вмісту DMA методом високоефективної рідинної хроматографії (ВЕРХ), та низки інших домішок, зокрема: 2-(діетиламіно) -N-(2,6-диметилфеніл)ацетамід (лідокаїн N²-оксид), N-(2,6-диметилфеніл)ацетамід, N-(2,6-диметилфеніл)-2-(етиламіно)ацетамід, 2-2'-(азандііл)біс[N-(2,6-диметилфеніл)ацетамід], 2-(діетиламіно) -N-(2,3-диметилфеніл)ацетамід, N-(2,6-диметилфеніл)-2-[(1-метилетил)аміно]ацетамід, 2-хлор- N-(2,6-диметилфеніл)ацетамід, 2-(діетиламіно) -N-(2,4-диметилфеніл)ацетамід, 2-(діетиламіно) -N-(2,5-диметилфеніл)ацетамід, N-(2,6-диметилфеніл)-2-(етилметиламіно)ацетамід [4].

На даний час у ДФУ не представлено монографії на бензидамін. БФ регламентує ідентифікацію бензидаміну гідрохлорид методом інфрачервоної абсорбційної спектрофотометрії, визначення супутньої домішки 1-Бензил-1H-індазол-3-олу (домішка G) методом рідинної хроматографії у поєднанні з мас-спектрометрією, кількісне визначення – алкаліметрично з потенціометричним визначенням кінцевої точки. У лікарських формах (ЛФ) з бензидаміном (ополіскувач, оромукозальний спрей) ідентифікацію та визначення супутніх домішок здійснюють методом тонкошарової хроматографії (ТШХ), визначення кількісного вмісту проводять методом газової хроматографії. Крім з бензидаміном аналізують методом UV-спектрофотометрії, контроль супутніх домішок – ТШХ [4]. Повідомляють про розробку та валідацію методу високоефективної рідинної хроматографії з оберненою фазою придатного для ідентифікації, визначення супутніх домішок (3-диметиламінопропіл-2-бензиламінобензоату, 3-диметиламінопропіл-2-амінобензоату, 1-бензил-1H-індазол-3-олу, 1-бензил-2-(3-диметиламінопропіл)-1,2-дигідро-3H-індазол-3-ону та 1-бензил-3-(3-(3-диметиламінопропіл)-3-метиламіно)пропокси-1H-індазолу) та кількісного визначення вмісту бензидаміну гідрохлориду в ЛФ. Метод підходить для рутинного контролю якості ЛФ [3].

Зазначимо також, необхідність визначення вмісту допоміжних речовин, зокрема консервантів (метилпарабену тощо.) у ЛФ [2].

Таким чином, окремі методи контролю кожного компоненту вимагають щонайменше трьох різних випробувань, що ускладнює контроль якості та збільшує витрати. Така фрагментарність суперечить принципам «зеленої хімії» та економічної доцільності. Очевидно, що для рутинного контролю якості комбінацій бензидаміну з лідокаїну у ЛФ потребує розробки уніфікованої методики контролю, що дозволить спільно визначати компоненти комбінації, специфічні домішки та консерванти у суміші з метою зниження витрат на

контроль якості та зменшення екологічного сліду. Запропоновано використання методу ВЕРХ.

Висновки. Проведене дослідження є важливим етапом у розробці якісного комбінованого лікарського засобу на основі бензидаміну гідрохлориду та лідокаїну гідрохлориду у формі спрею. Обґрунтовано перспективність створення даної комбінації, підтверджено клінічними даними.

Проаналізовано вимоги ДФУ до контролю якості лідокаїну гідрохлориду, включаючи специфічні домішки та методи їх визначення та вимоги БФ стосовно аналізу бензидаміну гідрохлориду та лікарських форм з ним.

Аналіз фармакопейних вимог засвідчив складність контролю домішок у кожній субстанції окремо та вказав на необхідність розробки уніфікованої методики аналізу та одночасного визначення супутніх домішок обох діючих речовин з метою підвищення ефективності контролю якості, що є важливою складовою створення безпечного та ефективного лікарського засобу. ВЕРХ є оптимальним методом для одночасного визначення супутніх домішок обох активних речовин і консервантів у складі ЛФ згідно з принципами «зеленої хімії». Нашою метою є розробка «зелених» аналітичних протоколів зі зменшеним використанням органічних розчинників.

Подальші етапи дослідження будуть спрямовані на розробку та валідацію. Очікується, що результати валідації підтвердять придатність розробленої методики для рутинного контролю якості комбінованого спрею бензидаміну з лідокаїном на фармацевтичних підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Державна фармакопея України : в 3 т. 2-ге вид. Харків : Держ. підприємство «Укр. наук. фармакопе. центр якості лік. засобів», 2014. Т. 2. 724 с.
2. Чорний В. А. Розробка методик контролю якості лікарських препаратів з бензидаміну гідрохлоридом з позицій "зеленої хімії" : автореф. дис. канд. : 15.00.02. Харків, 2021. 24 с. URL: https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/avtoreferat_chernyj-itog-_na-sajt.pdf (дата звернення: 14.05.2025).
3. Carlucci G., Iuliani P., Di Federico L. Simultaneous determination of benzydamine hydrochloride and five impurities in an oral collutory as a pharmaceutical formulation by high-performance liquid chromatography. *Journal of chromatographic science*. 2010. Vol. 48, no. 10. P. 854–859. URL: <https://doi.org/10.1093/chromsci/48.10.854> (date of access: 14.05.2025).
4. Commission B. P. *British Pharmacopoeia*. Vol. I–VI. London: The Stationery Office; 2024. 7516 p. Stationery Office, The, 2020.
5. Lidocaine versus lidocaine plus benzydamine as a topical anesthesia regimen for unsedated upper gastrointestinal endoscopy: a comparison study / M. Ibis et al. *The turkish journal of gastroenterology*. 2015. Vol. 26, no. 3. P. 224–227. URL: <https://doi.org/10.5152/tjg.2015.0090> (date of access: 14.05.2025).

МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЦИФРОВІ СЕРТИФІКАТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ФАРМАЦЕВТІВ

Гриньків Я. О., Рев'яцький І. Ю.

ДНП «Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького», м. Львів, Україна

yaruna_hrynkiv@ukr.net

Вступ. Стандартизовані освітні програми забезпечують уніфікований рівень професійної підготовки, однак вони часто не враховують індивідуальних особливостей і потреб здобувачів освіти. Повна персоналізація навчального процесу є ресурсномісткою та складною для масштабної реалізації в межах освітньої системи. Оптимальним рішенням постає поєднання стандартів із персоналізованими компонентами, що дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних запитів без зниження його якості й ефективності.

Мета дослідження. Проаналізувати роль, доцільність та ефективність персоналізованих елементів у структурі післядипломної освіти фармацевтів.

Матеріали та методи. У процесі дослідження було проведено аналіз наукової літератури та спеціалізованих видань щодо тенденцій змін у післядипломній фармацевтичній освіті, що дозволило ідентифікувати ключові концепції та практичні моделі персоналізованого навчання.

Результати. Побудова індивідуальних освітніх траєкторій, що враховують попередній професійний досвід, інтереси й кар'єрні цілі фахівців, сприяє підвищенню мотивації та результативності навчання. Актуальні підходи до організації післядипломної підготовки включають використання таких інноваційних інструментів, як мікрокваліфікацій (microcredentials) і цифрових сертифікатів досягнень (digital badges), що забезпечують адаптивність і модульність освітніх програм. Мікрокваліфікації – це цілеспрямовані освітні одиниці, що засвідчують опанування конкретних знань, навичок чи компетенцій. Вони можуть бути як альтернативою, так і доповненням до традиційних кваліфікацій, пропонуючи гнучкий підхід до навчання. Додавання префікса «мікро» вказує на вузьку спеціалізацію та обмежений обсяг, що особливо актуально в умовах динамічних змін фармацевтичної практики.

Цифрові сертифікати досягнень – інструменти фіксації й визнання здобутих результатів навчання, що акцентують увагу на підтвердженні досягнень, а не лише на проходженні формального курсу. Їх використання стимулює навчальну активність і підвищує зацікавленість у безперервному професійному розвитку.

Висновки. Застосування персоналізованих елементів, зокрема мікрокваліфікацій і цифрових сертифікатів досягнень, відкриває нові можливості для удосконалення системи післядипломної освіти фармацевтів. Ці інструменти сприяють підвищенню гнучкості, адаптивності та індивідуалізації освітнього процесу, що є критично важливим з огляду на зростаючі вимоги до професійної компетентності. Подальші дослідження доцільно спрямувати на оцінку впливу таких освітніх стратегій на професійний розвиток та кар'єрну динаміку фахівців фармацевтичного сектору.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИЗАПАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ У ФОРМІ ГЕЛЮ МЕТОД IN VIVO

Дроздова А. О., Луцька А. В., Томчук В. В.

Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика,
Українська військово-медична академія, м. Київ Україна
drozdova82@ukr.net

Вступ

Протизапальні засоби є однією з найпоширеніших груп лікарських препаратів, що застосовуються при лікуванні різних захворювань запального характеру.

Місцеві лікарські форми (ЛФ), зокрема гелі, набули широкого використання завдяки перевагам: зручності нанесення, швидкому проникненню через шкіру, локальній дії та зниженню ризику системних побічних ефектів.

Протизапальні гелі є ефективною ЛФ для місцевого застосування, завдяки високій біодоступності та прямій дії на уражену ділянку.

Актуальність дослідження обумовлена потребою в розробці нових гелевих засобів з високою ефективністю та мінімальними побічними ефектами.

Гелева форма дозволяє забезпечити як тривале утримання препарату на поверхні шкіри, так і контрольоване вивільнення активної речовини.

У зв'язку з цим виникає потреба у створенні нових фармацевтичних композицій у формі гелю з поліпшеними фармакологічними властивостями.

Мета дослідження

Оцінити протизапальну активність нової фармацевтичної композиції у формі гелю методом in vivo з використанням стандартної моделі запалення у лабораторних тварин.

Методи та результати дослідження

Дослідження проводилося з дотриманням принципів Директиви 2010/63/EU Ради ЄС «Про охорону тварин, що використовуються з науковою метою» (Брюссель, 2010) та «Загальних етичних принципів експериментів на тваринах» (Київ, 2001), що узгоджені з Європейською конвенцією про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментальної та іншої наукової мети (Страсбург, 1985) та Етичним Кодексом Всесвітньої Медичної асоціації (Гельсінкі, 1964) на базі ДУ «Інститут ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України» відповідно до методичних рекомендації ДФЦ МОЗ України.

Тварини знаходилися відповідно до вимог санітарно-гігієнічних норм на стандартному раціоні та отримували їжу і воду ad libitum.

Усі експерименти проводились відповідно до методик і вимог ДФЦ МОЗ України та комісії з біоетики.

Тварин утримували у стандартних санітарних умовах.

Під час експерименту лабораторні тварини знаходилися у кімнаті для проведення випробувань при кімнатній температурі, вологості до 55 %, природному світловому режимі “день-ніч”, у стандартних клітках, на харчовому раціоні – фуражне зерно, хліб, коренеплоди (буряк, морква).

Оцінку протизапального ефекту здійснювали шляхом вимірювання об'єму лапи у динаміці. Контрольна група отримувала гель без активної речовини, порівняльна група — протизапальний препарат.

У результаті проведених досліджень встановлено, що запропонована фармацевтична композиція у формі гелю чинить виражену протизапальну дію на моделі каррагінан-індукованого запалення у щурів.

Введення гелю в експериментальній групі призвело до значного зменшення набряку лапи вже через 1 годину після нанесення, при цьому максимальний ефект спостерігався на 3–4 годині.

У порівнянні з контрольною групою (без активної речовини), гель достовірно знижував показники запалення ($p < 0,05$).

Порівняння з референс-препаратом (диклофенак у формі гелю) показало, що нова композиція має аналогічну або навіть вищу ефективність у деяких часових точках спостереження.

Спостереження також показали добру переносимість гелю: на місці нанесення не виявлено ознак подразнення, почервоніння чи алергічних реакцій.

Таким чином, отримані результати свідчать про високий потенціал досліджуваного гелю як ефективного протизапального засобу для зовнішнього застосування.

Висновок

Проведене *in vivo* дослідження протизапальної активності нової фармацевтичної композиції у формі гелю підтвердило ефективність цього засобу у моделі гострого запалення.

Результати експерименту продемонстрували, що застосування гелю призводить до істотного зниження запальної реакції, що проявлялося у зменшенні об'єму лапи тварин після індукції запалення.

Активна дія спостерігалась вже в першу годину після нанесення і зберігалась протягом усього періоду спостереження, що свідчить про швидкий початок дії та тривалий протизапальний ефект.

За деякими показниками нова композиція навіть перевищувала за ефективністю відомий референс-препарат.

Окрім вираженої фармакологічної активності, гель продемонстрував хорошу переносимість та відсутність місцевих подразнень, що дозволяє розглядати його як перспективний препарат для зовнішнього застосування при запальних захворюваннях шкіри, суглобів та м'язів.

Таким чином, нова фармацевтична композиція у формі гелю заслуговує на подальше доклінічне та клінічне вивчення з метою підтвердження її ефективності та безпечності в умовах реального медичного застосування.

**ІННОВАЦІЙНІ КОНЦЕПЦІЇ, ПІДХОДИ
ТА МЕТОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДАХ ДОДИПЛОМНОЇ
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ**

Еберле Л. В.

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна
lidaeberle@gmail.com

Освітній процес в Україні, зокрема у сфері фармацевтичної освіти, переживає період значних змін.

Реформа вищої освіти, адаптація до міжнародних стандартів, запровадження інноваційних технологій та підходів вимагають від навчальних закладів гнучкості та швидкої адаптації до нових умов.

Додипломна фармацевтична освіта, яка є важливим етапом підготовки майбутніх фармацевтів, потребує застосування новітніх концепцій, методів і ресурсів, щоб забезпечити високу якість навчання та розвиток професійних навичок у здобувачів вищої освіти.

Однією з основних концепцій, яка лежить в основі сучасної фармацевтичної освіти, є компетентний підхід. Він спрямований не лише на набуття теоретичних знань, але й на розвиток практичних навичок, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків.

Основною метою цього підходу є розвиток у здобувачів здатності самостійно приймати рішення та ефективно діяти в реальних професійних ситуаціях.

Іншим важливим напрямом є інтеграція теоретичних знань з практичним досвідом.

Для фармацевтичної освіти особливо важливо, щоб здобувачі не тільки освоювали основні дисципліни, а й мали можливість застосовувати знання на практиці.

Це досягається через навчальні практики, стажування в аптеках та медичних закладах, що сприяє розвитку необхідних практичних навичок для професійної діяльності після завершення навчання.

Сучасні методи навчання у фармацевтичній освіті включають інноваційні підходи, серед яких однією з найбільш ефективних є метод активного навчання.

Цей підхід передбачає залучення здобувачів до самостійної роботи та розвитку критичного мислення.

Відомими методами активного навчання є проблемне навчання, інтерактивні лекції, групові обговорення та рольові ігри, які допомагають студентам розвивати навички аналізу реальних ситуацій і знаходження оптимальних рішень у фармацевтичній практиці.

Не менш важливим є використання новітніх технологій для підвищення ефективності освітнього процесу.

Завдяки електронним підручникам, онлайн-курсам, відео-лекціям та мобільним додаткам студенти мають доступ до актуальних матеріалів і ресурсів

у зручний для них час. Це дозволяє забезпечити гнучкість навчання і дозволяє студентам самостійно організовувати свій навчальний процес.

Для успішної реалізації освітнього процесу важливо, щоб навчальні заклади мали належну матеріально-технічну базу, включаючи лабораторії, практичні кабінети, комп'ютерні класи та доступ до електронних бібліотек і ресурсів.

Не менш важливим є також система оцінювання, що має включати не лише традиційні іспити, а й практичні завдання, які дозволяють перевіряти рівень компетенцій здобувачів.

Співпраця з фармацевтичними установами і аптеками є ключовим елементом ефективної реалізації освітнього процесу.

Практичні заняття та стажування в реальних умовах дозволяють не лише закріплювати теоретичні знання, а й набуті професійних навичок, що є необхідними для успішної кар'єри у фармацевтичній сфері.

Таким чином, застосування сучасних концепцій, методів та засобів навчання у закладах додипломної фармацевтичної освіти дозволяє формувати висококваліфікованих фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах швидких змін у фармацевтичній галузі.

Впровадження компетентного підходу, активних методів навчання та новітніх технологій забезпечує не лише теоретичну, а й практичну підготовку здобувачів до професійної діяльності.

Для подальшого розвитку фармацевтичної освіти необхідно продовжувати інтеграцію сучасних підходів і технологій та зміцнювати співпрацю між навчальними закладами і професійними установами фармацевтичної галузі.

IN SILICO ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАКОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ РЯДУ 7,8-ДИЗАМІЩЕНИХ ТЕОФІЛІНУ

Жиган А. М., Михалків М. М., Коробко Д. Б., Івануса І. Б.

Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна
mikhalkiv@tdmu.edu.ua

Вступ

Публікації науковців різних країн у провідних виданнях фармацевтичного спрямування підтверджують, що пошук нових субстанцій лікарських речовин серед синтетичних сполук залишається одним із пріоритетних напрямів подальшого розвитку медичної/ фармацевтичної хімії.

На сьогоднішній день невпинно зростає інтерес до *in silico* методів, які відкривають нові можливості щодо ідентифікації оригінальних активних фармацевтичних інгредієнтів. Вони дозволяють істотно скоротити час дослідження, зменшити економічні витрати і мінімізувати використання лабораторних тварин.

Окрім того, комп'ютерне моделювання сприяє виявленню нових мішеней для терапії відповідних захворювань та поліпшенню дизайну молекул, що підвищує ефективність розробки лікарських засобів на ранніх етапах.

Вже відомі похідні теофіліну часто є сполуками з широким спектром фармакологічної дії, а аналіз літературних джерел свідчить про значний синтетичний потенціал даної молекули в напрямку створення нових лікарських засобів.

Мета

Проведення *in silico* дослідження фармакологічної активності ряду віртуальних 7,8-дизаміщених теофіліну.

Методи

In silico методи прогнозування фармакологічної дії за допомогою онлайн-ресурсу SuperPred 3.0.

Результати дослідження

Нами було проаналізовано похідні теофіліну із різними замісниками в 7 і 8 положеннях. Всі досліджувані сполуки віртуальної бібліотеки є найбільш схожі до лікарських засобів, які належать до групи **R03DA**: Ксантини, системні засоби для лікування обструктивних захворювань дихальних шляхів.

Прогноз ґрунтувався на подібності структури досліджуваних речовин до семи вже відомих сполук підгрупи **R03DA** (ацефіліну піперазин, баміфілін, дипрофілін, доксофілін, етаміфілін, проксифілін, теофілін).

Наші дослідження показали, що саме етильний радикал в порівнянні із метильним та пропільним, введений в 7 положення молекули теофіліну, буде мати вищі значення вірогідності прояву фармакологічної дії.

Так, для сполук структури **1** (2-(7-алкіл-1,3-диметил-2,6-діоксо-2,3,6,7-тетрагідро-1*H*-пурин-8-ілтіо)ацетатні кислоти) вірогідність дії знижувалася з 91,66 % до 90,42 % та 91,29 % відповідно, для сполук структури **2** (2-(7-алкіл-1,3-диметил-2,6-діоксо-2,3,6,7-тетрагідро-1*H*-пурин-8-ілтіо)ацетаміди) – з 92,99 % до 91,66 % та 92,63 % відповідно.

Аналогічні результати ми отримали для сполук структур **3** (2-(7-алкіл-1,3-диметил-2,6-діоксо-2,3,6,7-тетрагідро-1*H*-пурин-8-ілтіо)-фенілацетати) та **4** (2-(7-алкіл-1,3-диметил-2,6-діоксо-2,3,6,7-тетрагідро-1*H*-пурин-8-ілтіо)-*N*-фенілацетаміди), тому подальші дослідження проводилися в ряду сполук з етильним радикалом у 7 положенні.

Отже, карбонільмісні похідні 7-етил-8-тіотеофіліну (кислота й амід) відрізняються за вірогідністю прояву активності на 1,38 %.

Тобто, наявність в 8 положенні базової молекули тіоацетамідного фрагменту більше впливає на потенційну фармакологічну дію ніж залишку ацетатної кислоти.

Подальша модифікація вищенаведених віртуальних речовин шляхом введення групи C₆H₅ (перехід до естеру та фенілацетаміду відповідно) призвела до підвищення показнику активності в першому випадку з 91,61 % до 93,43 % (на 1,82 %), а в другому – лише на 0,09 %.

Слід відзначити, що 2-(7-етил-1,3-диметил-2,6-діоксо-2,3,6,7-тетрагідро-1*H*-пурин-8-ілтіо)-*N*-фенілацетамід може також потенційно проявляти активність (1,15 %) як лікарські засоби, які належать до групи **N06BA**: Симпатоміметики центральної дії.

Сумарна вірогідність прояву активностей для даної сполуки становить 94,23 %.

Висновки

Результати дослідження з високою вірогідністю засвідчили потенційну можливість використання проаналізованих 7,8-дизаміщених теофіліну для лікування обструктивних захворювань дихальних шляхів.

На величину прояву активності найбільший вплив чинять наступні замісники: етил – в 7 положенні та фенілацетамід – у 8 положенні базового гетероциклу (8-тіотеофіліну).

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО КОНТРОЛЯ ЯКОСТІ ОЧИЩЕННЯ ОБЛАДНАННЯ У ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Журавель А. В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна
a.zhuravel@nubip.edu.ua

Вступ. У сучасному фармацевтичному виробництві ефективне очищення обладнання є критичним фактором забезпечення якості й безпечності лікарських засобів. Ускладнення технологій, впровадження багатоцільових виробничих ліній та посилення регуляторних вимог зумовлюють необхідність глибокого переосмислення традиційних підходів до очищення. Перехресне забруднення та залишкові домішки становлять потенційну загрозу здоров'ю пацієнтів, що вимагає науково обґрунтованої стратегії контролю якості очищення обладнання. Проблема очищення обладнання набула актуальності у другій половині ХХ століття з появою перших стандартів GMP, однак питання науково обґрунтованих меж залишків, автоматизації очищення та гармонізації підходів досі залишаються відкритими.

Мета дослідження – проаналізувати еволюцію регуляторних і наукових підходів до очищення обладнання, окреслити зміни парадигм та актуальні виклики очистки обладнання у фармацевтичному виробництві та контролю якості цього процесу.

Методи дослідження. У роботі використано структурно-логічний, порівняльний, системно-аналітичний методи, а також метод критичного аналізу нормативно-правових документів (GMP, FDA, EMA, WHO, PIC/S) та наукових джерел з фармацевтичної технології і токсикології.

Результати дослідження. Визначено ключові етапи становлення поняття «валідації очищення» – від візуальної оцінки до використання Permitted Daily Exposure (PDE) як критерію оцінки залишкових домішок.

Зазначено, що офіційна вимога PDE вперше з'явилась у додатку Annex 15 EU GMP (2015), що змінило підхід до очищення: від сталої норми 10 ppm до індивідуальної токсикологічної оцінки. Зроблено порівняння між старою та новою парадигмами очищення за критеріями мети, аналітики, документації, оцінки ризиків та регуляторних вимог. Визначено, що сучасна парадигма базується на інтеграції CCS (Contamination Control Strategy), використанні автоматизованих систем (CIP/SIP) і концепції процесуального контролю (PAT).

Встановлено проблеми, пов'язані з недостатньою уніфікацією розрахунку PDE, складністю очищення деякого обладнання, обмеженнями аналітичних методів, а також з недооцінкою впливу допоміжних речовин.

Висновки. Дослідження підтвердило, що контроль якості очищення обладнання є багатофакторним міждисциплінарним процесом, який потребує гармонізації на міжнародному рівні, доступу до уніфікованих токсикологічних даних, автоматизації очищення, широкого впровадження сучасних аналітичних технологій. Перспективними є напрями розвитку загальнодоступних баз PDE, уніфікованих стандартів оцінки ризиків, інструментів контролю в реальному часі.

АКТУАЛЬНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ФАРМАКОНАГЛЯДУ ДО СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ РОЗРОБКИ, ВИРОБНИЦТВА І ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Зайченко Г. В., Ніколаєв С. Ю.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ
madzin2@gmail.com

Вступ. Фітотерапія – сегмент сучасної медичної практики, що активно розвивається.

Стрімкий розвиток прогресивних фармацевтичних технологій при розробці лікарських засобів рослинного походження, зокрема фітоінженерії (фітонірингу), відкрив шлях для нових фітопрепаратів, що докорінно відрізняються якістю виробництва і аналітичного контролю фітоекстрактів, як активних фармацевтичних інгредієнтів, підходами до преклінічного і клінічного їх дослідження, наявною доказовою базою щодо безпеки і ефективності застосування.

Фітопрепарати демонструють свою дієвість у багатьох сферах медицини [1, 2], кожен четвертий лікарській засіб у світі отримують безпосередньо з лікарської рослинної сировини.

Серед основних відмінностей від синтетичних лікарських засобів, лікарі і пацієнти зазначають привабливий профіль безпеки, добру переносимість, ефективність, можливість тривалого курсового лікування, економічну доступність фітопрепаратів.

З іншої сторони, фітотерапія добре відповідає бажанню багатьох людей уникати синтетичних ліків, дотримуватися тренду щодо споживання більш «зелених», «органічних» продуктів харчування і ліків, дотримання здорового способу життя.

Наразі очевидним є значний потенціал стосовно покращення властивостей препаратів на рослинній основі.

Значними віхами в еволюції препаратів рослинного походження стали новогаленові препарати з мінімізацією у своєму складі баластних речовин й впровадженням стандартизації не за сухим залишком, як галенові препарати, а за діючими речовинами.

Наступним кроком стало створення фітопрепаратів з однією речовиною або з групою подібних активних сполук рослинного походження, що демонструють максимально прогнозовані ефективність і безпеку.

Наступним поколінням можуть стати фітопрепарати, що виробляють на основі біотехнологій.

Ці технологічні продукти рослинного походження мають такі переваги, як контрольовані умови отримання діючої речовини, стандартизація, вища біодоступність, більша безпека й ефективність. До них можна застосовувати термін «фітоінженерія» (англ. *phytoneering*) [3], а також сучасні стандарти доказової медицини.

Крім оригінальних фітопрепаратів, що розробляються відповідно до суворих стандартів належних практик (GACP, GMP, GLP, GCP), реєструються за

повним досьє, проходять численні клінічні дослідження впродовж всього життєвого циклу, створюють і розвивають власну доказову базу, дедалі частіше включаються до клінічних протоколів і стандартів лікування, з'являються генеричні версії фітопрепаратів, так званих фітосимілярів, подібних за складом фітоекстрактів, але таких що проходять обмежені дослідження, зокрема клінічні, і можуть суттєво відрізнятись від інноваційних фітопрепаратів прототипів за спектром своїх лікувальних властивостей і профілю побічних реакцій.

Викликає занепокоєння той факт, що порівнюючи кількість діючої речовини (дозу фітоекстракту) у різних препаратах, розбіжність може бути від 10 до 400 разів, так само можуть бути різними і кількість токсичних домішок, що контролюються як показники безпеки фітоекстрактів [4, 5].

Отже, на сучасному фармацевтичному ринку представлені фітопрепарати різних поколінь з різними ступенями прогнозованої ефективності та безпеки. Крім того, змінюється ландшафт продуктів, що містять фітоекстракти, зокрема значними темпами зростає асортимент дієтичних добавок, засобів лікувальної косметики, функціональних харчових продуктів, спортивного харчування тощо.

Сучасна система фармаконагляду має враховувати особливості фітопрепаратів, створювати передумови для розуміння лікарями, фармацевтами, пацієнтами відмінностей між різними поколіннями фітопрепаратів, дієтичними добавками і фітопрепаратами, що буде сприяти мінімізації ризиків виникнення побічних реакцій, проявів неефективності при їх застосуванні.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методичних засад фармаконагляду при застосуванні лікарських засобів і дієтичних добавок рослинного походження, адаптованих під сучасні реалії медичної та фармацевтичної практики в Україні.

Методи дослідження. Для проведення дослідження використані бібліосемантичний, аналітичний, бібліографічний методи. У перспективних дослідженнях будуть долучені методи оцінки карт повідомлень про побічні реакції фітопрепаратів, аналітичний метод з використанням Штучного Інтелекту та статистичний методи аналізу.

Результати дослідження. Проведений нами аналіз виявив наступне. Розвиток фітопрепаратів йде шляхом впровадження високого рівня агротехнологій інтродукції рослин як сировинної бази, фармацевтичних технологій отримання, очищення, стандартизації фітоекстрактів, наукового обґрунтування, покращення методів контролю якості, застосування сучасних підходів до експериментальних і клінічних досліджень фітопрепаратів для покращення безпеки та ефективності їх використання.

На фармацевтичному ринку представлені фітопрепарати різних поколінь з різними ступенями прогнозованої ефективності та безпеки.

Тотожний склад та форма випуску фітопрепаратів не надають їм однакові фармацевтичні, фармакологічні властивості і не забезпечують однаковий результат лікування.

Сучасна система фармаконагляду не в повній мірі враховує ці особливості фітопрепаратів, необхідні зміни, що мають бути скеровані на підвищення ефективності і безпеки різних продуктів, що містять фітоекстракти.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, виникає необхідність у розробці науково-методичних засад фармаконагляду при застосуванні лікарських засобів і дієтичних добавок рослинного походження, адаптованих під сучасні реалії медичної та фармацевтичної практики в Україні.

Література:

1. Зайченко, Г., Кисличенко, В., Процька, В., Федосов, А., & Сімонов, П. (2024). Перспективи застосування нефропротекторів рослинного походження на основі леспедези двоколірної. *Сімейна Медицина. Європейські практики*, (2), 55–61. <https://doi.org/10.30841/2786-720X.2.2024.307535>.
2. Зайченко, А. В., Процька, В. В., Журавель, И. А., Кисличенко, В. С., Ходаковская, О. В. Перспективы применения лекарственных средств на основе экстракта плодов Витекса священного для коррекции симптомов гормонального дисбаланса у женщин. *Репродуктивное здоровье. Восточная Европа*, 11. (2021).
3. Зупанець І., Грубник І. Акоюн Р., Безугла Н., Отрішко І. Фітонірингові лікарські засоби у сучасній фітотерапії : монографія. Харків : Золоті сторінки, 2024. 37 с.
4. Оой, С.Л., Воттс, С., МакКлін, Р., та Пак, С.К. (2019). Вітекс звичайний для лікування циклічної масталгії: систематичний огляд та метааналіз. *Репродуктивна ендокринологія*, (50), 76–88. <https://doi.org/10.18370/2309-4117.2019.50.76-88>
5. Budeč M, Bošnjir J, Racz A, Lasić D, Brkić D, Mosović Ćuić A, Kuharić Ž, Jurak G, Barušić L. Verification of authenticity of Ginkgo biloba l. leaf extract and its products present on the croatian market by analysis of quantity and ratio of ginkgo flavone glycosides (quercetin, kaempferol and isorhamnetin) to terpene trilactones to the effect of unmasking counterfeit drugs endangering patient health. *Acta Clin Croat.* 2019 Dec;58(4):672-692. doi: 10.20471/acc.2019.58.04.15.

**ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАРМАЦЕВТІВ-ІНТЕРНІВ З
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

*Зарічкова М. В., Братішко Ю. С., Артюх Т. О., Должнікова О. М.,
Адонкіна В. Ю.*

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного
фармацевтичного університету, м. Харків, Україна
zarichkova@ukr.net

Вступ. В умовах воєнного стану населення України, особливо люди похилого віку, стикається з численними викликами у сфері забезпечення лікарськими засобами (ЛЗ), медичними виробами (МВ) та отримання необхідної фармацевтичної допомоги. Обмежений доступ до аптечних закладів, перебої в постачанні медикаментів, дефіцит кваліфікованих фахівців і психологічний стан пацієнтів ускладнюють надання якісної фармацевтичної опіки. Люди похилого віку потребують особливої уваги з боку фармацевтів, зокрема в частині належного консультування, профілактики поліпрагмазії та підвищення прихильності до лікування. У зв'язку з цим актуалізується необхідність формування відповідних професійних компетентностей у фармацевтів-інтернів під час проходження інтернатури.

Мета дослідження – дослідити рівень сформованості компетентностей з фармацевтичної опіки людей похилого віку серед інтернів-фармацевтів та обґрунтувати освітньо-практичні підходи до вдосконалення їх підготовки в умовах післядипломної освіти під час воєнного стану.

Методи дослідження. Аналіз інформаційних джерел та нормативно-правових актів, кабінетний та аналітичний аналіз, абстрактно-логічний, анкетне опитування фармацевтів-інтернів.

Результати дослідження. У воєнний час фармацевтична опіка людей похилого віку набуває особливого значення, адже ця категорія населення є однією з найбільш вразливих. Водночас у 2025 році в Програмі медичних гарантій розширено спектр паліативної допомоги - запроваджено послуги для пацієнтів похилого віку з коморбідними станами та віковою деменцією. Це підвищує вимоги до компетентності фармацевтів щодо належного супроводу таких осіб і актуалізує дослідження цієї тематики.

Було проведено анкетування серед фармацевтів-інтернів, які проходили навчання в інтернатурі за спеціальністю «Фармація» в ШКСФ НФаУ в 2024-2025 рр., щодо особливостей фармацевтичної опіки літніх пацієнтів. Опитування охопило 100 респондентів. Віковий розподіл респондентів показав значну частку фармацевтів-інтернів віком 25-35 років - 57,1%. За професійним стажем вибірка розподілилась наступним чином: 45,2% мають досвід 1-5 років, 35,7% – більше 5 років, а інші вказали, що тимчасово не працюють за фахом. Більшість опитуваних - 35,7% працюють у мережевих аптеках.

У результаті попереднього аналізу інформаційних джерел були встановлені основні проблеми людей похилого віку та з коморбідними

захворюваннями та окреслені можливі шляхи вирішення цих проблем і роль фармацевта для зменшення негативних наслідків (табл.).

Таблиця

Проблеми людей похилого віку та шляхи вирішення і роль фармацевта

Проблема	Причини	Шляхи вирішення	Роль фармацевта
Територіальна недоступність аптек	Закриття аптек у зонах бойових дій або тимчасової окупації ускладнює фізичний доступ до ліків	Організація мобільних аптечних пунктів, волонтерська доставка медикаментів та ін.	Надання консультацій щодо альтернативних препаратів, дистанційне консультування, дистанційна торгівля
Перебої у постачанні лікарських засобів	Дефіцит життєво необхідних ЛЗ та МВ через логістичні труднощі воєнного часу	Державне регулювання поставок, централізоване постачання гуманітарних програм	Інформування пацієнтів про наявні аналоги препаратів, допомога в замовленні ЛЗ та МВ
Коморбідність та поліпрагмазія	Велика кількість супутніх захворювань змушує пацієнтів приймати багато ліків, що збільшує ризик лікарських взаємодій	Використання електронних рецептів, систематизація призначень лікарем тощо	Оцінка взаємодії ліків, консультування щодо оптимального режиму прийому медикаментів
Фінансова недоступність препаратів	Висока вартість ЛЗ, особливо для літніх людей з обмеженими фінансовими можливостями	Розширення програм реімбурсації, державних гарантій, благодійної допомоги ін.	Інформування про державні програми підтримки, допомога у виборі більш доступних аналогів
Психоемоційний стан пацієнтів	Війна викликає стрес, тривожність, депресію, що впливає на стан здоров'я літніх людей та їх ментальне здоров'я	Психологічна підтримка, доступ до антидепресантів та заспокійливих засобів, програми ментального здоров'я	Консультування щодо безпечного прийому препаратів, рекомендації з догляду за психічним здоров'ям
Брак інформації про правильний прийом ліків	Літні люди можуть неправильно приймати препарати через складність інструкцій або забудькуватість	Інформаційно-просвітницькі програми щодо фармацевтичної грамотності	Детальне пояснення схем прийому, надання письмових рекомендацій тощо

Враховуюче вищезазначене, нами були опитані фармацевти-інтерни щодо доступності ЛЗ та МВ для літніх людей в умовах воєнного стану. Було встановлено, що 50,00% фармацевтів-інтернів оцінюють доступність ЛЗ для літніх пацієнтів в умовах воєнного стану на достатньому рівні, 47,60% респондентів вважають її частковою і 2,4% – незадовільною. Фахівці з більшим стажем (понад 10 років) частіше вважають, що доступність ліків незадовільна.

При проведенні опитування було встановлено, що серед основних труднощів літніх пацієнтів найчастіше згадуються: фінансові обмеження (87,00%), цифрова неграмотність (65,20%), фізична нездатність (44,90%) та проблеми з консультацією (29,00%) (рис. 1).

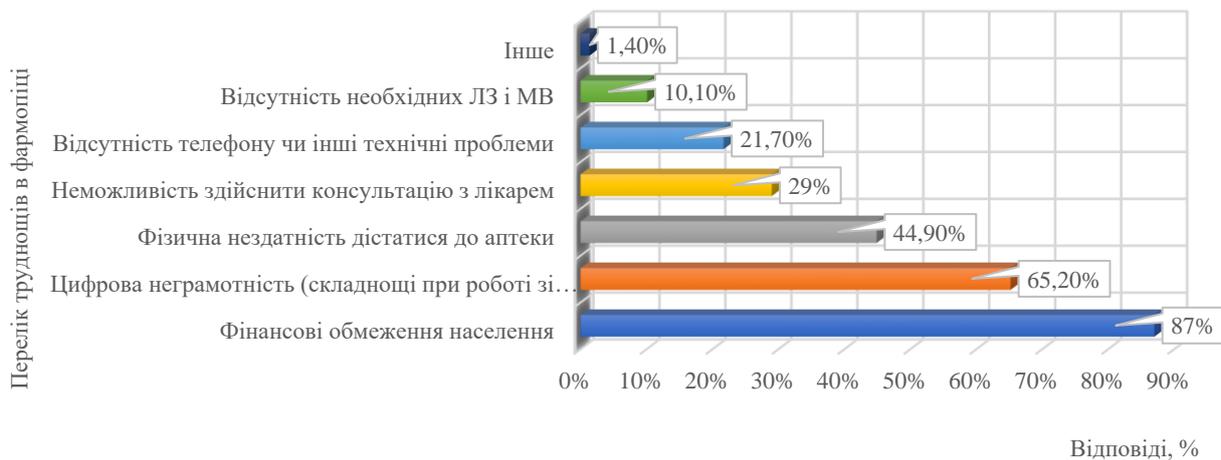

Рис 1. Основні труднощі, які виникають у літніх пацієнтів при зверненні до аптеки у воєнний час (результати опитування фармацевтів-інтернів)

Також було проаналізовано основні запити людей похилого віку в умовах воєнного стану, який продовжується вже четвертий рік, що є однією з головних причин виникнення проблем з ментальним здоров'ям. Встановлено, що 64,3% респондентів відзначили зростання запитів на психотропні та заспокійливі препарати у цій віковій групі за останні роки. Слід зазначити, що саме працівники мережевих аптек частіше фіксують зростання запитів на психотропні засоби.

Підсумовуючи відповіді на анкету та знання, які мають фармацевти-інтерни на теперішній час, було запропоновано критично оцінити наявність у них необхідних знань, вмінь та навичок щодо проведення фармопії для цієї групи хворих та відзначити потребу в отриманні додаткової інформації чи потребу в додатковому навчанні за цим напрямком. Проаналізувавши відповіді можна стверджувати, що переважна більшість молодих спеціалістів (до 35 років) хочуть отримати сучасні знання, вміння та навички з фармопії літніх людей, проходячи навчання в інтернатурі або пройти додаткові курси з фармацевтичної опіки літніх пацієнтів – 68,10% відповідей (рис. 2).

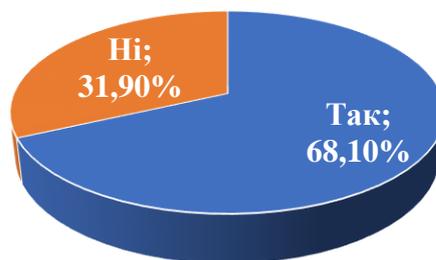

Рис.2. Рівень потреби в додаткових знаннях в надання фармопії хворих похилого віку у фармацевтів-інтернів

Висновки. У воєнний час фармацевтична опіка людей похилого віку набуває особливого значення. Результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення освітньої програми інтернатури за спеціальністю «Фармація» в ПКСФ НФаУ шляхом інтеграції тематики геріатричної фармації, моделювання клінічних ситуацій та міжпрофесійної взаємодії, що сприятиме підвищенню якості фармацевтичного обслуговування вразливих груп населення.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

¹Захарко Н. В., ²Сагайдак-Нікітюк Р. В.

¹КЗВО «Рівненська медична академія», м. Рівно, Україна.

²Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету, м. Харків, Україна

Вступ. Глобалізація світового господарства та інтенсифікація на тлі процесів міжнародної економічної інтеграції стали причиною формування та безперервного розвитку взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності різних країн. У світі немає жодної країни, яка була б спроможною самостійно розвивати виробничі процеси та забезпечити економічне зростання без ефективного використання сукупного міжнародного науково-технічного потенціалу. Крім того, насичення внутрішнього ринку товарами та послугами, загострення конкурентної боротьби за споживача змушують сучасні підприємства шукати можливості завоювання зовнішніх ринків, що своєю чергою є важливою потенційною конкурентною перевагою економіки будь-якої країни, а їх подальше розширення – ключовим чинником розвитку виробництва.

Мета дослідження – вивчення особливостей зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) промислового фармацевтичного підприємства (ПФП).

Методи дослідження: методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Вихід на зовнішні ринки висуває до виробників вимоги щодо підвищення ефективності виробництва та якості продукції, отже, факт успіху підприємства на зазначених ринках є об'єктивним свідченням конкурентоспроможності його товарів або послуг. Отже, справедливим є твердження теоретиків і практиків-економістів щодо виняткової важливості розвитку ЗЕД, яка є невід'ємною частиною господарської діяльності учасників ринкових відносин, та створення сприятливих умов для її провадження, адже підприємства отримали право безпосередньої реалізації експортно-імпорتنих операцій. Специфіка діяльності ПФП формує певні особливості у визначенні сутності їх ЗЕД і принципів організації її ефективного провадження. У напрямках досліджень ЗЕД на вітчизняному фармацевтичному ринку часто відсутній зв'язок між окремими частинами складного циклу управління нею, недостатньо розглянуто особливості ЗЕД на цьому ринку, що викликає певні незручності в її практичній реалізації. Крім того, залишається поза увагою комплексний аналіз і вивчення сучасного стану ЗЕД на фармацевтичному ринку, основних проблем і шляхів їх розв'язання; відсутні чітка послідовність провадження ЗЕД та детальний опис процедур, здійснюваних під час митного оформлення фармацевтичної продукції; не схарактеризовано особливості митного оформлення зовнішньоекономічних операцій вітчизняних ПФП. Отже, глибоке вивчення та аналіз ринкового середовища фармацевтичного сектора, чітке розуміння особливостей та принципів ефективного здійснення ЗЕД ПФП є запорукою розроблення дієвого стратегічного плану зміцнення потенціалу ПФП та їх виходу на нові міжнародні ринки збуту.

АНАЛІЗ ТИПІВ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Зоїдзе Д. Р.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
270214@ukr.net

Вступ. Завдяки економії витрат і часу електронна комерція товарами набуває дедалі більшого поширення у світі. Особливо вплинули на цей процес карантинні умови, спричинені COVID-19. Тим часом фармацевтичний ринок не лишився осторонь цих змін. Зокрема, на аптечному ринку України перебіг подій, пов'язаних з цифровізацією процесу торгівлі лікарськими засобами отримав деякі особливості, які доцільно проаналізувати більш детально.

Мета. Метою дослідження став аналіз типів бізнес-моделі електронної комерції на фармацевтичному ринку України.

Методи. У роботі використані аналітичний та порівняльний методи для оцінки сучасних тенденцій у сфері електронної комерції лікарськими засобами на вітчизняному ринку.

Результати. В Україні роздрібний продаж лікарських засобів через інтернет дозволений з 14 жовтня 2020 року. Відповідні зміни до Закону України «Про лікарські засоби», були внесені у вересні 2020 року (Закон України від 17 вересня 2020 р. № 904-IX «Про внесення змін до ст. 19 Закону України «Про лікарські засоби» щодо здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами»). Їх правові засади деталізовані у постанові КМУ від 22.09.2021 р. № 1002, яка дозволяє доставку безрецептурних лікарських засобів, та у наказі МОЗ від 13.12.2021 р. № 2776 «Про деякі питання здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами», котрий набув чинності 11.02. 2022 р.

Відносини з електронного роздрібною продажу лікарських засобів врегульовуються Ліцензійними умовами провадження діяльності у сфері обігу лікарських засобів (Постанова КМУ від 30.11. 2016 р. № 929).

У період з 2021 по 2024 роки на вітчизняному ринку електронної комерції лікарськими засобами сталася така низка змін:

– у довоєнному 2021 році, згідно із дослідженнями сайту statista.com, частка e-commerce на фармацевтичному ринку України досягла 7 %, а з початком повномасштабного вторгнення на кінець весни 2022 року кількість користувачів онлайн-каналами становила 50 % від довоєнного рівня. Проте середній розмір чеку за цими покупками залишався на тому ж рівні. У період активних бойових дій високий довоєнний онлайн-попит на БАДи впав у кілька разів. Натомість у топі онлайн-покупок опинилися препарати для людей з хронічними захворюваннями та заспокійливі;

– станом на початок 2023 року, за даними МОЗ, в Україні діяльність у сфері електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами провадили понад 600 аптечних закладів;

– на початку 2024 р. майже 30 % покупок в аптеках здійснювались через маркетплейси. За даними Proxima Research, за 10 місяців 2024 р. сегмент

електронної комерції продемонстрував динамічний розвиток: його частка зростає до 19% порівняно з 11% за аналогічний період 2023 р. Мається на увазі викуп товару споживачем в аптеці після резервування через засоби електронного зв'язку. Лідером продажів в e-commerce на вітчизняному ринку у 2024 р. став «Фармак». У топ-5 увійшли Асіно, Дарниця, Київський вітамінний завод і КРКА.

Щодо типів бізнес-моделі електронної комерції фармацевтичними препаратами, то, відповідно до класифікації К. Іванова у журналі «Актуальні проблеми економіки» (2024), на вітчизняному фармацевтичному ринку набули поширення два типи – посередницький та торговельний. Формою реалізації першого є маркетплейси, а другого – онлайн-аптеки.

Зокрема, маркетплейси, серед яких

- apteki.ua,
- tabletki.ua,
- doc.ua,
- compendium,
- mypharmacy.com.ua,
- zdorovi.ua,
- medbrowse.com.ua,
- likie.ua та інші,

не продають ліки, а лише бронюють – споживач приходить до обраної аптеки, там оплачує та отримує товар. Але основна їхня цінність – це пошук найближчої аптеки з потрібними ліками за прийнятною ціною.

Втім, останнім часом дедалі більше беруть під сумнів доцільність застосування на вітчизняному аптечному ринку бізнес-моделі електронної комерції першого типу. Мова йде про проєкт постанови Кабміну (16.05.2024). Однак ухвалення такого рішення, на думку очільника Всеукраїнської Ради захисту прав та безпеки пацієнтів В. Сердюка, фактично унеможливить використання аптеками послуг прайс-агрегаторів. Натомість, відповідно до проєкту, аптеки зможуть приймати бронювання лише через власні сайти. Це може вплинути на ціни в аптеках: через відсутність конкуренції вони можуть зрости. З економічної точки зору, така ситуація буде свідчити про монополізацію аптечного ринку, наслідки якої можуть позначитися, у першу чергу, на купівельній спроможності пацієнтів.

Другий тип бізнес-моделі електронної комерції ліками реалізується у формі онлайн-аптек. Це аптека, яка продає ліки в мережі інтернет та забезпечує їх доставку до споживачів. Досвід застосування e-pharmasu на практиці довів їх ефективність, виявивши при цьому і деякі недоліки, вирішення яких має неодмінно відбутися найближчим часом, оскільки гальмує якісне забезпечення населення лікарськими засобами.

Висновки. Таким чином, на ринку електронної комерції лікарськими засобами в Україні на сьогодні представлені два типи бізнес-моделі: посередницький та торговельний. Існування обох типів є вкрай важливим для забезпечення ефективності цього ринку.

ВПЛИВ КІЛЬКОСТІ ЛІКАРСЬКОГО ЗАСОБУ В СПОЖИВЧІЙ УПАКОВЦІ НА ВИБІР ПРЕПАРАТУ В РАМКАХ УРЯДОВОЇ ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ ЛІКИ»

Коваль В. М., Кривов'яз О. В.

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
koval_vm@ukr.net

Вступ. Впровадження електронного рецепта на лікарські засоби є важливим кроком у цифровізації системи охорони здоров'я України (eHealth). Цей процес спрямований на підвищення ефективності, прозорості та зручності призначення й придбання ліків. Одним із перших та ключових напрямків його застосування стала урядова програма реімбурсації «Доступні ліки», що дозволило автоматизувати процес відшкодування вартості препаратів та зробити його більш прозорим. Основою для реалізації програми є нормативні документи, які регламентують переліки лікарських засобів та медичних виробів, вартість яких підлягає відшкодуванню, зокрема чинний Наказ МОЗ України від 13.03.2025 р. № 440 «Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення станом на 26.02.2025» (Перелік). Цей Перелік регулярно оновлюється та містить детальну інформацію про лікарські засоби та медичні вироби як вітчизняних, так і іноземних виробників із зазначенням міжнародної непатентованої назви (МНН), торгової назви, форми випуску, дозування, кількості одиниць в упаковці, коду АТХ, найменування виробника, країни виробника, номера реєстраційного посвідчення на лікарський засіб, дати закінчення реєстраційного посвідчення на лікарські засоби, оптово-відпускної ціни за упаковку, роздрібною ціною за упаковку, добової дози лікарського засобу, розміру реімбурсації добової дози лікарського засобу, розміру реімбурсації за споживчу упаковку лікарського засобу, суми доплати за споживчу упаковку. Отримання препаратів за електронним рецептом здійснюється в аптеках, які уклали договір з Національною службою здоров'я України. Пацієнту достатньо повідомити номер рецепта, за яким фармацевт ідентифікує призначення в системі та здійснює відпуск препарату. Передбачалося, що лікар призначатиме препарат виключно за МНН, надаючи пацієнту можливість вільного вибору конкретної торгової назви з числа тих, що входять до Переліку за цією МНН, тим самим уникаючи потенційного конфлікту інтересів або впливу на вибір виробника.

Метою дослідження є аналіз можливого впливу варіативності кількості одиниць лікарського засобу у споживчих упаковках, зазначених у Переліку, на принцип вільного вибору пацієнтом препарату в рамках електронного рецепта за МНН.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано метод системного аналізу та порівняльного аналізу даних з офіційного Переліку лікарських засобів і медичних виробів, що підлягають реімбурсації, затвердженого Наказом МОЗ України. Проведено індуктивний аналіз даних щодо кількості одиниць в упаковці для лікарських засобів, що мають декілька

торгових назв в рамках однієї МНН, з особливим акцентом на препарати для лікування серцево-судинних та цереброваскулярних захворювань.

Результати дослідження. Проведений аналіз чинного Переліку показує, що одна МНН може бути представлена значною кількістю торгових назв від різних виробників. При цьому, особливу увагу привертає фактор кількості одиниць лікарського засобу у споживчій упаковці. Лікар, формуючи електронний рецепт, крім МНН, дозування та форми випуску, також вказує необхідну загальну кількість препарату на курс лікування. Незважаючи на те, що для багатьох торгових назв в рамках однієї МНН розмір упаковки збігається, існують позиції, які суттєво відрізняються за кількістю одиниць в упаковці порівняно з аналогами. Наприклад: для МНН «Амлодипін» таблетки у дозуванні 5 мг, одна з торгових назв представлена упаковкою № 20, тоді як більшість інших аналогів мають упаковки № 30, 60 або 90; для МНН «Амлодипіну» таблетки 10 мг існує торгова назва з упаковкою № 50, на відміну від поширених № 20, 30, 60, 90; для МНН «Бісопролол» таблетки 2,5 мг представлена торгових назв 2 різних виробників із 28 та 30 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці. Аналогічна ситуація спостерігається і для МНН «Бісопролол» у дозуванні 5 мг, де в Переліку представлені упаковки на 20, 28, 30, 50, 60 та 90 одиниць. Так, представлено 1 торгова назва з 20 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці, 1 торгова назва з 28 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці, 7 торгових назв з 30 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці, 2 торгових назви з 50 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці, 2 торгових назви з 60 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці, 2 торгових назви з 90 одиницями лікарського засобу у споживчій упаковці.

Подібні відмінності у розмірах упаковок створюють потенційну можливість для лікаря опосередковано впливати на вибір пацієнтом лікарського засобу конкретного виробника. Вказуючи в електронному рецепті загальну кількість препарату, яка точно відповідає кількості одиниць в упаковці, що суттєво відрізняє лише одного або обмежену кількість виробників, лікар фактично звужує реальний вибір пацієнта з усього спектру доступних торгових назв, внесених до Переліку за даною МНН. Це суперечить одному з ключових принципів програми – забезпеченню вільного вибору пацієнтом препарату в рамках призначеної МНН.

Висновки. Виявлена особливість з варіативністю розмірів упаковок лікарських засобів у Переліку програми реімбурсації «Доступні ліки» створює ризик для реалізації принципу вільного вибору пацієнтом препарату за МНН та потенційну можливість для необґрунтованого впливу на цей вибір. Для мінімізації цього ризику та підвищення прозорості програми «Доступні ліки», при формуванні та оновленні Переліку доцільно враховувати уніфікацію або стандартизацію розмірів споживчих упаковок для препаратів в рамках однієї МНН, або ж переглянути механізм призначення кількості препарату в електронному рецепті таким чином, щоб унеможливити його прив'язку до унікального розміру упаковки конкретного виробника.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА ЕТАПІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Коляда Т. А.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
takolyada@ukr.net

Вступ. Забезпечення якості лікарських засобів є ключовим елементом державної політики у сфері охорони здоров'я, що має безпосередній вплив на безпеку та ефективність лікування пацієнтів. У сучасних умовах, коли фармацевтична галузь стрімко розвивається, а ринок лікарських засобів дедалі більше інтегрується в глобальні процеси, особливого значення набуває дотримання належних стандартів якості на всіх етапах – від виробництва до кінцевого споживання.

Порушення встановлених стандартів якості лікарських засобів становить серйозну загрозу не лише для здоров'я громадян, але й для стабільності системи охорони здоров'я загалом. У зв'язку з цим актуалізується питання належного правового регулювання відповідальності виробників, постачальників, дистриб'юторів та інших суб'єктів фармацевтичної діяльності за недотримання вимог до якості продукції.

Незважаючи на наявність широкого спектра нормативно-правових актів, що регулюють зазначену сферу, практика свідчить про наявність прогалин у механізмах реалізації відповідальності, а також про потребу в гармонізації національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами. Тому правовий аналіз існуючої системи відповідальності за порушення стандартів якості лікарських засобів є необхідною передумовою для підвищення ефективності державного контролю та захисту прав споживачів.

Мета дослідження – з'ясування стану правового регулювання відповідальності за порушення стандартів якості лікарських засобів на етапах виробництва та реалізації, виявлення прогалин і суперечностей у чинному законодавстві України, а також розроблення пропозицій щодо його удосконалення з урахуванням європейського досвіду.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечили комплексне вивчення проблематики. Зокрема, застосовано метод системного аналізу, який дозволив дослідити нормативно-правову базу у сфері стандартизації лікарських засобів та виявити її структурні особливості й недоліки. З метою виявлення кращих правових практик було залучено порівняльно-правовий метод, за допомогою якого проаналізовано досвід Європейського Союзу щодо забезпечення юридичної відповідальності у разі порушення стандартів якості лікарських засобів. Індуктивний і дедуктивний методи дозволили на основі окремих правових ситуацій сформулювати загальні висновки, а метод узагальнення сприяв розробленню практичних рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства у відповідній сфері.

Результати дослідження. Законодавче регулювання якості лікарських

засобів в Україні базується на положеннях Конституції України, Закону України «Про лікарські засоби», Закону «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», а також низки підзаконних нормативно-правових актів, зокрема постанов Кабінету Міністрів України, наказів МОЗ, стандартів Державної Фармакопеї України, настанов належної виробничої практики (GMP). Проте діюча система відповідальності за порушення стандартів якості залишається недосконалою.

Відповідно до Закону України «Про лікарські засоби», суб'єкти господарювання несуть відповідальність за випуск в обіг лікарських засобів, що не відповідають встановленим вимогам. Однак на практиці застосування юридичної відповідальності часто зводиться лише до адміністративних заходів (штрафів, приписів щодо усунення порушень), які не завжди є достатньо стримувальними. Кримінальна відповідальність передбачена у виключних випадках, як-от умисне виготовлення чи реалізація фальсифікованих препаратів, але статистика їх застосування є вкрай низькою.

Окрему проблему становить правова розмитість понять «неякісний лікарський засіб» і «фальсифікований лікарський засіб». Відсутність чіткої класифікації правопорушень у сфері стандартів якості ускладнює притягнення до відповідальності та створює можливості для зловживань. Також викликає занепокоєння недостатня правова деталізація механізмів контролю за якістю імпортованих лікарських засобів, особливо у контексті обмежених можливостей державної інспекції.

Важливим кроком у напрямку посилення правових механізмів стала імплементація принципів GMP у національне законодавство та приєднання України до міжнародної Системи співробітництва фармацевтичних інспекцій. Водночас, не всі вітчизняні виробники мають сертифікацію GMP, а процедура перевірки відповідності залишається формалізованою і часто недостатньо ефективною.

У європейській практиці відповідальність за порушення стандартів якості носить комплексний характер і передбачає не лише адміністративні або кримінальні санкції, а й цивільно-правові механізми захисту споживачів, включаючи компенсацію шкоди, завданої неякісними ліками. В Україні ж застосування таких механізмів має поодинокий характер і часто ускладнюється доведенням причинно-наслідкового зв'язку між неякісним препаратом і шкодою пацієнтові.

Отже, чинна система правового регулювання відповідальності за порушення стандартів якості лікарських засобів в Україні потребує суттєвого вдосконалення. Незважаючи на наявність формальних законодавчих підстав для притягнення до юридичної відповідальності виробників, дистриб'юторів і суб'єктів роздрібної торгівлі, механізми практичної реалізації цих положень залишаються недостатньо ефективними.

Однією з головних проблем є відсутність чіткого розмежування між видами правопорушень у фармацевтичній сфері, що ускладнює встановлення відповідальності за порушення конкретних стандартів якості. Також існує проблема нерівномірного застосування заходів відповідальності залежно від

масштабу або репутації суб'єкта фармацевтичної діяльності, що може свідчити про низький рівень прозорості та об'єктивності у контролюючих органах.

На міжнародному рівні, зокрема в державах-членах ЄС, спостерігається ширше застосування цивільно-правової відповідальності, з акцентом на відшкодування шкоди, заподіяної неякісними препаратами. Крім того, поширеною практикою є система страхування відповідальності фармацевтичних компаній, що виступає додатковим запобіжником у разі порушення стандартів. В Україні такий підхід лише починає формуватися і потребує належного нормативного оформлення.

Варто також звернути увагу на необхідність гармонізації вітчизняного законодавства з положеннями Директив ЄС, що дозволить не лише посилити юридичні механізми відповідальності, а й полегшить вихід українських виробників на зовнішні ринки, підвищивши конкурентоспроможність національної фармацевтичної галузі.

Особливої уваги потребує правове врегулювання питань відповідальності за реалізацію фальсифікованих або незареєстрованих лікарських засобів в умовах цифровізації обігу медичних продуктів. Зокрема, актуальним є удосконалення електронної системи відстеження препаратів та механізмів фіксації правопорушень у режимі реального часу.

Загалом, ефективність системи відповідальності значною мірою залежить від комплексного підходу, який поєднує законодавчі, інституційні та технічні заходи. Вдосконалення законодавства має супроводжуватись посиленням контролюючих функцій уповноважених органів, підвищенням рівня фахової підготовки персоналу, а також активізацією співпраці з міжнародними інституціями у сфері фармацевтичної безпеки.

Висновки. Резюмуючи зазначимо, правове забезпечення стандартів якості лікарських засобів в Україні, попри наявність певної нормативної бази, залишається фрагментарним і недостатньо ефективним у частині реалізації механізмів юридичної відповідальності. На практиці заходи відповідальності здебільшого мають адміністративний характер, що не забезпечує належного превентивного ефекту та не стимулює суб'єктів фармацевтичної діяльності до неухильного дотримання стандартів якості.

Особливої уваги потребує подальше вдосконалення правової термінології, зокрема чіткого визначення понять «неякісний лікарський засіб», «фальсифікований препарат», «стандарти якості», а також унормування класифікації порушень і відповідних санкцій. Слід забезпечити гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу, що дозволить посилити інтеграцію України до міжнародної фармацевтичної спільноти та сприятиме підвищенню довіри до вітчизняного виробника.

Необхідним є також розширення правозастосовної практики у сфері цивільно-правової відповідальності та запровадження механізмів обов'язкового страхування фармацевтичної діяльності. Поряд із цим слід забезпечити прозорість та ефективність контролю з боку державних органів, у тому числі за рахунок цифровізації процесів моніторингу та інспекцій.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛУ МЕДИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Корж Ю. В., Смерчук С. Д., Терещенко Л. В.

Національний фармацевтичний університет
socpharm@nuph.edu.ua

Вступ. В умовах трансформації системи охорони здоров'я (ОЗ) медичні інформаційні системи (МІС) стали інструментом підвищення ефективності, якості надання медичних і фармацевтичних послуг. Ефективне впровадження в аптечних закладах дозволяє автоматизувати процеси відпуску лікарських засобів (ЛЗ), забезпечити належний облік рецептурного відпуску ЛЗ, інтегруватися з центральною базою електронної системи охорони здоров'я (ЕСОЗ), а також підтримувати взаємодію з Національною службою здоров'я України (НСЗУ).

У країнах Європейського Союзу, зокрема в Польщі, розвиток МІС супроводжується чітким регулюванням технічних вимог, вимог безпеки (зокрема відповідно до General Data Protection Regulation (GDPR)), функціональною інтеграцією з електронною системою e-Zdrowie та обов'язковим використанням електронного рецепта. В Україні, попри наявність низки нормативних актів (розпорядження КМУ від 28.12.2020 № 1671-р, постанова КМУ № 411 від 25.04.2018, наказ НСЗУ № 385 від 30.09.2019), питання регламентації МІС залишається недостатньо врегульованим, що ускладнює надання якісної фармацевтичної допомоги населенню.

Мета дослідження – порівняльний аналіз функціональних можливостей МІС, що використовуються в аптечних закладах Польщі та України. Для порівняльного аналізу обрано Польщу як країну-члена ЄС через успішну реалізацію цифрової системи e-Zdrowie та обов'язкове використання електронного рецепта в аптеках.

Методи дослідження. Під час проведення аналізу використано порівняльно, аналітичний та описовий методи. Матеріалами дослідження було обрано: чинна нормативно-правова база України та Республіки Польща, офіційні джерела державних органів, зокрема НСЗУ, Міністерства охорони здоров'я Польщі, Центру e-Zdrowie, електронної системи охорони здоров'я України (eHealth), а також публікації міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Організація економічного співробітництва та розвитку, Європейська комісія.

Результати дослідження. За результатами проведеного аналізу визначено, що МІС, які функціонують в аптечних закладах Польщі та України, суттєво різняться за рівнем нормативної регламентації, функціональним наповненням і ступенем інтеграції з національними системами ОЗ. Зокрема, у Польщі електронний рецепт є обов'язковим з 2020 року та повністю інтегрований у платформу e-Zdrowie, що забезпечує єдиний підхід до обігу лікарських засобів. В Україні впровадження електронного рецепта здійснюється поступово, з наявними технічними і логістичними труднощами, що свідчить про незавершеність цифрової трансформації в цьому напрямі. Функціональність

підтримки програм реімбурсації у польських МІС охоплює автоматизовану взаємодію з Національним фондом здоров'я, формування звітів і перевірку доплат. У вітчизняних умовах такий функціонал реалізовано через взаємодію з НСЗУ у межах програм «Доступні ліки» та «Інсуліни», проте його ефективність залежить від функціональних можливостей конкретного МІС.

За результатами аналізу встановлено, що в Польщі функціонал управління асортиментом лікарських засобів у межах МІС забезпечується завдяки інтеграції з товарно-обліковими модулями, що дозволяє здійснювати повноцінний контроль за залишками, термінами придатності та серії ЛЗ. Натомість в Україні подібні функціональні можливості реалізуються фрагментарно й залежать від конкретного розробника програмного забезпечення, що свідчить про відсутність уніфікованих стандартів і ускладнює впровадження єдиних підходів у практичній діяльності. Варто зазначити, що комунікаційний модуль із пацієнтами у польських системах передбачає автоматизоване надсилання нагадувань, повідомлень про готовність замовлень, можливість дистанційного бронювання, доступ до персоналізованої історії хвороби пацієнта. Натомість в українських МІС такий функціонал наявний лише у деяких рішеннях і не має статусу обов'язкового.

Фармаконагляд у Польщі функціонує через інтеграцію з централізованою системою Управління реєстрації лікарських засобів, медичних виробів та біоцидних продуктів, що забезпечує оперативне повідомлення про побічні дії та автоматичне виявлення ризиків. В Україні відсутні технічні та нормативні механізми включення фармаконагляду в структуру МІС, що становить значний недолік у цифровому забезпеченні безпеки лікарських засобів.

Щодо захисту персональних даних, польські МІС відповідають вимогам GDPR, із застосуванням засобів авторизації через державні ідентифікаційні сервіси та веденням журналів доступу.

Технічна підтримка в Польщі здійснюється на професійному рівні із дотриманням централізованих вимог до якості МІС. В Україні спостерігається залежність цього аспекту від конкретного розробника МІС, що зумовлює нерівномірний рівень обслуговування користувачів. Моніторинг та аналітична підтримка в польських МІС є постійною та інтегрованою у звітність Національного фонду здоров'я, що дозволяє здійснювати обґрунтоване управлінське планування. В українських реаліях цей функціонал реалізується частково та не є нормативно закріпленим як обов'язковий.

Висновки. За результатами проведеного порівняльного аналізу встановлено, що МІС в аптечних закладах Польщі відзначаються високим рівнем стандартизації, комплексністю функціонального наповнення та глибокою інтеграцією з національною електронною системою ОЗ. Разом з тим, в Україні процес цифрової трансформації відбувається поступово, з наявністю технічних та організаційних проблем, що гальмують повноцінне впровадження МІС. В Україні, попри законодавче врегулювання, на нашу думку, практична реалізація залишається фрагментарною та потребує вдосконалення.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ТРАНСФЕР ЯК ПРИКЛАД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСНО-ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ В РАМКАХ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ (ICH Q10)

Кравченко Я. І.¹, Лебединець В. О.², Січкара А. А.², Сагайдак-Нікітюк Р. В.²

¹ ТОВ "Дельта Медікал", м. Київ, Україна

² Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ya.i.kravchenko@gmail.com

Вступ. Технологічний трансфер є ключовим етапом життєвого циклу лікарського засобу, що забезпечує передачу результатів наукових досліджень і дослідно-промислових розробок до масштабного виробництва.

На цьому етапі важливо не лише відтворити технологію на виробничому рівні, але й забезпечити належний управлінський супровід, що гарантуватиме відповідність продукту вимогам специфікації, а всього процесу виробництва і контролю якості – вимогам Належної виробничої практики (GMP).

Актуальність дослідження обумовлена зростаючими вимогами до ефективності систем управління якістю суб'єктів господарювання в умовах складних економічних умов діяльності.

Мета дослідження. Науково обґрунтувати технологічний трансфер як об'єкт управління при застосуванні гібридного (процесно-проєктного) підходу в рамках фармацевтичної системи якості відповідно до рекомендацій ICH Q10 (International Council for Harmonisation – Pharmaceutical Quality System) та стандарту ISO 9001.

Методи та матеріали. Аналіз нормативних документів (ICH Q10, WHO TRS 961, ISPE Good Practice Guide), порівняльний аналіз практик трансферу технологій у фармацевтичній промисловості, а також критичний огляд фахових презентаційних матеріалів та наукових публікацій.

Результати досліджень. Проєктний підхід забезпечує планування, організацію та контроль виконання завдань із визначеними термінами й ресурсами, тоді як процесний підхід орієнтований на повторюваність, стабільність і безперервне вдосконалення процесів. У фармацевтичній розробці обидва підходи можуть інтегруватися в межах системи управління якістю відповідно до ICH Q10 та ISO 9001.

Відповідно до ICH Q10 (п. 3.1.2) та WHO TRS 961 (Annex 7), технологічний трансфер — це документована процедура передачі знань про продукт і процес між функціональними підрозділами або виробничими майданчиками, яка включає технології, методики очищення, контроль якості та масштабування.

Передаюча сторона (SU) відповідає за розробку, приймаюча сторона (RU) — за впровадження на виробництві.

Сучасні інструменти управління, цифрові технології (зокрема штучний інтелект, ШІ), можуть значно підвищувати ефективність як діяльності організації в цілому, так і окремих процесів, включаючи трансфер технологій. За даними Schneider P. et al. (2020), ШІ можна використовувати для автоматизації функцій контролю діяльності та забезпечення оптимального прийняття рішень.

Гібридна модель трансферу дозволяє поетапно валідувати критичні

параметри процесу. План трансферу включає деталізовану технологічну схему процесу (DPFD), аналітичні методики, кваліфікацію обладнання, навчання персоналу, оновлення документації системи управління якістю, аналіз відхилень і запобіжні та коригувальні заходи (CAPA). Відповідальність розподіляється між передаючою (SU), приймаючою (RU) сторонами та розширеною групою трансферу (TGex).

Ефективна координація може забезпечити підтвердження критичних атрибутів якості (CQA) та відповідність усім регуляторним вимогам.

Для запровадження гібридної моделі організації певної діяльності необхідно визначити всі атрибути процесу (входи, виходи, заходи керування, ресурсне забезпечення), встановити взаємозв'язки з іншими процесами, показники оцінювання результативності тощо. Водночас, представляючи об'єкт управління як проєкт, необхідно визначити вимоги до результату, терміни виконання та потрібні ресурси, залучених виконавців, точки контролю, документальну звітність тощо. Поєднуючи ці дані, формують гібридну модель управління процесом/проєктом з метою досягнення оптимального упорядкування й організації відповідних робіт.

Висновки. Технологічний трансфер може бути яскравим прикладом успішної реалізації гібридного підходу до управління, що поєднує чіткість проєктного менеджменту з надійністю відтворювання процесно підходу.

Такий підхід суттєво підвищує ефективність, прогнозованість, стійкість до впливу змін (робастність) та забезпечує відповідність вимогам до діяльності й її результату.

Перспективним напрямом розвитку є впровадження цифрових інструментів, штучного інтелекту та підходу Quality by Design (QbD), що базується на надійних наукових даних і ризик-орієнтованому управлінні якістю. Це дозволяє забезпечити високу якість продукту вже з початкових етапів розробки, а не лише на стадії контролю, відкриваючи нові можливості для трансферів нового покоління.

Література:

1. ICH Q10 Pharmaceutical Quality System. Step 4 version. 2008.
2. WHO Technical Report Series No. 961, Annex 7. WHO guidelines on transfer of technology in pharmaceutical manufacturing. 2011.
3. ISPE Good Practice Guide: Technology Transfer. 3rd Edition. 2018.
4. Schneider, P. et al. (2020). Automating drug discovery with штучний інтелект (AI). Nature Machine Intelligence. <https://www.nature.com/articles/s42256-019-0030-7>
5. Müller A. T. et al. (2018). Design of efficient pharmaceutical transfer strategies. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11030-021-10266-8>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ФАРМАКОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ *PAEONIA SUFFRUTICOSA*

Крищик О. В.

Український державний університет науки та технологій, ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпро, Україна
oxanakp15@gmail.com

Вступ.

У сучасному світі зростає попит на лікарські засоби, виготовлені на основі рослинних субстанцій. Це пов'язано з ростом інтересу до природних методів лікування, включаючи фітотерапію. Р

ослинні препарати можуть мати менше побічних ефектів порівняно з синтетичними ліками, що робить їх більш привабливими для споживачів.

Paeonia suffruticosa має довгу історію використання в китайській медицині. Існує понад 1000 сортів китайської деревовидної півонії з різними кольорами та формами квіток, які були відібрані для використання в медицині протягом більше 2000 років.

В якості лікарської рослинної сировини у китайській медицині використовується кора кореня, яку часто називають *Mu Dan Pi* або *Cortex Moutan*.

Монографії на кору кореня *Paeonia suffruticosa Andrews – Moutan cortex P. suffruticosa* наведені у Китайській, Японській, Корейській та В'єтнамській Фармакопеях, а також в 9 та 10-му виданні Європейської Фармакопеї.

З літературних джерел відомо, що діючі речовини ЛРС *Paeonia suffruticosa Andrews – Cortex Moutan* володіють широкою фармакологічною активністю:

- антиоксидантною,
- протизапальною,
- цитопротекторною,
- протираковою,
- нейропротекторною,
- кардіопротекторною,
- антиатеросклеротичною,
- антидіабетичною та
- гепатопротекторною [1, 2].

З кори кореня *Paeonia suffruticosa Andrews – Moutan cortex* були виділені:

- монотерпени,
- монотерпенові глікозиди,
- флавоноїди,
- дубильні речовини,
- тритерпеноїди,
- феноли [3].

Метою дослідження є оцінка ймовірного фармакологічного потенціалу біологічно активних речовин, які є у складі ЛРС *Paeonia suffruticosa Andrews – Cortex Moutan*.

Матеріали та методи.

У якості об'єктів дослідження нами були обрані відомі фітокомпоненти цієї рослини: паеонол, паеонозид, паеоніфлорин, структурні формули яких наведені у літературі. Нами був проведений прогноз біологічної активності сполук, які містяться у Moutan cortex.

З використанням програми GUSAR проведено аналіз гострої токсичності для щурів.

Обрані сполуки були перевірені на відповідність критеріям Ліпінські. Розрахунок критеріїв Ліпінські проведено за допомогою програми Molinspiration.

Результати та їх обговорення

У результаті проведеного прогнозування встановлено, що паеонол, паеонозид, паеоніфлорин виявили високу

- антисеборейну,
- антисептичну,
- жовчогінну,
- антиалергічну,
- спазмолітичну,
- антидіабетичну,
- антивірусну активність, а також
- значні протипухлинні та протизапальні властивості.

За результатами розрахунку LD₅₀ для внутрішньовенного та перорального способу введення найменш токсичним з досліджуваних сполук виявився паеонозид.

Висновок. Дослідження SwissADME підтвердило, що паеонол та паеонозид мають терапевтичний потенціал для подальшої розробки ліків.

Список літератури

1. Ekiert H.; Klimek-Szczykutowicz M.; Szopa A. *Paeonia × suffruticosa* (Moutan Peony) — A Review of the Chemical Composition, Traditional and Professional Use in Medicine, Position in Cosmetics Industries, and Biotechnological Studies // *Plants*. 2022. Vol. 11. P. 3379. URL: <https://doi.org/10.3390/plants11233379>.
2. He C.N., Peng Y., Zhang Y.C. et al. He, C.N. Phytochemical and biological studies of Paeoniaceae // *Chem. Biodivers.* 2010. Vol. 91. – P. 52–80.
3. Wang Z, He C., Peng Y. et al. Z. Origins, Phytochemistry, Pharmacology, Analytical Methods and Safety of Cortex Moutan (*Paeonia suffruticosa* Andrew): A Systematic Review // *Molecules*. 2017. Vol. 22 (6). P. 946. URL: <https://doi.org/10.3390/molecules22060946>.

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЯК ІНТЕГРУЮЧА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Кучмістова О. Ф., Тарасенко В. О.

Українська військово-медична академія, м. Київ, Україна

Helen.kuchmistoff@ukr.net

Вступ. Актуальність проблематики.

Актуальне завдання сучасного закладу післядипломної освіти – пошук оптимальних шляхів зацікавлення слухачів навчанням, спонукання до творчості; виховання життєво, професійно й соціально компетентної особистості, здатної застосовувати здобуті знання в практичній діяльності. Одним із провідних шляхів реалізації цих завдань є застосування нових освітніх технологій, умов використання можливостей дидактичних матеріалів у освітній діяльності викладача [Лозовська Т. В., 2022].

Підвищення якості освітньо та професійно-практичної підготовки військових фармацевтів відповідно до світових і загальноєвропейських стандартів із метою посилення конкурентноспроможності вітчизняної фармацевтичної освіти, оптимізації умов для міжнародної мобільності українських фахівців, розширення їх можливостей на вітчизняному й міжнародному ринках праці зумовлені часом і проголошенням Україною курсу на інтеграцію [Чемерис О. А., 2005].

Як показав проведений скринінг-аналіз, розвиток інформаційно-комунікабельних технологій в управлінні якістю професійної освіти, який розпочався у 70-х роках минулого століття, триває до сьогодні.

На жаль, досі невід'ємною частиною комунікації залишаються суперечки стосовно раціональності ведення конспектів. Мають місце міжособові суперечки або розбіжності, виникають ситуації певної конфронтації між викладачами, викладачем і студентом/слухачем, причому як на додипломному, так і післядипломному рівнях освіти [Семенова В., 2019; Зубренкова О., 2020; Татаринів К., 2021; Дишук Л., 2025]. Окремими об'єктами цієї полеміки є опорний конспект (ОК) і презентація (відеолекція) в якості ОК.

Мета дослідження полягає в узагальненні набутого досвіду зі створення ОК і його адаптації до викладання фармацевтичних дисциплін, визначені переваг та недоліків його використання у навчальному процесі.

Методологія, методи дослідження: загально-наукові та системно-оглядові методи інформаційного пошуку, зокрема систематизація й інтерпретація даних доступних інтернет-ресурсів та власних напрацювань.

Результати дослідження. Сучасне суспільство вимагає від освіти нового способу швидкого сприйняття надвеликих об'ємів інформації. Це можливо в тому випадку, якщо вдається задіяти усі органи почуттів. Сприйняття інформації за допомогою зору та слуху можливо суттєво підвищити, якщо змінити формат її надходження [Татаринів К., 2021]. Зорове сприйняття є важливою складовою когнітивного потенціалу кожної людини (рис. 1).

Але зорова пам'ять дозволяє нам запам'ятовувати нову інформацію за допомогою її зовнішніх характеристик.

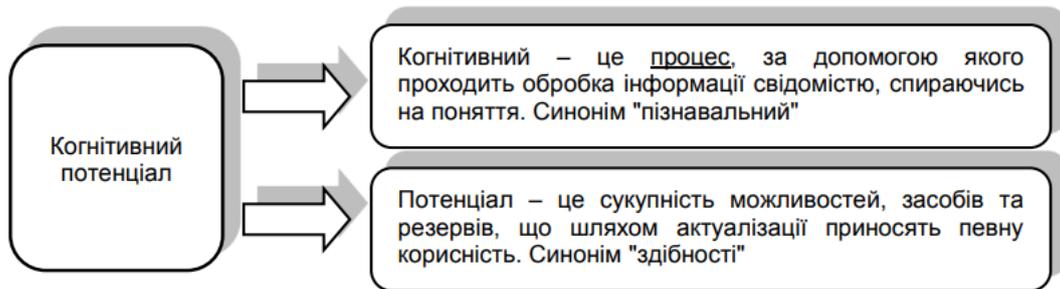

Рис. 1. Схема розкриття поняття «когнітивний потенціал»
[Ставицька К., 2013].

Саме з акцентом на розвиток когнітивного потенціалу слухачів спеціальності 226 «Фармація. Промислова фармація» викладачами кафедри військової фармації УВМА упродовж 2024-2025 рр. був розроблений робочий зошит (навчально-методичний посібник) з фахової дисципліни «Фармацевтична технологія» (охоплює 5 змістових модулів і 8 тем). Основою робочого зошита є різноманітні вправи, більшість з яких передбачає роботу з візуальними об'єктами (ОК із вмістом формованих знань, теоретичних питань у вигляді словника термінів за певною темою, структурно-логічних схем, таблиць, графіків), що допомагає раціонально розподілити пізнавальні завдання й види початкової роботи. Викладення структурних частин зошиту (орієнтаційно-мотиваційна та операційно-виконавча) доповнено питаннями для самоконтролю, аналітично-розрахунковими завданнями, тематичними кросвордами, діловими іграми, переліком тем рефератів, посиланнями на презентації за певною темою/модулем.

Повністю згодні з визначенням, наведеним у роботі О. Іващук (2015): ОК – це візуальна модель змісту навчального матеріалу, в якій за допомогою символів, малюнків, графіків, схем відображено одиниці нової інформації та зв'язки між ними. Цим же автором означено й основні принципи побудови візуальної моделі: лаконічність, структурність, уніфікація друкованих знаків, автономність, асоціативність, доступність відтворення та різноманітність. Зокрема, під асоціативністю розуміють створення яскравих візуальних образів для відображення понять та їх властивостей; під різноманітністю – ефективність запам'ятовування, яку можливо підвищити за рахунок урізноманітнення форми, структури, кольорового оформлення та графічного виконання ОК.

Нами були дещо розширені дидактичні основи розробки та використання ОК. Адже такий конспект розглядається як своєрідна координатна сітка або «канва» знань, які слухачі післядипломного навчання вже мають у фармацевтичній галузі. ОК дозволяє, використовуючи одну методичну основу, варіювати обсяг і характер навчального матеріалу.

Цікавим є погляд фахівців на презентацію (відеолекцію) як на різновид ОК (Татаринів К., 2021; Дишук Л., 2025). Presentation – це процес передачі інформації за допомогою візуальних засобів (зображення, діаграм, таблиць, аудіо- та відео матеріалів). Вона може містити три компоненти (артефакти): промова лектора, слайди та роздаткові матеріали (статистичні таблиці, список літератури та інших посилань) [<https://ahaslides.com/uk/2025>].

До сприйняття цього матеріалу підключається як зорова, так і слухова пам'ять, вербальна та візуальна інформація підтримують та взаємно доповнюють одна одну. Презентаційний стиль проведення лекцій та семінарів є якісно новим підходом до вивчення нового та удосконалення вже набутих знань, дидактичним засобом навчання. Мультимедійна презентація – це нова освітянська мова, яка має бути цікавою, сприяти розвитку образного та логічного мислення. Найпростішим програмним засобом для їх створення є Microsoft PowerPoint. Але останнім часом з'явилась ціла низка нових програм - Prezi, Slides, Haiku Deck, AppleKeynote, Google Презентації, Projeqt, Flowboard, SlideDog, які дозволяють створювати презентації в on-line режимі free-віртуального (хмарного) офісу. Це дає можливість демонстрації інтерактивних презентації на комп'ютері з будь-яким програмним забезпеченням.

На підставі набутого досвіду розробки та використання ОК на паперових носіях, е-презентацій, проведеної апробації розробленого робочого зошиту для підготовки військово-фармацевтичних фахівців можливо назвати цілу низку переваг. Насамперед, це: 1) краще засвоєння лекційного матеріалу, оскільки структурування, схематизація та візуалізація інформації є важливими складовими процесу її запам'ятовування; 2) більш глибоке розуміння певної теми (модулю) за рахунок здійснення аналізу через синтез, формування здатності самостійно мислити; 3) покращення якості засвоєння великої за обсягом та складністю інформації; 4) формування цілісної картини дисципліни «Фармацевтичної технології», що стає основою для проведення прикладних наукових досліджень у відповідній галузі; 5) створення резерву часу для поглибленого вивчення дисципліни та її прикладних застосувань тощо.

На жаль, поряд з цим варто зазначити і недоліки ОК, на які звернули увагу фахівці: 1) суб'єктивний характер (у кожного лектора власна логіка розуміння дисципліни та її викладання); 2) збільшення часу на підготовку презентацій та роздаткових матеріалів; 3) вимога наявності більшої майстерності лектора, що пов'язано з необхідністю подолання одноманітності у створенні опор.

Висновки. Представлено результати застосування сучасних концепцій реалізації освітнього процесу у закладі післядипломної фармацевтичної освіти. Використання ОК є важливим елементом перепідготовки фахівців військово-фармацевтичної справи, оскільки вони забезпечують якісне засвоєння значних обсягів навчальної інформації; сприяють глибокому розумінню матеріалу та підвищують мотивацію навчання; активізують пізнавальну діяльність слухачів у разі використання на інноваційних лекціях, семінарах, для самостійної роботи; формують основу для самоосвіти; створюють базу для безперервного підвищення кваліфікації. ОК можливо успішно використовувати як в друкованому, так і в електронному форматі (для проведення дистанційного навчання на платформі *Moodle*), що забезпечує його новизну та пріоритетність.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТІВ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Лебединець В. О.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
v.o.lebedynets@gmail.com

Вступ.

Пандемії й епідемії, воєнні конфлікти й природні лиха, як і низка інших позаштатних ситуацій, що постійно відбуваються у сучасному світі, вимагають налагодження дієвих способів і методів дистанційної взаємодії зацікавлених сторін, зокрема – постачальників і замовників у ланцюзі поставок.

Одним із таких видів взаємодій є зовнішні аудити, які зазвичай називають «аудити другою стороною», тобто стороною, що має певний інтерес до діяльності організації. У таких випадках відділена взаємодія має бути організована таким чином, щоб забезпечити не меншу ефективність, ніж така ж робота офлайн.

Стосовно аудитів це передбачає визначення методів результативного й ефективного проведення віртуального аудиту залежно від визначених цілей, сфери та критеріїв аудиту. Згідно із ISO 19011:2018 та PIC/S Guidance on remote assessments аудит може бути проведено цілком дистанційно чи комбіновано, але використання обраних методів має бути відповідно зрівноважено, ґрунтуючись, серед іншого, на врахуванні пов'язаних ризиків та можливостей. Не дивлячись на широку практику застосування дистанційних аудитів (ДА), як зовнішніх, так і внутрішніх, методологія проведення таких заходів досліджена мало і не вичерпно.

Метою дослідження є інтерпретація вимог стандарту ISO 19011 та галузевих вимог стосовно проведення аудитів на фармацевтичних підприємствах з метою формулювання рекомендацій щодо організації дистанційних аудитів з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, а також вимог зацікавлених сторін, що дозволить поліпшити дієвість аудиту в такому форматі.

Методи дослідження

У процесі дослідження організаційних аспектів ДА систем управління якістю фармацевтичних підприємств було застосовано комплекс наукових підходів і методів: системний підхід, порівняльний аналіз, контент-аналіз нормативно-правових документів, опитування (анкетування) та експертне інтерв'ювання фахівців з якості, аудиторів і представників фармацевтичних компаній, метод моделювання, SWOT-аналіз.

Результати дослідження.

Віртуальні аудити проводять, коли організація виконує роботу чи надає послугу за допомогою онлайнового середовища, що дає змогу особам незалежно від фізичного розташування виконувати процеси.

Аудитування віртуального місця розташування іноді називають віртуальним аудитом.

Під дистанційними аудитами розуміють використання технології для збирання інформації, проведення опитування представників об'єкта аудиту

тощо, коли методи «віч-на-віч» неможливі чи небажані.

Визначені нами ризики, притаманні дистанційному формату проведення аудитів, а також відповідні шляхи усунення чи мінімізації таких ризиків наведені у таблиці нижче:

Деякі ризики дистанційного аудиту	Шляхи усунення / мінімізації ризиків
📁 Обмежений доступ до приміщень і документації	Використання відеотурів у режимі реального часу, попереднє надання аудиторам електронних документів
✖ Нестабільне інтернет-з'єднання або технічні збої	Проведення технічного тестування зв'язку перед аудитом, підготовка резервного каналу зв'язку
👉 Складність налагодження ефективної комунікації	Призначення координатора аудиту з боку об'єкта аудиту, використання структурованого плану аудиту, своєчасна синхронізація запланованих заходів
🔒 Порухення конфіденційності та безпеки даних	Застосування захищених платформ для обміну інформацією, NDA, контроль доступу до файлів і відео-огляду
😊 Складність оцінювання реальної («живої») атмосфери та умов роботи на об'єкті аудиту	Застосування прямих відеотрансляцій з виробництва, додаткові фото/відеоматеріали, перехресне опитування
📖 Недостатня компетентність аудиторів (зважаючи на виражену специфіку ДА)	Навчання й стажування аудиторів за процедурами проведення дистанційних аудитів
🕒 Зростання часу на підготовку й проведення аудиту. Складна логістика, якщо учасники в різних країнах	Впровадження зручних інформативних чек-листів, застосування автоматизованих інструментів збору інформації та аналізу зібраної доказової бази (зокрема ШІ)

Висновки.

Дистанційне аудитування пов'язане зі специфічними ризиками, для мінімізації яких потрібне використання чітко оговорених та узгоджених залученими сторонами протоколів дистанційного доступу, зокрема:

- програмного забезпечення,
- технічних пристроїв,
- методів аудиту тощо.

Дистанційний формат також передбачає застосування дещо відмінних технологій проведення аудиту, яка необхідно добре опанувати для досягнення цілей аудиту та отримання всіх переваг, що може дати ДА.

СИНТЕЗ ТА ПРОСТОРОВА БУДОВА 2-АМІНО-4,7-ДІАРИЛ-3-ЦІАНО-5,6,7,8-ТЕТРАГІДРО-4Н-ХРОМЕНІВ

Левашов Д. В.¹, Воронович А. С.¹, Лега Д. О.¹, Шемчук Л. А.²

¹Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

²Донецький національний медичний університет, м. Кропивницький, Україна
orgchem.shemchukla@gmail.com

Вступ

Пірани – це клас природних органічних сполук, які активно вивчаються ще з середини минулого століття. Речовини, що містять ядро пірану, зустрічаються майже у всіх рослинах.

Це кумарини, хромони, катехіни, флавоноїди, ксантани, антоціани тощо. Крім того, вуглеводи переважно існують у формі піранози; основою іридоїдів є циклопентанопіранова система; ряд алкалоїдів містить конденсоване ядро пірану.

Однак слід зазначити, що природні пірани не розглядаються як єдиний клас сполук, а тому кожна група досліджується окремо, незалежно одна від одної.

Важливе місце в хімії піранів займають також їх синтетичні похідні. Більшість статей, в яких описуються синтетичні похідні пірану, присвячені розробці препаративних методів синтезу похідних 2-аміно-4Н-пірану.

Серед останніх були виявлені речовини з високою протизапальною, антибактеріальною, протипухлинною та іншими видами біологічної дії.

Мета дослідження

Синтез нових похідних 2-аміно-4,7-діарил-3-ціано-5,6,7,8-тетрагідро-4Н-хроменів шляхом трикомпонентної одnoreакторної взаємодії естерів 4-гідрокси-2-оксо-6-арилциклогексен-2-карбонової кислоти з аренальдегідами та малононітрилом, встановлення їх просторової будови.

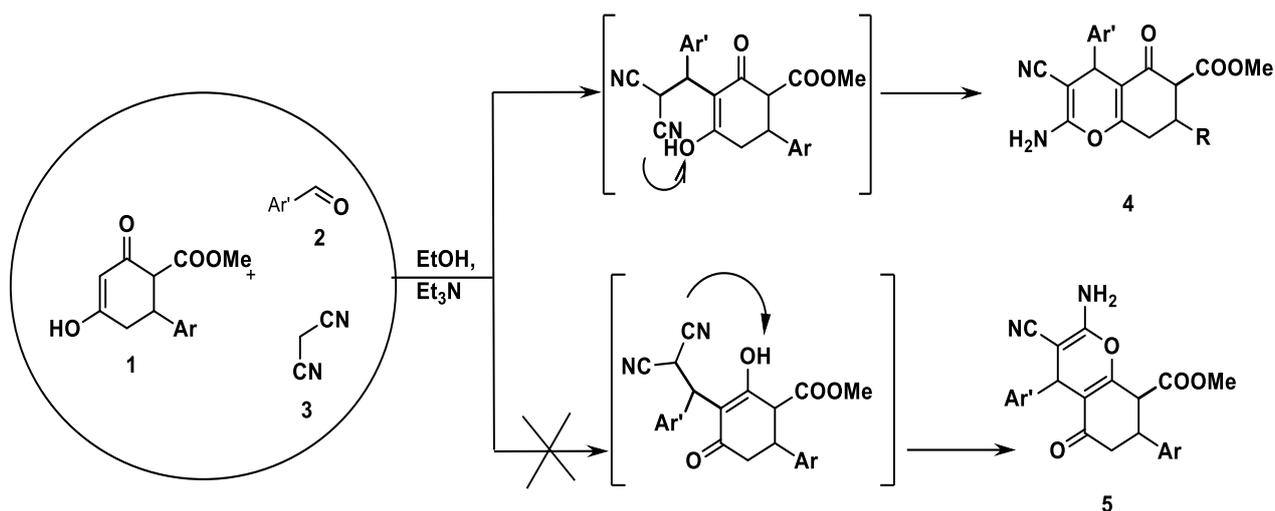
Методи дослідження

У ході досліджень використані сучасні методи органічного синтезу та ІЧ, ¹H, ¹³C ЯМР-спектроскопії, хромато-мас-спектрометрії, методи рентгеноструктурного аналізу монокристалів.

Результати дослідження

Багатокомпонентні реакції (МКР) між енолнуклеофілами, карбонільними сполуками та метиленовими активними нітрилами є ефективним методом, який використовують для побудови ядра 2-аміно-4Н-пірану та його карбанельованих похідних.

Як енолнуклеофіли ми використали естери 1, які в трикомпонентній взаємодії легко реагували з ароматичними альдегідами 2 та малононітрилом 3. Це дозволило розробити простий та ефективний одностадійний метод синтезу хроменів 4 з високим виходом з легкодоступних реагентів.

Трикомпонентну взаємодію проводили, змінюючи умови реакції (нагрівання без каталізатора, нагрівання з додаванням каталізатора, з додаванням каталізатора та без нагрівання).

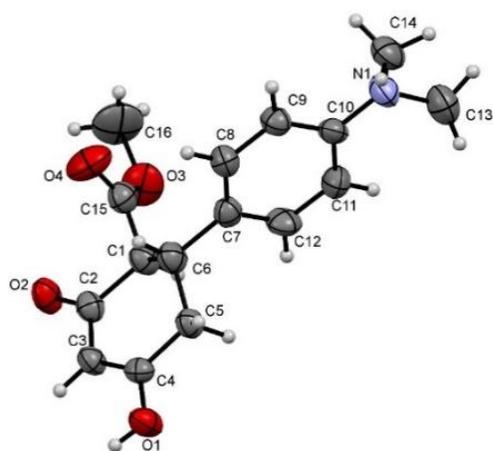
Таким чином були встановлені оптимальні умови реакції, а саме нагрівання в етанолі протягом 2 годин з додаванням каталітичної кількості триетиламіну.

Одним із найскладніших завдань для хіміків-органіків є визначення складу та встановлення просторової будови синтезованих сполук, особливо якщо в ході реакції може утворитися декілька стереоізомерів.

Теоретично в наведеній вище трикомпонентній взаємодії можливе утворення двох ізомерних хромонів (4 або 5) у залежності від того, за участі якого із атомів Оксигену в молекулі естеру 1 відбувається гетероциклізація. Продуктами реакції будуть або 6-заміщені (4) або 8-заміщені хромони (5).

Синтезовані нами вихідні естери 1 містять два асиметричних атоми вуглецю і, отже, можуть існувати у вигляді двох пар енантіомерів: пари енантіомерів з транс-розташуванням естерної групи і арильного залишку та пари енантіомерів з цис-конфігурацією.

Аналіз спектрів ¹H ЯМР показав, що в ході реакції утворюється лише одна з двох можливих пар енантіомерів, замісники в якій знаходяться в транс-конфігурації. Будови синтезованих естерів 1 було підтверджено за допомогою рентгеноструктурного аналізу. Одержані результати допомогли встановити структуру цільових продуктів реакції.

Як згадувалося вище, можливе утворення двох ізомерів положення естерної групи (6-метоксикарбонілхромонів (4) або 8-метоксикарбонілхромонів (5)). Щоб зробити вибір на користь будь-якого з цих метоксикарбонілзаміщених ізомерів, було проведено кристалографічне дослідження. Це дозволило встановити, що в рекції утворюється лише один із структурних ізомерів - 6-метоксикарбонілхромон (4). У результаті було

синтезовано низку нових 2-аміно-4,7-діарил-6-метоксикарбоніл-5-оксо-3-ціано-5,6,7,8-тетрагідро-7-R-4H-хроменів 4 з високими виходами.

Висновки

Синтезовано та встановлено просторову будову нових 2-аміно-3-ціано-5,6,7,8-тетрагідро-4H-хроменів. Ці дослідження стануть базою для подальших фармакологічних досліджень.

Література:

1. Koyel Pradhan, Sanjay Paul and Asish R. Das* Catal. Sci. Technol., 2014, 4, 822
2. Y.-Z. Chen et al. Organic & Biomolecular Chemistry. 2018. Vol. 16, no. 36. P. 6675–6679.
3. Niknam K., et. al., Tetrahedron Letters. 2016. Vol. 57, no. 3. P. 361–365.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАРМАЦЕВТІВ ДЛЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ

Максимович Н. М., Заліська О. М.

ДНП «Львівський національний медичний університет

імені Данила Галицького»

Maximovi43@ukr.net

Оновлення знань з теми раціонального використання ліків вагітним жінкам забезпечить покращення підвищення рівня фармацевтичних послуг, якості фармацевтичної допомоги.

Встановлено, що лише 10% ліків, схвалених з 1980 року, мають достатньо інформації, щоб визначити їхню безпеку під час вагітності. Це пояснюється тим, що вагітні жінки часто не беруть участі в дослідженнях, які визначають безпеку нових ліків.

Від 46 до 77% вагітних жінок вказують, що мають потребу інформації про вплив ЛЗ на плід, а також що довіряють медичним працівникам, фармацевтам коли отримують інформацію про препарати під час вагітності.

У 2024 р за даними досліджень найчастіше використовуваними препаратами вагітними жінками були вітаміни, ацетилсаліцилова кислота, еноксапарин, левотироксин, антибактеріальні препарати, протиблювотні засоби, антациди, НППЗ.

Під час циклів тематичного удосконалення «Раціональне використання лікарських засобів за даними доказової медицини та фармакоекономіки», «Сучасні аспекти фармацевтичної допомоги в аптечних закладах» у лекції, семінарські та практичні заняття включено тематику про основні аспекти фармацевтичної допомоги вагітним жінкам. Розглядаються міжнародні бази даних про безпечність ЛЗ, міжнародні та вітчизняні протоколи лікування та фармацевтичні стандарти.

Наприклад, для лікування бактеріальних інфекцій за даними FDA, можна використовувати пеніциліни, похідні пеніциліну та цефалоспорини, нітрофурантоїн (не можна використовувати при дефіциті Г6ДФ), макроліди (препаратами першого вибору є азитроміцин, рокситроміцин та еритроміцин), метронідазол (насамперед для місцевого застосування). На ранніх термінах вагітності рекомендовано не застосовувати препарати триметоприму та сульфатриметоприму, тетрациклінів, фторхінолонів. Серед безрецептурних надмірне застосування НППЗ на ранніх строках вагітності може збільшити ризик викидня.

Слід уникати неодноразового використання НППЗ починаючи з 28-го тижня вагітності (небезпека передчасного закриття артеріальної протоки, вплив на функцію нирок у плода), а селективні НППЗ — інгібітори циклооксигенази ЦОГ-2 — протипоказані під час вагітності. Висновок. Аналіз інформаційних джерел відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності та безпеки лікарських засобів під час вагітності, що збереже здоров'я нації.

ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИСНАЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Малоштан Л. М.¹, Підгайна В. В.², Карабут Л. В.³

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний університет», м. Харків, Україна¹

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна²

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна³

valentina.pidgaina@gmail.com

Вступ

В умовах збройного конфлікту зростає психологічне навантаження на фахівців різних галузей, особливо тих, чия діяльність пов'язана з наданням допомоги населенню — медиків, вчителів, соціальних працівників, рятувальників.

Війна значно посилює чинники, що сприяють професійному вигоранню, включаючи хронічний стрес, емоційне виснаження та відчуття безсилля.

Термін "вигорання" згадується у Міжнародному класифікаторі хвороб як наслідок затяжного, невирішеного стресу, що виникає в професійному середовищі.

Хоча багато науковців розглядають його як хворобу, з травня 2019 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнає "вигорання" виключно як феномен, пов'язаний із роботою, і тому класифікує його як синдром.

Емоційне вигорання виникає не лише внаслідок надмірного навантаження на роботі. Це комплексний синдром, що проявляється як постійна втома та емоційне виснаження, які формуються під впливом тривалого стресу як у професійній сфері, так і в особистому житті.

Синдром емоційного вигорання – це процес поступового зниження емоційних ресурсів, що посилюється з часом.

Серед перших тривожних сигналів: нав'язливі думки, труднощі із засинанням і сном загалом, проблеми з концентрацією, постійне відчуття нестачі часу, ізоляція від соціуму, труднощі з емоційним самоконтролем, зниження працездатності та часті хвороби.

Найбільш типовими емоційними проявами вигорання є: зниження самооцінки, почуття самотності й відстороненості, безпорадність, втрата мотивації, песимістичне або цинічне сприйняття дійсності, а також втрата здатності отримувати задоволення від життя.

Мета дослідження

Аналіз впливу військових дій на розвиток професійного вигорання серед представників педагогічних і медичних професій, а також виявлення основних психоемоційних наслідків цього явища.

Методи і результати дослідження

З метою досягнення цілей дослідження було здійснено опитування серед педагогічних та медичних працівників, проведено аналіз наукових джерел, що стосуються проблеми професійного вигорання в умовах воєнного часу.

Літературний пошук проводився у провідних міжнародних базах даних, зокрема PubMed, Web of Science та Google Scholar, і охоплював публікації за останні 15 років (2008–2023 рр.).

На підставі зібраних матеріалів було сформульовано авторське визначення професійного вигорання, актуальне для медичних працівників у контексті війни.

Встановлено, що в умовах війни рівень емоційного виснаження зріс удвічі, підвищилась тривожність, виникла тенденція до деперсоналізації працівників.

Підвищений ризик вигорання спостерігається серед жінок, людей із досвідом роботи до 5 років, а також у тих, хто втратив близьких або був змушений змінити місце проживання.

Висновки

Воєнні дії значно поглиблюють проблему професійного вигорання, тому необхідне впровадження систем психологічної підтримки, створення програм профілактики емоційного вигорання, а також підвищення уваги до ментального здоров'я фахівців, які працюють у зонах конфлікту або з постраждалими від війни.

РОЗРОБКА СКЛАДУ НАЗАЛЬНИХ КРАПЕЛЬ АСЕПТИЧНОЇ І ІМУНОМОДУЛЮЮЧОЇ ДІЇ

Масалітіна Д. О., Манський О. А., Криклива І. О.

Національний фармацевтичний університет, Україна, м. Харків
manscy@ukr.net

Вступ. Ніс - це один з найважливіших органів людського тіла, що відповідає як за дихальний процес, так і розпізнавання різних запахів і є невід'ємною частиною дихальної системи людини.

Разом з тим, людський ніс також є першим бар'єром для захисту організму від потрапляння шкідливих речовин та інфекцій через дихальні шляхи. Завдяки складній структурі і роботі слизової оболонки, цей орган фільтрує повітря і затримує мікроби і пил, запобігаючи виникненню захворювань.

Одна з найважливіших функцій ЛОР-органів - захисна. Більша частина відділів носоглотки є органами імунної системи. Якщо вони здорові - імунітет працює належним чином.

У разі інфекційних захворювань дихальної системи, особливо хронічних, в першу чергу страждає імунітет. Тому, разом з лікуванням основного захворювання ЛОР-органів обов'язковою є підтримка імунітету.

Таким чином, тема дослідження, спрямована на розробку назальних крапель на основі морської води зі спіруліною є актуальною.

Мета дослідження. Розробка складу і технології дієтичної добавки асептичної та імуномодулюючої дії у формі назальних крапель.

Матеріали та методи. Дослідження проводились згідно стандартних методик ДФУ та характеризуються достовірністю та відтвореністю отриманих результатів.

В якості діючої речовини нами було обрано рідкий екстракт спіруліни. Морську воду отримували штучним шляхом.

До складу спіруліни входять білки (до 60–70%), незамінні амінокислоти, вітаміни (особливо В12), мікроелементи та макроелементи (залізо, цинк, селен), пігменти (хлорофілу, фікоціаніну) та жирні кислоти.

Спіруліна проявляє протизапальну, антимікробну, протівірусну та антиоксидантну активність. Також спіруліна володіє імуномодулюючими властивостями, що може бути викликано вмістом фікоціаніну (основного пігменту спіруліни).

Морська вода має асептичні властивості.

Результати дослідження. Назальні краплі отримували шляхом змішування рідкого екстракту спіруліни з морською водою.

З метою запобігання мікробної контамінації до складу назальних крапель необхідно вводити консерванти.

Розлив назальних крапель проводять в стерильні флакони-крапельниці.

Висновки. Обґрунтовано склад дієтичної добавки асептичної і імуномодулюючої дії у формі назальних крапель для профілактики розвитку інфекційних захворювань носоглотки.

ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИБАКТЕРІАЛЬНОЇ ДІЇ ЛІДОКАЇНУ ГІДРОХЛОРИДУ ПРОТИ ШТАМУ *STAPHYLOCOCCUS AUREUS*

Маслов О. Ю., Колісник С. В., Голік М. Ю., Осолодченко Т. П.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

alexmaslov392@gmail.com

Вступ. Резистентність до антимікробних препаратів є однією з найбільших загроз 21-го століття. Найбільш чутливими до цієї загрози є країни з низьким та середнім рівнем доходу. Згідно зі статистичними дослідженнями, інфекції, спричинені резистентністю до антимікробних препаратів, стали причиною нищівної кількості 4,95 мільйона смертей у світі у 2019 році. Ця кількість смертей від бактерій, стійких до антибіотиків, значно перевищує щорічну глобальну смертність від туберкульозу (1,5 мільйона), малярії (643 000) та ВІЛ/СНІДу (864 000).

Таким чином пошук нових антибактеріальних засобів є актуальним на сьогодні.

Мета дослідження – вивчити антибактеріальну активність лідокаїну гідрохлориду проти штаму *Staphylococcus aureus*.

Методи дослідження. Антибактеріальну дію лідокаїну гідрохлориду вивчали методом дифузії в агар "колодязями" проти штаму *Staphylococcus aureus* ATCC 25923. Визначення активності антибактеріальних препаратів проводили на двох шарах щільного поживного середовища, розлитого в чашки Петрі. У нижньому шарі використали "голодні" не засіяні середовища (агар-агар, води, солі). Нижній шар є підкладкою з 10 мл "голодного агару", на яку строго горизонтально встановлюють 3-6 тонкостінних циліндрів з нержавіючої сталі діаметром 8 мм і заввишки 10 мм. Навколо циліндрів заливають верхній шар, що складається з поживного агаризованого середовища, розплавленого і охолодженого до 40 °С у яке вносили відповідний стандарт добової культури тест-штамів. Заздалегідь, верхній шар добре перемішувався до утворення однорідної маси. Після застигання циліндри стерильним пінцетом витягали і в лунки, що утворилися, поміщали випробовувані препарати. Об'єм середовища для верхнього шару коливався від 14 до 16 мл. Чашки підсушували 30-40 хв. при кімнатній температурі і ставили в термостат на 18-24 годин. У таблиці 1 показано інтерпретацію результатів.

Результати дослідження. Було встановлено, що лідокаїн гідрохлорид у концентрації 10, 5, і 2,5% мав наступну антибактеріальну дію 24,0±0,3, 25,0±0,2 і 25,0±0,2 мм проти *Staphylococcus aureus* ATCC 25923.

Висновки. Лідокаїн гідрохлорид має високу антибактеріальну дію проти грам-позитивного штаму *Staphylococcus aureus*. Дані результати свідчать про перспективність дослідження антибактеріальної дії лідокаїну гідрохлориду проти резистентних штамів.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ eCTD В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНИХ ПРОЦЕДУР У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Михайловська Лілія, Сахнацька Наталія

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна
liliana2003aa@icloud.com

Вступ. У сучасних умовах цифрової трансформації охорони здоров'я актуальним завданням є модернізація регуляторних процедур у сфері обігу лікарських засобів. Одним із ключових напрямів є впровадження міжнародного електронного формату eCTD (Electronic Common Technical Document), який забезпечує уніфіковане, структуроване та прозоре подання реєстраційної документації. Україна, орієнтуючись на європейські стандарти, поступово інтегрує цей формат у національну регуляторну практику. Починаючи з січня 2025 року в Україні передбачено можливість добровільного подання реєстраційної документації у форматі eCTD, тоді як з серпня 2025 року, відповідно до Закону України «Про лікарські засоби» від 28 липня 2022 року № 2469-IX, використання цього формату стане обов'язковою вимогою для процедур державної реєстрації лікарських засобів.

Метою дослідження є проаналізувати стан та перспективи упровадження формату eCTD в Україні у сфері реєстрації лікарських засобів, з урахуванням міжнародного досвіду, національного законодавства та вимог гармонізації з європейськими стандартами.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи застосовано метод контент-аналізу електронних джерел, аналіз нормативно-правових актів України та зарубіжних країн. Також використано порівняльний та системний підходи для вивчення стану впровадження eCTD в Україні у контексті гармонізації з міжнародною регуляторною практикою.

Результати дослідження. Стандарт eCTD вже тривалий час активно використовується в регуляторній практиці таких країн, як Сполучені Штати Америки та держав Європейського Союзу, і наразі поступово впроваджується в інших країнах світу. Зокрема, обов'язкове подання реєстраційної та перереєстраційної документації у форматі eCTD встановлено в Австралії, Канаді, Бахреїні, Катарі, Кувейті, Об'єднаних Арабських Еміратах, Омані, Саудівській Аравії, Таїланді та ряді інших країн. Така тенденція свідчить про глобальне визнання цього формату як ефективного інструменту цифрового документообігу, що забезпечує уніфікований, прозорий і зручний механізм взаємодії між фармацевтичними компаніями та національними регуляторними органами.

Впровадження формату eCTD має низку суттєвих переваг для держави. Насамперед, це сприяє уніфікації та стандартизації форматів подання реєстраційної документації, що дозволяє забезпечити чіткість, прозорість і єдині підходи до оцінки матеріалів. Завдяки електронному формату прискорюється процес розгляду досьє, оскільки регуляторні органи отримують доступ до структурованої інформації з можливістю швидкої навігації та пошуку. Крім того, впровадження eCTD є важливим етапом переходу до електронного документообігу, що дозволяє оптимізувати адміністративні процеси, зменшити

витрати часу і ресурсів. У стратегічному контексті застосування eCTD слугує інструментом підготовки до євроінтеграції, оскільки гармонізує національну регуляторну систему з вимогами Європейського Союзу та міжнародної практики у сфері контролю якості лікарських засобів. Впровадження формату eCTD є перевагою і для заявників – представників фармацевтичної індустрії. Передусім, це забезпечує суттєве прискорення процесів створення, подання та повторного використання реєстраційного досьє, що особливо важливо у випадках подачі оновлень, варіацій або розширення показань. Стандартизація структури та вимог до документації сприяє гармонізації дій компаній з міжнародною та європейською регуляторною практикою, що відкриває нові можливості для виходу на глобальні ринки. Крім того, електронний формат зменшує витрати часу і коштів, пов'язані з друком, логістикою та зберіганням документів. Упровадження eCTD також відповідає принципам екологічної відповідальності, адже знижує потребу у використанні паперу та фізичних носіїв, підтримуючи «зелений» підхід до ведення фармацевтичного бізнесу.

Станом на кінець квітня 2025 року в Україні спостерігається поступове впровадження формату eCTD у практику подання реєстраційної документації на лікарські засоби. За даними Державного експертного центру МОЗ України, вже отримано 31 досьє у форматі eCTD: з них 6 – на первинну реєстрацію, 1 – на перереєстрацію та 24 – на внесення змін до реєстраційних матеріалів. Із загальної кількості 9 досьє вже повністю пройшли розгляд та були затверджені наказами МОЗ. Значна частина досьє подається міжнародними фармацевтичними компаніями або їх представництвами в Україні. Водночас активність демонструють і українські виробники, серед яких вже є приклади успішної адаптації до міжнародного електронного формату, що свідчить про зростання рівня цифрової готовності вітчизняної фармацевтичної галузі.

Першою в Україні, яка подала досьє на державну реєстрацію лікарських засобів у форматі eCTD стала фармацевтична компанія «Дарниця». Цей крок є знаковим прикладом адаптації національних фармацевтичних виробників до сучасних міжнародних стандартів подання реєстраційної документації, що демонструє готовність вітчизняної індустрії до впровадження інновацій та ефективної взаємодії з регуляторними органами в електронному середовищі.

Висновки. Впровадження формату eCTD в Україні є важливим кроком у напрямі цифрової трансформації регуляторної системи та інтеграції у європейський простір. Це сприяє підвищенню ефективності та прозорості процесів реєстрації лікарських засобів як для держави, так і для заявників. Аналіз свідчить про поступову активізацію суб'єктів ринку, зокрема міжнародних і вітчизняних виробників, що підтверджує готовність фармацевтичної галузі до переходу на міжнародні стандарти електронного документообігу.

Список використаних джерел

Впровадження eCTD в Україні – перші результати. *Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України.*

<https://www.dec.gov.ua/news/vprovadzhennya-ectd-v-ukrayini-pershi-rezultaty/> (дата звернення: 01.05.2025).

ПЛАТФОРМА MOODLE – ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Мищенко В. І.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
socpharm@nuph.edu.ua, viktoriamischenko@ukr.net

Вступ. На сьогодні вирішальним фактором розвитку суспільства стають новітні інформаційні технології, до яких відносять дистанційну освіту, яку називають «освітньою системою XXI століття». В Україні дистанційна форма навчання почала активно розвиватися з 2000 р. з прийняття Постанови Верховної Ради України від 06.07.2000 р. № 1851-III «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2000-2002 роки». На цей час впроваджено багато платформ за допомогою яких здійснюється дистанційне навчання, а саме: BlackBoard, Bestclevers, WebCT, Microsoft Teams, Google Classroom, Moodle та інш. Тому питання досліджень систем для проведення онлайн-занять, а саме Moodle є перспективною основою для сталого розвитку дистанційної освіти в Україні.

Мета дослідження. Провести дослідження щодо розвитку дистанційного навчання за допомогою Платформи Moodle, яка є перспективною системою управління онлайн навчання в Україні.

Матеріали та методи. Матеріалами слугували нормативно-правові акти щодо дистанційної форми навчання в Україні, інноваційні елементи Платформи Moodle. У роботі використовувалися методи: системного аналізу, історичний, оглядовий, ретроспективний.

Результати досліджень.

Для закладів вищої освіти України право на організацію дистанційного навчання регламентується низкою нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України (МОН). Згідно з Наказом МОН України від 30.10.2013 № 1518 затверджено Вимоги до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання. Документ визначає критерії, яким повинні відповідати заклади освіти для впровадження дистанційного навчання, включаючи наявність відповідної матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу та акредитованих освітніх програм [1].

На цей час існують різноманітні системи управління дистанційною формою навчання: Google Classroom, WebCT Moodle. Згідно з даними офіційного сайту Moodle, в Україні зареєстровано понад 130 веб-сайтів Moodle, що свідчить про широке впровадження цієї платформи в освітніх установах країни. Вона має відкритий код і безкоштовне використання. Як свідчать літературні джерела, що у 42 вищих навчальних закладах України впроваджено програмну платформу Moodle, слід відмітити, що в Національному фармацевтичному університеті здобувачі вищої освіти отримують знання дистанційно за допомогою зазначеної платформи. Доцільність створення системи дистанційної освіти в Україні була виявлена через пандемію CoViD-19.

У 2020 р. через постійне погіршення епідеміологічної обстановки та уведення карантинних обмежень, дистанційна форма навчання стала єдиним виходом задля забезпечення безперервного навчання. Також запровадження воєнного стану в Україні 24.02.2022 р. через повномасштабну збройну агресію, спричинило значні виклики для системи освіти. Перехід багатьох вищих навчальних закладів (ВНЗ) на дистанційне навчання дозволив відновити навчальний процес та продовжувати надавати знання у важких умовах воєнного стану в країні.

Платформа Moodle за допомогою якої здійснюється безкоштовна і прозора система управління навчанням. Інтеграція з іншими освітніми платформами: Zoom, Google Meet. Вона надає безліч можливостей здійснювати навчання за допомогою 22 елементів ресурсу, а саме: виконання завдань, завантаження файлів, розміщення навчальних матеріалів, тестування, анкетування, сторінка, глосарій, лекція та ін. Поміж того Moodle дозволяє налагоджувати комунікаційні стосунки між викладачами та здобувачами вищої освіти за допомогою елементів: зворотній зв'язок, форум, чат, обмін повідомленнями при виконанні завдання, оцінювання та календар подій. Також існує інтерактивний контент, що працює з відкритим кодом SCORM і IMS.

Висновки. Право на дистанційну освіту у вищих навчальних закладах України забезпечується через нормативні акти МОН, які визначають вимоги до закладів освіти, порядок організації дистанційного навчання та надають рекомендації щодо його впровадження. Ці документи адаптуються до поточних обставин і потреб здобувачів освіти, забезпечуючи правову основу для здобуття вищої освіти в дистанційному форматі. Виклики сучасності, а саме пандемія CoViD-19 у 2020 р. та запровадження воєнного стану в Україні у 2022 р. мали вплив на розвиток дистанційної форми освіти. В цих складних умовах отримати знання можливо тільки на відстані, тому державою було зроблено величезну ставку на онлайн освіту. Платформа Moodle є найвідомішою, яка запроваджена у 42 ЗВО в Україні. Вона надає можливість здійснювати дистанційне навчання у ЗВО за допомогою 22 інноваційних елементів: розміщення навчальних матеріалів (лекції, додатковий матеріал), виконання завдань, проходження тестування та анкетування, сторінка та інш. Існує можливість з використання постійних комунікаційних стосунків, а саме: оцінювання, обмін повідомлень при виконанні завдання, зворотній зв'язок, форум, чат. Всі елементи дозволяють забезпечити високий ступінь інтерактивності та забезпечити необхідний рівень якості знань, умінь і навичок для майбутньої професії.

Література

1. Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямами і спеціальностями : Наказ МОН України від 30.10.2013 № 1518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13#Text> (дата звернення: 07.05.2025 р.)

ЗМЕНШЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ВІДХОДІВ: СТРАТЕГІЇ ПОВТОРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Мороз С. Г., Подгайний Г. Я.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
morozsg@nuph.edu.ua

Вступ. Фармацевтична продукція є невід'ємною частиною сучасної системи охорони здоров'я. Проте зі зростанням виробництва та споживання лікарських засобів зростає і обсяг фармацевтичних відходів, що створює екологічні, соціальні та економічні проблеми.

Відпрацьовані ліки можуть потрапляти у ґрунтові води, впливати на флору та фауну, а також призводити до розвитку антибіотикорезистентності.

Натомість велика частка невикористаних препаратів — це ще придатні до вживання ліки, які могли б бути повторно використані за належних умов.

Мета дослідження – аналіз можливостей повторного використання та переробки фармацевтичних засобів як способів зменшення кількості відходів.

Методи дослідження. використано аналітичний метод для вивчення сучасних підходів до поводження з фармацевтичними відходами, а також порівняльний метод для аналізу міжнародного досвіду з метою адаптації ефективних практик до українського контексту.

Результати дослідження. Фармацевтичні відходи поділяють на декілька категорій: придатні до вживання, але невикористані ліки: це залишки медикаментів у лікарнях, аптеках або домогосподарствах; прострочені препарати: медикаменти, що втратили термін придатності; відходи виробництва: надлишкові або дефектні продукти, що утворюються на фармацевтичних заводах; відходи медичних установ: частково використані препарати, залишки після процедур.

Основними джерелами таких відходів є лікарні, аптеки, домогосподарства, а також фармацевтичні компанії.

Неналежна утилізація ЛЗ (злив у каналізацію, викидання в сміття) призводить до забруднення води та ґрунтів, адже дослідження показують, що залишки анальгетиків, гормонів та антибіотиків знаходять у стічних водах; антибіотикорезистентності: потрапляння антибіотиків у довкілля сприяє розвитку резистентних штамів бактерій; небезпеки для тварин, оскільки дикі тварини, що споживають сміття, можуть бути отруєні залишками препаратів; фінансових втрат - за оцінками ВООЗ, щороку втрачаються мільярди доларів через утилізацію невикористаних ліків.

У цьому зв'язку виділимо основні стратегії повторного використання лікарських засобів.

1. Програми повернення ліків. У багатьох країнах діють програми, які дозволяють пацієнтам повертати невикористані ліки до аптек або спеціальних центрів збору. Наприклад, у США діє програма Take-Back Day, організована Управлінням з контролю за обігом наркотиків (DEA). В Австралії функціонує

національна програма Return Unwanted Medicines (RUM). У Фінляндії ліки можна повернути в будь-яку аптеку.

Такі програми не лише зменшують обсяг сміття, але й забезпечують безпечну утилізацію чи можливість перерозподілу препаратів.

2. Ре-диспансування — це повторне використання невикористаних, але не відкритих препаратів, з дотриманням суворих стандартів якості. У Нідерландах проводили пілотні проекти з повторного використання онкологічних препаратів, у США деякі штати дозволяють ре-диспансування в межах програм допомоги для малозабезпечених пацієнтів.

Основними вимогами є наявність неушкодженої упаковки, зберігання в належних умовах, підтверджена простежуваність походження.

Переробка ліків із застосуванням хімічних методів (гідроліз, окиснення, термічна обробка) дозволяє знешкодити активні речовини.

Це зменшує екологічне навантаження, хоча й потребує значних енергетичних ресурсів.

3. Інноваційні технології, що включають плазмову газифікацію - високотемпературна технологія, яка знешкоджує навіть стійкі хімічні сполуки; фотокаталітичне окислення - перспективна технологія очищення стічних вод від фармацевтичних залишків.

4. Впровадження принципів циркулярної економіки. В контексті фармації, циркулярна економіка передбачає:

- модернізацію упаковки для багаторазового використання;
- створення біорозкладної тари;
- використання залишків фармсировини в інших галузях (наприклад, косметика, ветеринарія).

Реалізація програм повторного використання та переробки ліків вимагає узгодженості із законодавством. У більшості країн ЄС та Північної Америки діють чіткі протоколи щодо збору, зберігання та повторного використання медикаментів.

В Україні нормативно-правова база наразі не дозволяє повторне використання медикаментів, навіть у межах благодійних програм. Водночас, в рамках євроінтеграції, розробка сучасних підходів до поводження з фармацевтичними відходами є нагальним завданням.

Висновки.

Фармацевтичні відходи — це не лише екологічна загроза, але й упущений ресурс. Ефективне впровадження стратегій повторного використання та переробки лікарських засобів сприятиме зменшенню негативного впливу на довкілля, зменшенню витрат системи охорони здоров'я та підвищенню доступності медикаментів.

Хоча існують значні бар'єри, як технічні, так і нормативні, міжнародний досвід доводить, що поступове реформування системи поводження з лікарськими засобами є цілком можливим і перспективним.

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ніколаєва А.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Вступ. Сьогодні можна спостерігати закономірність інтернаціоналізації екологічних проблем. Екологія все більше впливає вимір прогресу, суспільну мораль, ціннісні підходи до управління. Ці тенденції визначають необхідність впровадження та удосконалення екологічного менеджменту в діяльності підприємств.

Ефективний екологічний менеджмент забезпечує підприємству кредит довіри у відносинах з усіма зацікавленими у його діяльності сторонами. У цьому полягає основна перевага екологічного менеджменту в порівнянні з традиційним екологічним управлінням. Сьогодні екологія підказує нові орієнтири та напрями розвитку виробництва, вона має стати імпульсом нових технологічних рішень та нових тенденцій у взаємодії виробництва та природи. Але це можливо лише в тому випадку, якщо буде побудовано систему та механізми управління екологічними процесами, якщо управління буде орієнтоване не на виробництво як таке, а на виробництво екологічне.

Існує безліч різноманітних уявлень про екологічний менеджмент. Так, наприклад, американський еколог, вчений Баррі Коммонер спробував сформулювати закони екології, які передбачають необхідність екологічного менеджменту: все пов'язано з усім; все має кудись подітися; ніщо не дається задарма; природа знає краще.

Методи дослідження: методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Основні риси екологічного виробництва в сучасних умовах є:

- цільова установка на фактори інтеграції та гармонії взаємини людини та природи;
- диверсифіковане провадження за критерієм безвідходності виробничих процесів;
- виробництво з розвиненою науковою компонентою, що дозволяє знаходити екологічно сприятливі технології;
- екологічне середовище ринку, головний чинник економічного успіху – екологічність продукції;
- екологічна культура персоналу підприємства, що базується на менталітеті, освіті та новому способі життя;
- екологічна якість – головний чинник економічного розвитку;
- екологічний менеджмент – управління, що відповідає потребам та особливостям екологічного виробництва.

Висновки. Але, система екологічного менеджменту – це частина загальної системи менеджменту, що включає організаційну структуру, планування діяльності, розподіл відповідальності, практичну роботу, а також процедури, процеси та ресурси для розробки, впровадження, оцінки досягнутих результатів реалізації та вдосконалення екологічної політики, цілей та завдань.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЕКСТЕМПОРАЛЬНОГО ЛОСЬЙОНУ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ АКНЕ

Олійник С. В., Вишневська Л. І., Ковальова Т. М., Семченко К. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
sveta_oleinik@ukr.net

Вступ. Акне (*acne vulgaris*) – це поширене хронічне запальне захворювання сально-волосяного фолікула, що виникає внаслідок гіперсекреції шкірного сала, фолікулярної гіперкератинізації, колонізації *Propionibacterium acnes* та розвитку запальної реакції. Ця патологія є особливо поширеною серед підлітків і молодих людей віком від 12 до 24 років, і близько 85 % підлітків стикаються з проявами акне в тій чи іншій формі. Проте, попри загальноприйнятту думку про те, що акне є виключно підлітковою проблемою, воно може з'являтися і в дорослому віці. Важливо зазначити, що акне не лише косметична проблема, а й дерматологічне захворювання, яке може суттєво впливати на психоемоційний стан пацієнтів, знижувати самооцінку та викликати емоційний дискомфорт. Акне є хронічним дерматологічним захворюванням, яке може бути переведене в стан ремісії, проте потребує постійного контролю. Особи, які страждають на вугрову хворобу, повинні дотримуватися збалансованого харчування, здорового способу життя та здійснювати регулярний догляд за шкірою протягом усього життя.

Зважаючи на багатофакторний характер акне, ефективне лікування передбачає комплексний підхід, що включає медикаментозну терапію та правильний догляд за шкірою. Актуальним постає питання дослідження та розроблення нових екстемпоральних засобів для лікування цього захворювання.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування активних компонентів складу екстемпорального лосьйону для лікування вугрової хвороби.

Методи дослідження. У роботі було використано методи узагальнення та аналізу літературних даних, щодо розроблення екстемпорального лосьйону для лікування акне.

Результати дослідження. Азелаїнова кислота є визнаним активним фармацевтичним інгредієнтом, який широко застосовується в лікуванні вугрової хвороби завдяки своєму багатогранному механізму дії. Вибір азелаїнової кислоти як основного компонента екстемпорального лосьйону зумовлений її доведеними антибактеріальними, протизапальними, себорегулювальними та депігментуючими властивостями, що роблять її ефективною для терапії акне легкого та середнього ступеня тяжкості.

Механізм дії азелаїнової кислоти при лікуванні вугрової хвороби є комплексним і включає кілька ключових аспектів. Вона проявляє бактеріостатичну активність проти *Propionibacterium acnes* – основного патогена, що викликає запальні елементи акне. Азелаїнова кислота порушує метаболізм бактерій, пригнічуючи синтез їхніх клітинних компонентів, що зменшує колонізацію *Propionibacterium acnes* у волосяних фолікулах. Вона нормалізує процес кератинізації в протоках сальних залоз, запобігаючи утворенню комедонів шляхом зменшення гіперкератозу. Азелаїнова кислота чинить протизапальну дію, знижуючи продукцію прозапальних цитокінів, таких як

інтерлейкін-1 і фактор некрозу пухлин, що зменшує прояв запальних елементів. Крім того, вона інгібує активність ферменту 5 α -редуктази, який сприяє перетворенню тестостерону на дигідротестостерон, тим самим зменшуючи надмірну секрецію шкірного сала.

Важливою перевагою азелаїнової кислоти є її здатність зменшувати постзапальну гіперпігментацію, що часто є наслідком акне. Це досягається шляхом інгібування тирозинази – ферменту, відповідального за синтез меланіну в меланоцитах. Тому, азелаїнова кислота не лише сприяє лікуванню активних елементів акне, але й ефективно зменшує пігментні плями, покращуючи естетичний вигляд шкіри після запальних процесів.

Для посилення терапевтичної ефективності лосьйону азелаїнову кислоту було вирішено поєднати з ніацинамідом (вітамін В3) та екстрактом кореня солодки, що забезпечує синергічний ефект у лікуванні акне. Ніацинамід відомий здатністю зменшувати запалення, регулювати продукцію шкірного сала, зміцнювати бар'єрну функцію шкіри та знижувати вираженість постзапальної гіперпігментації. Наукові дані підтверджують, що ніацинамід у концентрації 4 % ефективно зменшує себорею та покращує стан шкіри при акне за 4–8 тижнів регулярного застосування.

Екстракт кореня солодки містить активні сполуки, такі як гліциризинова кислота та ліхокалкон А, які мають виражені протизапальні та антибактеріальні властивості. Гліциризинова кислота знижує активність 5 α -редуктази, зменшуючи запалення, тоді як ліхокалкон А пригнічує ріст *Propionibacterium acnes* і знижує продукцію прозапальних цитокінів. Крім того, екстракт кореня солодки має відбілюючий ефект завдяки інгібуванню тирозинази, що доповнює дію азелаїнової кислоти в боротьбі з постзапальною гіперпігментацією. Поєднання цих компонентів дозволяє досягти комплексного впливу на патогенез акне, включаючи бактеріальну інфекцію, запалення, надмірну себорею та пігментацію.

М'ятна олія є найлегшою серед всіх ефірних олій, що містять ментол, і може бути використана для догляду за будь-яким типом шкіри. Вона звужує пори, регулює виділення шкірного сала та зберігає вологу в сухій шкірі. М'ятна олія освіжає шкіру, підвищує захисні функції епідермісу та бореться з бактеріальними дерматитами, вугровим висипом, судинними виразками та куперозом. Олія м'яти надає охолоджуючого ефекту, що підвищує комфорт при нанесенні, особливо на запалену шкіру, і частково маскує специфічний запах азелаїнової кислоти. Додатково цей компонент чинить легку протизапальну дію, що гармонійно доповнює терапевтичний ефект лосьйону.

Висновки. Запропоновані активні компоненти складу лосьйону забезпечують комплексний підхід для лікування вугрової хвороби, поєднуючи антибактеріальну, протизапальну, себорегулюючу та депігментуючу дії. Синергічна взаємодія азелаїнової кислоти, ніацинаміду, екстракту кореня солодки та ефірної олії м'яти підвищує ефективність терапії, зменшує ризик резистентності *Propionibacterium acnes* до активних компонентів і сприяє покращенню естетичного стану шкіри.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ТА ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Омельченко П. С.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна
pavlusha85sergeevich@gmail.com

Вступ

В останні кілька років помітно прискорилися процеси, які так чи інакше стосуються освітнього середовища, серед яких поява нових професій, розширення кола обов'язків спеціалістів, зміна вимог до компетенцій випускників освітніх закладів, а також проникнення як в особисту, так і в професійну сферу інноваційних технологій.

Реформування освітньої системи України в напрямку інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій.

Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за яким визначаються конкурентоспроможність та престиж закладу освіти, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності.

Завдяки технологізації освіти підвищується мотивація учасників освітнього процесу до навчання, відстежується зв'язок навчального матеріалу з реальними викликами сьогодення. Якість освіти сьогодні визначає якість життя.

Метою роботи був пошук, накопичення, опрацювання та систематизація наукової інформації щодо застосування сучасних концепцій та засобів реалізації освітнього процесу.

Методи і результати дослідження

Нові вимоги до результатів освітньої діяльності диктують нові вимоги до проведення заняття як основної форми організації навчального процесу.

Вочевидь, що проблеми навчання, виховання, розвитку молоді можуть бути успішно вирішені лише при постійному вдосконаленню системи освіти на основі наукових принципів, високого рівня професіоналізму педагогів, підвищення їх кваліфікації, модифікації сучасних підходів до організації педагогічного процесу.

Економічний та духовний розвиток країни значною мірою залежить від якості освіти. Сучасному суспільству потрібні освічені, моральні, заповзятливі люди, які можуть:

- реалістично аналізувати свої дії;
- самостійно ухвалювати рішення, прогножуючи їх можливі наслідки;
- відрізнитись мобільністю;
- бути здатними до співпраці;
- мати почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання.

Дослідження наукових публікацій, в яких торкається тематика впровадження в освітній процес сучасних технологій та методів, показало, що для наукової спільноти найбільш дискусійними є наступні її аспекти: професіоналізація – методологічний аналіз сучасних тенденцій професіоналізації викладача в умовах закладу вищої освіти, яку автор В. Харламенко розглядає як процес моделювання професійного зростання особистості.

Професіоналізація розкривається в основному в трьох аспектах: як соціальне явище; як процес оволодіння людиною професійною діяльністю; як систему суспільних інтересів, що регулюють процес освоєння професійної ролі та зміни освітніх систем.

Цікавим є обґрунтування специфіки впровадження SMART-технологій в освітній процес.

Зокрема, науковець О. Гузенко наголошує, що формування Smart-суспільства в Україні можливе за рахунок розвитку методологічної бази функціонування освітньої системи в умовах Smart, підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, здатних діяти в умовах Smart-освіти та використовувати Smart-технології з метою формування інтелектуального, творчого і духовного потенціалу молодого покоління держави.

Щоб якнайкраще підготуватися до майбутнього, нинішнім та прийдешнім поколінням треба здобувати та відточувати наступні навички: критичне мислення; комунікаційні навички; емоційний інтелект; аналітичні здібності; технічні навички (STEM) та ін.

Усі вони знадобляться для успішного майбутнього кар'єрного зростання.

Таким чином, сучасний педагог має володіти різноманітними освітніми технологіями з метою створення у закладі освіти ефективної та дієвої педагогічної системи, в основі якої лежать специфічні для певного типу освітнього середовища прийоми та технології реалізації освітнього процесу, що концептуально об'єднані пріоритетними освітніми цілями, а також пов'язані між собою завданнями та змістом, формами та методами впровадження.

Висновки

Як показало проведене нами дослідження, інтерес до цієї теми з часом лише зростатиме, що визначається очевидним прискоренням розвитку практично всіх галузей господарства.

У цьому напрямку доцільно й надалі продовжувати дослідження, щоб систематично виявляти появу новітніх технологій, застосування яких можливо, бажано чи обов'язково в освітній сфері, встановлювати їх ефективність для поточних педагогічних процесів, аналізувати ефективність їх застосування та вбудовування у навчальний процес з метою забезпечення його високої якості.

РОЗРОБКА СКЛАДУ, ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РЕКТАЛЬНОГО ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНОГО ЗАСОБУ З АМІОДАРОНУ ГІДРОХЛОРИДОМ

Перегудов В. О., Гладішев В. В., Бессараб Г. І.

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

gladishevvv@gmail.com

Вступ. Перебіг більшості серцево-судинних захворювань часто ускладнюється виникненням порушень ритму серця, які можуть переходити до шлуночкової тахікардії та фібриляції. У зв'язку з цим удосконалення фармакологічних методів усунення та попередження аритмій є важливим напрямом у боротьбі з розладами ритму серця. Механізми розвитку аритмій різні, тому їх лікування необхідні лікарські засоби з широким спектром антиаритмічного дії. Одним з найбільш ефективних та вивчених з них є аміодарон, який вже понад 30 років з успіхом застосовується при лікуванні як шлуночкових аритмій, так і особливо мерехтіння передсердь. На вітчизняному фармацевтичному ринку аміодарон представлений у формі таблеток та ін'єкційного розчину українського та словенського виробництва. Альтернативою пероральному використанню аміодарону являється ректальний шлях його введення, що дозволяє за рахунок підвищення біодоступності лікарської речовини понизити дозу активного фармацевтичного інгредієнту і мінімізувати ризики виникнення небажаних побічних реакцій з боку організму пацієнта.

Метою даної роботи є вивчення впливу допоміжних речовин, що використовуються в технології виготовлення супозиторіїв (основ-носіїв і поверхнево-активних речовин) на біофармацевтичні властивості ректальної лікарської форми аміодарону.

Методи дослідження. В якості носіїв для ректальної лікарської форми аміодарону гідрохлориду досліджували супозиторні основи і поверхнево-активні речовини, що широко застосовуються в промисловому і аптечному виробництві м'яких лікарських форм і описані в літературі. Супозиторії готували методом виливання, зміст аміодарону гідрохлориду в усіх дослідках складав 0,15 г. На першому етапі до складу експериментальних лікарських форм вводили 2% поверхнево-активних речовин. Дослідження проводили за планом двохфакторного дисперсійного аналізу з повторними спостереженнями. Як параметр оптимізації обрали вивільнення аміодарону гідрохлориду із супозиторіїв ректальних як перший етап визначення біологічної доступності. Вивільнення аміодарону гідрохлориду із супозиторіїв вивчали методом рівноважного діалізу по Крувчинському. В якості діалізного середовища використовували фосфатний буферний розчин рН 4,5 з наступним спектрофотометричним визначенням аміодарону гідрохлориду.

Результати дослідження. У результаті проведеного дослідження встановлено, що вид основи-носія, вид поверхнево-активних речовин та їх концентрація чинять значущий вплив на вивільнення аміодарону гідрохлориду з

ректальних супозиторіїв. Виявлено, що найбільший вплив на вивільнення аміодарону гідрохлориду з супозиторіїв ректальних чинить вид основи-носія. Результати визначення гострої токсичності супозиторіїв з аміодарону гідрохлоридом при одноразовому ректальному введенні білим безпородним щурам через 2 тижні спостереження свідчать, що одноразове ректальне введення максимально допустимого об'єму 1,0 мл розплавленого супозиторію ректально щурам у дозі 750 мг/кг не викликає загибелі жодного з 6 тварин групи протягом 14 діб. Отримані дані лежать у руслі уявлень про токсичність активного фармацевтичного інгредієнту лікарської форми. Так, ЛД₅₀ субстанції аміодарону гідрохлориду при внутрішньошлунковому введенні щурам становить - 4810 мг/кг, а при внутрішньовенному введенні - 269,9 мг/кг. При вивченні можливої місцево-подразнюючої дії супозиторіїв з аміодарону гідрохлоридом у 2 тварин із 10 тварин на 1 добу спостереження було зареєстровано почервоніння слизової кон'юнктиви. На 2 та 3 добу після внесення препарату у всіх тварин не було виявлено позитивної реакції з боку слизової оболонки ока, що свідчить про відсутність ірритативної дії даної лікарської форми. Таким чином, супозиторії з аміодарону гідрохлоридом не виявляють місцево-подразнюючої дії.

Як показали результати досліджень, щоденне нанесення на вистрижену ділянку бічної поверхні тулуба тварин (4x4 см) 0,5 мл маси супозиторіїв з аміодарону гідрохлоридом (підігрітою до температури 36-37°C) протягом 5 діб та наступного одноразового нанесення 0,3 мл підігрітої до температури 36-37°C супозиторної маси не викликало розвитку анафілактичного шоку. Через 6, 12 та 24 годин після нанесення 0,3 мл маси ректальної лікарської форми аміодарону гідрохлориду ознаки анафілактичного шоку були відсутні. Таким чином, супозиторії з аміодарону гідрохлоридом при 5-добовому введенні не викликають алергічних реакцій анафілактичного типу. Оцінка алергізуючої активності методом нашкірних аплікацій супозиторіїв з аміодарону гідрохлоридом показала, що при нанесенні 20 повторних нашкірних аплікацій супозиторної маси прогрітої до 37°C протягом 4 тижнів (по 5 разів на тиждень) не викликають алергічних реакцій за клітинним типом і не призводять до виникнення алергічних дерматитів.

Висновки. Дисперсійний аналіз отриманих результатів довів, що поліетиленоксидна основ з додаванням п'яти відсотків твіну-80 забезпечує оптимальне вивільнення аміодарону гідрохлориду із супозиторіїв ректальних. Запропонований склад супозиторіїв з аміодарону гідрохлоридом 0,15 г на гідрофільному носії при одноразовому ректальному введенні щурам у максимально можливому обсязі 1,0 мл (750 мг/кг) не викликає летальності. Таким чином, розроблена технологія одержання ректальної лікарської форми не призводить до збільшення токсичності активного фармацевтичного інгредієнту. Аміодарону гідрохлорид у цій лікарській формі відноситься до V класу токсичності (практично нетоксичні речовини). Встановлено, що супозиторії ректальні аміодарону гідрохлориду не проявляють місцево-подразнюючої та алергізуючої дії як за клітинним (алергічні дерматити), так і за анафілактичним типом.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТАКСИФОЛІНУ ІЗ КУЛЬТУРИ ТКАНИН МОДРИНИ ОЛЬГІНСЬКОЇ

Подріз К. А., Січкара А. А., Криклива І. О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
podrezkristina04@gmail.com

Вступ. Однією із задач біотехнології є одержання діючих речовин лікарських засобів із культури тканин рослин. Застосування з цією метою культур рослинних клітин та тканин має переваги у порівнянні з використанням плантаційної та дикорослої сировини: можливість цілорічного вирощування біомаси, незалежність від географічних та кліматичних факторів, стандартність та більш висока якість сировини [1].

Таксифолін (дигідрокверцетин, дигідрофлавонол) є важливим природним активним інгредієнтом, який, можуть виділяти з кореня модрина ольгінської. З огляду на його структуру, яка містить більше фенольних гідроксильних груп, таксифолін має різноманітну біологічну активність, включаючи антиоксидантну, протизапальну, антипроліферативну та антианафілактичну дію. Тому таксифолін має високий потенціал у використанні, наприклад, у складі дієтичних добавок для здорового харчування та лікарських засобів.

Таксифолін (5,7,3',4'-флаван-он-ол) належить до підкласу флаванолів флавоноїдів, які, у свою чергу, є класом поліфенолів.

Оскільки все більше країн дозволяють таксифоліну входити до переліку дозволених речовин в харчовій і фармацевтичній промисловості, попит на таксифолін також зростає, в той час як його виробництво далеке від задоволення потреб ринку. Тому дослідження щодо вдосконалення виробництва таксифоліну мають важливе практичне значення. Модрина є важливою деревною породою для навколишнього природного середовища. Тому дуже важливо вивчати нові альтернативи цим ресурсам і методи виробництва [1–4].

Мета дослідження – аналіз можливості створення однорідної та стабільної системи культивування калусу модрина за допомогою технології культивування тканин рослин, з'ясування впливу різних комбінацій гормонів на вміст таксифоліну в калусі, розробка технологічної схеми одержання таксифоліну за наявною в науковій літературі інформацією.

Методи дослідження. Аналіз і систематизація даних з одержання діючих речовин лікарських засобів і дієтичних добавок з культури тканин рослин.

Результати дослідження. В Україні випускаються різні дієтичні добавки з таксифоліном і порошок для харчової промисловості (компанія ТОВ «БіоФлавід») [5].

Вченими досліджувався матеріал модрина ольгінської (*Larix olgensis*). У дослідженні пагони модрина використані як експлантатне джерело індукції калусу, а система культивування калусу модрина була створена за допомогою технології культивування рослинних тканин. Ці дані показали, що середовище Мурасиге-Скуга з гормонами 2,4-дихлорфеноксиоцтовою кислотою, 6-бензиламіноаденіном та агоністом-модулятором кінетином демонструє високий потенціал індукції калусу модрина, а швидкість індукції досягала 83,4%. Крім

того, було також виявлено, що фотоперіод також мав великий вплив на утворення калусу [2].

Розроблена технологічна схема включає стадії:

1. Приготування розчину етанолу 70 %.
2. Приготування розчину луку.
3. Приготування поживного середовища.
4. Інокуляція суспензії.
5. Культивування у біореакторі.
6. Відділення біомаси від культуральної рідини
7. Ліофільне висушування
8. Екстракція вторинних метаболітів з біомаси
9. Виділення таксифоліну.

Екстракт з попередньої стадії концентрують під зниженим тиском, потім розчиняють в гарячій воді при 80°C та швидко проводять кристалізацію при 4 °C. Після цього його перекристалізують та сушать, отримуючи світло-жовтий порошок екстракту, багатого на таксифолін.

Таксифолін надходить на фасування та пакування.

Висновки. Проведений аналіз асортименту продукції на ринку України, що включає таксифолін (дигідрокверцетин): дієтичні добавки і порошок для харчової промисловості. На сьогодні таксифолін набуває все більшого попиту через низку переваг. Дигідрокверцетин (ДГК, Таксифолін, Dihydroquercetin) – потужний антиоксидант, унікальний природний акцептор вільних радикалів кисню, капіляропротектор, кардіопротектор, мембраностабілізатор, підвищує фізичну та розумову витривалість, стимулює працездатність, зміцнює імунітет, допомагає при перевтомі очей.

Розглянуто спосіб одержання експлантату з модрини ольгінської, наведено промислову технологію і складено технологічну схему виробництва таксифоліну.

Список використаних джерел.

1. Food ingredients and foodmade with plant cell and tissue cultures: State-of-the art and future trends / Geraldine Gubser et al. Eng Life Sci. 2021. Vol. 21. P. 87–98.
2. Establishment of callus induction system, histological evaluation and taxifolin production of Larch / X. Liu et al. Plant Cell Tiss Organ Cult. 2021. Vol. 147. P. 467–475.
3. Здорик О. А., Наконечна І. Ю., Георгіянец В. А. Пошук альтернативних природних джерел дигідрокверцетину. Хімія природних сполук : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 30–31 жовт. 2012 р. : Укрмедкнига, 2012. С. 20–21.
4. (+)-taxifolin (CHEBI:17948). URL: <https://www.ebi.ac.uk> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Антиоксидант TAXIFOLIN для харчової промисловості URL: <https://taxifolin.pro/> (дата звернення: 10.04.2025).

ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДОКСИЦИКЛІНУ ПРИ РОЗРОБЦІ ПАРЕНТЕРАЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ФОРМ

Попова М. Е., Салій О. О., Страшний В. В.

Київський університет технологій та дизайну, Київ, Україна

popova.me@knutd.edu.ua

Вступ. Доксциклін – напівсинтетичний антибіотик тетрациклінового ряду, що широко застосовується завдяки широкому спектру дії. Однак під час розробки парентеральних (ін'єкційних) лікарських форм доксцикліну постає серйозна проблема його хімічної нестабільності у водних розчинах. Відомо, що в розчині доксциклін поступово деградує з утворенням продуктів розпаду (епімерів, продуктів окиснення тощо), що скорочує термін придатності препарату. Зменшення вмісту активної речовини може призводити до субтерапевтичних доз при введенні: продукти деградації часто мають знижену антибактеріальну активність. Таким чином, забезпечення стабільності доксцикліну в розчині є критично важливим завданням.

Мета дослідження. Встановити шляхи стабілізації доксцикліну при створенні парентеральних лікарських форм шляхом використання солей кальцію та магнію, проаналізувавши механізми деградації діючої речовини та оцінити ефективність хелатних комплексів Ca^{2+} і Mg^{2+} у підвищенні хімічної стабільності доксцикліну.

Результати дослідження. Основними шляхами хімічної деградації доксцикліну є епімеризація та окиснення молекули, а також фотоліз під впливом світла. Епімеризація характерна для всіх тетрациклінів і полягає у зворотній зміні конфігурації при атомі С4 з утворенням 4-епі-ізомерів («епітетрациклінів»). У випадку доксцикліну це призводить до появи 4-епідоксцикліну та 6-епідоксцикліну в розчині. Важливо, що 4-епідоксциклін практично не проявляє антибактеріальної активності (близько 5% від активності вихідної форми) і може мати інші фармакологічні властивості та підвищену токсичність. Окрім епімеризації, доксциклін піддається окисненню, утворюючи оксидні продукти розпаду. Ці процеси викликають поступове зниження вмісту активної форми препарату та можуть змінювати його колір і прозорість. Третій фактор нестабільності – фотодеградація: доксциклін є світлочутливим антибіотиком, тому під дією УФ- та видимого світла він розкладається швидше, особливо в розчинах при нейтральному та слабколужному рН. Розуміння шляхів розпаду є основою для вибору підходів до стабілізації препарату.

Одним із перспективних напрямів стабілізації тетрациклінових антибіотиків є використання їх здатності утворювати хелатні комплекси з двовалентними металами – передусім кальцієм (Ca^{2+}) та магнієм (Mg^{2+}). Відомо, що всі антибіотики тетрациклінового ряду сильно зв'язують Ca^{2+} і Mg^{2+} , утворюючи малорозчинні комплекси. Хелатування потенційно стабілізує молекулу доксцикліну, зменшуючи її схильність до структурних перетворень (епімеризації) та розпаду. Координація металу відбувається через оксигенвмісні функціональні групи доксцикліну (енольні та карбонільні центри). Таким чином, стабілізації шляхом утворення кальцієвих або магнієвих солей є ефективними:

діюча речовина зберігається у формі складного комплексу, який повільно вивільняє активний доксициклін, запобігаючи його швидкій деградації.

Крім суспензій, іони Mg^{2+} успішно застосовують і для стабілізації розчинних форм доксицикліну. Дослідженнями встановлено, що додавання до розчину доксицикліну еквімолярних кількостей солей магнію (близько 2 молей Mg^{2+} на 1 моль доксицикліну) сприяє утворенню прозорих стійких розчинів без випадання осаду. Магній утворює з доксицикліном комплекс, який залишається розчинним завдяки присутності співрозчинників, і при рН 5–7 забезпечує високу стабільність розчину протягом тривалого зберігання. Оксид магнію у цій рецептурі виконує подвійну функцію: по-перше, забезпечує необхідний іон Mg Mg^{2+} для хелатування, а по-друге, нейтралізує кислотність середовища (підвищуючи рН до помірно кислого/нейтрального), що також зменшує швидкість епімеризації. В результаті, сумісна дія хелатоутворення з магнієм та оптимізації рН дозволяє отримати хімічно стабільний розчин доксицикліну з прийнятною швидкістю розпаду.

Що стосується іонів кальцію, то через ще нижчу розчинність комплексів доксицикліну з Ca^{2+} та Mg^{2+} їх частіше застосовують у формі суспензій або твердих форм. Наприклад, патентні джерела описують одержання стабільних суспензій доксицикліну шляхом додавання кальційвмісних сполук – утворений кальцієвий комплекс доксицикліну протягом тривалого зберігання повільно вивільняє невелику кількість діючої речовини в розчин, підтримуючи рівноважну концентрацію та запобігаючи масивному розпаду. У промислових умовах відомі приклади використання $CaCl_2$ як стабілізуючої добавки в рідких лікарських формах доксицикліну (зокрема, в оральних сиропах) – ймовірно, з метою зв'язування доксицикліну у слабкий комплекс і запобігання його розпаду протягом терміну придатності. Таким чином, і Ca^{2+} , і Mg^{2+} демонструють здатність підвищувати стабільність доксицикліну, хоча механізми дещо різняться: кальцій здебільшого зумовлює осадження малорозчинної солі (корисне в суспензійних повільновивільнюючих системах), а магній – утворення розчинного хелату (корисного для прозорих ін'єкційних розчинів).

Висновки

Перспективним підходом до стабілізації доксицикліну в ін'єкційних препаратах є введення до складу препаратів двовалентних катіонів кальцію або магнію у вигляді їхніх солей. Ці йони утворюють з доксицикліном хелатні комплекси, які підвищують хімічну стабільність діючої речовини: іони Mg^{2+} дозволяють створювати концентровані стабільні розчини доксицикліну за рахунок утворення розчинних комплексів, а іони Ca^{2+} – стабільні суспензії з доксицикліном у формі малорозчинної кальцієвої солі. Правильне використання цих іонів з іншими технологічними прийомами (буферування рН, додавання антиоксидантів, захист від світла, використання співрозчинників) дає змогу суттєво уповільнити утворення 4-епідоксицикліну та інших продуктів розпаду, зберігаючи терапевтичну активність препарату протягом усього терміну зберігання. Таким чином, застосування солей кальцію та магнію як стабілізаторів є обґрунтованим і ефективним шляхом підвищення стабільності доксицикліну при розробці парентеральних лікарських форм.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗЧИННОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ РОЗЧИНІВ ДОКСИЦИКЛІНУ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Попова М. Е., Салій О. О., Страшний В. В.

Київський університет технологій та дизайну, Київ, Україна

popova.me@knutd.edu.ua

Вступ. Доксциклін – це напівсинтетичний антибіотик тетрациклінового ряду широкого спектра дії, який широко застосовується перорально та парентерально для лікування бактеріальних інфекцій. Хоча традиційно він застосовується системно, останніми роками зростає інтерес до його використання у формах для місцевого (топічного) застосування – зокрема, у вигляді розчинів та дерматологічних пін – з метою лікування інфікованих ран та інших шкірних захворювань, а також для профілактики шкірних ускладнень при системній терапії.

Розробка таких лікарських форм потребує врахування фізико-хімічних властивостей доксцикліну, зокрема його розчинності та хімічної стабільності у різних розчинниках.

Метою роботи було дослідити розчинність та стабільність доксцикліну в розчинах для зовнішнього застосування різних типів (водні, неводні розчинники). Зокрема оцінювався вплив розчинника і допоміжних речовин на хімічну стабільність розчинів доксцикліну при зберіганні.

Результати досліджень. Для оцінки розчинності застосовували фармакопейні класифікаційні критерії (якісні градації “вільно розчинний”, “легко розчинний” тощо) та кількісні вимірювання концентрації насичених розчинів. Вивчення розчинності проводили методом насиченого розчину: надлишок доксцикліну додавали до розчинника (вода очищена, суміші органічних розчинників) при кімнатній температурі (25 °C) і рівновагу встановлювали протягом не менше 24 годин при постійному перемішуванні.

Для оцінки стабільності готували моделі двох типів препаратів: водний розчин доксцикліну та неводний розчин (доксциклін у суміші пропіленгліколю, етанолу та інших розчинників). Приготовані зразки розчинів зберігали у прозорих скляних флаконах, які зберігали за кімнатної температури (25 °C) та у прискорених умовах (40 °C) та в температурному діапазоні 2-8°C.

Розчинність і стабільність доксцикліну в водних розчинах. Вода є несприятливим розчинником з точки зору довготривалої стабільності доксцикліну. Кислотно-основна рівновага доксцикліну призводить до поступової епімеризації: в кислому середовищі молекула доксцикліну може перетворюватися на 4-епі-доксциклін (стереоізомер), що знижує антибактеріальну активність. За даними літератури, тетрацикліни у водних розчинах при кімнатній температурі можуть втрачати близько 5–10% діючої речовини протягом кількох діб через епімеризацію та гідролізні процеси.

Наші дослідження показали, що у водному розчині (рН 3–4) концентрація доксцикліну знизилася приблизно на 13% за 7 діб зберігання при 25 °C. Під впливом світла процес деградації значно прискорюється: зразки, залишені на світлі, темніли та втрачали близько 20 % вихідної концентрації вже через 3 доби,

а за підвищеної температури (40 °C) близько 38%, тоді як зберігання при температурі 2-8 °C уповільнювало деградацію (близько 5 % за 3 доби). Додавання антиоксидантів та коректорів рН незначно стабілізувало розчини (близько 5%).

Таким чином, водні розчини доксицикліну потребують приготування безпосередньо перед застосуванням.

Розчинність і стабільність доксицикліну в неводних розчинах. Застосування безводних розчинників позитивно впливає на стабільність доксицикліну, оскільки відсутність води уповільнює гідролітичні реакції розпаду. Практичний інтерес становлять такі розчинники, як гліцерин, пропіленгліколь, поліетиленгліколь (ПЕГ-400) та інші сорозчинники, які підходять для наскірнього застосування.

Доксициклін-гіклат дуже добре розчиняється у пропіленгліколі (понад 50 мг/мл при кімнатній температурі без ознак насичення). Наші дослідження показали, що додавання невеликої кількості органічного розчинника до води значно підвищує загальну розчинність доксицикліну завдяки ефекту сорозчинника. Наприклад, додавання 20 % пропіленгліколю у водний розчин дозволяв розчинити 10 мг/мл доксицикліну при рН 5 без випадіння осаду, що практично неможливо в воді за такого рН.

Вибір розчинника суттєво впливає на кінетику деградації доксицикліну: за рівних умов зберігання швидкість розпаду відрізнялася залежно від складу розчинника. Зокрема, додавання етанолу до пропіленгліколевої основи значно сповільнювало розклад доксицикліну при зберіганні (у порівнянні з чистим пропіленгліколем).

У присутності 20 % етанолу кількість продуктів розпаду через 3 місяці зберігання при 25 °C була вдвічі меншою, ніж у зразку без етанолу. Зберігання в температурному діапазоні 2-8 °C знижувало швидкість деградації вдвічі. Додавання кислоти (наприклад, лимонної) до безводного розчину, навпаки, не дало помітного позитивного ефекту. Це вказує на те, що в безводному середовищі доксициклін і так знаходиться переважно у стабільній неіонізованій формі, і додаткове підкислення не потрібне (на відміну від водних розчинів, де кислота додається для підвищення розчинності).

Висновки. Водні розчини доксицикліну хімічно нестабільні при тривалому зберіганні. Основні ознаки деградації – епімеризація (утворення 4-епідоксицикліну). Доксициклін у водних розчинах починає деградувати через день, тому такі розчини слід використовувати свіжоприготовленими і зберігати у захищених від світла умовах. Застосування неводних розчинників значно підвищує стабільність розчинів доксицикліну, а додавання етанолу знижує швидкість розкладання доксицикліну.

Отже, застосування неводних розчинників є ефективним підходом для створення стабільних рідких форм доксицикліну для зовнішнього застосування.

Слід зазначити, що такі розчини можуть бути в'язкими (у випадку гліколів) або швидко випаровуватися (етанол), тому часто використовують їх суміші для досягнення оптимальних властивостей нанесення на шкіру і висихання.

ФАРМАКОГНОСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ РАСТЕНИЙ ФЛОРЫ ТАДЖИКИСТАНА В ТЕРАПИИ САХАРНОГО ДИАБЕТА

Рахимова М. Х., Мусозода С. М.

Таджикский национальный университет, г. Душанбе, Таджикистан

Сахарный диабет (СД) — это хроническое заболевание, характеризующееся гипергликемией, обусловленной нарушением секреции инсулина, его действия или сочетанием этих факторов.

По данным Всемирной Организации Здравоохранения, количество больных СД стремительно увеличивается во всем мире, включая развивающиеся страны [1].

На фоне растущего интереса к нетрадиционной медицине возрастает значение изучения лекарственных растений, используемых в фитотерапии диабета. Это особенно актуально для регионов с богатой флорой, таких как Таджикистан. Здесь широко распространены растения, обладающие гипогликемическим действием, применяемые как в народной, так и в научной медицине.

Флора Таджикистана насчитывает свыше 5 000 видов растений, среди которых множество имеют лечебное значение [2]. Некоторые из них издавна применяются при симптомах, соответствующих современному пониманию сахарного диабета.

Galega officinalis L. (Козлятник лекарственный).

Это растение содержит алкалоид галегин, обладающий выраженным сахаропонижающим действием. Именно на основе его структуры был синтезирован метформин — один из основных препаратов для лечения СД 2 типа. Народная медицина Таджикистана рекомендует отвары травы козлятника при «сладкой моче», что соответствует современному понятию диабета [3].

Morus alba L. (Тут белый).

Листья тутовника содержат 1-дезоксисиножиримицин — природный ингибитор α -глюкозидазы, замедляющий всасывание углеводов и понижающий постпрандиальную гликемию [4]. Исследования показали, что настой листьев эффективен при легких формах диабета и может использоваться в качестве вспомогательного средства.

Carparis spinosa L. (Каперсы колючие).

Каперсы содержат флавоноиды (кверцетин, рутин), а также фенольные соединения, обладающие антиоксидантной и гипогликемической активностью. Экспериментальные исследования подтвердили способность экстрактов снижать уровень глюкозы в плазме крови у животных с индуцированным диабетом [5].

Urtica dioica L. (Крапива двудомная).

Крапива содержит хром, каротиноиды, органические кислоты и фитостерины, нормализующие обмен веществ. Отвары листьев стимулируют секрецию инсулина и обладают сахаропонижающим действием [6].

Taraxacum officinale Wigg. (Одуванчик лекарственный) и Cichorium intybus L. (Цикорий обыкновенный).

Эти растения богаты инулином — природным пребиотиком, улучшающим углеводный обмен и способствующим снижению инсулинорезистентности. Кроме того, они содержат витамины группы В, аскорбиновую кислоту и полифенолы [7].

Фармакогностические исследования включают анализ морфологических и анатомических признаков сырья, определение подлинности, стандартизацию, а также изучение фитохимических профилей.

Для указанных растений установлены высокие показатели содержания биологически активных веществ, что подтверждает перспективность их использования в фитотерапии СД.

Таким образом, лекарственные растения, произрастающие на территории Таджикистана, обладают высоким фармакогностическим потенциалом в терапии сахарного диабета. Их гипогликемическая активность обусловлена содержанием флавоноидов, алкалоидов, полисахаридов, инулина и других веществ, способствующих нормализации углеводного обмена. Дальнейшие исследования в области фармакогнозии и фитохимии необходимы для создания безопасных и эффективных растительных препаратов на основе местного сырья.

Список литературы

1. Всемирная организация здравоохранения. Сахарный диабет: справка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/diabetes> (дата обращения: 25.05.2025).
2. Алимов А. А. Флора Таджикистана: в 7 т. – Душанбе: Дониш, 1982. – Т. 1–7.
3. Bailey C. J., Day C. Metformin: its botanical background // *Practical Diabetes International*. – 2004. – Vol. 21, No. 3. – P. 115–117.
4. Andallu B., Suryakantham V., Srikanthi B. L., Radhika B. Effect of mulberry (*Morus indica* L.) therapy on plasma and erythrocyte membrane lipids in patients with type 2 diabetes // *Clinica Chimica Acta*. – 2001. – Vol. 314, Iss. 1–2. – P. 47–53.
5. Eddouks M., Lemhadri A., Michel J. B. Hypoglycaemic activity of *Capparis spinosa* L. fractions in normal and diabetic rats // *Journal of Ethnopharmacology*. – 2005. – Vol. 97, No. 2. – P. 345–349.
6. Farzami B., Ahmadvand D., Vardasbi S., Majin F. J., Khaghani S. Induction of insulin secretion by a component of *Urtica dioica* leaves extract in perfused islets of Langerhans and its in vivo effects in normal and streptozotocin diabetic rats // *Journal of Ethnopharmacology*. – 2003. – Vol. 89, No. 1. – P. 47–53.
7. Zhang Y., Wang X., Han Z., Zhao M. Hypoglycemic and hepatoprotective effects of *Cichorium intybus* L. in streptozotocin-induced diabetic rats // *Journal of Ethnopharmacology*. – 2009. – Vol. 125, No. 2. – P. 273–277.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ РИНКУ

Сагайдак-Нікітюк Р. В., Гладцінова О. Ю.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків

Вступ. Управління відходами є екологічною проблемою як в Україні, так і в усьому світі і потребує вирішення. Основним способом поводження з відходами на вітчизняних підприємствах залишається їх утилізація, що зумовлює прогресуюче збільшення обсягів накопичення твердих відходів на полігонах твердих побутових відходів. Так, у 2022 р. обсяг утворених твердих відходів збільшився порівняно з 2021 р. на 102,5%, а порівняно з 2016 р. – на 146,1%. Подібна тенденція спостерігається і стосовно утилізації твердих відходів: порівняно з 2021 р. – на 102,6%, а порівняно з 2016 р. – 619,9% [3].

Мета дослідження: визначення актуальності впровадження системи екологічного менеджменту в діяльність суб'єктів фармацевтичного ринку.

Матеріали дослідження: методи аналізу, синтезу, узагальнення, структурний, системний аналіз.

Результати дослідження. Узагальнюючи вивчення літературних джерел, нами запропоновано під екологічним менеджментом суб'єктів фармацевтичного ринку розуміти частину системи менеджменту, яка володіє чіткою організаційною структурою і ставить за мету досягнення положень, зазначених в екологічній політиці організації за допомогою реалізації програм з охорони навколишнього природного середовища та управління екологічними аспектами. Його метою є мінімізація негативних впливів діяльності суб'єктів фармацевтичного ринку на довкілля, зниження витрачання матеріальних і енергетичних ресурсів, досягнення відповідного рівня екологічної безпеки процесів виробництва (надання послуг), споживання фармацевтичної продукції і забезпечення конкурентних переваг суб'єктів фармацевтичного ринку на фармацевтичному ринку та покращення екологічної ситуації в регіоні, в якому функціонує організація, та стану здоров'я її працівників і мешканців регіону.

Характерними рисами сучасного етапу розвитку екологічного менеджменту суб'єктів фармацевтичного ринку в Україні є:

- визнання факту, що екологічний менеджмент є невід'ємним складником стратегії СФР в короткостроковій перспективі;
- використання екологічного менеджменту суб'єктів фармацевтичного ринку розглядають як виправдані виробничі витрати;
- орієнтованість суб'єктів фармацевтичного ринку на якість продукції, інтереси суспільства і потреби споживачів вимагає використання цілісного підходу до обліку екологічних витрат на рівні організації;
- вимога до суб'єктів фармацевтичного ринку дотримуватися екологічних принципів і розробляти ефективний екологічний менеджмент.

Висновки. Досліджено актуальність впровадження системи екологічного менеджменту в діяльність вітчизняних суб'єктів фармацевтичного ринку.

ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДУ ВІТЧИЗНЯНИХ АПТЕЧОК МЕДИЧНИХ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сагайдак-Нікітюк Р. В., Стібиш П. А.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
sagaydak@nuph.edu.ua

Вступ. У значній кількості дорожньо-транспортних пригод виникає необхідність термінового надання першої допомоги постраждалим. Відомо багато випадків, коли людина гинула через відсутність в автомобілі ліків чи медичних виробів, зокрема нітрогліцерину, джгуту кровоспинного, бинтів тощо.

У більшості випадків першими на місце аварії прибувають представники дорожньої поліції, одним з завдань яких є забезпечення безпеки дорожнього руху на вулицях міст і трасах міжнародного та національного значення, організація контролю за дотриманням законодавчих актів стосовно дорожнього руху.

Мета дослідження – дослідження складу вітчизняних аптечок медичних патрульної поліції.

Методи дослідження: методи аналізу, синтезу, логічний, узагальнення, контент-аналіз.

Результати дослідження. В Україні також існує ще чотири типи аптечки медичної для поліцейських – тип-1 (АМП1), тип-2 (АМП2), тип-3 (АМП3), тип-4 (АМП4) (табл. 1).

Таблиця 1

Склад аптечок медичних патрульної поліції України

Назва аптечки медичної	Склад
АМП-1	<ol style="list-style-type: none"> 1. Джгут кровоспинний 2. Перев'язувальний пакет з кровоспинною серветкою або пов'язка першої допомоги стерильна 3. Кровоспинний засіб Z-складений або бинт гемо статичний QuikClotCombat Gauze®Z-складений, стерильний або засіб перев'язувальний гемостатичний стерильний «Кровстоп» 4. Рукавички нітрилові 5. Інструкція з використання 6. Футляр або сумка, або термопакет
АМП-2	<ol style="list-style-type: none"> 1. Джгут кровоспинний 2. Перев'язувальний пакет з кровоспинною серветкою або пов'язка першої допомоги стерильна 3. Кровоспинний засіб Z-складений або бинт гемостатичний QuikClotCombat Gauze®Z-складений, стерильний або засіб перев'язувальний гемостатичний стерильний «Кровстоп» 4. Налбуфін-фармакс, Розчин для ін'єкцій, 10 мг/мл по 1 або по 2 мл у попередньо заповнених шприцах у комплекті з голками № 1, № 5 у блістері у пачці; по 1 або по 2 мл в ампулах № 5x1, № 5x2 у пачці, або НАЛБУК розчин для ін'єкцій 10мг/мл по 1 мл у попередньо заповнених шприцах з голкою №1 вкладеному у тубус з захисним ковпачком з контролем розкриття 5. Рукавички нітрилові 6. Інструкція з використання

	7. Футляр або сумка, або термопакет
АПМ-3	<ol style="list-style-type: none"> 1. Джгут кровоспинний 2. Перев'язувальний пакет (бандаж 10 або 15 см) з кровоспинною серветкою або пов'язка (бандаж) першої допомоги стерильна 3. Кровоспинний засіб Z-складений або бинт гемостатичний, стерильний або засіб перев'язувальний гемостатичний стерильний «Кровстоп» 4. Армований скотч 5. Рукавички нітрилові 6. Назофаренгіальний повітровід 7. Інструкція з використання 8. Футляр, або сумка, або термопакет
АПМ-4	<ol style="list-style-type: none"> 1. Джгут кровоспинний 2. Перев'язувальний пакет з кровоспинною серветкою або пов'язка першої допомоги стерильна 3. Кровоспинний засіб Z-складений або бинт гемостатичний, стерильний або засіб перев'язувальний гемостатичний стерильний «Кровстоп» 4. Кровоспинний компресійний бинт 5. Тактичний медичні ножиці 6. Армований скотч 7. Рукавички нітрилові 8. Назофаренгіальний повітровід 9. Інструкція з використання 10. Футляр або сумка, або термопакет

Як видно з наведеного складу, відмінною рисою аптечки медички типу-2 є наявність знеболювальних лікарських засобів, які за кодом АТХ належать до групи N02A F02 «Анальгетики. Опіоїди. Похідні морфінану» та застосовуються при больовому синдромі сильної та середньої інтенсивності. Їм властива швидка знеболювальна дія. Але недоліками є певні протипоказання (підвищена чутливість до налбуфіну гідрохлориду або будь-якого з компонентів, що входять до складу лікарського засобу), неможливість застосування при пригніченні дихання або вираженому пригніченні центральної нервової системи, підвищеному внутрішньочерепному тиску, травмі голови, гострому алкогольному отруєнні тощо. Також ці препарати не рекомендуються для застосування без проведення діагностики. Препарат сумісний з 0,9 % розчином натрію хлориду, 5 % розчином глюкози і розчином Хартмана, які постійно застосовуються при наданні медичної допомоги постраждалим. При цьому анальгетики належать до рецептурних, що ускладнює укомплектування ними аптечок. Аптечки типу-3 і типу-4 укомплектовані назофаренгіальним повітроводом (призначений для штучної вентиляції) та армованим скетчем. Перевагою аптечки медичної типу-4, а відповідно і недоліками інших аптечок (тип 1, 2, 3) є наявність тактичних медичних ножиць.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що аптечки медичні для поліцейських мають укомплектовуватися за принципом відсутності лікарських засобів, аптечки медичні укомплектовані лише медичними виробами.

КАЛІБРУВАННЯ СИЛІКОНОВОЇ БАГАТОРАЗОВОЇ ФОРМИ ДЛЯ ВАГІНАЛЬНИХ СУПОЗИТОРІЇВ

Семченко К. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

tolochko.kv@gmail.com

Вступ. Серед багаторазових форм для виливання супозиторіїв силіконові проявляють такі переваги легкість санітарної обробки, індиферентність, не потребують змащування.

Метою нашої роботи є калібрування силіконової форми для виливання вагінальних супозиторіїв у формі кульок багаторазового використання.

Матеріали та методи. Об'єктами дослідження виступили супозиторна основа твердий жир кондитерський типу А та силіконова форма багаторазова на 6 чарунок у формі кульок. В роботі користувалися фізичними та статистичними методами аналізу. Виливання супозиторної основи у форми проводили у за загальними правилами аптечної технології ліків.

Отримані результати. Дослідження проводили для 5ти серій по 6 супозиторіїв, адже форма розрахована на отримання 6 супозиторіїв. Отримані результати наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Маса супозиторіїв на основі твердий жир кондитерський типу А

№ суп.	Маса, г	№ суп.	Маса, г	№ суп.	Маса, г
1	0,48	11	0,48	21	0,48
2	0,49	12	0,48	22	0,49
3	0,49	13	0,49	23	0,49
4	0,48	14	0,48	24	0,48
5	0,48	15	0,49	25	0,48
6	0,49	16	0,49	26	0,49
7	0,48	17	0,49	27	0,49
8	0,48	18	0,48	28	0,48
9	0,49	19	0,49	29	0,49
10	0,48	20	0,49	30	0,49

Статистичну обробку отриманих результатів проводять методом Монцевичюте-Ерингене. Похибка середніх арифметичних обчислюють за формулою :

$$m = \pm Sa \times k,$$

де m – похибка середнього арифметичного середньої маси супозиторіїв;

S – сума;

a – абсолютне числове значення відхилень від середньої маси без урахування знаків плюс та мінус;

k – величина, яка залежить від кількості варіантів, тобто кількість дослідів (n) для кожного зразка, у нашому випадку вона дорівнює 0,29004.

Отримані супозиторії являють собою кульки білого кольору, з гладенькою поверхнею без сколів і тріщин, на повздовжньому зрізі відсутні вкраплення та повітряні порожнини (рис. 1).

Рис. 1 Супозиторії вагінальні на основі твердий жир конд. типу А

$$d_{\text{середнє}} = \sum m_{\text{суп1-30}} / 30 = 0,49$$

0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01
0,49-0,49=0	0,48-0,49=-0,01	0,49-0,49=0
0,49-0,49=0	0,49-0,49=0	0,49-0,49=0
0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01
0,48-0,49=-0,01	0,49-0,49=0	0,48-0,49=-0,01
0,49-0,49=0	0,49-0,49=0	0,49-0,49=0
0,48-0,49=-0,01	0,49-0,49=0	0,49-0,49=0
0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01	0,48-0,49=-0,01
0,49-0,49=0	0,49-0,49=0	0,49-0,49=0
0,48-0,49=-0,01	0,49-0,49=0	0,49-0,49=0

$$a = \sum |d_{\text{сєр}} - m_{\text{суп}}| = 0,14$$

$$m = 0,14 \times 0,29004 = 0,041$$

$$d = 0,49 \pm 0,041 \text{ (г)}$$

Висновок. Встановлено, що силіконова форма для виливання вагінальних супозиторіїв у формі кульок багаторазового використання дає супозиторії масою 0,49 г з похибкою $\pm 0,041$ г. Отримані результати будуть використовуватись нами при подальших дослідженнях з розробки дитячих та ветеринарних лікарських препаратів у лікарській формі супозиторії.

АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ЩО МІСТЯТЬ ДЕРЕВІЙ ЗВИЧАЙНИЙ І РОМАРИН ЛІКАРСЬКИЙ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Сергієнко О. С., Глущенко О. М., Полова Ж. М.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна
alexandersergiyeenko16@gmail.com

Вступ. Аналіз ринку лікарських засобів є важливою складовою у процесі розробки та впровадження нових фармацевтичних препаратів. В умовах зростаючого попиту на лікарські засоби, що містять компоненти рослинного походження для лікування шкірних ушкоджень, особливу увагу привертають емульсії на основі рослинних екстрактів.

Екстракти деревію звичайного (*Achillea millefolium*) та розмарину лікарського (*Rosmarinus officinalis*) відомі своїми ранозагоювальними, протизапальними та антисептичними властивостями, що робить їх перспективними компонентами в складі сучасних дерматологічних засобів. Включення таких фітокомпонентів до складу лікарських препаратів ранозагоювальної дії дозволяє задовольнити зростаючі потреби споживачів у лікарських засобах на основі лікарських рослин, які мають мінімальний ризик побічної дії.

Мета дослідження – аналіз ринку лікарських засобів, що містять у своєму складі деревій звичайний та розмарин лікарський, доведення перспективності розробки емульсії для нашкірного застосування.

Методи дослідження: аналітичні та кореляційні методи аналізу, об'єкти дослідження: Державний реєстр лікарських засобів, інструкції до медичного застосування.

Результати дослідження. Проаналізовано фармацевтичний ринок лікарських засобів (ЛЗ), що містять деревій звичайний та розмарин лікарський за допомогою Державного реєстру лікарських засобів України станом на 1 квітня 2025 р. за фірмою виробником, АТС класифікацією, формою випуску та активним фармацевтичним інгредієнтом.

Активними компонентами деревію звичайного є: монотерпени (евкаліптол, камфора, α -терпінеол, борнеол, β -пінен) (рис. 1.2); кислоти (саліцилова, фолієва, бурштинова, кавова, аскорбінова); алкалоїди (бетоніцин, стахіндрин) та фенольні сполуки. Завдяки такому хімічному складу *Achillea millefolium* L. проявляє протизапальну, ранозагоювальну, антиоксидантну, антимікробну та знеболювальну фармакотерапевтичні дії.

Встановлено, що фармацевтичний ринок пропонує широкий асортимент лікарських засобів, що містять деревій звичайний та розмарин лікарський різних фармакотерапевтичних груп: на ринку представлено тридцять торгових найменувань лікарських препаратів із деревієм звичайним, серед яких 63,3% – фармацевтичні препарати українського, а 36,6% – закордонного виробництва. За формою випуску переважають збори – 19,35%, мазі та настойки – по 9,68%, таблетки, бальзами, рідкі екстракти, краплі та трава в пачках займають по 6,45%;

а краплі, супозиторії, сиропи, розчини для орального застосування, рідини, розчини для ін'єкцій, гелі, трава у фільтр-пакетах – по 3,23%.

Проаналізувавши ринок лікарських засобів із деревієм звичайним за АТС-класифікацією, було встановлено, що трава деревію лікарського входить до складу фармацевтичних препаратів сімнадцяти фармакотерапевтичних груп, серед яких переважають групи M09A X – Різні засоби, що застосовуються у разі патології опорно-рухового апарату, A05A X – Інші жовчогінні засоби та A13A – Тонізуючі засоби (по 10%) (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз асортименту лікарських препаратів з деревієм звичайним, зареєстрованих на українському фармацевтичному ринку

АТС-код	Фармакотерапевтична група	Зареєстровані лікарські засоби, %
B02B X	Гемостатичні засоби рослинного походження	6,6%
A05A X	Інші жовчогінні засоби	10,0%
A02X	Інші засоби для лікування кислотно-залежних захворювань	6,6%
M09A X	Різні засоби, що застосовуються у разі патології опорно-рухового апарату	10%
M02A X	Інші засоби, що застосовуються місцево у разі суглобового та м'язового болю	6,6%
D10A X	Інші препарати для місцевого лікування акне	6,6%
A06A X	Інші засоби, що застосовуються для лікування закрепів	3,3%
A01A D	Інші засоби для місцевого застосування у стоматології	6,6%
A16A X	Різні препарати, що впливають на травну систему і метаболізм	6,6%
A13A	Тонізуючі засоби	10,0%
D01A C	Протигрибкові препарати для місцевого застосування, похідні імідазолу і триазолу	3,3%
G02C X	Інші засоби, що застосовуються у гінекології	3,3%
D03A X	Різні препарати, що сприяють загоєнню	3,3%
A05B A	Гепатотропні препарати	3,3%
A15	Засоби для підвищення апетиту	3,3%
C05A X	Інші засоби для лікування геморою для місцевого застосування	3,3%
R05 X	Інші препарати для застосування у разі застуди	6,6%
	Разом	100%

За результатами проведеного аналізу зареєстрованих лікарських засобів, що містять деревій звичайний за складом активних фармацевтичних інгредієнтів було встановлено, що у виробництві ЛЗ у якості діючої речовини переважно використовують траву (74%), *Achillea millefolium* D3 (10%), *Achillea millefolium* D0 (7%), густий екстракт (3%) та настойку (3%).

Обробивши дані інструкцій до медичного застосування, було визначено, що більшість зареєстрованих лікарських препаратів, що містять у складі складні рідкі екстракти, для приготування яких використовуються декілька лікарських рослин, включаючи деревій звичайний, встановлено, що ця лікарська рослина містить широкий спектр фармакотерапевтичних дій і використовується для

виготовлення як монокомпонентних, так і багатоконпонентних лікарських препаратів.

Активними компонентами розмарину лікарського є ефірна олія, у складі якої наявні 1,8-цинеол, камфора, α -пінен та лимонне, він містить гіркі дитерпеноїди (карназол), алкалоїди (розмарицин), похідні олеанолової та урсолової кислот, кислоту розмаринову. Також наявні флавоноїди та дубильні речовини. Завдяки різноманітному хімічному складу розмарин лікарський проявляє протизапальну, антимікробну, знеболюючу та антиоксидантну дії.

За даними Державного реєстру лікарських засобів України, що містять в складі розмарин лікарський за лікарською формою та країною-виробником встановлено: станом на 1 квітня 2025 року в Україні зареєстровано вісім торгових найменувань лікарських препаратів із розмарином лікарським, серед яких 62,5% – препарати вітчизняного та 37,5% – закордонного виробництва. Виявлено, що на ринку переважають таблетки та краплі для орального застосування – по 25%, розчини для орального застосування, капсули, трава в пачках та рідкі екстракти займають по 12,5% ринку.

За АТС-класифікацією ЛЗ, що містять розмарин лікарський належать до фармакотерапевтичної групи G04B X (Інші засоби, що застосовуються в урології).

Нами також було проведено аналіз асортименту ЗЗ, що містять розмарин лікарський за діючою речовиною та встановлено, що в якості активного фармацевтичного інгредієнту при виробництві лікарських препаратів використовують тільки листя розмарину лікарського.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що на фармацевтичному ринку України представлено широкий асортимент лікарських засобів, що містять деревій звичайний та розмарин лікарський різних фармакотерапевтичних груп: на ринку наявні тридцять торгових найменувань лікарських препаратів із деревієм звичайним та вісім – із розмарином лікарським, серед яких більше 60% – фармацевтичні препарати українського, а близько 40% – закордонного виробництва. За формою випуску в асортименті лікарських засобів, що містять деревій звичайний переважають збори – 19,35%, мазі та настойки – по 9,68%, а серед фармацевтичних препаратів, що містять розмарин лікарський таблетки та краплі для орального застосування – по 25%. Але не представлено фармацевтичних препаратів у вигляді емульсій для нашкірного застосування, що містять у своєму складі деревій звичайний та розмарин лікарський, тому розробка ранозагоювального лікарського засобу у вигляді емульсії для нашкірного нанесення є актуальним напрямком фармакотехнологічних досліджень.

Список використаних джерел.

1. Державний реєстр лікарських засобів України.
<http://www.drlz.com.ua/ibp/ddsite.nsf/all/shlist?opendocument> (Дата звернення – 30.04.2025).
2. Компендіум. Лікарські препарати. Довідник ЛЗ № 1 в Україні.
<https://compendium.com.ua/> (Дата звернення – 30.04.2025).

РОЗРОБКА СКЛАДУ ТА АНАЛІЗ ЛІКУВАЛЬНО-КОСМЕТИЧНОГО ЗАСОБУ З АНТИВІКОВИМ ЕФЕКТОМ НА ОСНОВІ ЕКСТРАКТУ

AMARANTHUS CAUDATUS L.

Степаненко В. С., Цісак А. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна
tsisakalona@gmail.com

Вступ. Сучасний ринок лікувально-косметичних засобів постійно зростає, що зумовлено збільшенням попиту на натуральні та екологічно чисті продукти. Однією з перспективних рослин для використання у виробництві косметичних та лікарських засобів є *Amaranthus caudatus L.*, яка відома своїми унікальними біологічно активними властивостями. Ця рослина містить велику кількість корисних речовин, таких як білки, вітаміни, мінерали, антиоксиданти та сквален, що робить її цінним компонентом для розробки нових продуктів. Амарант широко застосовується в харчовій промисловості, в розробці біологічно активних добавок, лікувально-косметичних засобів [1,2].

Аналіз літературних джерел свідчить про високу ефективність екстрактів *Amaranthus caudatus L.* у покращенні гідратації шкіри, зменшенні ознак старіння та захисті від вільних радикалів. Виявлено, що екстракти рослини мають виражену антиоксидантну активність, що робить їх перспективними для використання у косметиці, спрямованій на боротьбу зі старінням шкіри. Крім того, доведено, що сквален, який міститься у рослині, сприяє відновленню ліпідного бар'єру шкіри та зменшенню втрати вологи [3].

Сквалан, насичений аналог сквалену, є стабільною ліпідною сполукою, що природно міститься в шкірі людини та ряді рослинних джерел, зокрема в оливковій олії та амаранті. У зв'язку з високою біосумісністю, здатністю до глибокого проникнення у роговий шар епідермісу та антиоксидантною активністю, сквалан привертає значну увагу дослідників як перспективний інгредієнт у складі антивікових косметичних засобів.

Метою роботи була розробка складу лікувально-косметичного засобу (лосьйону) з антивіковим ефектом на основі екстракту амаранту, визначення його фізико-хімічних та стабілізаційних характеристик, а також попередня оцінка біологічної активності засобу.

Методи дослідження.

Для отримання водно-спиртового екстракту насіння амаранту було застосовано метод мацерації (1:10) при температурі 25°C протягом 5 діб.

Після фільтрації екстракт було випарено до сухого залишку у вакуумному роторному випаровувачі.

Для розроблених зразків лосьйону було досліджено рН (електрометричним методом); в'язкість – методом падіння кульки у рідині; стабільність емульсії (оцінювалась після зберігання при 4°C, 25°C та 40°C протягом 30 днів); органолептичні властивості – колір, запах, текстура, ступінь розтікання. Дослідження антиоксидантної активності проводили методом DPPH [4].

Результати дослідження. Враховуючи комплекс позитивних ефектів, сквалан розглядається як ключовий компонент для формування

дерматотропних засобів, особливо для чутливої та вікової шкіри. Його універсальність і відсутність токсичності робить можливим використання в широкому спектрі косметичних форм — від сироваток до емульсій і масляних концентратів.

Нами було експериментально обґрунтовано рецептуру і технологію виготовлення лосьйону на основі екстракту амаранту при його вмісті як активної фази в складі лікувально-косметичного засобу – 3 %, оскільки саме цей зразок показав оптимальні фізико-хімічні показники та високу стабільність. Антиоксидантна активність для розробленого косметичного засобу становила 76,3%, що перевищувало інші досліджувані зразки.

Під час проведення контролю якості за фізико-хімічними показниками встановлено, що всі випробувані параметри задовольняють вимогам НТД.

Висновки.

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про високий потенціал сквалану як активного компонента антивікової косметики. Його антиоксидантні, зволожувальні та бар'єрозміцнюючі властивості підтверджують доцільність широкого впровадження цієї речовини у склад косметичних засобів для профілактики та корекції вікових змін шкіри.

Розроблено стабільний і ефективний лосьйон з антивіковою дією на основі екстракту амаранту, з його відсотковим вмістом у складі косметичного засобу 3%. Розроблений лосьйон демонструє високий рівень антиоксидантної активності, добрі органолептичні характеристики та достатній рівень стабільності при зберіганні.

Подальші дослідження можуть включати тестування *in vivo* та розробку серії косметичних продуктів на основі даної формули.

Використана література:

1. Moazma Sattar, Farhan Saeed, Muhammad Afzaal, Amara Rasheed An overview of the nutritional and therapeutic properties of amaranth // International Journal of Food Properties. - 2024, VOL. 27, NO. 1, 263–272. DOI:10.1080/10942912.2024.2304266.
2. Bouchra Sayed, Martine Urrutigoïty, Akram Hijazi, Z. Saad Amaranth Oilseed Composition and Cosmetic Applications // Separations. – 2022. - 9(7):181. DOI:10.3390/separations9070181.
3. Wolosik, K.; Chalecka, M.; Palka, J.; Mitera, B.; Surazynski, A. Amaranthus cruentus L. Seed Oil Counteracts UVA-Radiation-Induced Inhibition of Collagen Biosynthesis and Wound Healing in Human Skin Fibroblasts. Int. J. Mol. Sci. 2024, 25, 925. <https://doi.org/10.3390/ijms25020925>.
4. W. Brand-Williams, M. E. Cuvelier and C. Berset. Use of a Free Radical Method to Evaluate Antioxidant Activity //LWT - Food Science and Technology, 1995.- Vol.28.- P. 25–30.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОКОСОВОЇ ОЛІЇ ЯК АНТИМІКРОБНОГО ЗАСОБУ В МАЗЯХ

Стеценко Д. В., Січкара А. А.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
stetsenko.d890@gmail.com

Вступ. У науковому світі рослини продовжують привертати увагу в спробі знайти можливі рішення проблеми множинної стійкості мікроорганізмів до існуючих антимікробних препаратів. Рослинний продукт — кокосову олію — одержують з копри плодів кокосової пальми (лат. *Cocos nucifera*) родини *Arecaceae*. Однією з переваг кокосової олії є антимікробні властивості. Також олія є стабільною завдяки високому вмісту насичених жирів, процес окислення відбувається лише після двох років її зберігання.

Мета дослідження – проаналізувати дані з антимікробних властивостей кокосової олії і оцінити переваги її використання в мазях для лікування ран.

Методи дослідження. Аналіз і систематизація даних наукової літератури.

Результати дослідження. Антимікробні властивості кокосової олії пов'язані з вмістом насичених жирних кислот із середнім ланцюгом, зокрема лауринову кислоту та її моногліцеридної форми – монолаурину, що діє проти грампозитивних (*Staphylococcus aureus*) і грамнегативних бактерій (*E. Coli*), дріжджів (*Candida albicans*) та інших грибів. Крім того, дослідження *in vitro* показують, що монолаурин не сприяє розвитку стійкості мікроорганізмів. Лауринова кислота, яка міститься у складі жирних кислот олії в кількості 47-50 %, є ефективною проти *Staphylococcus aureus in vitro* і *in vivo*. При чому кокосова олія є унікальною рослинною олією, оскільки це єдина олія, приблизно половина жирних кислот якої припадає на лауринову кислоту. Через численні механізми дії лауринової кислоти (здатність руйнувати структуру ліпідної мембрани мікроорганізмів, а також перешкоджати їхньому поділу та транскрипції) розвиток бактеріальної стійкості до її дії малоімовірний. У науковій літературі є відомості, що виділена з олії сполука затримує ріст поширеної умовно-патогенної бактерії *Pseudomonas aeruginosa*, яка викликає інфекцію у людей з ослабленим імунітетом. Однак деякі дослідження *in vitro* показують стійкість грамнегативних бактерій, таких як *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa* та *Proteus vulgaris* до дії нерафінованої кокосової олії. Це пояснюється тим, що на відміну від грампозитивних бактерій, клітинна стінка грамнегативних бактерій є більш складною, утворює бар'єр для проникнення сполук рослинної олії.

Очевидний супресивний ефект кокосова олія має на грампозитивні бактерії: метицилін-резистентний золотистий стафілокок та меншою мірою на *Enterococcus faecalis*. Кількість життєздатних бактерій, виявлена на шкірі піддослідних кролів, оброблених кокосовою олією, була порівнянною після дії ванкоміцину, і значно нижчою, ніж після обробки фізіологічним розчином.

Висновки. Таким чином, кокосова олія є перспективною для подальшого вивчення і використання як антимікробного засобу у складі лікарських препаратів, що розробляються, в тому числі в мазях для лікування ран.

ВАЛІДАЦІЯ СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФЛУВАСТАТИНУ НАТРІЮ

ЗА РЕАКЦІЄЮ З БРОМФЕНОЛОВИМ СИНІМ

Стрільчук П. М., Криськів Л. С., Кучер Т. В.

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
strilchuk_pavmyh@tdmu.edu.ua

Вступ. Статини є інгібіторами ГМГ-КоА-редуктази, які широко використовуються для лікування гіперліпідемії. Флувастатин натрію є першим синтетичним лікарським засобом для зниження рівня холестерину. Флувастатин натрію призначають для лікування гіперліпідемії як монопрепарат або в комбінації з іншими фармакотерапевтичними ЛЗ. У джерелах літератури описано низку методик визначення флувастатину в субстанціях, ЛЗ та біологічних рідинах. Проте, більшість з них має ряд недоліків. Тому важливою є розробка простої, доступної, швидкої та екологічно безпечної методики визначення вказаного препарату. Нами попередньо показана можливість утворення комплексу флувастатин натрію - бромфеноловий синій та оптимізовано умови.

Мета. Валідація спектрофотометричної методики визначення флувастатину натрію з бромфеноловим синім за типовими валідаційними параметрами: лінійність, робасність, специфічність, правильність тощо.

Методи. При розрахунку типових валідаційних параметрів використано підходи International Council for Harmonisation Q2 та ДФУ.

Результати досліджень. Для забезпечення належної якості препарату необхідно впроваджувати нові та доступні методики контролю якості. Відповідно до рекомендацій ДФУ та ІСН Q2, набір валідаційних характеристик залежить від призначення аналітичної методики. Типовою валідаційною характеристикою є лінійність. Рівняння лінійної залежності для значень поглинання йон-парного комплексу флувастатин – бромфеноловий синій від концентрації було вигляду $y = 0.1263 * x + 0.0074$. При цьому значення R^2 наближалось до одиниці та становило 0.9994. Одержані значення для межі виявлення та кількісного визначення становили 0.1385 та 0.4198 мкг/мл відповідно. При оцінці специфічності встановлено, що значення поглинання розчину плацебо становило 0.002 ($\delta_{\text{noise}} = 0.4\%$), тобто не перевищувало критерій прийнятності. Одержані значення щодо правильності та прецизійності не перевищують критерії, тож методика коректна. Сумарний прогноз повної невизначеності результатів аналізу становив 2.24%. При дослідженні робасності показано, що комплекс стабільний протягом 30 хвилин, при цьому значення RSD становило 0.58 %. Для вивчення впливу концентрації барвника на поглинання іонно-парного комплексу різні об'єми бромфенолового синього додавали окремо до постійного об'єму флувастатину. Експериментально показано, що поглинання поступово збільшується з об'ємом барвника до 1.0 мл, за межами якого не спостерігалось змін поглинання.

Висновки Розроблена та валідована методика спектрофотометричного визначення флувастатину за взаємодією з бромфеноловим синім може бути використана в рутинному фармацевтичному та судово-токсикологічному аналізі.

ОБГРУНТУВАННЯ «ЗЕЛЕНОГО» ПІДХОДУ ДО ВИБОРУ МЕТОДИК СТАНДАРТИЗАЦІЇ ІБУПРОФЕНУ ТА КОФЕЇНУ У КОМБІНОВАНОМУ СИРОПІ

Суржиков І. О., Чорний В. А., Георгіянець В. А.

Національний фармацевтичний університет, м.Харків, Україна
surzhik894@gmail.com

Вступ

На сьогодні більшість захворювань та патологічних станів коригується застосуванням поліфармакотерапії. Сучасні наукові знання дозволяють розуміти дозування та оптимальні лікарські форми для фіксованих комбінацій.

З огляду на це створення комбінованих лікарських засобів стало справжнім трендом у світовому фармацевтичному виробництві.

Таких шлях має багато переваг, насамперед для пацієнта, зменшуючи навантаження на організм шляхом скорочення кількості допоміжних речовин.

Крім того, не менш важливим є зменшення навантаження на навколишнє середовище внаслідок скорочення застосування пакувальних матеріалів.

У той же час, в процесі фармацевтичної розробки виникають певні проблеми.

По-перше, слід ретельно дослідити відсутність фізико-хімічної або хімічної взаємодії компонентів в процесі виробництва та/або зберігання.

По-друге, розробка адекватних методик для стандартизації може ускладнюватись внаслідок подібних або дуже різних хімічних властивостей, близьких аналітичних довжин хвиль у спектрофотометрії тощо.

Мета. Обґрунтувати вибір методики для визначення ібупрофену та кофеїну у комбінованому сиропі.

Методи і результати дослідження

Відомо, що «зелений» підхід передбачає одночасне визначення компонентів в лікарській формі.

Оскільки матриця не дозволяє використовувати «мокру» хімію, ми розглядали використання абсорбційної спектрофотометрії в УФ-області та високоефективної рідинної хроматографії.

Проаналізувавши спектри поглинання ібупрофену (рис.1) та кофеїну (рис.2), ми зробили висновок про неприйнятність використання методу абсорбційної спектрофотометрії в УФ- та видимій області для одночасного визначення АФІ, оскільки їх максимуми є дуже близькими.

Застосування ж дериватизації передбачає додаткове використання реагентів, вносить похибку визначення та може значн збільшити час визначення компонентів.

З огляду на це ми зупинились на виборі методу ВЕРХ, що дозволить провести випробовування на ідентифікацію та кількісний вміст.

Для збільшення екологічності може бути застосовано більш короткі колонки, які дозволять зменшити час аналізу та кількості мобільної фази.

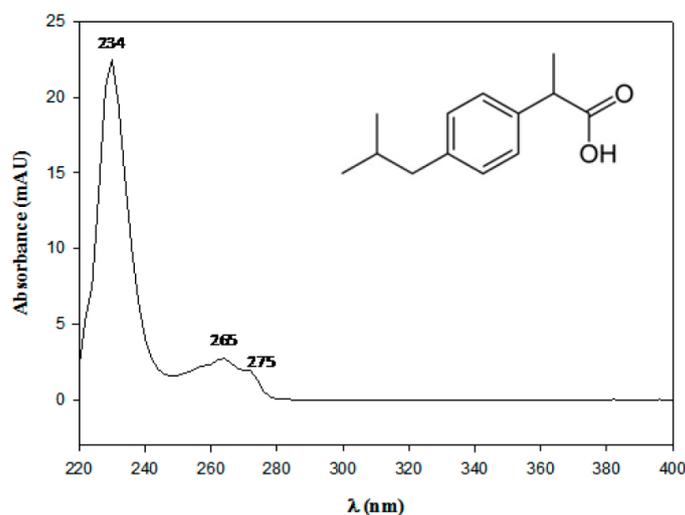

Рис. 1. Хімічна формула та спектр поглинання ібупрофену [1]

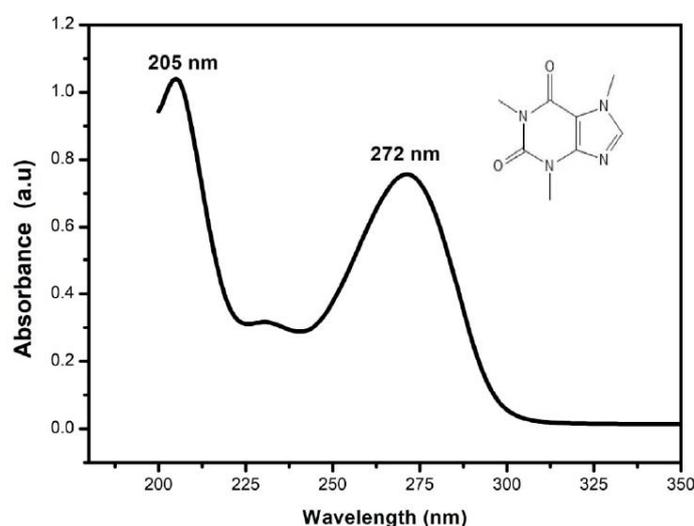

Рис. 2. Хімічна формула та спектр поглинання кофеїну [2]

Висновки

З точки зору «зеленої хімії» доцільною є розробка методик одночасного визначення компонентів в комбінованому сиропі.

Перспективним для одночасного визначення ібупрофену та кофеїну в комбінованому сиропі є метод ВЕРХ.

Список використаних джерел

1. TiO₂ and Active Coated Glass Photodegradation of Ibuprofen / S. Khalaf, J. Hasan, F. Lelario et al. *Catalysts*. 2020. – Vol.10. – P. 560. 10.3390/catal10050560.
2. Gayathri G., D'Souza J.Q., Sundaram N.G. UV Induced Photocatalytic Degradation of Caffeine Using TiO₂-H-Beta Zeolite Composite. *Minerals*. 2023. Vol 13, № 4. – P. 465. <https://doi.org/10.3390/min13040465>

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З РЕАБІЛІТАЦІЇ В ІПКСФ НФаУ

Файзуллін О. В., Кузенков Р. В., Бондарєв Є. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

faizullin.alexandr@gmail.com

Вступ. Проблема реабілітації цивільних та військовослужбовців, що зазнали травм та поранень в результаті ведення бойових дій, набула особливого значення від початку повномасштабної війни в Україні. Очевидно, найбільше поширення в період ведення бойових дій мають вибухові, мінно-вибухові та вогнепальні травми і поранення, що супроводжуються ампутаціями кінцівок, опіками, переломами кісток, ушкодженням м'яких тканин, нервів, судин, внутрішніх органів та черепно-мозковими травмами. Усі ці травми, залежно від характеру та ступеня тяжкості, мають свої особливості та потребують індивідуального підходу до реабілітації, що визначає високі вимоги до якості підготовки фахівця з реабілітації. Зазначене робить проблему підготовки та удосконалення спеціалістів з реабілітації одним із найважливіших завдань системи надання допомоги жертвам бойових дій.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження став аналіз потреби ринку праці в спеціалістах з реабілітації в період воєнного стану, а також досвіду розробки та впровадження програм післядипломної підготовки таких спеціалістів у профільних закладах вищої освіти України.

Методи дослідження. В ході дослідження був використаний метод аналізу та узагальнення даних.

Результати дослідження. З огляду на значну потребу системи охорони здоров'я в забезпеченні кваліфікованими кадрами з реабілітації, що постійно зростає від початку повномасштабної війни в Україні, в ІПКСФ НФаУ була розроблена та впроваджена в освітній процес освітня програма «Ерготерапія». Розробниками програми в повній мірі реалізується компетентнісний підхід, в рамках якого була визначена низка компетентностей, як загальних, так і професійних, що необхідні для ефективного та якісного виконання професійних обов'язків ерготерапевта. Особлива увага приділяється формуванню практичних навичок щодо надання реабілітаційної допомоги. Освітня програма «Ерготерапія» включає наступні освітні компоненти: цикл спеціалізації «Ерготерапія», цикли тематичного удосконалення «Терапія кисті та ортезування», «Ерготерапія в педіатрії» та «Сенсорна інтеграція». При розробці робочих програм відповідних освітніх компонентів був реалізований міждисциплінарний підхід до навчання, що базується на принципах доказової медицини, функціонального підходу до реабілітації та пацієнтоцентричній моделі допомоги.

Висновки. Впровадження освітньої програми «Ерготерапія» в освітній процес ІПКСФ НФаУ є практичним кроком щодо вирішення проблеми забезпечення системи охорони здоров'я якісними кадрами з надання реабілітаційної допомоги.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТЕМПОРАЛЬНОГО ВИГОТОВЛЕННЯ РІДКИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ У ПОЛЬЩІ

Федоровська М. І.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
fedorovska.mariana@vnu.edu.ua

Вступ. При виготовленні рідких лікарських засобів (РЛЗ) в умовах аптеки в Україні керуються правилами, які наведено в ДФУ 2.0, Настанові СТ-Н МОЗУ 42-4.5:2015 «Вимоги до виготовлення нестерильних лікарських засобів в умовах аптек», наказі МОЗ України №197 від 07.09.1993 р. «Про затвердження Інструкції по приготуванню в аптеках лікарських форм з рідким дисперсійним середовищем», навчальній літературі тощо. Відповідно до встановлених вимог РЛЗ готують масо-об'ємним способом коли вода чи етанол є дисперсійним середовищем; за масою – лікарські форми (ЛФ), в яких дисперсійним середовищем є рідини з великою питомою масою, в'язкі, легкі, а також емульсії, водні суспензії з концентрацією лікарських речовин (ЛР) 3% і більш та деякі ЛФ за авторськими прописами; для прискорення виготовлення РЛЗ використовують концентровані розчини; при виготовленні водних розчинів із сухих ЛР їх необхідно проціджувати у відпускний флакон; прописаний чіткий порядок додавання рідких інгредієнтів, таких як ароматні води, настойки, рідкі екстракти тощо; особливі правила застосовують при виготовленні опалесціювальних мікстур з нашатирно-анісовими краплями чи грудним еліксиром; при виготовленні суспензій дисперсійним методом стабілізатори використовують тільки для ЛР із гідрофобними властивостями; окреслено технологічні вимоги до приготування настоїв і відварів, які відрізняються за співвідношенням лікарської рослинної сировини (ЛРС) і екстрагента, часом гарячого (на киплячій водяній бані) і холодного екстрагування [1, 2].

У нормативно-правових і теоретичних джерелах Польщі, якими керуються при екстемпоральному виготовленні РЛЗ, є суттєві відмінності щодо прописування рецептів, складу інгредієнтів рецептури, дозування рідин, технологічних прийомів при виготовленні мікстур, суспензій, водних витягів та ін. Тому актуальним є вивчення особливостей аптечного виготовлення РЛЗ у Польщі для порівняння і запровадження позитивних підходів в освітній процес і практичну фармацію України.

Мета. Аналіз нормативних і освітніх джерел, а також практичного досвіду екстемпорального виготовлення РЛЗ у Польщі для запровадження позитивних практик у вітчизну навчальну і професійну діяльність.

Матеріали і методи досліджень. Аналітично-нормативні документи, підручники, сайти виробничих аптек; інформаційно-пошукові, комунікативні, фармакотехнологічні.

Результати дослідження. У результаті проведення аналізу нормативних й освітніх літературних джерел Польщі, було помічено низку відмінностей в екстемпоральному виготовленні РЛЗ, а саме:

- у прописуванні рецептів, що вміщують інгредієнти рослинного походження, спочатку використовують назву рослини: *Belladonnae tincturae*,

Belladonnae extracti sicci, Hippocastani intracti, Althaeae sirupi, Hyperici herbae succi, Menthae piperitae aquae, Valerianae radice decocti, Lini seminis macerationis.

- у складі РЛЗ використовуються рідкі активні фармацевтичні інгредієнти, які відсутні у вітчизняній фармацевтичній практиці: сироп чебрецю (Thym i sir.), сироп сосни (Pini sir.), інтракти омели, інтракт глоду та ін. (Visci intr., Crataegi intr.), настойка галів (Gallae tinct.), настойка горицвіту (Adonidis vernalis tinct.), настойка чистотілу (Chelidonii tinct.), настойка іпекакуани (Ipescacuanhae tinct.) та ін.;

- у фармацевтичній практиці концентрація розчинів найчастіше виражається у масовому співвідношенні % г/г або % m/m, тобто відношення маси розчиненої речовини до маси готового розчину – це стосується всіх РЛЗ для внутрішнього і зовнішнього застосування не залежно від прописаного розчинника;

- кількість прописаного РЛЗ на один рецепт становить від 50 до 250 г; виняток – краплі, які прописують у кількості від 5 г до 15 г, рідше – до 50 г;

- стандартні рідини відрізняються концентрацією m/m - Acidum hydrachloridum dilutum (10 %), Ammonii hydroxidum 10%, Ammoniae solutio concentrata 25 -30 % m/m, Formaldehydi solutio 35 %; Chlorhexidini digluconatis solutio 20 % та ін.;

- прописують масу кислоти хлоридної розведеної 10 % зразу ж у необхідній кількості 1,0 г / 1,1 г та ін. на весь рецепт (Acidi hydrachloridi dil. 10 % – 1,0);

- всі рідкі компоненти (сиropи, настойки, ароматні води, відвари, нашатирно-анісові краплі, спирт камфорний тощо) прописують за масою;

- етанол як розчинник виписують за V/V концентрацією, проте загальну кількість вказують за масою; якщо прописана концентрація, нижча ніж 96 % (наприклад, етанолу 50 % - 50,0 г), то проводять відповідні розрахунки із стандартною кореляцією між об'ємною і масовою концентраціями, зважуючи необхідну кількість 96 % етанолу і води;

- при виготовленні водних розчинів / мікстур – масу води розраховують шляхом різниці між масою ЛФ й інших прописаних інгредієнтів (не потрібно враховувати концентрацію сухих ЛР та їх коефіцієнт збільшення об'єму); в окремій склянці у частині води розчиняють ЛР (попередньо зважену на папері); **проціджують водні розчини тільки за потреби** у старований відпускний флакон;

- концентровані розчини ЛР використовують лише в аптеках, де їх виробляють у великій кількості (зокрема у лікарняних аптеках); зберігають їх у стаціонарній склянній тарі; вимоги щодо виготовлення їх в асептичних умовах відсутні;

- якщо у мікстурах прописані нашатирно-анісові краплі і сироп, то зразу ж у відпускний флакон зважують сироп, тоді – пахучу рідину, закупорюють і збовтують до утворення тонкої суспензії; у флакон переливають попередньо приготовлений водний розчин, зважують решта рідин (за наявності) і залишок води до необхідної маси;

- для відважування ЛР і допоміжних речовин використовують електронні ваги – це прискорює технологічний процес, тому практично всі прописані рідини

зважають у відпускний флакон, не використовуючи зайвої тари;

- при виготовленні пероральних суспензій для підвищення седиментаційної стабільності ЛР і точності дозування, не залежно чи це ЛР з гідрофільними чи гідрофобними властивостями, використовують стабілізатори-загущувачі, а саме розчини високомолекулярних сполук (ВМС) – 2% розчин метилцелюлози, 33,3 % розчин аравійської камеді, 2,5 % розчин крохмалю, 4 % розчин желатини; маса розчину ВМС прописується у кількості від 20 до 80 %;

- суспензії для нашкірного застосування, як правило, вміщують гліцерин чи інші в'язкі поліспирти, тому у їх складі не застосують розчини ВМС;

- особливості технології водних витягів з ЛРС: співвідношення ЛРС до води з несильнодіючими БАР становить 1:10, ЛРС із слизами – 1:20; ЛРС з кардіоглікозидами й алкалоїдами – 1:100; водні витяги готують за масою, при цьому не враховують коефіцієнти водопоглинання чи витратний коефіцієнт; для підкислення до витягів ЛРС з алкалоїдами додають 0,5 г кислоти лимонної на 100 г води; із ЛРС зі слизами готують мацерати тільки методом холодного настоювання (мацерат насіння льону); настої готують тільки з ЛРС, що вміщують кардіоглікозиди (конвалії трава, адонісу трава), де сировину заливають окропом, настоюють на водяній бані 15 хв. і охолоджують за кімнатної температури 15 хв.; з інших видів завжди готують відвари, де ЛРС заливають екстрагентом кімнатної температури, нагрівають і відварюють на киплячій водяній бані 30 хв., проціджують без охолодження [3-5].

Висновки. Проведено аналіз особливостей аптечного виготовлення РЛЗ у Польщі. Окреслено відмінності щодо дозування всіх інгредієнтів за масою, прописування розчинів за % m/m концентрацією, зважування ЛР і допоміжних субстанцій тільки електронними вагами, використання меншої кількості робочої тари і технологічних операцій, простіших розрахунків кількості води і загальної маси ЛФ, обов'язкової стабілізації пероральних суспензій, приготування відварів із переважної більшості ЛРС та ін. Для підтвердження доцільності впровадження нових технологічних практик з аптечного виготовлення РЛЗ, важливим є реалізація порівняльних експериментальних досліджень.

Список літератури:

1. Стандарт МОЗ України «Вимоги до виготовлення нестерильних лікарських засобів в умовах аптек» СТ-Н МОЗУ 42-4.5 : 2015 / За ред. проф. О.І. Тихонова і проф. Т.Г. Ярних. Київ, 2015. 109 с.

2. Тихонов О. І., Ярних Т. Г. Аптечна технологія ліків : підруч. для студентів вищ. навч. закл. 5-е вид. Вінниця : Нова кн., 2019. 535 с.

3. Farmakopea Polska IX. Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne, Warszawa, 2011. 3738 s.

4. Jachowicz R. Receptura apteczna – podręcznik dla studentów farmacji. PZWL. Warszawa, 2021. 640 s.

5. Федоровська М. І., Сініченко А. В., Половко Н. П. Порівняльний аналіз виготовлення водних витяжок із лікарської рослинної сировини відповідно до вимог нормативно-правових актів України і Європейського Союзу. Вісник фармації. 2024 №1. С.13-21.

ДО ПИТАННЯ НАЗАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ В ОДНОДОЗОВИХ КОНТЕЙНЕРАХ

Фетісова О. Г.¹, Андрюкова Л. М.²

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
Черкаська медична академія, м. Черкаси
phtaqa@nuph.edu.ua

Вступ. Назальні препарати є досить розповсюдженими лікарськими засобами, які застосовують в порожнині носа для отримання місцевої або системної дії. Найбільш розповсюдженими серед них є назальні краплі та спреї. Основні вимоги до якості назальних препаратів наведені у Державній Фармакопеї України та в Настанові СТ-Н МОЗУ 42-3.8:2013 «Лікарські засоби. Фармацевтична якість препаратів для інгаляції та назальних препаратів». Для досягнення необхідної лікувальної дії назальні препарати мають відповідати значному переліку вимог, що досягаються застосуванням у їх складі різних діючих та допоміжних речовин, відповідними умовами виробництва та пакуванням. Допоміжні речовини виконують цілу низку функцій, що дозволяють забезпечувати назальним препаратам відсутність токсичності, негативного впливу на їх терапевтичну дію, комфортність у застосуванні, відповідні антимікробні властивості та ін. В якості первинного пакування застосовують однодозові та багатодозові контейнери з необхідними пристроями для введення. Препарати у багатодозових контейнерах у своїй більшості містять антимікробні консерванти. А однодозове пакування застосовують для препаратів, що призначені для введення в носову порожнину при наявності травм, ушкодження слизової оболонки або перед операцією. Препарати такого призначення мають бути стерильними і не містити антимікробних консервантів. Це є вимогою Державної Фармакопеї України. Настанова СТ-Н МОЗУ 42-3.8:2013 та Державна Фармакопея України поряд із загальними наводять також спеціальні вимоги щодо якості назальних препаратів в однодозових контейнерах.

Мета дослідження. З огляду на існуючі вимоги щодо якості назальних препаратів в однодозових контейнерах та які препарати за призначенням мають випускатися в такому пакуванні, представляє інтерес дослідити сучасний стан наявності на фармацевтичному ринку України назальних стерильних препаратів у однодозованих контейнерах.

Методи дослідження. Для проведення досліджень використаний класичний (традиційний) метод аналізу та узагальнення інформації, отриманої з фахових літературних джерел та інформаційних баз даних.

Результати дослідження. Для вирішення поставленої мети був проведений аналіз зареєстрованих в Україні назальних препаратів, перелік яких наведений у Державному реєстрі лікарських засобів України. Аналізували групу препаратів згідно класифікаційної системи АТС: R01 «Засоби, що застосовуються при захворюваннях порожнини носа», що складається з підгруп R01A «Протинабрякові та інші препарати для місцевого застосування у разі захворювань порожнини носа» та R01B «Системно діючі протинабрякові засоби, що застосовуються у разі захворювань порожнини носа».

Необхідно зазначити, що однодозові контейнери можуть бути призначені не тільки для назальних препаратів, що застосовують при травмах носу, а і для назальних препаратів інших терапевтичних показань. Державна Фармакопея України надає вимоги до якості наступних назальних препаратів в однодозових контейнерах: назальних крапель (під час розроблення необхідно продемонструвати, що номінальний вміст може бути витягнутий із контейнера; випробування на однорідність дозованих одиниць, однорідність маси, однорідність вмісту), назальних спреїв (випробування на однорідність маси, що доставляється), м'яких назальних препаратів для системної дії (випробування на однорідність дозованих одиниць, однорідність вмісту), назальних промивок в однодозових контейнерах (під час розроблення необхідно продемонструвати, що номінальний вміст може бути витягнутий із контейнера). У Настанові СТ-Н МОЗУ 42-3.8:2013 вказані вимоги до назальних крапель (наприклад, обґрунтування мінімального наповнення; речовини, що екстрагуються /виділяються) і назальних спреїв (наприклад, розподіл часток крапель за розміром; функціонування при зміні температур) для однодозового застосування при проведенні фармацевтичної розробки.

Згідно із термінологією Державної Фармакопеї України однодозовий контейнер – це контейнер, що містить кількість лікарського засобу, призначену повністю або частково для одноразового введення. Таке пакування дозволяє виробляти в ньому препарати у різних лікарських формах, в тому числі у формі водних розчинів, які не містять антимікробні консерванти. При цьому препарати у формі водних розчинів, до яких належить більшість назальних препаратів, мають бути стерильними. Перевага препаратів без антимікробних консервантів полягає у відсутності можливого негативного впливу, який можуть чинити консерванти, а саме алергічні реакції, подразнення шкіри і слизових оболонок, а також назальна токсичність. Це і вказує на доцільність застосування саме таких назальних препаратів в однодозових контейнерах при наявності уражених ділянок носової порожнини.

Проведений аналіз показав, що загальна кількість зареєстрованих назальних препаратів групи R01 склала 200 найменувань у лікарських формах назальні краплі (водні розчини, суспензії), назальні спреї, м'які назальні препарати (назальні гелі), назальні порошки (порошки, порошки ліофілізовані для розчину для інтраназального застосування). Первинним пакуванням цих препаратів є багатодозові контейнери з різних матеріалів місткістю 5-30 мл.

Висновки. Дослідження показали, що відповідно до Державного реєстру лікарських засобів України у переліку зареєстрованих назальних препаратів відсутні препарати в однодозовому пакуванні. Проте наявність вимог до якості та призначення таких препаратів в Державній Фармакопеї України та в Настанові СТ-Н МОЗУ 42-3.8:2013 «Лікарські засоби. Фармацевтична якість препаратів для інгаляції та назальних препаратів», які відповідають належним документам ЄС, вказує на можливу їх присутність на фармацевтичному ринку країн ЄС, що буде предметом наших подальших досліджень.

ВПЛИВ ХРОНОБІОЛОГІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИМІКРОБНИХ ЗАСОБІВ

Філімонова Н. І., Кошова О. Ю., Сенюк І. В.

Національний фармацевтичний університет, Україна
natafilimanova@gmail.com

Вступ

Хронобіологія — наука, що вивчає біологічні ритми організмів, зокрема циркадні (добові), які впливають на фізіологічні процеси, метаболізм і поведінку. Останні дослідження показують, що хронобіологічні фактори можуть впливати на ефективність антимікробних засобів, що має важливе значення для оптимізації терапії інфекційних захворювань.

Основа хронобіології складають циркадні ритми, які регулюються внутрішнім біологічним годинником, розташованим у супрахіазматичному ядрі гіпоталамуса, та синхронізуються зовнішніми факторами, такими як світло й температура.

Мета дослідження – визначити взаємозв'язок між циркадними ритмами та ефективністю антимікробних препаратів.

Методи дослідження

У роботі було використано логічний, аналітичний, узагальнюючий методи. Пошук літератури проводили в наукових базах даних Google Scholar, Clarivate, Web of Science, Scopus та ін.

Результати дослідження

Сучасний стан вивчення проблем хронобіології та її вплив на рівень ефективності антимікробної терапії на даний час залишається вельми актуальною.

Так, встановлено, що за рахунок зміни активності ферментів печінки (наприклад, цитохрому P450) залежно від часу доби, змінюється швидкість метаболізму антибіотиків.

Циркадні ритми впливають на активність імунних клітин (нейтрофілів, макрофагів) і продукцію цитокінів, що мають добові коливання, а це, у свою чергу, впливає на боротьбу з інфекціями.

Результати досліджень виявили, що циркадні ритми впливають на продукцію прозапальних цитокінів (IL-6, TNF- α), які посилюють дію антибіотиків.

Наприклад, введення антибіотиків у період піку імунної активності (зазвичай удень) може підвищувати їх ефективність.

З іншого боку, деякі бактерії демонструють циркадні зміни в метаболізмі та чутливості до антимікробних засобів.

Дослідження показують, що бактерії, такі як *Pseudomonas aeruginosa*, можуть бути більш чутливими до антибіотиків у певні періоди доби через зміни в експресії генів, що відповідають за стійкість.

Аналізуючи вплив хронобіології на ефективність антимікробних препаратів, встановлено, що час введення впливає на побічні ефекти.

Наприклад, аміноглікозиди, введені вночі, мають нижчу нефротоксичність

через зменшену чутливість нирок у цей період.

Не менш важливим є взаємозв'язок хронобіології та фармакокінетики антимікробних засобів.

За результатами поведених досліджень доведено, що пероральні β -лактамі антибіотики краще всмоктуються в активну фазу дня. Це пояснюється тим, що кровотік у шлунково-кишковому тракці та швидкість абсорбції ліків можуть бути вищими вранці.

У той же час при призначенні макролідів, слід враховувати, що ферменти, які розщеплюють ліки (наприклад, CYP3A4), мають пік активності вночі, що може знижувати концентрацію деяких антибіотиків при вечірньому введенні.

Ниркова фільтрація також має циркадні коливання, що впливає на виведення таких препаратів, як аміноглікозиди.

Враховуючи усе вищесказане, слід зазначити, що для максимізації ефективності та мінімізації побічних ефектів необхідно враховувати введення ліків у певний час доби.

Так, антибіотики з часовою залежністю (β -лактани): оптимально вводити в період високої імунної активності (ранок/день); антибіотики з концентраційною залежністю (аміноглікозиди, фторхінолони): краще вводити в період низької токсичності (вечір/ніч).

Крім того, слід враховувати хронотип пацієнта (ранній/пізній), порушення циркадних ритмів (наприклад, у нічну зміну або при джетлазі) та вид патогена.

Висновки

Хронобіологія відкриває нові можливості для підвищення ефективності антимікробних засобів шляхом оптимізації часу їх введення.

Циркадні ритми впливають на фармакокінетику, фармакодинаміку та імунну відповідь, що дозволяє розробляти хронотерапевтичні стратегії.

Для впровадження хронотерапії необхідні подальші дослідження та інтеграція хронобіологічних принципів у клінічну практику. Це може покращити результати лікування інфекційних захворювань, зменшити побічні ефекти та стримати розвиток антибіотикорезистентності.

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІНИ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чернявський А. В., Сагайдак-Нікітюк Р. В.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
sagaydak@nuph.edu.ua

Вступ. Сучасний стан національної економіки та зміни, які постійно відбуваються в зовнішньому середовищі, вимагають від підприємств удосконалення застосовуваних підходів до управління.

Практика закордонних фармацевтичних компаній свідчить, що найефективнішим підходом до управління підприємствами є адаптивне управління. Особливе значення для адаптивного управління підприємством має співвідношення точності та швидкості реакції управління на зміни в зовнішньому середовищі і швидкості змін макросередовища, тобто співвідношення точності й швидкості спрямованих змін у внутрішньому середовищі підприємства порівняно зі швидкістю й напрямом змін у зовнішньому середовищі.

Мета дослідження – розроблення методики оцінювання потенціалу адаптації промислового фармацевтичного підприємства (ПФП) до зміни умов господарювання.

Методи дослідження: методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, кореляційний аналіз та експертне опитування.

Результати дослідження. Адаптивне управління ПФП являє собою гнучку систему управління, яка швидко адаптується до будь-яких змін, що відбуваються в зовнішньому і внутрішньому середовищі, та здатна самоорганізовуватися і перебудовуватися

Для визначення рівня адаптації ПФП до зовнішніх факторів та внутрішніх умов доцільно визначати потенціал його адаптації. Потенціал адаптації ПФП – це готовність підприємства гнучко, швидко й адекватно реагувати на зміни, які відбуваються в зовнішньому оточенні та впливають на стан внутрішніх ресурсів підприємства, з метою підвищення рівня його конкурентоспроможності та своєчасне забезпечення населення потрібними якісними лікарськими засобами і медичними виробами в необхідному обсязі у визначеному місці з урахуванням його купівельної спроможності та змін в асортименті лікарських засобів і медичних виробів, які користуються попитом і необхідні для збереження життя та здоров'я населення.

Функціональна залежність комплексних адаптивних можливостей ПФП від локальних має вигляд:

- для зовнішніх факторів:

- адаптивні можливості за параметром «ресурси» (A_p^3):

$$A_p^3 = f(\Phi_m^3, V_m^3, P_m^3, L_m^3, C_m^3, T_p^3), \quad (1)$$

де $\Phi_m^3, V_m^3, P_m^3, L_m^3, C_m^3, T_p^3$ – відповідні складові комплексних адаптивних можливостей за параметром «ресурси»;

- процедура управління (A_n^3):

$$A_{\Pi}^3 = f(O_{\Pi}^3, I_3^3), \quad (2)$$

де O_{Π}^3, I_3^3 – відповідні складові комплексних адаптивних можливостей за параметром «процедура управління»;

- внутрішні фактори:

- адаптивні можливості за параметром «ресурси» ПФП (A_p^B):

$$A_p^B = f(\Phi_M^B, V_M^B, P_M^B, L_M^B, M_M^B, C_M^B, T_p^B), \quad (3)$$

де $\Phi_M^B, V_M^B, P_M^B, L_M^B, M_M^B, C_M^B, T_p^B$ – відповідні складові комплексних адаптивних можливостей за параметром «ресурси» ПФП;

- адаптивні можливості за параметром «управлінські можливості» (U_M^B):

$$U_M^B = f(O_c^B, I_3^B), \quad (4)$$

де O_c^B, I_3^B – відповідні складові комплексних адаптивних можливостей за параметром «управлінські можливості»;

- адаптивні можливості за параметром «можливість прийняття управлінського рішення» (Y_p^B):

$$Y_p^B = f(P_M^B, P^B, R^B, P_K^B), \quad (5)$$

де P_M^B, P^B, R^B, P_K^B – відповідні складові комплексних адаптивних можливостей за параметром «управлінські можливості».

Інтегрального показника адаптивних можливостей ПФП (A):

$$A = f(A_M^3, A_M^B), \quad (6)$$

де A_M^3, A_M^B – відповідні складові інтегральних адаптивних можливостей ПФП.

Поелементна оцінка потенціалу адаптації ПФП дозволить розрахувати його інтегральне значення з урахуванням обробки отриманих бальних характеристик кожного складника.

Інтегральне значення потенціалу адаптації ПФП визначається як зважена сума бальних оцінок окремих його складників, в основі яких є вагова та бальна оцінка кожного їх.

Критеріями оцінювання параметрів та їх елементів є діапазон від 0 до 5:

$$K_i = \begin{cases} 0 - \text{відсутність елемента} \\ 1 - \text{мінімальний елемент} \\ 2 - \text{нижче середнього} \\ 3 - \text{середній рівень} \\ 4 - \text{вище середнього} \\ 5 - \text{правильно опрацьований варіант} \end{cases} \quad (7)$$

Встановлено, що величина потенціалу адаптації ПФП знаходиться в межах (0;5]:

$$K_i = \begin{cases} 0 - 1 - \text{відсутній потенціал адаптації} \\ 1 - 2 - \text{мінімальний потенціал адаптації} \\ 2 - 3 - \text{середній потенціал адаптації} \\ 3 - 4 - \text{вище середнього потенціал адаптації} \\ 4 - 5 - \text{максимальний потенціал адаптації} \end{cases} \quad (8)$$

Висновки. Запропоновано визначення сутності потенціалу адаптації промислового фармацевтичного підприємства до зміни умов господарювання. Запропоновано методуку визначення рівня потенціалу адаптації ПФП.

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО РОЗРОБКИ, ДОСЛІДЖЕНЬ І ВИРОБНИЦТВА КОРМОВИХ ДОБАВОК ПІДКИСЛЮВАЧІВ ДЛЯ ТВАРИН

Чумак В. О.

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна
chumak.v.o@dsau.dp.ua

Сучасні підкислювачі для свиней складаються із окремих компонентів, переважно органічних кислот та їхніх солей, що здатні впливати на гігієнічні характеристики корму та питної води, знижувати їх мікробіологічного забруднення, сприятливо впливають на кишкову флору, є поживними речовинами для свиней і змінюють смакові властивості готового корму. Завдяки цьому під час годування здорових тварин підкислювачі позитивно впливають на їхній фізіологічний стан, у тому числі на стійкість до стресових факторів.

Метою роботи було проаналізувати джерела інформації, потрібної для випробовування ефективності підкислювачів корму та води у свинарстві.

Згідно Закону України “Про безпечність та гігієну кормів” (2264-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19#Text>), кормові добавки - це речовини, мікроорганізми або препарати, інші ніж кормовий матеріал або премікси, які спеціально додаються до корму або води з метою задоволення поживних потреб тварин, забезпечення сприятливого впливу на характеристики кормів, продуктів тваринного походження, екологічні наслідки тваринницької діяльності, продуктивність та благополуччя тварин. Залежно від функціонального призначення та властивостей кормові добавки поділяються на категорії: технологічні, сенсорні, поживні, зоотехнічні, кокцидіостатики та гістомоностатики. Дозволяється ввезення кормових добавок, використання їх для виробництва кормів, а також обіг кормів, вироблених з використанням кормових добавок, якщо вони зареєстровані в Україні та/або в Європейському Союзі. Уведення в обіг зоотехнічних кормових добавок, кокцидіостатиків та гістомоностатиків, а також кормових добавок, які складаються, містять чи вироблені з використанням генетично модифікованих організмів, дозволяється виключно власникам їхньої реєстрації.

Чинний порядок одержання дозволу на виготовлення кормових добавок підкислювачів для тварин визначено у “Положенні про державну реєстрацію кормових добавок”, затвердженого постановою КМУ від 3.03.2020 р. за № 210 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210-2020-%D0%BF#Text>).

Згідно наказу Міністерства економіки України “Про затвердження Порядку формування реєстраційного досьє” від 26.07.2021 р. за № 307-21 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1136-21#Text>), встановлено вимоги до реєстраційного досьє, що супроводжує заяву на державну реєстрацію кормових добавок в Україні, наукових відомостей, які надаються для ідентифікації та характеристики відповідної кормової добавки, а також досліджень (випробувань), що проводяться з метою підтвердження її ефективності та безпечності для людей, тварин та довкілля.

Випробовування ефективності на свинях має відбуватись згідно із чинними “Вимогами до благополуччя свиней під час їх утримання”, що затверджені

наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 08.02.2021 р. за №224 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0209-21#Text>). У країнах Євросоюзу вимоги до кормових добавок відображено у документах: Настанова з оцінки безпеки кормових добавок для цільових видів (<https://doi.org/10.2903/j.efsa.2017.5021>) і Настанова з оцінки безпеки кормових добавок для навколишнього середовища (<https://doi.org/10.2903/j.efsa.2019.5648>).

Безпечність під час розробки рецептури та технологічного процесу виробництва має контролюватись згідно вимог до “Переліку речовин, наявність яких у кормах є обмеженою або забороненою”, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.08.2024 р. за № 2691 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1326-24#Text>), яким замінено наказ “Про затвердження Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин” від 19.03.2012, № 131.

Недотримання вимог Закону України “Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров’я та благополуччя тварин” (2042-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>) щодо використання, реалізації незареєстрованих об’єктів санітарних заходів або кормових добавок, якщо обов’язковість їх державної реєстрації встановлена законом, або невиконання рішення посадової особи компетентного органу, його територіального органу про знищення небезпечного харчового продукту, допоміжних матеріалів для переробки, небезпечних кормів або кормових добавок передбачає накладення штрафу на юридичних або фізичних осіб у випадку порушення.

Зростання попиту серед споживачів на органічні продукти зумовлює необхідність контролю з боку держави за виробництвом такої продукції. Наразі виробники підкислювачів мають керуватись вимогами Закону України “Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (2496-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>), постановою КМУ “Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції” від 23.10.2019 р. за № 970 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#n10>) та наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України “Про затвердження Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях” від 09.06.2020 за № 1073 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0763-20#n14>).

Хоча підкислювачі зазвичай прості у використанні, однак наявність органічних кислот може призвести до проблем у процесі виробництва кормів. Під час процесу змішування з кормами або питною водою можуть виникнути неочікувані екзогенні хімічні реакції, може відбуватись корозія систем кормо- та водопостачання, годівниць і підлог. Також слід враховувати можливі наслідки для споживачів продукції свинарства, людей, що контактують із кормовими добавками, і можливі загрози довкіллю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РЕЗЕРВІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Чумаченко Д. П., Сагайдак-Нікітюк Р. В.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
sagaydak@nuph.edu.ua

Вступ. Логістичний підхід до управління підприємствами включає широкий набір концепцій, які охоплюють всі сфери функціонування підприємства, починаючи від закупівлі субстанцій і матеріалів і закінчуючи розподілом фармацевтичної продукції, тобто весь ланцюг поставок. Отже, на розвиток логістичної системи фармацевтичного підприємства впливають проблеми, які утворюються впродовж всього ланцюга поставок і зумовлені як рівнем розвитку ринкової інфраструктури у регіоні чи країні загалом, так і ситуацією у галузі зокрема. Відповідно, організація логістичної системи фармацевтичного підприємства потребує ефективного функціонування на підприємстві сучасних систем управління, які забезпечать використання всіх наявних резервів логістичної системи підприємства.

Мета дослідження – дослідження класифікації резервів ефективності логістичної системи фармацевтичного підприємства.

Методи дослідження: методи аналізу, синтезу, логічний, узагальнення, контент-аналіз.

Результати дослідження. Під резервом ефективності логістичної системи фармацевтичного підприємства варто розуміти різницю між еталонним і фактичним рівнем ефективності логістичної системи.

На підставі проведених досліджень літературних джерел, нами визначено, що резерви ефективності логістичної системи фармацевтичного підприємства доцільно поділяти за такими ознаками:

- джерело утворення;
- час використання;
- економічна природа та характер впливу.

За джерелом утворення резерви ефективності логістичної системи фармацевтичного підприємства доцільно поділяти на зовнішні та внутрішньовиробничі резерви. В свою чергу зовнішні резерви поділяються на галузеві та регіональні резерви.

За ознакою часу (або терміном) використання резерви логістичної системи фармацевтичного підприємства поділяються на невикористані, поточні та перспективні.

За економічною природою та характером впливу на результати виробництва резерви логістичної системи фармацевтичного підприємства діляться на екстенсивні та інтенсивні.

За способами виявлення резерви діляться на явні та приховані.

Отже, на підставі проведених досліджень, нами узагальнено підходи до класифікації резервів логістичної системи фармацевтичного підприємства.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВАЛІДАЦІЇ ФІЛЬТРАЦІЇ ІН'ЄКЦІЙНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Шевченко В. О.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
SVAVON@ ukr.net

Вступ. До основних показників якості ін'єкційних лікарських засобів відноситься такий показник, як механічні включення: видимі та невидимі частки. Досягнення регламентованих меж даного показника здійснюється не тільки виконанням всіх вимог GMP при виробництві препаратів, а насамперед, проведенням однієї з важливих стадій технологічного процесу – стадії фільтрації приготованого розчину.

Розробка нових лікарських засобів, крім проведення преформуляції та формуляції, включає розробку технологічного процесу, однією з стадій якого є проведення досліджень з вибору фільтруючого матеріалу, визначенню ефективності фільтрації крізь обраний фільтр та розробки методики контролю ефективності фільтрації. Видалення механічних включень досягається фільтрацією ін'єкційних розчинів через відповідний фільтруючий матеріал. Найбільш розповсюдженими у фармацевтичній практиці фільтрами для фільтрації ін'єкційних розчинів є фільтри мембранного типу з розміром пор від 0,45 до 1,0 мкм для попередньої фільтрації і 0,2 мкм для стерилізуючої фільтрації. Завершуючою стадією процесу фільтрації є валідація фільтрації.

Мета дослідження. Надати документальні підтвердження того, що процес фільтрації приготованого розчину під час технологічного процесу отримання готового препарату призводить до отримання продукту, атрибути якості якого відповідають усім вимогам нормативної документації.

Методи дослідження. При проведенні валідації фільтрації використовуються наступні випробування: біологічні (тестування на біологічну безпеку, а саме перевірочний тест для тест-культури бактерій *Brevundimonas diminuta* для того, щоб оцінити ступінь бактерицидності приготованого розчину, здатність фільтра утримувати *Brevundimonas diminuta* з реалізацією «найгіршого випадка» та утримання бактерій на фільтрі до 100 %), фізико-хімічні (визначення вмісту речовин, що екстрагуються у фільтрат або залишаються на поверхні фільтра, визначення цілісності фільтра до і після фільтрації з використанням методу «точки пухирця», ефективність процесу фільтрації крізь досліджуваний фільтр).

Результати дослідження. Визначення стерилізуючої придатності фільтруючого матеріалу проводили за допомогою бактеріального тесту, оцінюючи чи забезпечує стерилізуючий фільтр стерильний фільтрат в процесі фільтрації і після фільтрації всієї кількості приготованого розчину у відповідних процесу умовах (тобто, після контакту фільтрувальної мембрани з досліджуваним розчином протягом визначеного технологією часом). Процедура тестування заснована на результатах тесту на життєздатність.

Вивчення хімічної сумісності розчину і фільтруючих матеріалів, яку проводили в динамічних умовах методом фільтрації розчину крізь вибрані

фільтруючі мембрани. При вивченні хімічної сумісності розчину і фільтруючих матеріалів якість розчину контролювали за наступними показниками: прозорість, кольоровість, рН, кількісний вміст діючої речовини. Проведені дослідження показали, що розчин після фільтрації відповідає вимогам нормативної документації за перевіреними показниками.

Для оцінки можливої міграції потенційних продуктів матеріалу фільтрів до фільтрованого розчину було досліджено сухий залишок після упарювання гравіметричним методом, порівняння профілю домішок діючої речовини в розчині, оцінено інфрачервоні спектри сухого залишку після упарювання зразка фільтрованого розчину.

Проведені дослідження показали, що сухий залишок приготованого розчину до та після фільтрації практично не змінюється та зумовлений компонентами досліджуваного розчину. Профіль домішок як приготованого так і фільтрованого розчину співпадає, додаткових піків не виявлено. Інфрачервоні спектри сухих залишків до та після фільтрації ідентичні, не спостерігається сторонніх явно виражених сигналів, що доводить відсутність впливу матеріалу фільтру та відсутність дифузії речовин матеріалу фільтра до досліджуваного розчину в обраних умовах фільтрації.

Ефективність фільтрації визначали методом світлоблокування на приладі «Liquid particle counting system фірми Ніас Роусо», США. Кількість часток у досліджуваному зразку відповідає вимогам ДФУ, 2.9.19, метод 1 при регламентованих межах 6000 в ампулі для часток розміром 10 мкм або більше і не перевищує 600 часток розміром 25 мкм або більше. Проведені випробування доводять, що використання дослідженого фільтруючого матеріалу дозволяє отримати розчин необхідної якості.

При проведенні випробувань цілісності фільтра до і після фільтрації методом «точки пухирця» визначено відсутність потоку пухирців у випробуваному розчині при пропусканні азоту крізь мембрану фільтру.

Висновки. В результаті проведених випробувань досліджуваного фільтру підтверджено надійну стерилізуючу здатність фільтру, фільтр має фактичний рівень бактеріального навантаження нижче допустимої валідованої межі ($\times 10^{11}$) для випробуваного фільтру, що мінімізує потенціал проходження нестерильного продукту і забезпечує стерильність лікарського препарату.

З використанням методів дослідження документально підтверджено відсутність впливу матеріалу фільтра на приготований розчин, відсутність дифузії речовин матеріалу фільтру до досліджуваного розчину в обраних умовах фільтрації.

Підтверджено збереження цілісності (герметичності) фільтру до та після фільтрації досліджуваного розчину та відповідність вимогам для стерилізуючої фільтрації в рамках умов проведення технологічного процесу.

Доведено можливість застосування випробуваного фільтру для стерилізуючої фільтрації приготованого розчину під час напрацювання промислових серій лікарського препарату.

ОГЛЯД ЗМІН НАСТАНОВИ СТ-Н МОЗУ 42-4.0/1:2023 «ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ. НАЛЕЖНА ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА». ДОДАТОК 1. ВИРОБНИЦТВО СТЕРИЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ. ПРИНЦИПИ ТА ОКРЕМІ ВИМОГИ ДО ВИРОБНИЦТВА ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СТЕРИЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Шпичак О. С., Шевченко В. О.

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків
shpychak.oleg@gmail.com

Підставами для змін Настанови СТ-Н МОЗУ 42-4.0:2020 є рекомендації робочої групи інспекторів GMP/GDP та Комітету PIC/S щодо перегляду поточної версії Додатку 1, що стосується виробництва стерильних лікарських засобів з метою відображення змін в регуляторній сфері та виробництві. Нова настанова СТ-Н МОЗУ 42-4.0/1:2023 «Лікарські засоби. Належна виробнича практика». Додаток 1 містить роз'яснення щодо того, як виробники можуть скористатися новими можливостями, що випливають із застосування поглибленого розуміння процесу, використовуючи інноваційні інструменти, як описано в настановах ICH Q9 і Q10.

Настанова СТ-Н МОЗУ 42-4.0/1:2023 «Лікарські засоби. Належна виробнича практика. Додаток 1. Виробництво стерильних лікарських засобів» частково є модифікованою відносно нормативного документа Європейської Комісії С (2022) 5938 final «The Rules Governing Medicinal Products in the European Union. Volume 4. EU Guidelines for Good Manufacturing Practice for Medicinal Products for Human and Veterinary Use. Annex 1. Manufacture of Sterile Medicinal Products» та пов'язана з законодавством України та сферою застосування цієї настанови.

Даний документ застосовано до виробництва стерильних лікарських засобів, що виробляють в Україні для реалізації на внутрішньому ринку та з метою експорту, а також до стерильних лікарських засобів, що імпортують в Україну. Настанову застосовують для побудови фармацевтичної системи якості та організації серійного виробництва стерильних лікарських засобів; для проектування, будівництва, реконструкції та технічного оснащення підприємств-виробників стерильних лікарських засобів.

Метою Настанови СТ-Н МОЗУ 42-4.0/1:2023 «Лікарські засоби. Належна виробнича практика». Додаток 1 є надання рекомендацій щодо виробництва стерильної продукції.

Додатковими принципами в цьому документі є те, що з метою посилення захисту продукції від потенційних сторонніх джерел ендотоксинів/пірогенів, частинок та мікробної контамінації (таких як персонал, матеріали та оточуюче навколишнє середовище), а також для сприяння швидкого виявлення потенційних контамінантів в оточуючому середовищі та продукції слід розглянути використання відповідних технологій (наприклад, бар'єрних систем обмеженого доступу (restricted access barrier systems – RABS), ізоляторів, роботизованих систем, швидких/альтернативних методів і систем постійного моніторингу).

Персонал повинен мати належну кваліфікацію та досвід, пройти навчання та дотримуватись правил поведінки з особливою увагою до принципів захисту стерильної продукції під час процесів виробництва, пакування та дистрибуції. До розробки, введення в експлуатацію, кваліфікації, моніторингу та регулярних перевірок процесів та систем моніторингу для виробництва стерильної продукції має бути залучений персонал з відповідними знаннями в області технології, інженерії та мікробіології.

Слід належним чином контролювати та перевіряти сировину та пакувальні матеріали, щоб переконатися, що вони придатні для використання з огляду на рівень контамінації мікроорганізмами та ендотоксинами/пірогенами. Управління процесами, обладнанням, приміщеннями та виробничою діяльністю слід здійснювати відповідно до принципів управління ризиками для якості, щоб забезпечити проактивні заходи виявлення, наукового оцінювання та контролю потенційних ризиків для якості.

У разі використання альтернативних підходів, їх слід відповідним чином обґрунтувати з оцінюванням ризиків та їх зниженням; такі підходи мають відповідати меті цієї настанови. В першу чергу, пріоритети управління ризиками для якості мають включати належне проектування технічних засобів, обладнання та процесів, потім впровадження добре розроблених процедур і, нарешті, застосування систем моніторингу як елемента доказу того, що проєкт і процедури були коректно впроваджені і продовжують функціонувати відповідно до очікувань.

З метою визначення всіх критичних контрольних точок та оцінки ефективності всіх заходів контролю (проектних, процедурних, технічних та організаційних) і моніторингу, що застосовують для управління ризиками для якості та безпеки лікарських засобів, на підприємстві слід впровадити стратегію контролю контамінації (Contamination Control Strategy – CCS). Всебічний підхід до стратегії контролю контамінації має забезпечити надійну гарантію запобігання контамінації. Стратегію контролю контамінації слід активно переглядати і, за необхідності, актуалізувати; вона має сприяти постійному поліпшенню методів виробництва та контролю. Огляд ефективності стратегії контролю контамінації має бути частиною періодичного огляду з боку керівництва. Якщо наявні системи контролю діють і ними належним чином управляють, такі системи можуть не потребувати заміни, але їх слід зазначити у стратегії контролю контамінації, а відповідні взаємодії між системами мають бути зрозумілими.

Контроль контамінації і заходи, що вживають для мінімізації ризику контамінації мікроорганізмами, ендотоксинами/пірогенами і твердими частинками, включають низку взаємопов'язаних подій і заходів. Як правило, їх оцінюють, контролюють і піддають моніторингу окремо, але слід розглядати їхню сукупну ефективність.

Виробництво стерильної продукції слід здійснювати у відповідних чистих приміщеннях, доступ до яких має бути через кімнати для переодягання, що є шлюзами для персоналу, а також через шлюзи для обладнання та матеріалів. Чисті приміщення та кімнати для переодягання слід обслуговувати відповідно до

належних стандартів чистоти і забезпечувати повітрям, що пройшло через фільтри відповідної ефективності. Контроль і моніторинг мають бути науково обґрунтованими і дозволяти ефективно оцінювати стан навколишнього середовища чистих приміщень, шлюзів і прохідних люків.

Бар'єрні системи обмеженого доступу (RABS) або ізолятори є корисними для забезпечення необхідних умов і мінімізації мікробної контамінації, пов'язаної з прямим втручанням людини в критичній зоні. Їх використання слід розглянути в рамках стратегії контролю контамінації. Будь-які альтернативні підходи щодо використання бар'єрних систем обмеженого доступу або ізоляторів мають бути обґрунтовані. Для виробництва стерильної продукції є чотири класи чистих приміщень/зон:

➤ **Клас А:** Критична зона для операцій з високим ступенем ризику (наприклад, технологічна лінія для обробки в асептичних умовах, зона наповнення, ротор для пробок, зона з відкритими первинними упаковками або зона для виконання з'єднань в асептичних умовах під захистом первинного повітря). Як правило, такі умови забезпечують за допомогою локального захисту потоком повітря, наприклад, робочих станцій з односпрямованим потоком повітря всередині бар'єрних систем обмеженого доступу або ізоляторів. Підтримування односпрямованого потоку повітря має бути доказаним та кваліфікованим по всій зоні класу А. Додаткові внесені вимоги до класу чистоти А: пряме втручання операторів (наприклад, без захисту за допомогою бар'єрної технології або технології рукавички/порт) в зону класу А слід звести до мінімуму за допомогою дизайну приміщень і обладнання, розробки технології та процедур.

➤ **Клас В:** Приміщення для виготовлення в асептичних умовах та наповнення; це – чисте приміщення, що є оточуючим середовищем для зони класу А (якщо вона не є ізолятором). Необхідно постійно контролювати різницю тиску повітря. Додатково внесені вимоги до класу чистоти В: якщо використовують технології із застосуванням ізоляторів, можна розглядати чисті приміщення нижчого класу, ніж клас В.

➤ **Клас С і D:** Чисті приміщення, використовувані для здійснення менш критичних стадій виробництва стерильної продукції, яку дозують в асептичних умовах, або приміщення, що є оточуючим середовищем для ізоляторів. Їх також можна використовувати для приготування та дозування продукції, що підлягає кінцевій стерилізації.

До бар'єрних технологій відносяться ізолятори або бар'єрні системи обмеженого доступу (RABS), які є різними технологіями, а також пов'язані з ними процеси слід проектувати таким чином, щоб забезпечити захист шляхом відокремлення середовища класу А від оточуючого середовища у приміщенні. Слід звести до мінімуму небезпеки, обумовлені надходженням або вилученням предметів під час процесу, і забезпечити це за допомогою вискоєфективних технологій переміщення або валідованих систем, що дозволяють надійно запобігати контамінації і є прийнятними для відповідної технології.

З метою захисту продукції, що піддається впливу навколишнього середовища, при розробці технології та використовуваних процесів необхідно

забезпечити підтримання належних умов у критичній зоні під час виконання операцій.

Для придатності продукції до стерилізації, підготовку компонентів і матеріалів слід здійснювати в чистому приміщенні, як мінімум, класу D для зниження ризику контамінації мікроорганізмами, ендотоксинами/пірогенами та частинками. Якщо для продукції існує високий або незвичайний ризик мікробної контамінації (наприклад, продукція активно підтримує ріст мікроорганізмів, продукцію необхідно витримувати протягом тривалого часу перед наповненням або її обробку здійснюють переважно у відкритих ємностях), то виготовлення слід здійснювати у середовищі, як мінімум, класу C. Виготовлення мазей, кремів, суспензій та емульсій перед кінцевою стерилізацією слід здійснювати у середовищі, як мінімум, класу C.

З метою забезпечення належного контролю щодо контамінації частинками, ендотоксинами/пірогенами та мікроорганізмами, контейнери та компоненти первинного пакування слід очищати з використанням валідованих процесів. Наповнення продукцією, що піддають кінцевій стерилізації, слід здійснювати в навколишньому середовищі, як мінімум, класу C. У разі, якщо у рамках стратегії контролю контамінації визначено, що продукція піддається підвищеному ризику контамінації з навколишнього середовища, наприклад, через те, що операція з наповнення відбувається повільно, контейнери мають широку горловину або перед закриттям обов'язково неминуче зазнають впливу навколишнього середовища протягом часу, що перевищує декілька секунд, у таких випадках продукцію слід наповнювати в зоні класу A з оточуючим середовищем, як мінімум, класу C. Для зменшення рівня біологічного навантаження та кількості частинок перед наповненням остаточних контейнерів для препарату обробка нерозфасованого розчину має включати етап фільтрації з використанням фільтра, що затримує мікроорганізми; слід встановити максимально допустимий час між приготуванням та наповненням.

Додатковими вимогами у порівнянні з Настановою СТ-Н МОЗУ 42-4.0:2020 розглядаються бар'єрні системи обмеженого доступу (RABS) як альтернатива ізолюючої технології. Клас чистоти A визначається як критична зона у відмінності від локальної зони, що потребує додаткових вимог при виробництві стерильної продукції. Для технологій із застосуванням ізоляторів слід використовувати чисті приміщення класу нижче B. В Додатку 1 доповнено та роз'яснено використання класів чистоти C та D для дійснення менш критичних стадій виробництва, внесені додаткові вимоги щодо переміщення матеріалів між класами чистоти та більш детально розглянуто використання шлюзів та вимоги щодо їх використання. Також приділена увага щодо схем повітряних потоків у чистих приміщеннях, додатковим доповненням критичних місць відбору проб в асептичних зонах класу чистоти A та B, вимогам, що висувуються до ізолюючих технологій (ізоляторів та бар'єрних систем обмеженого доступу (RABS)) та внесено додаткові вимоги щодо виробництва продукції в асептичних умовах.

РОЗРОБКА СКЛАДУ СИРОПУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІМУНІТЕТУ

Якимів О. В., Дичик М. А.

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького,

Вступ. За даними Асоціації клінічних імунологів, у різних країнах світу близько 8-15% населення мають порушення роботи імунної системи, які можуть частково проявлятися в різному віці. Для підвищення імунітету запропоновано чимало препаратів адаптогенної спрямованості, що здатні стимулювати захисні сили організму, підвищуючи його працездатність та опірність до несприятливих факторів, проте значна кількість таких лікарських засобів (ЛЗ) містять активні інгредієнти синтетичного походження. Враховуючи, що рослини мають значний лікувальний потенціал за рахунок багатокomпонентного складу і не поступаються синтетичним препаратам, перспективним напрямом є розробка нових загальнозміцнюючих ЛЗ на основі лікарської рослинної сировини.

Мета дослідження – розробка нового ЛЗ на основі рослинної сировини для підвищення імунітету.

Методи дослідження: групування та систематизація даних, логічне узагальнення, фізичні, фізико-хімічні та фармако-технологічні.

Результати та їх обговорення. Результати аналізу інформаційних джерел показали, що фітопрепарати вважають активними і найбільш безпечними імуномодуляторами. Вони здатні активізувати неспецифічні ланки імунітету, спрямовані на розпізнавання та ліквідацію чужорідних агентів без урахування їхньої індивідуальної специфічності, тобто рослинні засоби чинять неспецифічну імунотропну дію, не змінюючи вектор напрямку імунних реакцій. Як активні інгредієнти нового засобу для підвищення імунітету вибрано рослинні екстракти коренів родіоли рожевої і плодів бузини чорної. Родіола рожева за силою свого загальнозміцнювального та тонізувального впливу є одним із найпотужніших адаптогенів, бузина чорна зумовлює виражену імуностимулювальну дію.

Для потенціювання дії фітопрепарату до складу введено кислоту аскорбінову. Обґрунтовано вибір лікарської форми ЛЗ – сироп. Сиропи мають значні переваги в порівнянні з іншими формами: висока біологічна доступність лікарських речовин, покращені органолептичні властивості, простота та зручність їх застосування, менша подразнювальна дія лікарських речовин на слизову кишково-шлункового тракту в порівнянні з іншими оральними лікарськими формами та інші. До складу сиропу як допоміжні речовини введено цукор як підсолоджувач; гліцерин – співрозчинник, утримує вологу; полісорбат 80 – солюбілізатор, калію сорбат – консервант і коригент смаку і запаху – ароматизатор «Бузина».

Висновки: теоретично і експериментально обґрунтовано склад сиропу з рослинними екстрактами родіоли рожевої і бузини чорної та кислотою аскорбіною, який рекомендовано для подальших досліджень.

ПЕРЕЛІК УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ, СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Institute of Pharmaceutical Education and Research, Tbilisi, Georgia
2. Institute of Pharmacochemistry, Tbilisi, Georgia
3. Kharkiv Institute of Medicine and Biomedical Sciences, Kharkiv, Ukraine
4. Noven Pharmaceuticals Inc., Miami, USA
5. Pharmaceutical Education and Research Institute, University of Uzbekistan, Tashkent
6. St. Elizabeth's College of Health and Social Work, Bratislava, Slovak Republic
7. Tbilisi State Medical University, Tbilisi, Georgia
8. University of Veterinary Medicine and Pharmacy in Košice, Komenského, Košice, Slovak Republic
9. Буковинський національний медичний університет, м. Чернівці, Україна
10. Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
11. Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
12. Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМНУ», м. Київ, Україна
13. Державна установа «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна
14. Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна
15. Донецький національний медичний університет, м. Кропивницький, Україна
16. Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна
17. Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету, м. Харків, Україна
18. КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, Рівне, Україна
19. Київський університет технологій та дизайну, Київ, Україна
20. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна
21. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна
22. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

23. Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
24. Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, м. Київ, Україна
25. Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
26. Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна
27. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна
28. ПАТ "Фармак", Київ, Україна
29. Таджикиський національний університет, м. Душанбе, Таджикистан
30. Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль, Україна
31. ТОВ "Дельта Медікал", м. Київ, Україна
32. ТОВ "Центр сімейної медицини "АМЕДИКА", м. Одеса, Україна
33. Українська військово-медична академія, м. Київ Україна
34. Український державний університет науки та технологій, ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпро, Україна
35. Уманський національний університет, м. Умань, Україна
36. Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна
37. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна
38. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
39. Черкаська медична академія, м. Черкаси, Україна

ПОКАЖЧИК АВТОРІВ

Abuladze N.	75, 83, 100	Matushchak M. R.	61
Alavidze N.	75, 83, 100	Moshiashvili G.	65
Asmolov V.	3, 35, 47	Nadirashvili L.	65
Baiurka S. V.	12	Novosel O. M.	107
Beglaryan M.	75, 83, 100	Okropiridze T.	83, 100
Benallal Z.	58	Oproshanska T. V.	25
Bendeliani B.	15	Ordzhonikidze M.	65
Bondarieva I. V.	57, 58, 59, 60	Patsia L.	83, 100
Chichoyan N.	75	Pestun I. V.	57
Dubán L.	63	Rakhimov A. A.	13
Egamberdieva M. Kh.	13	Ratiani L.	67
Gabunia L.	15, 67, 75, 83, 100	Rudnik A. M.	26
Ghambashidze K.	15, 67	Shchokina K. H.	73
Giorgobiani M.	15, 67, 75, 83, 100	Sichkar A. A.	110
Gogokhia N.	67	Skrebtsova K. S.	25, 26
Gorgadze G.	15	Soldatov D. P.	110
Gorgaslidze N.	15, 67, 75, 83, 100	Sulashvili M.	83, 100
Gritsuk A. I.	21	Sulashvili N.	15, 67, 75, 83, 100
Gryzodub O.	3, 35, 47	Tarapata M. O.	107
Guslisty A. A.	21	Tophuria D.	28, 31
Houasli E. O.	59	Trutaev S. I.	107
Inskirveli N.	31	Varazi G.	15
Instkirveli N.	28	Volovyk N.	3, 35, 47
Jarmouni M.	60	Zakharchuk O. I.	61
Jasicka-Misiak I.	27	Zarnadze I.	75
Kalachov I. O.	23	Zarnadze S.	75
Karpushyna S. A.	12	Zourhri A.	110
Khvorost O. P.	25, 26	Аббасова Е. А.	111
Kiknavelidze N.	31	Адонкіна В. Ю.	154
Kononenko A. V.	73	Андреєва І. Д.	112, 113
Kováč E.	63	Андрущак А. М.	114
Koziko N. O.	23	Андрюкова Л. М.	223
Kryklyva I. O.	110	Артюх Т. О.	154
Kukhtenko H.	27	Басун А. В.	116
Kukhtenko O. S.	107	Батрак О. А.	112
Kvizhinadze N.	28, 31, 33, 75	Баюрка С. В.	117, 118, 119, 120
Laca Megyesi Š.	63	Бензель І. Л.	121
Lagazidze D.	65	Беркало Ю. А.	122
Lamfannan S. E.	73	Бессараб Г. І.	195
Leontiev D.	3, 35, 47	Блажеєвський М. Є.	124
Malaya S.	57	Болдарь Г. Є.	126
Malyi V. V.	58, 59, 60	Бондарев Є. В.	128, 130, 219

Братішко Ю. С.	133, 154	Кузнєцова В. Ю.	122
Брязкало В. В.	137	Кучер Т. В.	116, 216
Бурлака В. О.	135	Кучмістова О. Ф.	171
Вишневіська Л. І.	191	Лебединець В. О.	167, 174
Владимирова І. М.	135	Левашов Д. В.	176
Влодек О. Б.	137	Лега Д. О.	176
Воронович А. С.	176	Луцька А. В.	144
Георгіянець В. А.	140, 217	Максимович Н. М.	179
Гладишев В. В.	195	Малоштан Л. М.	180
Гладцінова О. Ю.	205	Манський О. А.	111, 182
Глущенко О. М.	210	Мануйлов М. Б.	112
Голік М. Ю.	183	Мартинов А. В.	113
Головченко О. С.	140	Масалітіна Д. О.	182
Гончар О. О.	140	Маслов О. Ю.	183
Гриньків Я. О.	143	Михайловська Л.	184
Дичик М. А.	238	Михалків М. М.	148
Должнікова О. М.	154	Міщенко В. І.	186
Дроздова А. О.	144	Мороз В. П.	124
Еберле Л. В.	146	Мороз С. Г.	133, 188
Жиган А. М.	148	Мусозода С. М.	203
Журавель А. В.	150	Ніколаєв С. Ю.	151
Завада Н. П.	113	Ніколаєва А.	190
Зайченко Г. В.	151	Олійник С. В.	191
Заліська О. М.	179	Омельченко П. С.	193
Зарічкова М. В.	154	Осолодченко Т. П.	112, 113, 183
Захарко Н. В.	157	Останіна Н. В.	137
Зоїдзе Д. Р.	133, 158	Пелех-Бондарук І. Р.	114
Івануса І. Б.	148	Перегудов В. О.	195
Карабут Л. В.	180	Підгайна В. В.	180
Карпушина С. А.	117, 118, 119, 120	Подгайний Г. Я.	188
Коваль В. М.	160	Подріз К. А.	197
Ковальова Т. М.	191	Полова Ж. М.	210
Ковальська О. В.	133	Попова М. Е.	199, 201
Колісник С. В.	183	Рахімова М. Х.	203
Коляда Т. А.	162	Рев'яцький І. Ю.	143
Корж Ю. В.	165	Рябова І. С.	112
Коробко Д. Б.	148	Сагайдак-Нікітюк Р. В.	157, 167, 205, 206, 227, 231
Кошова О. Ю.	225	Салій О. О.	199, 201
Кравченко Я. І.	167	Сахнацька Н.	184
Кривов'яз О. В.	160	Семченко К. В.	191, 208
Криклива І. О.	182, 197	Сенюк І. В.	225
Криськів Л. С.	116, 216	Сергієнко О. С.	210
Криськів О. С.	124	Січкара А. А.	111, 167, 197, 215
Крищик О. В.	169	Смеречук С. Д.	165
Кузенков Р. В.	219		

Степаненко В. С.....	213	Фетісова О. Г.	223
Стеценко Д. В.	215	Філімонова Н. І.....	225
Стібиш П. А.....	206	Халєєва О. Л.	128
Страшний В. В.	199, 201	Цісак А. О.	213
Стрільчук П. М.	216	Чернявський А. В.....	227
Суржиков І. О.	217	Чорний В. А.	140, 217
Тарасенко В. О.....	171	Чумак В. О.	229
Терещенко Л. В.....	165	Чумаченко Д. П.	231
Тимченко Ю. В.	128	Шевченко В. О.	232, 234
Томчук В. В.....	144	Шемчук Л. А.....	176
Файзуллін О. В.....	219	Шпичак О. С.....	124, 234
Федоровська М. І.....	220	Якимів О. В.....	238

ЗМІСТ

APPLICATION OF SPECIFIC ABSORBANCE IN QUALITY ASSURANCE OF SPECTROPHOTOMETRIC QUANTITATIVE COMPARATIVE TESTS Asmolov Vitalii, Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia.....	3
DEVELOPMENT OF SULPIRIDE IDENTIFICATION METHODS SUITABLE FOR CHEMICAL-TOXICOLOGICAL ANALYSIS Baiurka S. V., Karpushyna S. A.	12
MAIN INDICATORS OF SYSTEMIC ANTIVIRUS DRUGS IMPORTED INTO THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN Egamberdieva M. Kh., Rakhimov A. A.	13
CRITICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE UNIQUE PHARMACODYNAMIC PROPERTIES OF THE DRUG 'PHENOMENON' AND ITS IMPACT ON HEPATIC STRUCTURE IN EXPERIMENTAL CCL4-INDUCED CIRRHOSIS Gorgadze Gigi, Bendeliani Boris, Varazi Giorgi, Gabunia Luiza, Sulashvili Nodar, Ghambashidze Ketevan, Gorgaslidze Nana, Giorgobiani Marina... ..	15
SIMILARITY OF ELECTROPHYSICS PROPERTIES OF ALBUMIN'S MACROMOLECULES AND MAGNETIC FEATURES OF PARAMAGNETICS Gritsuk A. I., Guslisty A. A.	21
INNOVATIVENESS OF INULIN AND BETULIN AS A MEANS OF FIGHTING SEBORRHEA Kalachov I. O., Koziko N. O.	23
AYURVEDIC MEDICINE RESOURCES FOR THE TREATMENT OF JOINT DISEASES Khvorost O. P., Oproshanska T. V., Skrebtsova K. S.	25
HOMEOPATHIC REMEDY FOR STRESS REDUCTION Khvorost O. P., Rudnik A. M., Skrebtsova K. S.	26
GC-MS ANALYSIS OF THE ESSENTIAL OIL COMPOSITION OF <i>RHODODENDRON TOMENTOSUM</i> HARMAJA: QUALITY CONTROL DURING RESULT PROCESSING Kukhtenko Halyna, Jasicka-Misiak Izabela	27
ASPECTS OF MODELING OF THE PRIMARY HEALTH CARE SYSTEM IN GEORGIA Kvizhinadze N., Instkirveli N., Tophuria D.	28
PECULIARITIES OF CUSTOMER BEHAVIOR IN THE PROCESS OF SERVICE Kvizhinadze N., Inskirveli N., Tophuria D., Kiknavelidze N.	31
HOW TO USE THE PHARMACOECONOMIC METHODS IN THE	

DEVELOPMENT OF HEALTH PROGRAMS IN GEORGIA

Kvizhinadze N. 33

**IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF MEASUREMENT
UNCERTAINTY IN THE PHARMACEUTICAL SECTOR**

Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia, Asmolov Vitalii 35

**EVALUATION OF MEASUREMENT UNCERTAINTY IN ANALYTICAL
RESULTS: APPLICATION OF THE ISO APPROACH TO THE
PHARMACEUTICAL SECTOR**

Leontiev Dmytro, Gryzodub Oleksandr, Volovyk Natalia, Asmolov Vitalii 47

**INFORMATION SUPPORT FOR MAKING MANAGERIAL DECISIONS OF
THE PHARMACEUTICAL ORGANIZATION 57**

Malaya S., Bondarieva I. V. 57

**STUDY OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATE CULTURE IN
PHARMACEUTICAL COMPANIES**

Malyi V. V., Bondarieva I. V., Benallal Z. 58

**STUDY OF APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF INTERNAL
AUDIT IN PHARMACEUTICAL ENTERPRISES**

Malyi V. V., Bondarieva I. V., Houasli E. O. 59

**STUDY OF THE INFLUENCE OF LEADERSHIP ON THE EFFICIENCY OF
PHARMACY NETWORKS**

Malyi V. V., Bondarieva I. V., Jarmouni M. 60

**STUDY OF THE CONTENT OF BIOLOGICALY ACTIVE SUBSTANCES IN
PAPAYA**

Matushchak M. R., Zakharchuk O. I. 61

IMPACT OF OBESITY ON QUALITY OF LIFE

Laca Megyesi Š., Dubán L., Kováč E. 63

**STUDY OF THE INFLUENCE OF SOME METAL IONS ON THE
PROTEOLYTIC ACTIVITY OF PAPAIN**

Nadirashvili L., Ordzhonikidze M., Lagazidze D., Moshiasvili G. 65

**THE PHARMACOLOGICAL EFFECTS OF THE PHARMACEUTICAL
PRODUCT – “PHENOMENON” ON LIVER FUNCTIONAL PARAMETERS
AT CCL4-INDUCED EXPERIMENTAL LIVER CIRRHOSIS ON
LABORATORY RATS**

Ratiani Levan, Gabunia Luiza, Gogokhia Nino, Sulashvili Nodar, Gorgaslidze
Nana, Ghambashidze Ketevan, Giorgobiani Marina 67

CHARACTERISTICS OF MODERN ANTIALLERGIC DRUGS

Shchokina K. H., Kononenko A. V., Lamfannan Saad Eddine 73

**AN ANALYTICAL OVERVIEW OF THE CHARACTERISTICS OF THE
PHARMACISTS PROFESSION, ITS FUNCTIONS, EMPLOYMENT
TRENDS, CAREER OPPORTUNITIES IN CLINICAL AND PUBLIC**

HEALTH SETTINGS, AND THE EDUCATIONAL ISSUES FACING PHARMACEUTICAL TRAINING IN GEORGIA

Sulashvili Nodar, Beglaryan Margarita, Gorgaslidze Nana, Chichoyan Naira, Gabunia Luiza, Zarnadze Irine, Kvizhinadze Natia, Alavidze Nato, Abuladze Nino, Giorgobiani Marina, Zarnadze Shalva (Davit) 75

THE MANIFESTATION OF CUTTING-EDGE OF VIEWPOINTS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SUPPORTING PHARMACY, HEALTHCARE, MEDICAL PRACTICES, AND COMMUNITY WELL-BEING

Sulashvili Nodar, Beglaryan Margarita, Gorgaslidze Nana Gabunia Luiza, Alavidze Nato, Abuladze Nino, Giorgobiani Marina, Patsia Lali, Sulashvili Marika, Okropiridze Tamar 83

A THOROUGH ANALYSIS OF SCIENTIFIC DISCUSSIONS ON CORE ELEMENTS IN EVALUATING THE HEALTH HAZARDS OF E-CIGARETTES AND PUBLIC HEALTH CHALLENGES

Sulashvili Nodar, Beglaryan Margarita, Gorgaslidze Nana, Gabunia Luiza, Alavidze Nato, Abuladze Nino, Giorgobiani Marina, Patsia Lali, Sulashvili Marika, Okropiridze Tamar 100

ALOE VERA - ANTI-AGING INGREDIENT OF MEDICINAL COSMETICS

Tarapata M. O., Kukhtenko O. S., Novosel O. M., Trutaev S. I. 107

JUSTIFICATION OF THE COMPOSITION OF BUCCAL FILMS WITH KALANCHOE JUICE

Zourhri A., Sichkar A. A., Soldatov D. P., Kryklyva I. O. 110

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НІГЕДАЗИ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ВИМОГАМИ GMP

Аббасова Е. А., Січкар А. А., Манський О. А. 111

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОТИМІКРОБНОЇ АКТИВНОСТІ МОДИФІКОВАНОГО СТРЕПТОМІЦИНУ ЩОДО РЕФЕРЕНТНИХ ШТАМІВ МІКРООРГАНІЗМІВ ЗА МЕТОДОМ ДИСКІВ

Андреєва І. Д., Осолодченко Т. П., Батрак О. А., Рябова І. С., Мануйлов М. Б. 112

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИМІКРОБНОЇ АКТИВНОСТІ МОДИФІКОВАНОГО СТРЕПТОМІЦИНУ ЩОДО КЛІНІЧНИХ ШТАМІВ МІКРООРГАНІЗМІВ ЗА МЕТОДОМ «КОЛОДЯЗІВ»

Андреєва І. Д., Осолодченко Т. П., Мартинов А. В., Завада Н. П. 113

РОЗРОБКА СКЛАДУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСНОГО БАЛЬЗАМУ ДЛЯ ГУБ З ГІАЛУРОНОВОЮ КИСЛОТОЮ

Андрущак А. М., Пелех-Бондарук І. Р. 114

ВАЛІДАЦІЯ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ

ЛІЗИНОПРИЛУ ДИГІДРАТУ ЗА РЕАКЦІЄЮ З ТИМОЛОВИМ СИНІМ	
Басун А. В., Криськів Л. С., Кучер Т. В.	116
ВИДІЛЕННЯ ОППРАМОЛУ З КРОВІ	
Баюрка С. В., Карпушина С. А.	117
ВИДІЛЕННЯ ІМІЗИНУ З БІОЛОГІЧНИХ РІДИН	
Баюрка С. В., Карпушина С. А.	118
АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА ОТРУЄНЬ ВОРТІОКСЕТИНОМ	
Баюрка С. В., Карпушина С. А.	119
ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ СКРИНІНГ МАПРОТИЛІНУ МЕТОДОМ ТОНКОШАРОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ	
Баюрка С. В., Карпушина С. А.	120
ОДЕРЖАННЯ ЛЮФІЛІЗОВАНИХ ФІТОКОМПЛЕКСІВ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ РЕЧОВИН ГЕРАНІ СИБІРСЬКОЇ	
Бензель І. Л.	121
ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ САЛЬВІЇ БЛИСКУЧОЇ ТРАВИ	
Беркало Ю. А., Кузнєцова В. Ю.	122
КІЛЬКІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ГІДРОГЕН ПЕРОКСИДУ У НАТУРАЛЬНИХ МЕДАХ	
Блажеєвський М. Є., Криськів О. С., Мороз В. П., Шпичак О. С.	124
АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ІНСПЕКЦІЙ	
Болдарь Г. Є.	126
ПСИХІЧНИЙ СТАН ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЕНОГО СТАНУ	
Бондарев Є. В., Тимченко Ю. В., Халєєва О. Л.	128
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ З ПОШИРЕННЯМ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ, КОНТРАФАКТНИХ, СУБСТАНДАРТНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ І МЕДИЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	
Бондарев Є. В.	130
“ПРАВИЛО БОЛАР” ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ УНИКНЕННЯ МОНОПОЛІЇ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ”	
Братішко Ю. С., Зоїдзе Д. Р., Мороз С. Г., Ковальська О. В.	133
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВУГЛЕВОДІВ У СВЕРБІЖНИЦІ ПОЛЬОВОЇ ТРАВИ	
Бурлака В. О., Владимірова І. М.	135
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ З КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ	

ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Влодек О. Б., Останіна Н. В., Брязкало В. В. 137

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ОДНОЧАСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ СУПУТНІХ ДОМІШОК У КОМБІНОВАНОМУ СПРЕЇ БЕНЗИДАМІНУ З ЛІДОКАЇНОМ

Гончар О. О., Чорний В. А., Головченко О. С., Георгіянц В. А. 140

МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЦИФРОВІ СЕРТИФІКАТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ФАРМАЦЕВТІВ

Гриньків Я. О., Рев'яцький І. Ю. 143

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИЗАПАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ У ФОРМІ ГЕЛЮ МЕТОД IN VIVO

Дроздова А. О., Луцька А. В., Томчук В. В. 144

ІННОВАЦІЙНІ КОНЦЕПЦІЇ, ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОДИПЛОМНОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ

Еберле Л. В. 146

IN SILICO ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАКОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ РЯДУ 7,8-ДИЗАМІЩЕНИХ ТЕОФІЛІНУ

Жиган А. М., Михалків М. М., Коробко Д. Б., Івануса І. Б. 148

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО КОНТРОЛЯ ЯКОСТІ ОЧИЩЕННЯ ОБЛАДНАННЯ У ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Журавель А. В. 150

АКТУАЛЬНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ФАРМАКОНАГЛЯДУ ДО СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ РОЗРОБКИ, ВИРОБНИЦТВА І ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Зайченко А. В., Ніколаєв С. Ю. 151

ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАРМАЦЕВТІВ-ІНТЕРНІВ З ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зарічкова М.В., Братішко Ю.С., Артюх Т.О., Должнікова О.М., Адонкіна В.Ю..154

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Захарко Н. В., Сагайдак-Нікітюк Р. В. 157

АНАЛІЗ ТИПІВ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Зоїдзе Д. Р. 158

**ВПЛИВ КІЛЬКОСТІ ЛІКАРСЬКОГО ЗАСОБУ В СПОЖИВЧІЙ
УПАКОВЦІ НА ВИБІР ПРЕПАРАТУ В РАМКАХ УРЯДОВОЇ
ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ ЛІКИ»**

Коваль В. М., Кривов'яз О. В. 160

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ
СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА ЕТАПІ
ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ**

Коляда Т. А. 162

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛУ МЕДИЧНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЛЬЩІ
ТА УКРАЇНИ**

Корж Ю. В., Смеречук С. Д., Терещенко Л. В. 165

**ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ТРАНСФЕР ЯК ПРИКЛАД РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЦЕСНО-ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ В РАМКАХ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ
СИСТЕМИ ЯКОСТІ (ІСН Q10)**

Кравченко Я. І., Лебединець В. О., Січкара А. А., Сагайдак-Нікітюк Р. В. 167

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ФАРМАКОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
RAEONIA SUFFRUTICOSA**

Крищик О. В. 169

**ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЯК ІНТЕГРУЮЧА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНОГО ПРОЦЕСУ**

Кучмістова О. Ф., Тарасенко В. О. 171

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТІВ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ**

Лебединець В. О. 174

**СИНТЕЗ ТА ПРОСТОРОВА БУДОВА 2-АМІНО-4,7-ДІАРИЛ-3-ЦІАНО-
5,6,7,8-ТЕТРАГІДРО-4Н-ХРОМЕНІВ**

Левашов Д. В., Воронович А. С., Лега Д. О., Шемчук Л. А. 176

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАРМАЦЕВТІВ ДЛЯ
РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС
ВАГІТНОСТІ**

Максимович Н. М., Заліська О. М. 179

**ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИСНАЖЕННЯ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Малоштан Л. М., Підгайна В. В., Карабут Л. В. 180

**РОЗРОБКА СКЛАДУ НАЗАЛЬНИХ КРАПЕЛЬ АСЕПТИЧНОЇ І
ІМУНОМОДУЛЮЮЧОЇ ДІЇ**

Масалітіна Д. О., Манський О. А., Криклива І. О. 182

**ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИБАКТЕРІАЛЬНОЇ ДІЇ ЛІДОКАЇНУ
ГІДРОХЛОРИДУ ПРОТИ ШТАМУ *STAPHYLOCOCCUS AUREUS***

Маслов О. Ю., Колісник С. В., Голік М. Ю., Осолодченко Т. П.	183
ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ eSTD В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНИХ ПРОЦЕДУР У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ	
Михайловська Л., Сахнацька Н.	184
ПЛАТФОРМА MOODLE – ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ	
Міщенко В. І.	186
ЗМЕНШЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ВІДХОДІВ: СТРАТЕГІЇ ПОВТОРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ	
Мороз С. Г., Подгайний Г. Я.	188
КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	
Ніколаєва А.	190
ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЕКСТЕМПОРАЛЬНОГО ЛОСЬЙОНУ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ АКНЕ	
Олійник С. В., Вишневська Л. І., Ковальова Т. М., Семченко К. В.	191
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ТА ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	
Омельченко П. С.	193
РОЗРОБКА СКЛАДУ, ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РЕКТАЛЬНОГО ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНОГО ЗАСОБУ З АМІОДАРОНУ ГІДРОХЛОРИДОМ	
Перегудов В. О., Гладишев В. В., Бессараб Г. І.	195
ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТАКСИФОЛІНУ ІЗ КУЛЬТУРИ ТКАНИН МОДРИНИ ОЛЬГІНСЬКОЇ	
Подріз К. А., Січкара А. А., Криклива І. О.	197
ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДОКСИЦИКЛІНУ ПРИ РОЗРОБЦІ ПАРЕНТЕРАЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ФОРМ	
Попова М. Е., Салій О. О., Страшний В. В.	199
ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗЧИННОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ РОЗЧИНІВ ДОКСИЦИКЛІНУ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОГО ЗАСТОСУВАННЯ	
Попова М. Е., Салій О. О., Страшний В. В.	201
ФАРМАКОГНОСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ РАСТЕНИЙ ФЛОРЫ ТАДЖИКИСТАНА В ТЕРАПИИ САХАРНОГО ДИАБЕТА	
Рахимова М. Х., Мусозода С. М.	203
АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ	

Сагайдак-Нікітюк Р. В., Гладцінова О. Ю.....	205
ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДУ ВІТЧИЗНЯНИХ АПТЕЧОК МЕДИЧНИХ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	
Сагайдак-Нікітюк Р. В., Стібиш П. А.	206
КАЛІБРУВАННЯ СИЛІКОНОВОЇ БАГАТОРАЗОВОЇ ФОРМИ ДЛЯ ВАГІНАЛЬНИХ СУПОЗИТОРІЇВ	
Семченко К. В.....	208
АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ЩО МІСТЯТЬ ДЕРЕВІЙ ЗВИЧАЙНИЙ І РОМАРИН ЛІКАРСЬКИЙ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	
Сергієнко О. С., Глущенко О. М., Полова Ж. М.....	210
РОЗРОБКА СКЛАДУ ТА АНАЛІЗ ЛІКУВАЛЬНО-КОСМЕТИЧНОГО ЗАСОБУ З АНТИВІКОВИМ ЕФЕКТОМ НА ОСНОВІ ЕКСТРАКТУ <i>AMARANTHUS CAUDATUS L.</i>	
Степаненко В. С., Цісак А. О.	213
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОКОСОВОЇ ОЛІЇ ЯК АНТИМІКРОБНОГО ЗАСОБУ В МАЗЯХ	
Стеценко Д. В., Січкара А. А.....	215
ВАЛІДАЦІЯ СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФЛУВАСТАТИНУ НАТРІЮ ЗА РЕАКЦІЄЮ З БРОМФЕНОЛОВИМ СИНІМ	
Стрільчук П. М., Криськів Л. С., Кучер Т. В.....	216
ОБГРУНТУВАННЯ «ЗЕЛЕНОГО» ПІДХОДУ ДО ВИБОРУ МЕТОДИК СТАНДАРТИЗАЦІЇ ІБУПРОФЕНУ ТА КОФЕЇНУ У КОМБІНОВАНОМУ СИРОПІ	
Суржиков І. О., Чорний В. А., Георгіянц В. А.....	217
ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З РЕАБІЛІТАЦІЇ В ПКСФ НФаУ	
Файзуллін О. В., Кузенков Р. В., Бондарев Є. В.	219
ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТЕМПОРАЛЬНОГО ВИГОТОВЛЕННЯ РІДКИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ У ПОЛЬЩІ	
Федоровська М. І.....	220
ДО ПИТАННЯ НАЗАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ В ОДНОДОЗОВИХ КОНТЕЙНЕРАХ	
Фетісова О. Г., Андрюкова Л. М.	223
ВПЛИВ ХРОНОБІОЛОГІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИМІКРОБНИХ ЗАСОБІВ	
Філімонова Н. І., Кошова О. Ю., Сенюк І. В.....	225
ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО	

**ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІНИ УМОВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Чернявський А. В., Сагайдак-Нікітюк Р. В. 227

**СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО РОЗРОБКИ, ДОСЛІДЖЕНЬ І ВИРОБНИЦТВА
КОРМОВИХ ДОБАВОК ПІДКИСЛЮВАЧІВ ДЛЯ ТВАРИН**

Чумак В. О. 229

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РЕЗЕРВІВ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Чумаченко Д. П., Сагайдак-Нікітюк Р. В. 231

**ОСНОВНІ ЕТАПИ ВАЛІДАЦІЇ ФІЛЬТРАЦІЇ ІН'ЄКЦІЙНИХ
ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ**

Шевченко В. О. 232

**ОГЛЯД ЗМІН НАСТАНОВИ СТ-Н МОЗУ 42-4.0/1:2023 «ЛІКАРСЬКІ
ЗАСОБИ. НАЛЕЖНА ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА». ДОДАТОК 1.
ВИРОБНИЦТВО СТЕРИЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ. ПРИНЦИПИ
ТА ОКРЕМІ ВИМОГИ ДО ВИРОБНИЦТВА ТА СПЕЦІАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ СТЕРИЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Шпичак О. С., Шевченко В. О. 234

РОЗРОБКА СКЛАДУ СИРОПУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІМУНІТЕТУ

Якимів О. В., Дичик М. А. 238

**ПЕРЕЛІК УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ, СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ
ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ..... 239****ПОКАЖЧИК АВТОРІВ 241**

Наукове електронне видання

**PHARMACEUTICAL TECHNOLOGIES,
STANDARDIZATION AND QUALITY ASSURANCE
OF MEDICINES**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

За матеріалами

II Науково-практичної Internet-конференції з міжнародною участю
«ФАРМАЦЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ»

22 травня 2025 року

Відповідальні за випуск

Лебединець В. О., Шпичак О. С.

Комп'ютерна верстка

Лебединець В. О.

Оформлення обкладинки

Лебединець В. О.

Національний фармацевтичний університет
вул. Григорія Сковороди, 53, м. Харків, 61002